

**КАЛЕНДАР
АЛЬМАНАХ**

**РІК
1984** **НОВОГО
ШЛЯХУ**

“40 РОКІВ УСПІШНОЇ ФІНАНСОВОЇ
СЛУЖБИ УКРАЇНСЬКІЙ ГРОМАДІ”
УКРАЇНСЬКА КРЕДИТОВА

СПІЛКА

В
ТОРОНТО

UKRAINIAN (TORONTO)
CREDIT UNION LTD.

At your credit union

YOU come first!

Interest calculated daily
PAID MONTHLY

Compare with any bank!

Helping you and your family is what we're all about.

We offer complete service:

- ◆ Special education accounts for people under 18.
\$1 bonus for each \$50 deposit on top of regular interest.
- ◆ Free life and disability insurance.
- ◆ Registered retirement and home ownership plans.
- ◆ Free chequing with no limit.

Just a few of the services at your Ukrainian Toronto Credit Union.

In business since 1944

Three Branches for your convenience.

Central

West

Mississauga

295 College St.
Tel. 922-1402

2397 Bloor St. West
Tel. 762-6961

3635 Cawthra Rd.
(Beside the Ukrainian Catholic Church)
Tel. 272-0468

diasporiana.org.ua

НОВИЙ
Український тижневик
ШЛЯХ

**Зібрав і упорядкував
Василь Верига**

**Зредагував
Володимир Скорупський**

Обгортка мистця П. Гоцула

**Published
by the
New Pathway Publishers Limited
297 College Street
Toronto, Ontario, Canada
M5T 1S2**

Календар-Альманах
**НОВОГО
ШЛЯХУ**
1984

ДРУКОМ І НАКЛАДОМ "НОВОГО ШЛЯХУ"
Торонто, Онтаріо

З м і с т

Степан Риндик: Патріотичне слово	5
Календар — Історичний календар	6
Олесь Бабій: За рідний край.....	31
М. Сулима: Каменяреві.....	32
Д-р С. Сулятицький: Срібна земля між двома світовими війнами	33
Галина Черінь: Андрій Мельник	46
Роман Шраменко: Війна, яка змінила обличчя світу.....	48
Оксана Лятуринська: На труну Ольжичеві	80
Д-р Любомир Орест Ортинський: І Українська Дивізія на тлі політичних подій Другої Світової Свійни	81
Василь Верига: Перший день боїв під Бродами	101
Микола Верес: Товаришеві з-під Бродів.....	118
В. Соколівський: Куди пройшли гурагани війни	121
Гомо Гісторікус: Московські шпигуни у Другій Світовій війні та в пово- єнних часах.....	131
Михайло Сулима: Між Сходом і Заходом.....	139
Д-р А. Моспанюк. Полк. УГА Дмитро Вітовський — перший міністер війни ЗУНР; у 65-річницю смерті	145
Сашко Скрипаль: Шашлична	151
В.Славчук: Перша книгозбірня на Україні	158
Ярослав Грицков'ян: Українська поезія в польських перекладах 70-х років.....	159
В. Шутой: Мотря Кочубеївна	167
Леонід Рогачевський: Скарби Мукачівського монастиря	171
Володимир Кульчицький: Слобідська Україна.....	173
Степан Риндик: Оксана і Беатріче	178
М. Бойко: Червенські городи — оборонний союз на заході.....	179
У світі цікавого.....	186
Інж. А. Качор: Архітекти економічного відродження в Західній Україні ..	187
Микола Мушинка: Поезія у фотографіях	195
А. Столбунов: Жінки в обладунках воїнів	198

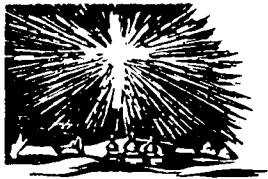
Степан Риндик

ПАТРІОТИЧНЕ СЛОВО

Ми Україну любимо і щиро, і безмежно!
Той голосно, той тихо, інший обережно.
Бо все залежне, знана річ, від темпераменту
І скількості паперу і атраменту.

Для України жертвуєш усе, що більше й годі:
Той місячно, той річно, інший при нагоді.
Бо все залежне, знана річ, від калькуляції
І скількості програм на еміграції.

Ми Україну будемо відомо, визволяти:
Той свій район, той область, інший — ще не знати,
Бо все залежне, знана річ, від патріотики
І скількості зідхань та ідіотики.

Січень - January

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 19 Н	Н. ПЕРЕД РІЗДВОМ , Боніф.	НАЙМЕН. ХР. ВАС. ВЕЛ.
2 20 П	Ігнатія священомученика	Сильвестра папи
3 21 В	Юліани, мч.	Малахії пр., Гордія, мч
4 22 С	Анастасії, мч.	Собор 70 Апостолів
5 23 Ч	10 мучеників у Крети	Навечір'я Богоявлення
6 24 П	Навечір'я Різдва, Євгенії	БОГОЯВЛЕННЯ ГОСП.
7 25 С	РІЗДВО ХРИСТОВЕ	Собор Івана Хрестителя
8 26 Н	Н. по РІЗДВІ. Собор Пр. Бог.	Н. ПО ПРОСВІЧЕННІ
9 27 П	Степана, первомуч.	Полієвкта, мч.
10 28 В	Мучеників у Нікомидії	Григорія з Нісси, Домет.
11 29 С	Дітей убитих у Вифлеємі	† Теодосія, пр.
12 30 Ч	Анісії, мч., Зотіка, пр.	Тетяни, мч.
13 31 П	Меланії Римлянки, пр.	Єрмила і Стратоніка, мч.
14 1 С	НАЙМЕНУВАННЯ ХР., ВАС.	Отців із Синаю і Раїфи
15 2 Н	ПЕРЕД ПРОСВ., Сильвестра	29 після ЗШЕСТЯ
16 3 П	Малахії, пр., Гордія, мч.	Поклін оковам Ап. Петра
17 4 В	Собор 70 Апостолів	† Антонія Великого, пр.
18 5 С	Навечір'я Бог., Теоємпта	Атанасія і Кирила, св.
19 6 Ч	БОГОЯВЛЕННЯ ГОСПОДНЕ	Макарія з Єгипту, пр.
20 7 П	Собор Івана Хрестителя	† Євтимія Великого, пр.
21 3 С	Юрія, Омеляна, Домніки, пр.	Максима. ісп., Неофіта
22 9 Н	ПО ПРОСВ. Полієвкта, мч.	30 після ЗШЕСТЯ
23 10 П	Григорія з Нісси, Дометіяна	Климентя, свщ.
24 11 В	† Теодосія Вел., пр.	Ксені Римлянки, пр.
25 12 С	Тетяни, мч.	† Григорія Богослова
26 13 Ч	Єрмила і Стратоніка, мч.	Ксенофонта і Марії, пр.
27 14 П	Отців із Синаю і Раїфи, Ніни	† Перен. мощів Івана Соло.
28 15 С	Павла і Івана, пр.	Єфрема із Сирії, пр.
29 16 Н	31 після ЗШЕСТЯ , Ап. Петра	31 п. ЗШЕСТЯ , Пер. м. Ігн.
30 17 П	† Антонія Вел., пр.	Трьох Святителів
31 18 В	Атанасія і Кирила, Олекс.	Кира й Івана, чуд.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1. 1919 Закон про Автокефалію Української Православної Церкви.
3. 1. 1919 Ухвала Української Національної Ради ЗУНР у Львові про об'єднання ЗУНР з УНР.
5. 1. 1586 Львівське Успенське Братство дістало патріяршу грамоту з правами ставропігії (незалежності від церковної Ієрархії).
6. 1. 1834 Нар. Степан Руданський, видатний укр. поет.
7. 1. 1853 Нар. Микола Аркас, укр. композитор та історик.
11. 1. 1647 Помер православний київський митрополит Петро Могила.
11. 1. 1886 Помер поет-співець Буковини Осип Юрій Федькович, редактор першого укр. національного часопису на Буковині "Буковина".
13. 1. 1906 Появилось перше число першого укр. щоденника в Києві "Громадська Думка".
14. 1. 1649 Тріумфальний в'їзд гетьмана Богдана Хмельницького до Києва після перемоги над поляками.
17. 1. 1805 Заходами Василя Каразіна у Харкові відкрито перший університет на українських землях під Росією.
18. 1. 1654 Гетьман Б. Хмельницький підписав трагічну Переяславську умову з Московщиною, яка стала початком для московської експансії в Україну.
19. 1. 1939 У копальнях Камчатки загинув відомий укр. поет і літературознавець Михайло Драй-Хмара.
21. 1. 1919 Всенародні Збори Закарпаття у м. Хусті схвалили прилучитися до Української Народньої Республіки.
22. 1. 1861 У Петербурзі вийшло перше число першого укр. суспільно-політичного та літературно-мистецького журналу "Основа" за редакцією Василя Білозерського.
22. 1. 1918 Українська Центральна Рада проголосила ІУ Універсалом самостійність Української Народньої Республіки (УНР).
22. 1. 1919 Директорія УНР проголосила універсал соборности — з'єднання Зах. Укр. Народньої Республіки з УНР в одну державу.
23. 1. 1667 В м. Андрусові на Білорусі Москва і Польща підписали договір, яким поділили поміж себе Україну вздовж ріки Дніпро.
23. 1. 1921 Від скритовбивчої руки загинув під советською окупацією відомий укр. композитор Микола Леонтович.
23. 1. 1928 У Вінніпезі створено перший гурток першої укр. ветеранської організації в Канаді п. н. Українська Стрільцька Громада (УСГ)
27. 1. 1790 Нар. Петро Гулак-Артемівський, поет-байкар та ректор Харківського університету.
31. 1. 1918 Помер Іван Пулюй, видатний укр. фізик, електротехнік та винахідник.

Лютий - February

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 19 С	Макарія преподобного	Трифона, мч.
2 20 Ч	† Євтимія Вел., пр.	Стрітєння Господнє
3 21 П	Максима, ісп., Неофіта, мч.	Симеона й Анни, прор.
4 22 С	Тимотея, ап., Анастасія, пр.	Ісидора, пр.
5 23 Н	32 п. ЗШЕСТЯ. Климента	32 після ЗШЕСТЯ. Агафії
6 24 П	Ксені Римлянки, пр.	Вукола, пр.
7 25 В	† Григорія Богослова	Партенія, пр.
8 26 С	Ксенофонта і Марії, пр.	Теодора Стрт., вмч.
9 27 Ч	† Перен. мощів Івана Зол.	Никифора, мч.
10 28 П	Єфрема із Сирії, пр.	Харлампія, мч.
11 29 С	Пер. м. Ігнатія Богоносця	Власія, свш.
12 30 Н	про МИТ. І ФАР., 3-ох Свят.	Н. про МИТАРЯ І ФАР.
13 31 П	Кира й Івана, чуд.	Мартиніяна, пр.
14 1 В	Трифона, мч.	† Кирила, ап., Слов'ян
15 2 С	Стрітєння Господнє	Онисима, ап.
16 3 Ч	Симеона й Анни, прор.	Памфила і Порфірія, мч.
17 4 П	Ісидора, пр.	Теодора Тирона, вмч.
18 5 С	Агафії, мч.	Льва, папи Рим.
19 6 Н	про БЛУДНОГО СИНА	Н. про БЛУДНОГО СИНА
20 7 П	Партенія, пр.	Льва Катонського, свт.
21 8 В	Теодора Страт., вмч.	Тимотея, пр., Євстахія св.
22 9 С	Никифора, мч.	Відн. мощів у Євгенії
23 10 Ч	Харлампія, мч.	Полікарпа із Смирни, спц.
24 11 П	Власія, свщ.	† 1 і 2 Найд. Гол. Ів. Хр.
25 12 С	Мелетія з Антіохії, свт.	Тарасія, свт.
26 13 Н	М'ЯСОПУСНА	М'ЯСОПУСНА. Порфірія
27 14 П	† Кирила, ап. Слов'ян	Прокопія Декаполіта, ісп.
28 15 В	Онисима, ап.	Василія, пр.
29 16 С	Памфила і Порфірія, мч.	Касіяна, пр.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 2. 2. 1812 Нар. письменник-байкар Євген Гребінка.
- 2. 2. 1845 Нар. Іван Пулюй, визначний укр. вчений, фізик, електротехнік і винахідник.
- 3. 2. 1929 У Відні закінчився націоналістичний конгрес, на якому оформилася Організація Українських Націоналістів (ОУН).
- 4. 1793 Внаслідок 3-го розподілу Польщі, Росія захопила укр. землі аж до ріки Бугу.
- 4. 2. 1963 Проф. Павло Юзик, кол. голова МУНО, іменований сенатором.
- 7. 2. 1578 Нар. Касіян Сакович, визначний укр. церковний діяч і полеміст.
- 7. 2. 1933 Помер громадський діяч і корифей укр. побутового театру Микола Садовський.
- 7. 2. 1942 Перший собор укр. православних єпископів у Пінську зорганізував Українську Православну Церкву на землях звільнених німцями від большевицької окупації.
- 9. 2. 1918 Центральні Держави (Німеччина, Австрія, Болгарія і Туреччина) підписали в Бересті договір з Українською Народньою Республікою, визнаючи її як самостійну державу.
- 9. 2. 1963 Приїзд до Риму із советського заслання Митрополита-Ісповідника Кир Йосифа Сліпого.
- 10. 2. 1900 Засновано підпільну Революційну Українську Партію (РУП) — першу політичну партію під російською займанщиною.
- 11. 2. 1908 Помер Анатоль Вахнянин, укр. письменник і композитор.
- 12. 2. 1924 Поляки замучили в тюрмі членку УВО Ольгу Басараб.
- 12. 2. 1939 Вибори до першого Сейму Карпатської України.
- 12. 2. 1957 Папа Пій XII створив митрополію Української Католицької Церкви в Канаді з осідком у Вінніпезі на чолі з митрополитом Кир Максимом Германюком.
- 15. 2. 1979 Помер ген. Павло Шандрук, голова Укр. Нац. Комітету та головнокомандуючий Укр. Нац. Армії в 1945 р.
- 19. 2. 1969 р. Помер М. Капустянський, генерал-хорунжий Армії УНР в 1919-1920 роках, заступник голови Проводу ОУН в роках 1938-1969.
- 21. 2. 1942 Німці розстріляли в Києві письменницю і членку ОУН Олену Телігу.
- 24. 2. 1574 У Львові вийшла з друку перша друквана в Україні книжка “Апостол”.
- 25. 2. 1871 Нар. поетка Лариса Косач-Квітка — Леся Українка.
- 26. 2. 1886 Нар. видатний укр. графік Юрій Нарбут.
- 27. 2. 1664 Поляки розстріляли славетного козацького полководця полк. Івана Богуна під Новгород-Сіверським.
- 28. 2. 1772 Помер мученицькою смертю митрополит Арсеній Мацієвич в казематі фортеці м. Ревель, за критику політики Катерини II.

Перезень — March

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 17 Ч	Теодора Тирона, вмч.	Євдокії, прпмч.
2 18 П	Льва папи Рим.	Теодота, свц.
3 19 С	Архипа, ап.	Євтропія, Клеоніка, і Вас.
4 20 Н	СИРОПУСНА , Льва Катан.	СИРОПУСНА , Герасима
5 21 П	Тимотея, пр., Євстахія, свт.	Конона, мч.
6 22 В	Відн. мощів у Євгенії	42 мучеників з Аморії
7 23 С	Полікарпа із Смирни, свц.	Василія й інших муч.
8 24 Ч	† 1 і 2 Найд. Голови Ів. Хр.	Теофилакта, ісп.
9 25 П	Тарасія, свт.	† 40 муч. із Севасті
10 26 С	Порфірія з Гази, свт.	Кодрата й інших муч.
11 27 Н	1 ПОСТУ , Прокопія	Н. 1 ПОСТУ , Софронія
12 28 П	Василія, пр.	Теофана, пр., Григорія
13 29 В	Касіяна, пр.	Перен. м. Никифора, свт.
14 1 С	Євдокії, прпмч.	Венедикта, пр.
15 2 Ч	Теодота, свц.	Агапія й інших муч.
16 3 П	Євтропія, Клеоніка, мч.	Савина і Папи, мч.
17 4 С	Герасима, пр.	Олексія, пр.
18 5 Н	2 ПОСТУ , Конона	Н. 2 ПОСТУ , Кирила, свт.
19 6 П	42 мучен., з Аморії	Хризанта і Дарії, мч.
20 7 В	Василія й ін. муч. в Херо.	Отців, убитих у ман. Сави
21 8 С	Теофилакта, ісп.	Якова, ісп.
22 9 Ч	† 40 мучеників із Севасті	Василія, свц.
23 10 П	Кодрата й інших муч.	Никона, прмч.
24 11 С	Софронія з Єрусалиму, свт.	Захарії, пр., Артемона
25 12 Н	ХРЕСТОПОКЛІННА	ХРЕСТОПОКЛ. Бл. П. Бог.
26 13 П	Пер. мощів Никифора, свт.	Собор Архан. Гавриїла
27 14 В	Венедикта, пр.	Матрони, мч.
28 15 С	Агапія й інших муч.	Іларіона, пр.
29 16 Ч	Савина і Папи, мч.	Марка, пр., Кирила, мч.
30 17 П	Олексія, пр.	Івана Ліствичника, пр.
31 18 С	Кирила з Єрусалиму, свт.	Іпатія, преподобного

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

2. 3. 1861 Скасування кріпацтва в Україні під Росією.
3. 3. 1827 Нар. славний укр. байкар Леонід Глібов.
4. 3. 1750 Кирила Розумовського обрано гетьманом України. Він був останнім гетьманом Козацької Доби.
5. 3. 1950 Смерть головного командира УПА, генерала Тараса Чупринки (Романа Шухевича)
7. 3. 1917 В Петербурзі розпочалася революція, якій дали початок полки Преображенський, Волинський та Ізмаїльський, складені в більшості з українців стаціонарних у Петербурзі.
8. 3. 1169 Суздальський князь Андрій Боголюбський жадливо зруйнував та пограбував Київ.
9. 3. 1814 Нар. Тарас Шевченко, найбільший поет і національний пророк України.
10. 3. 1861 Смерть Тараса Шевченка.
14. 3. 1923 Рада Амбасадорів у Парижі признала Галичину Польщі.
14. 3. 1939 Карпатська Україна проголосила свою самостійність.
15. 3. 1979 р. Помер д-р Денис Квітковський, Голова Проводу ОУН в роках 1978-1979.
16. 3. 1910 Появився у Вінніпезі перше число канадського тижневика "Український Голос", який від самого початку пропагував у Канаді назву "українець" і "український" замість "русин" і "руський".
17. 3. 1874 Нар. о. д-р Августин Волошин, президент Карпатської України.
18. 3. 1913 У Львові посол д-р Кирило Трильовський заснував товариство "Українські Січові Стрільці" (УСС), що дало початок до створення Легіону УСС з початком війни в 1914 р.
18. 3. 1921 Польща, зрадивши свого союзника УНР на чолі з С.Петлюрою, підписала договір з РСФСР та УССР, поділившись укр. землями менш-більш по лінії, яку Польщі відступав Петлюра.
19. 3. 1938 Мадяри розстріляли захопленого в полон шефа штабу Карпатської Січі Михайла Колодзінського.
20. 3. 1639 Нар. гетьман Іван Мазепа, великий діяч укр. державности.
20. 3. 1917 У Києві створено Українську Центральну Раду.
21. 3. 1627 Нар. видатний богослов і проповідник Захар Копистенський, архимандрит Печерської Лаври.
21. 3. 1942 Померла Ольга Кобилянська, видатна укр. письменниця.
22. 3. 1842 Нар. видатний укр. композитор Микола Лисенко.
26. 3. 1908 Помер Володимир Антонович, славний укр. історик, археолог і етнограф.
29. 3. 1921 Помер Адріян Кашенко, відомий укр. письменник, автор багатьох історичних повістей для молоді.
30. 3. 1881 р. Нар. М. Капустянський, генерал-хорунжий Армії УНР в 1919-1920, заступник голови Проводу ОУН в роках 1938-1969.
31. 3. 1653 Перемога Івана Богуна, козацького полковника, над поляками під Вінницею.

Квітень - April

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 19 Н	4 ПОСТУ, Хризанта і Дарії	Н. 4 ПОСТУ, Марії Єгипт.
2 20 П	Отців вбитих у ман. св. Сави	Тита, чуд.
3 21 В	Якова, ісп.	Никити, ісп.
4 22 С	Василія, свщ. Поклони	Йосифа і Юрія, пр. Покл.
5 23 Ч	Никона, прмч., учнів його	Теодула й Агатопода, мч.
6 24 П	Захарії, пр., Артемона, свт.	Євтихія, свт., Методія ап.
7 25 С	БЛАГОВІЩ. ПР. БОГОРОД.	Георгія, еп.
8 26 Н	5 ПОСТУ, Соб. Арх. Гавр.	Н. 5 ПОСТУ, Іродіона
9 27 П	Матрони, мч.	Євпсихія, мч.
10 28 В	Іларіона, пр., Стефана, чуд.	Терентія й ін. муч.
11 29 С	Марка, пр., Кирила, мч.	Антипи, свщ.
12 30 Ч	Івана Лист., пр.	Василія, ісп.
13 31 П	Іпатія, пр.	Артемона, свщ.
14 1 С	Марії Єгиптянки, пр.	Мартина, папи рим., ісп.
15 2 Н	КВІТНА (Вербна) НЕДІЛЯ	КВІТНА (Вербна) НЕДІЛЯ
16 3 П	Никити, ісп.	Агапії й Ірини, мч.
17 4 В	Йосифа і Юрія, пр.	Симеона, пр., Акакія, еп.
18 5 С	Теодула й Агатопода, мч.	Віктора, Івана, пр.
19 6 Ч	ВЕЛИКИЙ ЧЕТВЕР (Страсти)	ВЕЛ. ЧЕТВЕР (Страсти)
20 7 П	ВЕЛИКА П'ЯТНИЦЯ	ВЕЛИКА П'ЯТНИЦЯ
21 8 С	ВЕЛИКА СУБОТА	ВЕЛИКА СУБОТА
22 9 Н	ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВЕ	ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВЕ
23 10 П	СВІТЛИЙ ПОНЕДІЛОК	СВІТЛИЙ ПОНЕДІЛОК
24 11 В	СВІТЛИЙ ВІТРОК	СВІТЛИЙ ВІТРОК
25 12 С	Василія, ісп.	† Марка, ап. і еван.
26 13 Ч	Артемона, свщ.	Василія, свщ.
27 14 П	Мартина, папи ісп.	Симеона, свщ.
28 15 С	Аристарха, Пуда, Троф., ап.	Ясона і Сосипатра, ап.
29 16 Н	НЕДІЛЯ ТОМИНА	НЕДІЛЯ ТОМИНА
30 17 П	Симеона, пр., Акакія, еп:	† Якова, ап., брата І. Бог.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 4. 1917 Перша укр. національна маніфестація у Києві п. н. “День свободи”
2. 4. 1777 Помер Максим Березовський, відомий укр. композитор.
5. 4. 1882 Нар. Вячеслав Липинський, визначний укр. історик.
7. 4. 1340 Помер останній король Галицько-Волинської Держави Юрій II.
7. 4. 1966 р. Помер інж. Осип Бойдуник, член Проводу ОУН до 1966 р.
12. 4. 1897 У місцевості Тербовля коло Давфину, Ман. о. Нестор Дмитрів відправив першу укр. католицьку Службу Божу для імігрантів українців.
15. 4. 1918 Помер Іван Нечуй-Левицький, видатний укр. письменник.
17. 4. 1913 Андрій Шандро був обраний послом до провінційної легіслятури Алберти, перший українець парламентарист у Канаді.
19. 4. 1885 Помер Микола Костомаров, видатний укр. історик, письменник і публіцист, один із членів-основників Кирило-Методіївського Братства.
19. 4. 1917 У Києві почався Всеукраїнський Національний Конгрес.
20. 4. 1622 Помер гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний, талановитий полководець.
21. 4. 1785 Московська цариця Катерина II спеціальним указом закріпила в Україні кріпацький устрій.
22. 4. 1910 Помер Марко Кропивницький, батько модерного укр. театру.
22. 4. 1920 Симон Петлюра заключив з поляками т. зв. Варшавський договір, згідно з яким поляки, взаємін за зах.-укр. землі, мали допомогти визволити з-під московського панування Україну.
25. 4. 1913 Помер визначний укр. письменник Михайло Коцюбинський.
26. 4. 1945 Помер Павло Скоропадський, гетьман України в 1918 р.
27. 4. 1904 Помер Михайло Старицький, видатний укр. письменник і драматург.
28. 4. 1915 Бої УСС на горі Маківці.
28. 4. 1943 У Львові проголошено формування Української Дивізії “Галичина”.
29. 4. 1918 Чорноморська фльота підняла укр. прапор, визнаючи свою підпорядкованість укр. владі у Києві.
29. 4. 1918 Зїзд землевласників і хліборобів України вибрав ген. Павла Скоропадського гетьманом України і з тим закінчився період Центральної Ради в Україні.
30. 4. 1896 Заходом д-ра Й. Олеськова до Канади прибула перша група — 107 імігрантів з Галичини, яка започаткувала масову іміграцію українців до Канади.

Травень - Мау

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 18 В	Віктора, Івана, пр.	Єремії, прор.
2 19 С	Івана Староп. пр.	Атанасія Вел., свт.
3 20 Ч	Теодора Трихини, пр.	† Теодосія Печ., пр.
4 21 П	Януарія, свц.	Пелагії, мч.
5 22 С	Теодора, пр., Віталія	Ірини, мч., Никифора, пр.
6 23 Н	НЕДІЛЯ МИРОНОСИЦЬ	НЕДІЛЯ МИРОНОСИЦЬ
7 24 П	Сави Стратилата, мч.	Поява Чес. Хр., Акакія
8 25 В	† Марка, ап. і Єван.	† Івана Бог., ап. Арсенія
9 26 С	Василія, священомученика	† Перен. м. св. Миколая
10 27 Ч	Симеона, свояка Христа	† Симеона Зилота, ап.
11 28 П	Язона і Сосипатра, ап.	† Кирила і Methodія, ап. С.
12 29 С	9 мучеників з Кизики	Єпіфанія і Германа, ап.
13 30 Н	НЕД. про РОЗСЛАБЛЕНОГО	Н. про РОЗСЛАБЛЕНОГО
14 1 П	Єремії, прор.	Ісидора, мч.
15 2 В	Атанасія Вел., свт.	Пахомія Вел., пр.
16 3 С	† Теодосія Печ., пр.	Теодора Осв., пр.
17 4 Ч	Пелагії, мч., Славомира	Андроніка й ін. апостолів
18 5 П	Ірини, мч., Никифора, пр.	Теодота, Петра і Дениса
19 6 С	Іова Многострадалного	Патрикія, еп. й ін. муч.
20 7 Н	НЕДІЛЯ про САМАРЯНКУ	НЕД. про САМАРЯНКУ
21 8 П	† Івана Бог. ап., Арсенія	† Константина й Олени
22 9 В	† Перен. мощів св. Миколая	Василиска, мч.
23 10 С	† Симеона Зилота, ап.	Михаїла, ісп.
24 11 Ч	† Кирила і Methodія, ап. Сл.	Симеона Дивногорця, пр.
25 12 П	Єпіфанія і Германа, свт.	† 3 Найд. Голови Ів. Хр.
26 13 С	Глікерії, мч.	Карпа, ап.
27 14 Н	Н. про СЛІПОНАРОДЖ.	Н. про СЛІПОНАРОДЖ.
28 15 П	Пахомія Великого, пр.	Никити, пр.
29 16 В	Теодора Осв., пр.	Теодосії, препмч.
30 17 С	Андроніка й ін. апостоли	Ісаакія, пр.
31 18 Ч	ВОЗНЕСІННЯ ХРИСТОВЕ	ВОЗНЕСІННЯ ХРИСТОВЕ

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

2. 5. 1848 Створено у Львові Головну Руську Раду — першу політичну організацію галицьких українців під проводом єп. Г. Яхимовича.
3. 5. 1924 Загинув Микола Міхновський, основоположник укр. організованого націоналізму.
4. 5. 1838 Заходами приятелів-художників викуплено з кріпацтва Тараса Шевченка.
5. 5. 1900 В селі Завалє, пов. Снятин (Галичина) д-р Кирило Трильовський заснував “СІЧ”, руханково-пожарне (протипожежне) товариство, яке дуже поширило національну свідомість в західній Україні.
6. 5. 1910 Помер Борис Грінченко, видатний укр. письменник, філолог та етнограф.
12. 5. 1849 Нар. Панас Мирний, (дійсне прізвище Рудченко), відомий укр. письменник.
13. 5. 1933 Поповнив самогубство Микола Хвильовий, талановитий письменник укр. відродження 20 рр. у Сов. Україні.
14. 5. 1871 Нар. Василь Стефаник, видатний укр. письменник-новеліст.
15. 5. 1848 У Львові появилoся перше число першого укр. часопису на всіх укр. землях під назвою “Зоря Галицька”, орган Гол. Руської Ради.
15. 5. 1848 У Галичині скасовано панщину.
16. 5. 1648 Богдан Хмельницький здобув першу блискучу перемогу над поляками над Жовтими Водами.
18. 5. 1917 У Києві розпочався перший Всеукраїнський Військовий З'їзд.
20. 5. 1914 7000 українців Канади відзначили у Вінніпезі 100-річчя народин Тараса Шевченка.
21. 5. 1913 Орест Жеребко, перший українець, що здобув бакалавреат у Канаді на Манітобському університеті.
22. 5. 1909 р. Нар. д-р Денис Квітковський Голова Проводу ОУН в роках 1978-1979.
23. 5. 1920 Помер Юрій Нарбут, талановитий укр. графік.
23. 5. 1938 У Роттердамі (Голляндія) загинув з рук большевицького агента полк. Євген Коновалець, Начальний комендант УВО та голова Проводу Українських Націоналістів.
24. 5. 1125 Помер Володимир Мономах, великий князь київський, автор видатного літературного твору “Поучення дітям”.
25. 5. 1926 У Парижі загинув з рук большевицького агента Шварцбарта Головний Отаман Військ УНР і Голова Директорії Симон Петлюра.
26. 5. 1742 Помер в Яссах у Молдавії екзильний гетьман України Пилип Орлик.
28. 5. 1916 Помер Іван Франко, великий укр. вчений, письменник, громадський і політичний діяч.
30. 5. 1876 Російський цар Олександр II видав “Емський Указ”, який забороняв друкувати та поширювати книжки українською мовою.
31. 5. 1223 Перша битва укр. князів з татарами над рікою Калкою.

Червень - June

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 19 П	Патрикія, сп., й ін. муч.	Юстина філософа, мч.
2 20 С	Талалея, мч.	Никифора, ісп.
3 21 Н	НЕДІЛЯ ОТЦІВ , Конст. і Олен	НЕД. ОТЦІВ , Лукиліяна
4 22 П	Василиска, мч.	Митрофана, свт.
5 23 В	Михаїла, осп., Єфрос. Пол.	Доротей, свц.
6 24 С	Симеона Дивногорця, пр.	Висаріона, Іларіона, пр.
7 25 Ч	† 3 Найд. голови Івана Хр.	Теодота, свц., Богдана
8 26 П	Карпа, ап.	Теодора Страт., вмч.
9 27 С	Терапонта, свц.	Кирила Олександр.
10 28 Н	ЗШЕСТЯ СВЯТОГО ДУХА	ЗШЕСТЯ СВЯТОГО ДУХА
11 29 П	Пресвятої Тройці	Пресвятої Тройці
12 30 В	Ісаакія, пр.	Онуфрія, пр., Петра Атон.
13 31 С	Єрмія, ап., Єрмея, мч.	Акилини, мч.
14 1 Ч	Юстина філософа, мч.	Єлисея, пр., Методія, свт.
15 2 П	Никифора, ісп.	Амоса, прор., Єроніма
16 3 С	Лукиліяна й ін. мучеників	Тихона з Амагуні, свт.
17 4 Н	НЕДІЛЯ ВСІХ СВЯТИХ	НЕДІЛЯ ВСІХ СВЯТИХ
18 5 П	Доротей, свц.	Леонтія, мч.
19 6 В	Висаріона, Іларіона, пр.	† Юди Тадея, ап.
20 7 С	Теодота, свц., Богдана	Методія Патар., свц.
21 8 Ч	Пресвята Євхаристія	Пресвята Євхаристія
22 9 П	Кирила Олександрійського	Євсевія, свц.
23 10 С	Тимотея, свц.	Агрипини, мч.
24 11 Н	2 після ЗШЕСТЯ , † Варт. Вар.	2 п. ЗШЕСТЯ , Різд. Ів. Хр.
25 12 П	Онуфрія і Петра Атон.	Февронії, прмч.
26 13 В	Акилини, мч.	Давида, пр.
27 14 С	Єлисея, прор., Методія, свт.	Самсона, пр.
28 15 Ч	Амоса, прор., Єроніма, пр.	Перен. м. Кира й Івана
29 16 П	Христа Чоловіколюбця	Христа Чол. † Петра і Пав.
30 17 С	СОСТРАД. ПР. БОГОР .	СОСТРАД. ПР. БОГОРОД.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 6. 1967 Відвідини Блаж. Кир Йосифом I, першоїєрархом УКЦ міста Торонто та початок поїздки по Канаді
2. 6. 1936 Помер видатний укр. письменник Андрій Чайковський.
5. 6. 1648 Друга перемога гетьмана Б. Хмельницького над поляками під Корсунем.
5. 6. 1708 Договір гетьм. Івана Мазепи з шведським королем Карлом XII про спільну війну проти Московщини.
6. 6. 1927 Помер Данило Щербаківський, визначний укр. мистецтвознавець.
7. 6. 1843 Помер священник і поет Маркіян Шашкевич, член Руської Трійці в Галичині та співавтор "Русалки Дністрової".
7. 6. 1930 Помер Петро Холодний, видатний укр. маляр.
8. 6. 1919 Початок славної "Чортківської офензиви" УГА.
10. 6. 1917 У Києві розпочався перший Всеукраїнський Селянський З'їзд.
10. 6. 1944 Помер Олег Кандиба-Ольжич, діючий голова ПУН, закатований гестапом у концен-траційному таборі Саксенгаузен.
14. 6. 1891 Нар. Євген Коновалець, командир корпусу Січових Стрільців, начальний комен-дант УВО та перший голова ПУН.
14. 6. 1931 Помер Вячеслав Липинський, визначний укр. історик, соціолог, політик і публіцист.
15. 6. 1775 Цариця Катерина II зруйнувала Запорізьку Січ.
18. 6. 1569 Підписання Люблинської Унії, згідно з якою майже всі укр. землі перейшли під пану-вання Польщі.
20. 6. 1895 Помер Михайло Драгоманов, визначний укр. вчений і публіцист.
20. 6. 1948 В Авгсбурзі, Німеччина, укр. політичні партії й організації створили Українську Націо-нальну Раду та її Виконний Орган як екзильний уряд поневоленої України.
21. 6. 1863 Валуєвський Указ про заборону вживання української мови.
21. 6. 1957 Михайло Старр (Старчевський) іменованний міністром праці федерального уряду Канади, перший українець член федерального кабінету.
22. 6. 1941 Вибух німецько-советської війни.
22. 6. 1943 Початок першого Конгресу Українців Канади у Вінніпезі.
23. 6. 1870 Помер Амвросій Метлинський, поет та етнограф і професор Харківського уніве-рситету.
23. 6. 1917 Центральна Рада проголосила свій перший Універсал.
27. 6. 1663 "Чорна Рада" обрала Івана Брюховецького гетьманом Лівобережної України, що стало початком т. зв. "Доби Руїни".
29. 6. 1938 Помер генерал Мирон Тарнавський, начальний Вождь УГА в 1919р.

Липень - July

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 18 Н	3 після ЗШЕСТЯ, Леонтія	3 п. ЗШЕСТЯ, Кос. і Дам.
2 19 П	† Юди Тадея, ап.	† Пол. Ризи Пр. Богор.
3 20 В	Методія, свц.	Якинта, мч.
4 21 С	Юліяна з Тарсу, мч.	Андрея з Крети, свт.
5 22 Ч	Євсевія, свц.	† Атанасія Атон. пр.
6 23 П	Агрипини, мч.	Сісоя Великого, пр.
7 24 С	Різдво Івана Хрестителя	Томи й Акакія, пр.
8 25 Н	4 після ЗШЕСТЯ, Февронії	4 п. ЗШЕСТЯ, Прокопія
9 26 П	Давида, пр.	Панкратія, свц.
10 27 В	Самсона, пр.	† Антонія Печерського,
11 28 С	Перен. мощів Кира й Івана	Ольги, укр. кн., Евфимії
12 29 Ч	Петра і Павла, Верх. Ап.	Прокла ін Іларія, мч.
13 30 П	† Собор 12 Апостолів	Собор Архан. Гавриїла
14 1 С	Косми і Дам'яна, чуд.	Акили, ап.
15 2 Н	5 після ЗШЕСТЯ, † П. Р. П. Б.	5 п. ЗШЕСТЯ, † Волод. Вел.
16 3 П	Якинта, мч.	Атиногена, свц.
17 4 В	Андрея з Крети, свт.	Марини, мч., Богдана
18 5 С	† Атанасія Атонського, пр.	Якинта, Омеляна, мч.
19 6 Ч	Сісоя Великого, пр.	Макрини, пр., Дія, чуд.
20 7 П	Томи й Акакія, пр.	† Іллі пророка
21 8 С	Прокопія, вмч.	Симеона й Івана, пр.
22 9 Н	6 після ЗШЕСТЯ, Панкратія	6 п. ЗШЕСТЯ, Марії Магд.
23 10 П	† Антонія Печерського, пр.	Трофима, Теофілі, мч.
24 11 В	Ольги, кн. Київ. Евфимії	† Бориса і Гліба, кн.
25 12 С	Прокла й Іларія, мч.	† Успення св. Анни
26 13 Ч	Собор Архангела Гавриїла	Єрмолая, свц., Параскевії
27 14 П	Акили, ап.	† Панталеїмона, вмч.
28 15 С	† Володимира Вел., кн. Укр.	Прохора, Никанора й ін.
29 16 Н	7 після ЗШЕСТЯ, Атиногена	7 п. ЗШЕСТЯ, Калиніка
30 17 П	Марини, мч., Богдана	Сили, Силуана й ін. ап.
31 18 В	Якинта, Омеляна, мч.	Євдокима, пр.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 7. 1867 Проголошено Британський Північно-Американський Акт, що створив Канаду і став її конституцією.
1. 7. 1910 Загинув з польської руки Адам Коцко, студент-борець за укр. університет у Львові.
4. 7. 1776 Проголошення незалежності З'єднаних Стейтів Америки.
7. 7. 1709 Нещасливий для України бій під Полтавою Петра I з Карлом XII, королем шведським та козаками гетьмана І. Мазепи.
7. 7. 1949 У Манітобському університеті засновано катедру укр. мови.
8. 7. 1659 Гетьман Іван Виговський розбив московські війська під Конотопом.
8. 7. 1919 У летунській катастрофі загинув полк. Дм. Вітовський, організатор Листопадового Зриву у Львові 1918 р., пізніше військовий міністер ЗУНР.
9. 7. 1961 Величаве відслонення пам'ятника Т. Шевченкові у Вінніпезі перед будинком Манітобської Легіслятури.
10. 7. 1073 Смерть св. Антонія Печерського, засновника чернецтва в Україні та Печерської Лаври у Києві.
11. 7. 1945 В Лефортовській тюрмі в Москві НКВД замучило о. А. Волошина, президента Карпатської України.
14. 7. 1789 Парижани здобули фортецю Бастилію, що стало початком Великої Французької Революції.
14. 7. 1917 р. Нар. Олег Штуль-Жданович, Голова Проводу ОУН в роках 1970-1977.
- 14-22. 7. 1944 Бої дивізії "Галичина" під Бродами.
15. 7. 1912 Никита Будка призначений Папою Пієм X, єпископом для українців греко-католиків у Канаді.
16. 7. 1919 Відступ Галицької Армії "за Збруч" на сх.-укр. землі.
17. 7. 1932 В Едмонтоні засновано Українське Національне Об'єднання на чолі з головою Олександром Григоровичем.
19. 7. 1918 У Саскатуні засновано Українську Греко-Православну Церкву Канади.
21. 7. 1941 Помер Богдан Лепкий, видатний письменник і літературознавець.
22. 7. 1944 Помер видатний укр. поет Олександр Олесь (Кандиба).
27. 7. 1834 Засновано Київський університет св. Володимира, третій з черги в Україні, а другий під Росією.
28. 7. 1955 Василь Валл (Волохатюк) іменований сенатором Канади, перший українець-сенатор.
- 29-30. 7. 1966 Відбувся Перший український народний фестиваль у Давфин, Ман.
31. 7. 1914 Німеччина виповіла війну Росії. Початок I Світової війни.

Серпень - August

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 19 С	Макрини, пр.	7 Макавейських мучен. Перен. мощів Стефана Ісаака, Далмата і Фавста
2 20 Ч	† Іллі пророка	7 молодців з Ефезу, мч.
3 21 П	Симеона й Івана, пр., Єзик.	
4 22 С	Марії Магдал. Фоки, свщ.	
5 23 Н	8 після ЗШЕСТЯ , Трофима	8 п. ЗШЕСТЯ , Євстигнія
6 24 П	† Бориса і Гліба, мч.	Преображення Господне
7 25 В	† Успення св. Анни	Дометія, прмч.
8 26 С	Єрмолая, свщ., Параскевії	Омеляна, ісп.
9 27 Ч	† Панталеймона, вмч.	† Матія, ап.
10 28 П	Прохора й ін. апостолів	Лаврентія, архид. і мч.
11 29 С	Калініка, мч.	Євпла, мч.
12 30 Н	9 після ЗШЕСТЯ , Сили	9 після ЗШЕСТЯ , Фотія
13 31 П	Євдокима, пр.	Максима, ісп.
14 1 В	Макавейських мучеників	Міхея, прор.
15 2 С	Перен. мощів Стефана	УСПІННЯ БОГОРОДИЦІ
16 3 Ч	Ісаака, Далмата, Фавста, пр	Діоміда, мч.
17 4 П	7 молодців з Ефезу, Євдокі	Мирона, мч.
18 5 С	Євсигнія, мч.	Флора і Лавра, мч.
19 6 Н	10 після ЗШЕСТЯ , Преоб. Г.	10 п. ЗШЕСТЯ , Андрія Ст.
20 7 П	Дометія, прмч.	Самуїла, прор.
21 8 В	Омеляна, ісп.	Таддея, ап., Васси, мч.
22 9 С	† Матія, апост.	Агатоніка, мч.
23 10 Ч	Лаврентія, архид., і мч.	Луппа, мч., Іринея, свщ.
24 11 П	Євпла, мч.	Євтиха, свщ.
25 12 С	Фотія й Аникити, мч.	Вартоломея і Тита, ап.
26 13 Н	11 після ЗШЕСТЯ , Максима	11 п. ЗШЕСТЯ , Адріана
27 14 П	Міхея, прор.	Пімена, пр.
28 15 В	УСПІННЯ ПР. БОГОРОДИЦІ	Мойсея, пр., Августина
29 16 С	Діоміда, мч.	† Усік. Гол. Івана Хрест.
30 17 Ч	Мирона, мч.	Олександра, Івана і Павла
31 18 П	Флора і Лавра, мч.	† Пол. Пояса Богородиці

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 8. 1913 Померла Леся Українка, славетна укр. поетеса.
3. 8. 1860 Нар. Марія Заньковецька, видатна драматична акторка та громадська діячка.
4. 8. 1687 Івана Мазепу обрано гетьманом України.
4. 8. 1914 Українці-емігранти з-під Російської займанщини заснували у Львові політичну організацію — Союз Визволення України.
6. 8. 1657 Помер гетьман Богдан Хмельницький.
8. 8. 1819 Нар. Пантелеймон Куліш, відомий укр. історик та етнограф.
8. 8. 1834 Нар. Осип Юрій Федькович, відомий укр. поет з Буковини.
10. 8. 1867 Нар. Осип Маковей, укр. письменник, критик і культурний діяч.
10. 8. 1907 Померла видатна укр. письменниця Марко Вовчок.
12. 8. 1969 У Торонто в замку Каза Лома відкрито постійну виставку “Українці в Канаді”.
14. 8. 988 Хрищення України-Руси.
14. 8. 1581 Іван Федорович випустив в Острозі першу друковану в Україні Біблію в церковно-слов'янській мові, відому як “Острозька Біблія”.
15. 8. 1628 Собор відновленої Української Православної Ієрархії в Києві.
15. 8. 1856 Нар. славетний укр. вчений і письменник Іван Франко.
17. 8. 1972 Відкриття Українського Піонерського Села і Музею біля Елк Айленд Парк-у в Алберті.
20. 8. 1843 Помер Григорій Квітка-Основ'яненко, перший видатний прозаїк нової укр. літератури.
21. 8. 1925 Помер Осип Маковей, укр. письменник, педагог і публіцист.
27. 8. 1897 До провінції Міссіонес в Аргентині прибула перша група укр. поселенців з Галичини.
29. 8. 1845 Нар. Іван Тобілевич (Карпенко-Карий) видатний драматург, актор і режисер укр. театру.
29. 8. 1940 Помер Євген Петрушевич, видатний укр. політичний діяч у Галичині, президент а опісля диктатор ЗУНР.
30. 8. 1941 Смерть членів Проводу Українських Націоналістів Омеляна Сеніка, Грибівського та Миколи Сціборського в Житомирі.
31. 8. 1919 Об'єднані укр. армії (УНР і УГА) здобули від большевиків Київ.

Вересень — September

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 19 С	Андрея Страт. й ін. з ним	† Початок церк. року
2 20 Н	12 після ЗШЕСТЯ, Самуїла	12 п. ЗШЕСТЯ, Маманта
3 21 П	Таддея, ап., Васси, мч.	Антима, свщ., Теоктиста
4 22 В	Агатоніка, мч.	Вавили, свщ., Мойсея, пр.
5 23 С	Іриня, свщ.	Захарії, прор.
6 24 Ч	Євтиха, свщ.	Чудо арх. Михаїла, Євдок.
7 25 П	Вартоломея і Тита, ап.	Созонта, мч.
8 26 С	Адріяна і Наталії, мч.	Різдво Пр. Богородиці
9 27 Н	13 після ЗШЕСТЯ, Пімена	13 п. ЗШЕСТЯ, Якима і Ан.
10 28 П	Мойсея, пр., Августина, свт.	Минодори, Митродори ін.
11 29 В	† Усік. Голови Івана Хрест.	Геодори, пр.
12 30 С	Олександра, Івана і Павла	Автонома, свт.
13 31 Ч	† Полож. Пояса Богородиці	Корнилія, свщ.
14 1 П	† Початок церк. року	Воздв. Чесного Хреста
15 2 С	Маманта, мч., Івана Постн.	Никити, вмч.
16 3 Н	14 після ЗШЕСТЯ, Антима	14 п. ЗШЕСТЯ, Євфимії
17 4 П	Вавили, свщ., Мойсея, прор.	Софії, Віри Надії і Люб.
18 5 В	Захарії, прор.	Євменія, еп. і чуд.
19 6 С	Чудо арх. Михаїла, Євдокс.	Трофима й ін. муч.
20 7 Ч	Созонта, мч.	Євстатія, Плакиди, мч.
21 8 П	Різдво Пр. Богородиці	Кодрата, ап.
22 9 С	Йоакима й Анни, Северіяна	Фоки, свщ., Йони, прор.
23 10 Н	15 після ЗШЕСТЯ, Минодори	15 п. ЗШЕСТЯ, Зач. Ів. Хр.
24 11 П	Теодори, пр.	Теклі, прмч.
25 12 В	Автонома, свт.	Євфрозини, пр.
26 13 С	Корнилія, свщ.	† Івана Богослова, ап.
27 14 Ч	Воздвиження Чес. Хреста	Калістрата і друж. його
28 15 П	Никити, вмч.	† Харитона, пр.
29 16 С	Євфимії, вмч.	Киріяка, пр.
30 17 Н	16 після ЗШЕСТЯ, Софії	16 п. ЗШЕСТЯ, Григорія

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 9. 1772 Нар. Григорій Сковорода, видатний укр. філософ-гуманіст.
1. 9. 1939 Напад Німеччини на Польщу. Початок II Світової війни.
5. 9. 911 Договір князя Олега з Візантією.
5. 9. 1864 Нар. Михайло Коцюбинський, один з найвизначніших укр. письменників XIX — початку XX ст.
7. 9. 1891 На кораблі Орегон до Монтреалу прибули Василь Єлиняк та Іван Пилипів, перші укр. поселенці в Канаді.
7. 9. 1921 У Катеринославі московські чекісти закатували Віру Бабенко, зв'язкову укр. повстанських штабів та 62 повстанці.
9. 9. 1769 Нар. Іван Котляревський, батько сучасної укр. літератури.
12. 9. 1875 Народився Олександр Кошиць, визначний укр. хоровий диригент і композитор.
12. 9. 1903 У Полтаві відкрито пам'ятник Іванові Котляревському.
12. 9. 1979 Помер Станіслав Людкевич, визначний укр. композитор, музиколог і педагог.
13. 9. 1867 Помер Опанас Маркович, укр. фолкльорист і етнограф.
14. 9. 1926 Михайло Лучкович, перший українець обраний послом до федерального парламенту Канади.
15. 9. 1804 Нар. Михайло Максимович, видатний укр. учений-природознавець, філософ та історик.
15. 9. 1893 В місті Джерзі Сіті, Н. Дж. у ЗСА появилось перше число газети "Свобода", найстаршого укр. часопису в Північній Америці.
15. 9. 1907 Помер Карпенко-Карий (Іван Тобілевич), видатний укр. драматург, актор і режисер.
16. 9. 1658 В місті Гадячі гетьман І. Виговський підписав з поляками умову, згідно з якою Україна мала входити як Велике Князівство Руське на рівних правах з Польщею і Литвою у склад Польської держави.
17. 9. 1940 Помер Панас Саксаганський (Тобілевич), великий укр. актор і режисер.
18. 9. 1841 Нар. Михайло Драгоманов, укр. вчений і публіцист.
19. 9. 1903 Помер Сидір Воробкевич, укр. письменник і композитор.
21. 9. 1944 У Вінніпезі помер Олександр Кошиць, відомий укр. диригент і композитор.
22. 9. 1894 У м. Шамокін у Пенсильвенії (ЗСА) засновано братську організацію Український (тоді ще "Руський") Народний Союз.
25. 9. 1979 Помер Василь Кушнір, прелат Укр. Кат. Церкви, видатний сусп.- громадський діяч, перший голова КУК, Панамерикан. Укр. Конф. та СКВУ.
29. 9. 1845 Нар. Карпенко-Карий, відомий укр. драматург, актор і режисер.
29. 9. 1866 Нар. видатний укр. історик Михайло Грушевський, голова Центральної Ради. 1917-1918.

Жовтень — October

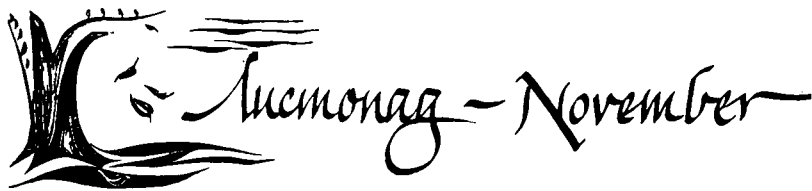

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 18 П	Євменія, еп. і чуд.	Покров Пр. Богородиці
2 19 В	Трофима, й ін. муч.	Кипріяна, свщ., Юстина
3 20 С	Євстатія, вмч., й ін. з ним	Діонисія, Ареоп., свщ.
4 21 Ч	Кодрата, ап.	Єротея, свщ., Франциска
5 22 П	Фоки, свщ., Йони, прор.	Харитини, мч.
6 23 С	Зачаття Івана Хрестителя	† Томи, апостола
7 24 Н	17 після ЗШЕСТЯ , Теклі	17 п. ЗШЕСТЯ , Сергія
8 25 П	Євфрозини, пр.	Пелагії, пр.
9 26 В	† Івана Богослова, ап.	† Якова Алфея, ап.
10 27 С	Каллістрата і друж., Ніла	Євлампія і Євламπίї, мч.
11 28 Ч	† Харитона, пр.	Филипа, діяк. Теофана, мч.
12 29 П	Кіріяка, пр.	Прова й ін. мч., Косми
13 30 С	Григорія, еп., Вірменії, свщ	Карпа й ін. мучеників
14 1 Н	18 п. ЗШЕСТЯ , Пок. Пр. Бог.	18 п. ЗШЕСТЯ , Параскевії
15 2 П	Кипріяна, свщ., Юстина, мч.	Євтимія, пр., Лукіяна, мч.
16 3 В	Діонисія Ареоп., свщ.	Лонгіна сотника, мч.
17 4 С	Єротея, свщ., Франциска	Осії, прор., Андрія, прмч.
18 5 Ч	Харитини, мч.	† Луки, ап. і еван.
19 6 П	† Томи апостола	Йоїла, прор., Івана Рильс.
20 7 С	Сергія і Вакха, мч.	Артемія, вмч.
21 8 Н	19 після ЗШЕСТЯ , Пелагії	19 п. ЗШЕСТЯ , Іларіона В.
22 9 П	† Якова Алфея, ап.	Аверкія, еп., Прибислава
23 10 В	Євлампія і Євламπίї, мч.	Якова, ап.
24 11 С	Филипа, діяк. Теофана, пр.	Арети, мч., Теофіла, мч.
25 12 Ч	Прова й ін. мч., Косми, пр.	Маркіяна і Мартирія, мч.
26 13 П	Карпа й ін. муч.	† Димитрія Великомуч.
27 14 С	Параскевії з Тернова, пр.	Нестора, мч.
28 15 Н	20 після ЗШЕСТЯ , Євтимія	20 п. ЗШЕСТЯ , Параскевії
29 16 П	Лонгіна сотника, мч.	Анастасії, прмч., Артемія
30 17 В	Осії, прор. Андрія, прмч.	Зиновія і Зиновії, мч.
31 18 С	† Луки, ап. і еванг.	Стахія й ін. ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 10. 1187 Помер видатний галицький князь Ярослав Осмомисл.
1. 10. 1665 Вибір Петра Дорошенка гетьманом України.
3. 10. 1709 Помер гетьман Іван Мазепа на вигнанні у Бендерах.
3. 10. 1953 Помер Юліян Вассиян, укр. філософ-націоналіст.
4. 10. 1930 Померла Олена Пчілка, укр. письменниця і мати Лесі Українки.
4. 10. 1934 Померла Марія Заньковецька, велика укр. артистка.
5. 10. 1657 Вибір Івана Виговського гетьманом України.
5. 10. 1941 Заснування Української Національної Ради в Києві.
6. 10. 1918 Гетьман П. Скоропадський відкрив у Києві перший укр. державний університет.
7. 10. 1926 Помер Володимир Гнатюк, укр. фолклорист і етнограф.
8. 10. 1938 В Ужгороді створено перший автономний уряд Закарпаття на чолі з А. Бродієм.
9. 10. 1596 Проголошення церковної унії укр. православної церкви з римо-католицькою в Бересті (Берестейська унія).
10. 10. 1825 Помер видатний укр. композитор Дмитро Бортнянський.
12. 10. 1957 В Мюнхені загинув з рук большевицького агента Лев Ребет, відомий укр. публіцист і голова ОУНз.
13. 10. 1865 Помер Петро Гулак-Артемівський, укр. поет і байкар.
13. 10. 1917 Перший з'їзд учителів українців Алберти в Едмонтоні.
15. 10. 1959 У Мюнхені з рук большевицького агента загинув Степан Бандера, провідник Закордонних Частин ОУН.
16. 10. 1876 Народився Сергій Єфремов, громадсько-політичний діяч і літератор.
18. 10. 1918 У Львові створено Українську Національну Раду, яка проголосила створення української держави з укр. земель Австро-Угорщини.
23. 10. 1921 У Києві закінчився Всеукраїнський Церковний Собор, який проголосив відродження Української Автокефальної Православної Церкви в Україні.
24. 10. 1952 Олександр Г. Кузяк іменований міністром провінційного уряду Саскачевану, перший українець-міністр в Бріт. Комонвелті.
28. 10. 1894 Помер Омелян Огоновський, укр. літературознавець та автор першої 6-томової "Історії літератури руської".
29. 10. 1794 Помер Григорій Сковорода, видатний укр. філософ.
30. 10. 1930 В Едмонтоні появилось перше число "Нового Шляху" за редакцією Мих. Погорецького.
30. 10. 1947 Помер укр. поет німецького роду Юрій Клен (проф. Освальд Бурггардт).

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 19 Ч	Йоїла, прор., Ів., Риль.	Косми й Дам'яна, пр.
2 20 П	Артемія, вмч.	Акиндина й ін. мч.
3 21 С	Іларіона Вел., пр.	Акипсима й ін. мч.
4 22 Н	21 після ЗШЕСТЯ , Аверкія	21 п. ЗШЕСТЯ , Йоаннікія
5 23 П	Якова, ап.	Галактіона, мч.
6 24 В	Арети, мч., Теофіла, мч.	Павла, свт.
7 25 С	Маркіяна і Мартирія, мч.	Лазара, пр.
8 26 Ч	† Димитрія , Великомученика	† Собор Михаїла, Арх.
9 27 П	Нестора, мч.	Матрони і Теоктисти, пр.
10 28 С	Неоніли, Параскевії, мч.	Родіона, Єраста, Олімпа
11 29 Н	22 після ЗШЕСТЯ , Анастасії	22 п. ЗШЕСТЯ , Віктора
12 30 П	Зиновія і Зиновії, мч.	† Йосафата , свщ., Ніля, пр.
13 31 В	Стахія й ін. ап.	† Івана Золотоуст., свт.
14 1 С	Косми і Дам'яна, чуд.	† Филипа, апост.
15 2 Ч	Акиндина, мч.	Гурія, Самона й Авіва, ісп.
16 3 П	Акипсима й ін. муч.	† Матея, ап. і еванг.
17 4 С	Йоанніки, пр., Нікандра, мч.	Григорія Неокес., еп.
18 5 Н	23 після ЗШЕСТЯ , Галактіона	23 п. ЗШЕСТЯ , Платона
19 6 П	Павла, свт.	Авдія, прор., Варлаама
20 7 В	Лазаря, пр.	Григорія, пр., Прокла, свт.
21 8 С	Собор Михаїла Арх.	Введ. в Храм Пр. Богор.
22 9 Ч	Матрони і Теоктисти, пр.	Филимона й ін. апост.
23 10 П	Родіона, Єраста, Олімпа, ап.	Амфілохія і Григорія, еп.
24 11 С	Віктора, мч., Теодора Студ.	Катерини, вмч.
25 12 Н	24 після ЗШЕСТЯ , † Йосаф.	24 п. ЗШЕСТЯ , Климента
26 13 П	† Івана Золотоустого, свт.	Алипія Стовпника, пр.
27 14 В	† Филипа, апост.	Якова, мч., Палладія, пр.
28 15 С	Гурія, Самона й Авіва, ісп.	Стефана, прмч.
29 16 Ч	† Матея, ап. і еванг.	Парамона і Філумена, мч.
30 17 П	Григорія Неокес., еп.	† Андрія, апост.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 11. 1918 Листопадовий Зрив. Встановлення західньо-української влади у Львові та цілій Галичині.
1. 11. 1944 Помер митрополит Андрій Шептицький, першоєрарх Української Греко-Католицької Церкви в Галичині.
1. 11. 1964 Помер Андрій Мельник, голова Проводу Українських Націоналістів, 1938-1964.
3. 11. 1941 Советські диверсанти висадили в повітря Успенську Церкву Києво-Печерської Лаври, архітектурну перлину з XI ст.
- 3-7. 11. 1927 Перша конференція Українських Націоналістів в Берліні
4. 11. 1921 Початок другого Зимового Походу під команду Ю. Тютюнника.
4. 11. 1977 р. Помер Олег Штуль-Жданович, Голова Проводу ОУН в роках 1970-1977.
5. 11. 1903 У Вінніпезі почав виходити найстарший у Канаді укр. часопис "Канадійський Фармер".
6. 11. 1811 Нар. Маркіян Шашкевич, визначний укр. письменник, найдіяльніший член "Руської Трійці".
6. 11. 1912 Помер Микола Лисенко, укр. композитор, основоположник укр. клясичної музики.
7. 11. 1940 У Вінніпезі оформлено Комітет Українців Канади (КУК), укр. репрезентативну організаційну надбудову.
9. 11. 1872 Народився Богдан Лепкий, визначний укр. вчений, поет і письменник.
10. 11. 1708 Москалі зруйнували Батурин, столицю гетьмана Мазепи та вирізали все населення.
10. 11. 1838 Помер Іван Котляревський, батько модерної укр. літератури.
10. 11. 1893 Помер Леонід Глібов, славний укр. байкар.
12. 11. 1967 В Нью-Йорку розпочався перший Світовий Конгрес Вільних Українців.
14. 11. 1918 Гетьман П. Скоропадський офіційно відкрив у Києві Українську Академію Наук.
15. 11. 1945 В Авгсбурзі в Німеччині укр. вчені-біженці заснували Українську Вільну Академію Наук.
16. 11. 1863 Нар. Ольга Кобилянська, видатна укр. письменниця.
17. 11. 1774 У Львові відкрито перший на укр. землях університет.
19. 11. 1698 Помер Петро Дорошенко, гетьман України, 1665-1676.
20. 11. 1917 Третім Універсалом Укр. Центральної Ради проголошено Українську Народню Республіку у федерації з Росією.
21. 11. 1921 Большевики розстріляли під Базаром 359 захоплених у полон українських вояків 2-го Зимового Походу.
21. 11. 1943 У Вінніпезі, Ман., засновано Осередок Української Культури й Освіти.
22. 11. 1873 Помер Михайло Максимович, видатний укр. вчений.
29. 11. 1778 Нар. Григорій Квітка-Основ'яненко, перший прозаїк нової укр. літератури.

Грудень - December

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 18 С	Платона і Романа, мч.	Наума, прор.
2 19 Н	25 після ЗШЕСТЯ , Авдія	25 п. ЗШЕСТЯ , Авакума
3 20 П	Григорія, пр., Прокла, свт.	Софонії, прор.
4 21 В	Введ. в Храм Пр. Богород.	Варвари, вмч., Ів. Дамаск.
5 22 С	Филимона й ін. апостолів	† Сави Осв., пр.
6 23 Ч	Амфілохія і Григорія, еп.	Миколая Чудотв. свт.
7 24 П	Катерини, вмч., Меркурія	Амвросія, свт.
8 25 С	Климентя, папи, Петра, еп.	Патапія, пр.
9 26 Н	26 після ЗШЕСТЯ , Алипія	26 п. ЗШЕСТЯ, Непор. Зач.
10 27 П	Якова, мч., Палладія, пр.	Мини, Ермогена, й ін. мч.
11 28 В	Степана, прмч.	Даниїла стовпника, пр.
12 29 С	Парамона, мч.	Спиридона, пр.
13 30 Ч	† Андрія апостола	† Ореста, Євгена й ін. мч.
14 1 П	Наума, прор.	Тирса, Левкія й ін. мч.
15 2 С	Авакума, прор.	Єлевтерія, свщ., Павла
16 3 Н	27 після ЗШЕСТЯ , Софонії	НЕДІЛЯ ПРАОТЦІВ
17 4 П	Варвари, вмч., Івана Дамаск.	Даниїла, прор.
18 5 В	† Сави Осв., пр.	Севастіяна, мч., й інших
19 6 С	Миколая Чудотворця, свт.	Боніфатія, мч.
20 7 Ч	Амвросія, свт.	Ігнатія Богоносця, свт.
21 8 П	Патапія, пр.	Юліанії, мч.
22 9 С	Непор. Зач. Богородиці	Анастасії, вмч.
23 10 Н	28 після ЗШЕСТЯ , Мини	Пер. Різдвом, Отців
24 11 П	Даниїла, прор.	Навеч. Різдва, Євгенії
25 12 В	Спиридона, пр.	РІЗДВО ХРИСТОВЕ
26 13 С	† Ореста, Євгена, й ін. мч.	Собор Пресв. Богородиці
27 14 Ч	Тирса, Левкія, й ін. мч.	Степана Первомученика
28 15 П	Єлевтерія, свщ., Павла, пр.	Св. Мученики у Нікодимії
29 16 С	Аггея, прор.	Дітей у Вифлеємі вбитих
30 17 Н	НЕДІЛЯ ПРАОТЦІВ , Даниїла	НЕД. ПО РІЗДВІ , Анисії
31 18 П	Севастіяна, мч., й інших	Меланії Римлянки, пр.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 12. 1893 Нар. Микола Хвильовий, передовий письменник укр. відродження 20-их років.
2. 12. 1919 Проголошено Карпатську Україну автономною державою.
4. 12. 1803 На Соловецьких Островах помер Петро Кальнишевський, останній кошовий Запорізької Січі.
5. 12. 1878 Нар. О. Олесь (Олександр Кандиба), визначний укр. поет.
5. 12. 1917 В Києві відкрито Українську Академію Мистецтв.
5. 12. 1971 Відслонення пам'ятника Т. Шевченкові в Буенос-Айрес.
6. 12. 1240 Татари здобули і зруйнували Київ.
7. 12. 1936 Помер Василь Стефаник, видатний укр. новеліст.
8. 12. 1868 У Львові засновано Товариство "Просвіта".
11. 12. 1840 Нар. Михайло Старицький, укр. письменник та культурно-громадський діяч.
11. 12. 1891 Помер Олександр Потебня, видатний укр. філолог.
11. 12. 1893 У Львові засновано Наукове Товариство ім. Т. Шевченка.
12. 12. 1890 Нар. Андрій Мельник, голова Проводу ОУН, 1938-1964.
17. 2. 1917 Совет Народних Комісарів у Петрограді визнав незалежність Української Народньої Республіки.
25. 12. 1917 Московська армія під командою В. Антонова-Овсієнка розпочала інвазію України.
14. 12. 1918 Гетьман П. Скоропадський зрікся влади у користь Директорії УНР.
15. 12. 1934 Більшовицький таємний суд засудив на розстріл 28 українців, у тому письменників О. Влизька, Д. Фальківського, Ів. Крушельницького та ін. Присуд виконано.
18. 12. 1856 Нар. Микола Садовський, визначний укр. актор і режисер.
21. 12. 1764 Цариця Катерина II скасувала гетьманський устрій в Україні.
22. 12. 1834 Нар. письменниця Марко Вовчок.
22. 12. 1969 Степан Воробець іменований губернатором провінції Саскачеван, перший українець в Канаді на посаді губернатора.
25. 12. 1848 У Львівському університеті відкрито катедру укр. мови.
- 25-26. 12. 1927 Засновано у Саскатуні Союз Українців Самостійників.
- 28-29. 12. 1932 Засновано у Саскатуні Братство Українців Католиків.
 28. 12. 1955 Помер Ілля Кириак, визначний укр.-канадський письменник.
 29. 12. 1724 У Петропавловській в'язниці помер наказний гетьман Павло Полуботок.
 31. 12. 1596 Народився Петро Могила, визначний митрополит Укр. Православної Церкви.

ФІЛІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ В ЕДМОНТОНІ

**ПЕРША і НАЙСТАРША ФІЛІЯ В КАНАДІ —
КОЛИСКА СИСТЕМИ УНО, ЗАСНОВАНА 17 ЛИПНЯ 1932 р.**

**Відділ Української Стрілецької Громади
Відділ Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб
Відділ Молоді Українського Національного Об'єднання
в Едмонтоні, Алта**

спільно працюють для збереження організації й затримання і розвитку української культури в Едмонтоні та Алберті.

Філія утримує власний дім, де відбуваються організаційні сходи, збори, реферати, імпрези, розвагові зустрічі та забави. Крім того, філія дозволяє безплатно користуватися приміщенням Комітетові Українців Канади для річних зборів та іншим діловим комітетам імпрез КУК чи Провінційної Ради КУК.

Щорічно філія бере участь в організуванні Днів Спадщини у міському парку ім. Гаврилюка та в підготовці Українського Дня на Селі Української Спадщини.

Філія є однією із шести великих організацій місцевого відділу КУК, де заступлена трьома представниками. Члени філії займають чільні становища у різних громадських, культурно-освітніх та церковних організаціях Едмонтону.

П. Микола Суховерський, довголітній член УНО та УСГ, голова Провінційної Ради КУК, був нагороджений цього року Шевченківською Медалею.

Філія брала активну участь у відмічування п'ятдесятої річниці Великого Голоду в Україні. В Едмонтоні поставлено пам'ятник Жертвам Голоду та відбулася величава маніфестація з нагоди відслонення пам'ятника. 12 червня влаштовано в домі УНО доповідь п. Валентина Мороза "Голод в Україні 1932-33, Міти і Факти".

Ukrainian National Federation
Edmonton 10629 — 98 St.
Edmonton, Alta
T5H 2N6

ЗА РІДНИЙ КРАЙ...

За рідний край не ллемо крові в битві,
Та ллемо нині за чужі престоли,
В степах в недолі хтось вже Бога молить,
Мільйони рук піднялися в молитві:

— Боже! Ми були як маленькі діти,
Що люблять лиш свободу і забаву.
Дай владу нам і вождя і державу,
Дай рідний меч в степу узріти!

І хтось прийде, хтось рідний, сильний духом,
І принесе степам закон і владу.
Зітре свавільно главу наче гаду:
Бо вольний той, хто все законів слуха.

Прийде хтось дужий, добрий і могучий,
Сотворить світ із пилу мряковини,
І будувать навчить синів Руїни,
І скаже всім, степами з військом йдучи:

Життя є там, де лад, закон і сила:
Закон провадить зорі по орбітах,
Криштал то образ празаконів світа,
А хаос всьому, що живе — могила.

Законодавця степ чекає в тузі,
Вже дух степу втомився в беззаконні,
І звівши в небо втомлені долоні,
Меча шукає, сторожа при плузі.

І йде вже в степ нащадок Ярослава,
Що приведе в степи нову Державу.
Мільйонам дасть мету життя єдину:
— Держава!!!

КАМЕНЯРЕВІ

Мало щастя в житті піднесла Тобі доля,
Хоч невпинно горів Ти вогнем і згоряв.
Усі кривди, всі злидні, все горе й неволю
Ти у пісні дзвінкій нам усім проспівав.

Добровільно Ти кинув всі радощі світу.
Не для слави трудився; за щастя нове,
За добро та за правду прийшлося терпіти.
Ти громаді дав в жертві життя дороге.

Ти відкрив нам печаль молодого кохання,
Що, мов листя, зів'яло при Твоїм вікні,
Безнадійна любов, задушевні зідхання,
Прогули в Твоїм серці вітри буряні...

Ти у нашу скарбницю уклав ізмарагди
Твого серця палкого й глибоких думок,
Бо Ти знав, що життя — це боротись за правду,
Це угору рости — до висот, до зірок.

Ти картав свій народ за облуду, покірність.
Ти бажав його бачити в щасті й красі.
Ти ввесь труд свій віддав на добро та на вірність,
Щоб хазяїном став він у хаті своїй.

Мов Мойсей, Ти нас вів до нової країни,
За верхи, де чекало бурхливе життя,
Бо любив Ти народ, наче рідну дитину,
І на ньому лишив свого духа печать.

І хоч Ти не дійшов до межі Канаана,
А знесилений впав у борні життєвій,
Твоя пісня дзвінка нам звістила світанок
Перемоги та волі в вітчизні новій.

Д-р С. Сулятицький

СРІБНА ЗЕМЛЯ МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ

У дотеперішніх публікаціях та доповідях про події на Закарпатті та їх перебіг в критичних днях акту проголошення самостійності цієї української території вражає їх пропагандивно-політичний характер та промовчування реальних прозаїчних моментів, які мали місце в боротьбі цієї вітки українського народу за своє національно-політичне та із тим і соціальне визволення. Зокрема ненасвітлені достаточо події акту самостійного державного постановня.

Метою моєї доповіді буде — з'ясувати коротко той період часу, що безпосередньо творив, так сказати б, підґрунтя цього напрямку і тенденцій соціального, суспільного, культурного і політичного річища, що ним ішло життя Закарпатської України та вивершилось знаменними подіями в половині березня 1939 року. Що ж відноситься до обставин і самого акту проголошення Самостійності Карпатської України, то я обмежусь тільки на один вузький фактор, про який по сьогоднішній день не було ніде писано, ані публічно говорено, але який вповні висвітлює одну із неясностей під час тих подій, що відбулись в останніх днях перед і під час акту проголошення самостійності цієї, природою і подіями політичних ігор майже на свої власні сили поставленої Срібної Землі.

Таким часовим відтинком являються саме ті дві десятки літ, що припадають між двома світовими війнами. Звертатися до історичних даних не вважаю за відповідне, бо хочу коротко унагляднити той час та події, свідками яких велика частина із нас, хай це буде активними учасниками чи лише глядачами-обсерваторами, була. Ходить отже про літа 1918-1939.

1918 рік ціхується великою різноманітністю подій на території України, які носять однак спільну ціль-мету, створення своєї власної суверенної держави. Над Дніпром змагається молода відновлена українська держава за своє

існування, під кінець року включається в цей процес і західня провінція Галичина. Буковина ділить спільну долю. Сотнями літ знедолене Закарпаття не остається позаду і в міру своїх можливостей старається взяти свою долю у власні руки.

Крайові “Ради”

По розпаді австрійсько-угорської монархії та водночас з послабленням тодішньої угорської влади творяться під кінець 1918 і в січні 1919 років т. зв. “Ради”. Йдучи по часовій черзі в Любовні 8.XI.1918, в Марамороському Сиготі та Сваляві 8 і 18.XII.1918. Всі вони були скликувані чи точніше творилися із ціллю — знайти розв’язку дальшого будучого своєї батьківщини. Серед цих перших Рад перемогла думка, що доля Закарпаття тісно пов’язана із матірніми українськими землями та запали рішення про злуку із ними.

21 січня 1918 року скликається до Хусту Загальні Збори представників сільського і міського населення, з яких кожний виступав, чи радше представляв 1000 душ населення. Всіх їх було 420 душ, а Загальні Збори прийняли назву “Загальний Собор всіх русинів, живучих в Угорщині”. На цьому Соборі запало також рішення про злуку з Україною. Та в наслідок попередніх політичних обставин на цих теренах населення Закарпаття не є в стані реалізувати своє рішення власними силами, бо треба боротися і проти існуючої ще силою факту угорської адміністративної влади, проти румунських військових частин, що насувались на Потиссі, але і проти ускладнень, що їх викликала Чехо-Словаччина на західніх областях аж по річку Уж. Із-за Карпат помочі також не було і в скорому часі сподіватися не було підстав, бо війна з Польщею затягалася, фронти устійнювались, обосторонньо підсилювались, що зі своєї сторони в’язало всі наявні військові сили Галичини. Над Дніпром ситуація гіршала і українська армія стояла в постійному змаганні з переважаючими силами противника, не беручи вже під увагу внутрішні розбіжності тамошніх політичних і військових представників, що також у свою чергу зменшувало потужність сил.

Зразковий примір тодішньої ситуації дає така подія: На початку січня 1919 року твориться на східньому Закарпатті т. зв. “Гуцульська Республіка”, що обнімала горішнє Потисся та мала свій адміністративний осередок в Ясіні. Звідси власне пішов найактивніший заклик, практичний і реальний, що найкраще виявляв тодішню ситуацію, про військову допомогу Галичини. Поміч не прийшла, бо прислані 2 сотні війська не можна хіба вважати серйозною поміччю, особливо, коли зважити, що йшлося тут про допомогу супроти румунських військових частин та мадярської адміністративної влади.

Та була ще і друга проблема, що заставляла політичних представників Закарпаття постійно аналізувати як своє внутрішнє становище так і зовнішнє та дуже холодно і тверезо рішати про будуче своєї вужчої батьківщини. Цією проблемою були політичні потягнення американської закарпатської еміграції.

Американська “Рада”

26 червня 1918 року створилася в Америці “Американська Руська Народня Рада”, що її очолив д-р Григорій Жаткович, а яка через місяць пізніше на своєму з’їзді в Гомстеді прийняла ряд постанов відносно Закарпаття. Між ними найважливіші для нас три, які передбачували різні можливості політичного будучого для Закарпаття. Перша передбачувала повну незалежність, друга — злуку з Галичиною та Буковиною, третя — широку автономію краю. Тут треба виразно відмітити, що з’їзд Американської Народньої Руської Ради не рішив нічого про те, з якою державою мало б в будучому бути зв’язане автономно Закарпаття. Адвокат Жаткович, голова цієї Американської Народньої Руської Ради та його співробітники увійшли у зв’язок із Середньо-європейською Демократичною Унією, що її очолював проф. Т. Г. Масарик та старалися включити справи своєї батьківщини в обсяг заінтересувань цієї Унії. Прийшло опісля до заключення т. зв. “Філядельфійської угоди”, дня 26 жовтня, між Гр. Жатковичем та Т.Г. Масариком, в якій закарпатські русини-емігранти висловили своє бажання включити Закарпаття, як окрему автономну державну одиницю до Чехо-Словаччини. На своєму другому з’їзді, що відбувся 12 листопада 1918 року, прийняла Американська Народня Руська Рада цю філядельфійську умову про державну автономну злуку з Чехо-Словаччиною.

Спроба Будапешту і старання ЧСР

Не можемо поминути ще і третього чинника, який мусів мати вплив на політичні потягнення тодішніх діячів Закарпаття, а це тодішній угорський уряд. При допомозі прихильних до Угорщини кіл створилася в Ужгороді “Народня Рада”, що стала в дальшому переговорювати з будапештеньським урядом в справі нового автономного статусу для Закарпаття. В наслідок цього вийшов в грудні 1918 року закон про утворення “Руської Країни”, в якій склад мали б входити 4 комітати, а саме: Марамарош, Берег, Угоча і Уж. Та цей закон не було переведено в життя, але його політичне значення та певний вплив на хід думок на тодішні відносини не міг не викликати узгляднення.

Водночас пробігала вже на мировій конференції в Парижі акція Чехо-Словаччини в справі прилучення Закарпаття до ЧСР, в якій допомагала наявна уже тоді філядельфійська угода та притягнені як неофіційні заступники Закарпаття, якого доля приналежности саме вирішувалась, Григорій Жаткович, Александер Бескид та Ю. Гардош.

Центральна Руська Народня Рада

По узглядненні цих всіх моментів можемо перейти до дальшого політичного потягнення, що рішило формально про долю Закарпаття, а яке для необзнайомленого спростерігача тодішніх подій могло б бути позірним протиріччям до настанови попередніх Народніх Рад в Любовні, Сваляві та

Марамороському Сигоді. Всі ці моменти були, так би мовити, територіяльного значення. Та ми мусимо приглянутись і тим моментам, які впливали на хід політичних потягнень на Закарпатті в наслідок подій в Галичині та Україні взагалі, а які не були невідомими і за Карпатами. Наведу кілька із них, що відбувалися поблизу Карпат. Збройне розоруження чортківського куреня в Глибокій під Новим Самбором в перших днях січня 1919 р. Комуністична авантюра кількох старшин в Дрогобичі в березні ц.р., як рівно ж насильна мобілізація в деяких селах Дрогобиччини. Епізод II-ї коломийської бригади під Львовом з нагоди Великодніх Свят 1919 і т.д.

о. А. Волошин — Президент Карпатської України

9 травня 1919 року утворили представники прясівської, ужгородської та хустської Рад “Центральну Руську Народню Раду” в Ужгороді, яка на своєму засіданні винесла рішення про прилучення Закарпаття до Чехо-Словаччини під умовою державно-федеративного зв’язку.

Щоб мати ще ясніше зрозуміння трудности, перед яким знайшлася тоді ця “Центральна Руська Народня Рада”, вернім ще раз за Карпати. В травні почалася польська офензива, що відкинула український фронт, змусила його до відвороту. Бригада, що стояла на самому лівому крилі українського фронту, була відрізана від армії та відтиснена за Карпати. Командування III-го корпусу, не знаючи про долю бригади, вислало нову боеву групу в цілі нав’язання лучби. Група ця, натрапивши на обсаджений противником терен, пробивалась в гори і не знайшовши наміченої бригади, змушена була перейти на Закарпаття. Таким чином тамошні політичні кола мали повний образ положення в Галичині, особливо по відношенні до воєнних дій.

У висліді повище сказаного виглядало б, що рішення “Центральної Руської Народньої Ради” було скорше вимушене політичними обставинами, чим вислідом дійсного національного бажання. Сяк чи так воно рішило про майже 20-ти літнє перебування Закарпаття в межах ЧСР.

Я зупинився зумисно дещо довше на 1918-1919 роках тому, щоби дістати ясний образ про причини та конечности таких, а не інших потягнень тодішніх політичних представників Закарпаття, як також вияснити ті обставини, що при

наявності численних Рад складається для необзнайомленого стороннього глядача враження “Безраддя”. Наведу ще тільки головні точки Сан Жерменського договору, бо вони ілюструють умови, в яких повинно було жити Закарпаття.

1) Автономія повинна поширюватися на всю територію, заселену українцями та має бути найширша, згідна з єдністю Чехо-Словацької держави.

2) Законодавчим органом території буде автономний сойм.

3) Найвищим виконавчим органом країни буде губернатор, відповідальний перед соймом.

4) Службовцями автономної території будуть місцеві мешканці.

5) Автономна територія буде справедливо репрезентована в чехо-словацькому парламенті.

Всі ці умови не були здійснені і по 20-ти роках привели до нової боротьби за їх здійснення.

Адміністративний перегляд в складі Чехо-Словаччини

В 1920 році була створена т. зв. Автономна Директорія на основі генерального статуту з листопада 1919 р. Ця Директорія мала ніби представляти уряд країни, але в дійсності всю владу зосередилося в руках адміністратора-чеха Брейхи та командуючого генерала Геннокве. Правда, по зміні цього статуту в липні 1920 р. був іменований губернатором українець Гр. Жаткович та створено т. зв. “Губерніяльну Раду”, але більшість її членів іменував празький уряд, а заступником голови якої був чех Ерен-Фельд, що як такий зосереджував в своїх руках всю адміністративну владу і який з місця взявся за чехізацію адміністрації. Ситуація створилася настільки невиносимою, що сам Гр. Жаткович, який робив із Т. Г. Масариком Філядельфійську умову, уступив в 1921 р. з посту губернатора на протест того, що чеський уряд не хотів здійснити автономних прав, до яких був зобов’язаний і умовою філядельфійською і договором Сан Жерменським. Самий же проф. Т. Г. Масарик, що був особисто контрагентом філядельфійської умови та пізнішим президентом ЧСР на протязі 15-ти літ, не додержав ані особисто, ані державно перебраних умов. По резигнації губернатора Гр. Жатковича треба було чекати повних два роки на номінацію нового губернатора, яким став А. Бескид, на ділі, ще з більш обкромленими правами. Ролю адміністратора перебрав в 1925-тому році чех Розсіпаль, ще ревніший наслідник Еренфельда. В слідуєчих роках відбуваються постійні адміністративні реформи, що зводять Закарпаття до ролі звичайної адміністративної країни ЧСР, при одночасній чехізації території у всіх ділянках життя.

Політичне життя

Щоб не допустити до політичного зорганізування населення та до втворення власних територіяльних політичних партій, чеські політичні партії

творють на Закарпатті свої філіялки та в той спосіб стараються перешкодити концентрації місцевих сил. Щоб унеможливити і на будуче всяке скріплення цієї землі, чехи переводять штучний поділ Закарпаття та включають західню його частину — Пряшівщину в склад Словаччини, що дало причину до політично-адміністративного, а навіть державного розбиття по нинішній день. Наслідки такої політики не давали на себе довго чекати. Політичне життя Закарпаття стало постійно активізуватися і то на початку та в першу міру на тлі соціальному, а незабаром і національному та чисто політичному.

Слід тут замітити, що по 1920 році не можна вже говорити про ізоляцію Закарпаття від загально-українського політичного життя. Основна різниця існувала однак в тому, що українці всіх інших територій вважали себе поневоленими і такими на ділі були, а населення цієї новоіменованої “Карпатської Русі” почувалося горожанами держави, до якої в певній мірі з власної волі прийшло і тільки незадоволене було адміністративною та господарською політикою цієї держави. Згодом набрало незадоволення в ділянці культурній особливої ваги. Тому і боротьба його була спрямована на улпшення соціальних відносин, на справедливість та усунення незаконности в адмініструванні, але не на повалення цієї держави. Брак ширших кадрів власної інтелігенції, що був нормальним вислідом попереднього, угорського політично-господарського володіння та його зумисного вдержування краю в культурно-зanedбаному стані, не позволяв на скорє зорганізування суспільно-політичного, не кажучи вже економічного життя. Його треба було відложити на дальший, так сказати б, другий плян, а всі сили присвятити в першу чергу вихованню своїх власних кадрів — це значить шкільництву, яке було також у невідрадному положенні.

Так коли мова про шкільництво, то треба згадати про кадри, якими можна було в той час розпоряджати. Учителство народніх і середніх шкіл було виховане в школах, що нехтували та старались викривити національні проблеми Закарпаття, а в наслідок того велика частина із них ставилась байдуже, а то і ворожо до українства. Свідомі одиниці були в безпорадному положенні супроти адміністративної, своєї шкільної і іншої політичної влади, не згадуючи вже матеріяльну сторінку.

Другою інтелігентською верствою, що жила серед народу, було священство. Воно було у великій мірі повздержливе в національному питанні, почасти зайняте окрім своїх чисто душпастирських обов'язків релігійною боротьбою, що була підсичувана часто із політичних оглядів світською владою. Нерідко траплялися випадки, як і межи учителством, що воно явно стреміло до національної асиміляції і в наслідок того не мало впливу на суспільне, господарське і культурне та політичне життя населення. Коротко, воно було чуже для середовища, в якому жило. Виймок становили ОО. Василяни, які не жаліли ані труду, ані часу та матеріяльних засобів, щоб помагати населенню не лише під релігійним оглядом, але і в його соціальних, культурних та

національних потребах. На перепоні стояла їм чужа адміністративна влада та власні матеріальні межі.

Кадри урядництва та міщанства були дуже малі, а ще серед чужонаціонального міського населення, ізольовані.

В цьому положенні, як то кажеться “в нещасті — щастя”, прийшла на поміч наявність учасників визвольних змагань, що опинились на еміграції, і з яких поважне число шукало і знайшло пристановище на Закарпатті, хай це буде в приватному, господарському житті, в шкільництві, чи навіть у рідких випадках, в адміністрації. Багато із них включилось в шкільництво і в той спосіб допомогло місцевому свідомому учительству дивинути діло вперед. Не слід тут входити в усі подробиці розвою шкільництва і вистачить сказати, що під кінець чехо-словацького панування існували 4 гімназії з українською викладовою мовою, дві учительські семінарії, декілька фахових та ряд горожанських (неповних середніх) шкіл. Та ці школи були б не спромоглися піднести скоро на бажаний рівень культурного стану населення Закарпаття, бо їм протиставилась чеська адміністрація. Вона навозила постійно чеський напливовий елемент, всаджувала його всюди до адміністрації, господарських установ та підприємств, а щобільше, всіла завести своє шкільництво, що чисельністю дуже мало уступало українському. Для наглядності наведу чеські статистичні дані з 1930 року та стан чеських шкіл. На 33961 чехів припадало 3 (три) гімназії, а на більш чим пів мільйона українців 4 (чотири); відповідні числа в інших школах: горожанських 17-18; народніх 162-415; діточих садків 46-65 і т.д. Для цікавості наведу тут ще національний склад дітей в народніх чеських школах: Чехо-словацькі діти 20%, жидівські 65%, мадярські 7,5%, українські і німецькі по 3%. В тому самому часі будовано для наявних 2624 школою повинних чеських дітей цілий ряд нових шкіл, коли водночас на Верховині не могло відвідувати школи із-за браку будов 17 400 українських дітей.

Та праця і успіхи шкільництва були підсилювані ще іншими обставинами, які лежали поза межами Закарпаття. Це високі українські школи в самій Чехії. Український Вільний Університет, Подебрадська Господарська Академія, Педагогічний Інститут та наявність великої кількості студентства з усіх українських земель вводили закарпатське студентство в актуальні питання всіх ділянок людського життя, зокрема в загальноукраїнські проблеми. Часті відвідування нашими науковцями цих наших теренів, наукові досліди там, а ще більш чисельні заняття там посад, хай це буде господарських, культурних, суспільних чи наукових, піднесли громадсько-суспільне та культурне життя до того ступеня, що про різниці в національній свідомості Закарпаття і інших українських земель в останніх роках існування ЧСР говорити не можна.

Господарське життя

Розпад австрійсько-угорської монархії застав Закарпаття в дуже невідрадному стані. Торговля майже виключно в чужонаціональних руках.

Індустрія ніяка, якщо кілька дрібних підприємств та видобування копалин — головню соли не вважати за таку. Експлуатація лісів йшла у високому відсоткові на вивіз дерева як сировини, а домашнє використання дуже обмежене і не мало більшого значення. Залізничник, поштовий урядовець, жандарм, державний урядник — це переважно чужинці. Вже в перших літах ЧСР створилось відношення таке, що на 5-6% населення, яке творили чехи, припадало 25% зуживаного народнього прибутку цієї території.

Розподіл земельних ресурсів був дуже односторонній і виглядав так: Велика земельна власність обхоплювала 31% землі, держава 29%, села і міста (громадська власність) 19%, а на біля 400 000 селян припадало 21%. Коли візьмемо до уваги, що велика земельна власність посідала найкращі урожайні землі, то видимо, що соціальне положення селянства було на границях можливости існування й то тоді, коли понад 80% всього населення цієї території жило із сільського господарства. Чехи не перевели задовільно обіцяної земельної реформи. На 260 000 гектарів землі, призначених умовою до парцеляції, розділили вони лише 10-12% і то в першу чергу для спроваджених “легіонарів”. При тому всьому заробітна платня для тубільчого населення була зумисно урядовими колами знижувана так, що напр., денний заробіток працюючого при будові виносив в 1926 році від 9-15 чеських корон тоді, коли такий самий робітник в Чехії заробляв 40 корон.

Сільське населення мусіло, як і за угорського панування, їздити в часі жнив на Мадярщину, щоби заробити хліба, якого на Верховині був постійний брак і якому чеська влада не запобігала.

Ясно, що в наслідок такої політики уряду та матеріальної нужди населення було змушене шукати якогось виходу з цього невідрадного положення, яке довгі літа по закінченні першої світової війни не кращало. Тому відбувається тут подібний політичний процес, як і у сусідній Галичині в половині першого десятиліття польського панування. Радикалізація настроїв та ширення радянофільства. При перших виборах до парламєнту, що були переведені на Закарпатті в 1924 році, дістали комуністи помірно найбільше число голосів. Держались вони і при других виборах, але із приростом молодого нарибку

Юліян Ревай — Прем'єр Карпатської України

української закарпатської інтелігенції національна свідомість зростала таким темпом, що під кінець існування тодішньої ЧСР годі було говорити про поважну політичну роллю комуністичної течії, особливо, коли взяти під увагу міжнаціональний склад її.

Нормалізація політичного життя

З приростом власних сил кристалізується і політичне життя, створюються політичні партії, що в останніх літах перед Другою світовою війною охоплюють вже цілість життя країни. Вони мають одну дуже характерну рису в порівнанні із тодішніми чеськими політичними партіями, а саме, що у них всупереч до чеських панувала помірна толерантність у відношенні до інакше думаючих противників. Вони скріплюють з кожним роком боротьбу за привернення договірних умов країни з ЧСР, себто за автономію, яка й на основі філядельфійської умови і Сан Жерменського договору її прислужувала. Протягом 1920-1938 років стало Закарпаття під оглядом національної свідомости та політичної зрілости рівнорядним чинником любої української землі, якщо багато із них своєю внутрішньо-політичною толеранцією не перевищувало. Господарських недоліків воно не встигло позбутись і тут панувала під тим оглядом велика нужда, головню на Верховині.

Закарпаття в 1938 — 1939 роках

Пливкість і бродіння в політичному житті середушої Європи в 1938 році, спричинені головню Німеччиною, викликали цілий ряд політичних і національних проблем, які не могли оминати і Закарпаття, якого політичні представники постійно змагали до здійснення автономії своєї країни. В міру того, як укладалось політичне положення, зростала інтенсивність вимог Закарпаття. Анексія Австрії, зріст вимог судетських німців, територіяльні аспірації Німеччини супроти ЧСР підірвали настільки силу пражського уряду, що Словаччина та Закарпатська Україна ставлять вже категоричні вимоги. Не вичислюю подій і дат того часу. Вони відомі. Обмежуюсь до важніших на Закарпатті. Тут створюються в 1938 р. двоє політичних тіл, що хотять репрезентувати цю країну. Є це “Центральна Українська Рада” та “Руська Центральна Рада”. Перша представляла всі українські партії, що зреклися в ці бурхливі часи партійних претенсій та стали всі спільною лавою до боротьби за права своєї вужчої батьківщини. Друга — Руська Центральна Рада являлася речником москво- і мадярофільських течій, очолюваних між іншим Бродієм та Фенциком. В перших днях вересня 1938-го року висилає Центральна Українська Рада делегацію до Праги в справі автономії. В тих же днях створюється Національна Самооборона, в якій скупчується вся свідома молодь. В половині вересня повертає делегація з Праги, не досягнувши цілі. Чехи закидають, що Центральна Українська Рада не репрезентує всього населення країни, бо є ще і

друга Рада. Щоби вибити цей аргумент із чеських рук, Центральна Українська Рада порозумівається з Руською Центральною Радою та устійнює склад уряду для Закарпаття, який очолив Бродій. Це сталося 8 жовтня, а 10-го Прага визнала його. По короткому часі стверджено, що Бродія нитки ведуть до Будапешту. Українська сторона відмовилась далі співпрацювати. Іменовано новий уряд на чолі з о. д-ром А. Волошином, який перебрав вже остаточно керму країни. Слідують далі зовнішньополітичні удари, що тяжко відбиваються на долі Срібної Землі. Віденський арбітраж з 2.II.1938 приносить втрату Ужгороду та Мукачева із великою частиною території. Уряд переносить свій осідок до Хусту. В між часі чеський парламент і сенат затверджують в днях 19-22.II. конституційний закон автономної Карпато-Української Держави. Цим актом закінчилася майже 20-ти літня боротьба Карпатської України за її автономні права.

Августин Штефан — Голова Союму
Карпатської України

Вертаючи до постановня Центральної Української Ради в Ужгороді треба замітити, що в наслідок того рішаються українські політичні партії на застановлення своєї окремої політичної діяльності і творять т. зв. “Українське Національне Об’єднання” — УНО”, що стає політичним речником країни. В початках січня 1939 р. уряд Закарпаття ці партії формально розпустив. Деякі українські автори дозволяють собі твердити, що партії ці зникли “природною смертю”. Це не відповідає дійсності і творить невірний образ минулого. Більшість тодішньої політично діючої української інтелігенції не була охоплена націоналістичним середовищем, хоч воно помірно було найчисленніше. Вона свідомо зрезигнувала з партійного життя в ім’я вищої цілі і підпорядкувала свої інтереси українській загальній справі. Це свідчило не про її слабкість, а навпаки, про її політичну зрілість та ідейність. Що молодь стихійно пірнула у вир подій — не значило, що інтелігенція стратила свою думку і волю. Критичних думок та холодної оцінки ситуації було тоді більше, як це собі нині дехто уявляє.

По переході уряду до Хусту перейшла туди і Національна Самооборона, що вневдовзі перемінилась, зглядно переорганізувалась в “Карпатську Січ”. Не подаю історії розвою Січі та її діяльності, бо це вимагало б забагато часу. Спинюсь лише на подіях в Хусті в днях 13-16 березня 1939.

Діяльність уряду проходила в Хусті серед дуже бурхливих зовнішніх подій та внутрішніх, обставинами зумовлених, труднощів. Все ж таки життя нормувалось, відбулись парламентарні вибори при збереженні всіх демократичних правил та поступенно наладжувались господарські відносини, які були задля браку доброї комунікації надзвичайно скомпліковані. Та вислід виборів не міг бути своєчасно використаний, хоч як він був успішний. Це тому, що право скликати нововибраний парламент прислужувало празькому урядові. Він і використав його повністю та проволік скликання парламенту Карпатської України. Воно було перший раз призначене на 2 березня, а опісля відкликано і установлено на 12 днів пізніше.

Чеська адміністрація та армія робили всякі перепони та створювали труднощі, які в свою чергу викликували взаємне недовір'я, запідозрення, а то і ворожнечу. Постійне скріплювання та ріст Карпатської Січі був особливо разючим для чехів. Напруження зростало і вже в початках березня Січ була в сталій поготівлі. Не можна сказати, що не було трохи вини і зі сторони Січі. Деякі потягнення робила Головна Команда Січі трохи демонстративно, самопевно. В чехів це викликало недовір'я, а то і злість.

Тут мушу кількома словами передати існуючі тоді думки серед членів командного складу Січі. Головна Команда складалася виключно з молодих людей. Більшість з них була переконана, що Німеччина буде стреміти до справедливої розв'язки національних питань, а в тому і українського. Сподівалися вони, а деякі навіть вірили, що звіттам прийде щонайменше політична поміч. Старші віком старшини Січі, що були розкинені в терені та в Хустському коші, оцінювали ситуацію відмінно.

Наші тодішні міркування були такі: Німеччина не буде піддержувати українського питання із багатьох причин.

Оборона Закарпаття виглядала їм політичною і практичною демонстрацією, але не здійсненою реальністю.

Дійсність без ілюзій

11 березня 1939 зажадала Головна Команда Січі від Хустського Коша 80-ть уніформованих і озброєних людей, яких їй відіслано. 13-го березня в год. 0.30 (в ночі) приїхало двох зв'язкових старшин від Головної Команди Січі до Коша і передали усний приказ: "Іти з кошем до Владної будови і брати зброю". Кіш, вважаючи, що ситуація мусить бути поважна, коли Головна Команда Січі жадає його помочі, маючи до диспозиції 80-ть відкомандованих та підстаршинську школу біля 50-ти людей, рушив брати зброю. Віддаль постою Коша від Владної будови виносила близько 3-ох км, Команда Січі біля 300 метрів. О 2-ій годині ночі зчинилась така ситуація: Владна будова обсаджена, поліція відтиснена з середини міста, жандармерія в силі півтора сотні людей окружена. Також ізольований ген. Прхаля зі своєю сторожею в домі біля Владної будови. З'являється до команданта Коша: начальник хустської поліції, Білей, бл. п. д-р О. Кандиба, командант Січі і інтендант. Всі домагаються,

щоби застановити дальші операції. На вислівне застереження команданта Коша, що в такому випадкові беруть вони всю відповідальність на себе, що вони і підтвердили, Кіш відійшов в год. 3-ій до свого постою.

Що ж сталося! — Головна Команда Січі договорилася з владою, що одержить 30-ть рушниць! Зброя мала бути наложена на автобус. Для цього треба було чоловіка... Ця нерозвага в передаванні приказів Головною Командою Січі мала неприємні наслідки не лише для Січі, але і на перебіг подій слідуючих днів.

О год. 6-ій рано того ж дня чехи, підтягнули сили із сусідніх гарнізонів, заатакували всі січові об'єкти в Хусті, здобули Головну Команду Січі та Січову гостинницю, примусили Кіш відступити за Тису. Ця подія вилучила значну частину січовиків на протязі двох днів від участі в боях проти мадярів і унеможливила підкинути поміч для стоячих вже в боях січових відділів в Королеві над Тисою та Севлюші.

Саме в цей час скликаний до Хусту сойм Карпатської України проголошує самостійність її, вибирає першого президента та схвалює конституцію. Стається це в тому самому місті, де перед двадцятьма літами “Загальний Собор всіх русинів, живучих в Угорщині” виніс рішення про злуку з Україною. Тоді змінили цю постанову політичні рішення “Центральної Руської Народньої Ради” в Ужгороді, тепер обстоює молода Карпатська Україна свою волю кров'ю.

Українська пекарня

“Б У Д У Ч Н І С Т Ь”

FUTURE BAKERY

затруднює фахівців європейського та канадського пекарського вишколу і тому може заспокоїти найвибагливіші вимоги своїх клієнтів здоровими і смачними продуктами

739 Queen St. W.

Tel: 368-4235

Toronto, Ontario

У 20-РІЧНИЦЮ СМЕРТИ

*Полковник Андрій Мельник
Голова Проводу Українських Націоналістів
(12. 12. 1890 — 1. 11. 1964)*

АНДРІЙ МЕЛЬНИК

І знов у вирій линуть журавлі...
Серпанком суму вкриті їхні крила.
Далеко від батьківської землі
Нова, ще свіжа, виросла могила.

Помер наш вірний, мудрий проводир...
Був чверть століття на чолі загонів.
Ми з ним пройшли через війну і мир,
У наступах стрімких і в обороні.

Селянський син з Дрогобицьких полів,
Він поєднав у серці Львів і Київ.
Він дію ставив попереду слів
І в боротьбі знайшов свободи вияв.

І побіч Коновальця і Петлюри
Козацьке хрещення прийнявши у бою.
Змагався він через громи і мури,
Щоб Україну визволить свою.

Коли полковник Мельник мчав на Київ
Під пісню синьо-жовтих прапорів,
То ворогів, як буревій, розвіяв
Його стрімкого наступу порив.

Повік запам'ятала Україна
Лисонські і Макіївські бої
І згадує з любов'ю свого сина,
Що став грудьми на захисток її.

Та присудила невблаганна доля
Йому скитальщини тернистий шлях.
Рука, що звикла до меча й пістоля.
Взяла перо... Не згас вогонь в очах!

Вода з підземних рвалася джерел,
Із рідних піль приходили листи...
Він чатував невтомно, як орел,
На слушний час, щоб в наступ повести
І не діждавсь... Нещадна чорна смерть

Перетяла життя тендітну нитку
Стражданням переповнене ущерть,
Спинилось серце... Так осінню квітку
Вбиває несподіваний мороз

Без попередження і без погроз
Душа його нарешті відпочила...
Як жаль: на чужині його могила,
А не в країні, що його зродила...

Він все віддав, без жадного прибутку,
В змаганнях за Соборну Україну,
Лиш рідної землі маленьку грудку
З собою взяв на згадку в домовину.

Він відійшов у інший кращий світ...
Та не загасла сонцесяйна мрія!
Залишилася нам як заповіт
Ідея світла Мельника Андрія!

Роман Шраменко

ВІЙНА, ЯКА ЗМІНИЛА ОБЛИЧЧЯ СВІТУ

Мос покоління

Друга світова війна залишила по собі до наших днів глибоко-нестертий слід. Помітний він не лише в поділеній Німеччині, головним спричинником того воєнного лихоліття, але наглядно можна його бачити в кожній частині світу, а зокрема вже в так зв. ССРСР. Власне завдяки тій війні та несправедливому укладові сил на Сході Європи, Москва поширила до неспівмірних меж свою колоніальну імперію, поневоливши багато колись вільних народів і держав.

Людські жертви Другої світової війни застрашливо великі. Вони переходять границі можливого й тавром записуються в аналах історії. Записались вони й глибоко в серцях мільйонів невинних людей, які перенесли на собі страхіття воєнного катаклізму із всіма його горезвісними наслідками.

Багато нині написано на тему Другої світової війни, але досліди не припиняються. Живуть ще учасники фронтових боїв, героїчних подвигів, великих того часу, воєнних діл. Люди пригадують, аналізують, дошуковуються, бо хочуть пізнати правду, зрозуміти причини війни, знайти свої помилки...

Німецька та англійська публіцистика в цій галузі пребагата, а за нею йдуть поважні праці американців, французів, італійців та інших. Знаходяться й незлі спомини деяких советських авторів, біда, що мусять вони, так і видно, додержуватися усталеної партією лінії, а не так, як справді бачить, відчуває і розуміє вільна людина.

У час Другої світової війни, ССРСР зазнав найбільших людських втрат. Одначе принайменше одна третя з них приписується вині Сталіна, який в першій фазі війни допустився кардинальних помилок та партацтва, за що мусяли заплатити життям мільйони советських вояків на фронтах і в німецькім, поварварські трактванім, полоні.

Від 1939 року до капітуляції в 1945 році, воєнні людські жертви представляються в таких числах:

ССРСР втратив 22 мільйони людей,
Німеччина — 12 мільйонів людей,

Китай — 10 мільйонів людей,
Польща — 6 мільйонів людей,
Японія — 6 мільйонів людей,
Англія — 1 мільйон людей,
Італія — 500 тисяч людей,
Франція — 500 тисяч людей,
Югославія — 500 тисяч людей,
ЗСА — 400 тисяч людей,
Всі інші, разом — 1 мільйон людей,

В загальному, не в уточненому, а заокругленому підрахунку, статистика вагається поміж 59 і 60 мільйонами людей, які втратили своє життя завдяки Другій світовій війні.

Ніхто дотепер не встановив кількості жертв, що їх зазнав під час війни наш, український нарід. Тут і там, подавані інформації на цю тему, грішать суб'єктивністю, яка в більшості базується на політично-ідеологічних віруваннях авторів, які не визнають одних або других, через причину нашої участі на різних фронтах світу.

Найбільше вмирало моє покоління, бо родилось і виростало воно поміж двома світовими війнами, якраз в час для заповнення рядів армій Другої світової війни. Тоді коли наші Батьки під час Першої кривавились по різних фронтах і у відповідальний час таки здобули Українську Державу, то ми, моє покоління, лише добре билися, спливали кров'ю і... вмирали не за свою справу...

А були ми по той бік фронту мобілізовані до Червоної Армії, були ми і з цієї сторони в Дивізії, різних легіонах, сотнях тощо.

Були ми в румунських частинах, мадярських, чеських, а також і не обійшлося без нас і в польському корпусі ген. Андерса.

Українці моєї генерації билися на фронтах американських та канадських збройних сил, як і не забракло нас у французькій резистансі.

Українець всюди був добрим вояком!

Українці не втікають з поля бою, вони б'ються до останку.

Тому ж саме моє покоління і віддало поважну данину Другій світовій війні, скропивши своєю українською кров'ю цілий Східній фронт, Західній, на гарячих пісках Африки, Середнього і Далекого Сходу, італійського Монте Касіно, Югославії, Франції та інших місць, де шаліла війна.

Це була трагедія мого покоління, що бажало воювати за свою, Українську Справу, а в дійсності вмирало за чужу, в чужих уніформах, і під чужими прапорами.

Дивовижний Союз

По розгромленні Польщі у вересні 1939 року, німці були в повній бойовій готовості. Правда, тоді ще ніхто з точністю не міг передбачити, як далеко і куди

На Конференції в Мюнхені жовтень, 1938 року

Перший зліва: прем'єр Велико-Британії Чемберлейн, третій — Адольф Гітлер,
Беніто Муссоліні та граф Чяно, міністер закордонних справ Італії

простягнеться експансивна рука нацистського фірера Адольфа Гітлера, але в світі відчувалось напруження та занепокоєння.

Німці недовго дали чекати світові на свої наміри. Вони безцеремонно почали займати Західню Європу, підбиваючи державу за державою, а також роблячи перші кроки спроби війни на теренах Африки.

Вільні народи тим усім були заскочені, стривожені, а навіть залякані.

Одинока Англія, а частинно Франція, сміло протиставилася, виповівши війну Німеччині, але зазнавши поразки в Бельгії, в голоснім Данкірке (кінець травня, початок червня 1940 р.), англійці відступили із європейського суходолу, почавши із свого материка затягну, на життя і смерть, війну з німцями.

Загрозу зі сторони нацистської Німеччини відчувалося всюди. Німці в якійсь незрозумілій для цивілізації двадцятого віку екстазі, брутальності та зарозумілості ставали на горлянку кожній не-німецькій людині, хоча

безпардонно згвалтувати віками вирощувану поміж людьми Європи гідність, пошану і свободу.

Лише, як на диво, в одній частині світу тим не журилися, а це в так званім — СССР.

Німеччина заключила з червоною Москвою приятельський договір, поділивши поміж себе в 1939 р. Польщу, віддаючи тим же большевикам Західні українські землі, без будь-якого взгляду на загрозливе становище громадян українського роду, які здекляровано були антикомуністами. Подібно Берлін повівся супроти українців, коли рік перед тим продиктував “розв’язку” справ Карпатської України, де не лише знищено молоду вітку української державности, але й віддано тоді на поталу сотки молодих людей мадярам, союзникам Німеччини.

Німеччина з СССР підписали поміж собою пакт неагресії, potwierдивши його не лише розбором панської Польщі, але й прилученням до Москви Литви, Латвії та Естонії на півночі, а Буковини й Басарабії на півдні.

Звичайно, договір цей виглядав досить дивовижно, якось неприродно та штучно, бо з однієї сторони були ультра-націоналістичні сили німецьких екстремістів на чолі із фанатичним Адольфом Гітлером, а з другої хоч-не хоч, інтернаціональний котьолок большевицької комуни, де не бракувало в той же час там високопоставлених жидів, які вірно служили кровожадному Сталіну.

Тому не диво, що в загальному опінія хилилася в сторону, де добачувано короткотривалість договору Рібентроп — Молотов, вважаючи всю оцю аранжовку за потрібний хвилево Гітлерові спокій на Сході, поки він остаточно загнуждає Захід.

Натомість Сталін в це не вірив!

Він хитрував, вважаючи, що німці вже не є аж такі сильні, щоб могли одночасно воювати проти цілої Європи, помагати Мусоліні в Африці, а тоді піти війною проти СССР. Сталін категорично відкидав припущення своїх військових дорадників, що, мовляв, німці готуються потиху до війни та розіграють Москву у вигідному їм напрямку та часі.

Вже в той час большевики мали в світі досить добре зорганізовану розвідку, яка крім професійно-вишколених агентів, рекрутувалася із всякої ліберал-лівацької публіки, що у всіх суспільствах все з чогось була незадоволена. Тому до Москви приходили постійно інформації про все і вся, де також не бракувало натяків на загрозу, яка може наспіти від німців. Був у большевиків також в тому часі високої кляси агент, німець Ріхард Зорге, що від років пособляв Москву достовірними та високої якости інформаціями.

Зорге, визначний німецький журналіст та кореспондент столичної берлінської преси, був в добрих товариських відносинах з найвищими колами гітлерівської верхівки, втішався в Берліні льоаяльністю та вишуканими джентелменськими манерами. Москві було дуже важно мати своє певне око в Токіо, тому Зорге постарався відкрити своє пресове бюро там же, де його особистий приятель був німецьким амбасадором.

Тому коли Гітлер, 22 липня 1940 р., на особливо засекреченій нараді свого найвищого командного складу поставив до обговорення “Російське питання”, а в результаті нарад доручив фельд-маршалові Вальтеру фон Бравхічу виробити плян атаки на ССРСР, — Зорге через два тижні часу вислав Берії засекречену депешу з Японії, повідомляючи про цей факт. 18 грудня 1940 р. Гітлер підписав затвердження пляну атаки на ССРСР, код якого був “Барбароса”, а Зорге через 8 днів вже повідомив про це Москву.

У другій половині січня 1941 р., в Берліні побував советський маршал Васілевський, де йому влаштовано куртуазійні зустрічі тощо, але все таки він щось там пронюхав і, приїхавши в Москву, доповів Сталіну, що правдоподібно німці таки відіграють подвійну гру, готуючись війною проти ССРСР. Сталіна це досить поіритувало, він посудив Васілевського в традиційній російській германофобії, а теж і не в спроможності реально оцінювати міжнародні стосунки.

Так це все протягнулось до весни і 15 травня 1941 р. прийшли від Зорге нові інформації: “...Гітлер визначив дату атаки на ССРСР, буде це 16 або 22 червня ц.р. Атака буде здійснюватися дев'ятьма арміями, в яких є зібрані 150 дивізій. Напад ітиме широким фронтом в трьох головних напрямках: північ — Ленінград, центр — Москва і південь — Київ...”

Сталін знову ж віднісся до повищого іронічно й наказав Берії, щоб Зорге ще раз провірив свої інформації, а тоді прислав конфірмацію на них. До речі, Зорге зробив це через 11 днів, подаючи вже, що дата нападу буде 22 червня, в дуже ранніх годинах.

Тиждень перед атакою, німецький амбасадор в Москві, Ф.В. фон Шуленбург, що був скритим противником Гітлера, повідомив советського амбасадора Деканозова, а цей Молотова, що німецька армія повністю готова до інвазії ССРСР. Молотов негайно відбув розмову із Сталіном, але потрактовано це як провокацію, знаючи, що Шуленбург ненавидить Гітлера.

Однак 18 червня таки вийшли з Наркомату Оборони в Москві таємничі доручення прикордонним советським військам, бути на поготівлі.

Штучний пакт неагресії поміж Берліном і Москвою рвався і доходив до свого кінця.

DRANG NACH OSTEN!

Була неділя рано, 22 червня 1941 року, коли небосхил на широкій від півдня до півночі відстані загорівся яскравими спалахами від сильних артилерійських зривів.

Нестримною лявіною неслися гори вогню, заліза та рухомих людських тіл, які форсували кордони ССРСР. Війна поміж нацистською Німеччиною і большевицькою тюрмою народів, стала dokonаним фактом.

Німці вирушили на Схід далеко краще приготовлені, як це інформував Москву Ріхард Зорге. Гітлер кинув проти ССРСР неспівмірно великий масив

війська, а це 4 мільйони 200 тисяч вояків, які творили собою 163 дивізії піхоти, 35 дивізій панцерних та моторизованих одиниць, 1 дивізія кавалерії та 9 дивізій допоміжно-охоронних, поліційних і зв'язкових частин. Разом 208 дивізій дуже добре вишколеного й озброєного війська, яке мало до диспозиції 3,500 танків, 50,000 далекого засягу гармат і 3,900 бойових літаків.

А з другої сторони, Москва не була до цієї війни приготовлена.

На 1 вересня 1939 р., советські збройні сили диспонували 2,5 мільйона вояками, 22 червня 1941 р., вони вже дійшли були до 5 мільйонів, з чого лише 2,9 мільйона були в європейській частині ССРСР, а решта стаціонували на Далекому Сході. Кавказі та в зимних північних районах.

Озброєння советської армії було відстале в порівнянні до німецького, а часто його було замало, або зовсім не було, скажімо протипанцерних стрілен, добрих бойових літаків, чи підводних човнів типу німецьких У-боутс.

А ще гірше малася справа з командним вищим та середнім складом, який в 1937/38 роках був винищений органами НКВД, у зв'язку з так зв. процесом проти маршала Тугачевського. Тоді ж розстріляно окрім самого Тугачевського також маршалів Блюхера та Єгорова, генералів Федька, Дубового, Якіра, Гамарника, а з ними сотки й тисячі інших, що справді становили хребет Червоної Армії, яка посміла провадити самостійну лінію, що не вкладалась в рямці думання та практики диктатора большевицької імперії, — Сталіна.

І так їх застала війна!

Німці розпочали свою офензиву широким дво-тисячно-кілометровим фронтом, який ділився на три основні армійські групи:

1. Південна, якою командував фельд-маршал фон Рундштєдт і напрям якої ішов в двох основних розгалуженнях, — а) Сокаль, Володимир-Волинськ, Рівне, Житомир і Київ, а тоді Харків, Дон, Кубань і до Кавказу; б) Тернопіль, Винниця, Миколаїв, Одеса і до Криму.

2. Центральна, під командою фельд-маршала фон Бока в напрямі, — Бресть-Литовськ, Мінськ, Слуцьк, Смоленськ, Вязма і Москва.

3. Північна, на чолі якої стояв фельд-маршал фон Лееб, брала свій напрям із Східньої Прусії, через Литву, Латвію, Естонію до Острова, Новгороду, Чудово, а тоді Кронштадт і Ленінград

Генеральний штаб німецької армії в цілому очолював фельдмаршал фон Бравхіч, а шефом ген-штабу був ген. Галдер. Гітлер, який з однієї сторони ніби то давав військовикам вільну руку, з другої — будучи тотальним диктатором, часто-густо перерішував їхні пляни своїми постановами, які не завжди йшли в парі з плянами генерального штабу.

Советські війська підлягали до 30 червня 1941 р. Наркоматові Оборони, що його очолював маршал Тимошенко, а в дальшому перебрав це на себе Сталін, змінивши назву на Державний Комітет Оборони. В противагу трьом німецьким фронтовим армійським групам, призначено також трьох командуючих фронтами, а це: маршал Ворошилов — північно-західній фронт; маршал Тимошенко — західній фронт, і маршал Будьонний — південно-західній.

В ген-штабі постійно, або з перервами, працювали маршал Шапошніков, маршал Васілевський, маршал Мерацков, ген. Жуков, що був якийсь час шефом ген-штабу, а пізніше зостав маршалом, ген. Ватутін (в 1944 р. згинув в засідці УПА), ген. Маландин, ген. Голиков, ген. Штеменко та ряд інших.

В перші дні війни Сталін втратив зовсім панування над собою, виїхав на свою дачу поза Москвою і відмовлявся від потрібних рішень. На підставі тодішніх спостережень, що по смерті Сталіна були виведені на денне світло, Сталін боявся, був психічно розбитий та безініціативний. Щойно по тижневі, чи довше, він знов з'явився в Кремлі й почав помало входити в справи.

Гітлер натомість триюмував!

Він, всупереч своїм генералам, пророкував, що війна з ССРСР триватиме не більше, як 6 місяців, а тоді ціла большевицька система розпадеться, скапітулює перед німецькою сильною військовою машиною. Тому плянування в ген-штабі Берліну розвивалося із узглядненням сухих літніх місяців, де німецькі танки зможуть прорізати степи України, чи Білоруські болота, щоб поки прийде мокра осінь, а тоді холодна зима, вони зайняли три головні об'єкти: Москву, Київ і Ленінград.

І дійсно, німецькі дивізії втішалися від перших днів війни подиву гідними успіхами. За 5 місяців вони опанували майже цілу Україну, здобули Балтицькі країни, Білорусь, оточили Ленінград, і... дійшли до воріт Москви. Але тут і стали!

Адольф Гітлер, фанатичний ігнорант, який вирушив на підбій світу, заскоро зірвав сам зі себе маску і показав народам Сходу Європи, що він звичайний політичний гошгаплер, який приніс їм замість червоного терору, свій брунатний. Ба, щобільше, не ставши ще добре ногою на окуповані землі, як почав їх ґрунтовно експлуатувати, з людей робити новітніх рабів, а при тім здушувати національні почування народів, що становили для них велику плекану в душі цінність.

Як ніколи перед тим, хіба ще за монгольських часів, німці розправлялися нелюдськими методами із советськими полоненими, створюючи потрясаючо жахливі умовини, де люди кожного дня гинули сотками й тисячами.

Українці, що становили в советській армії поважний відсоток, були одні з перших, які здавалися в полон, вірячи, що разом з німецьким фронтом приходить також нова зміна на краще й свободне життя. Що Україна зможе нарешті вирватися з "обіймів" московських братів і жити своїм власним та незалежним життям. Але, на жаль, то була лише ілюзія!

Німці захлистуючись від успішної перемоги, виказались нашими ворогами в не меншій мірі, як були вони в той час супроти всіх інших, що мали свою гідність, честь і бажання волі.

Бої за Київ

На день 22 червня 1941 р., в столиці поневоленої України жило кругло один мільйон осіб.

Помимо всіх роками наношених Києву ударів, місто дальше розцвітало і благословило своє довкілля тепло-затишною українською красою.

Тут все було трохи інакше, краще, як в інших містах советської імперії: було більше сонця, більше усміху, більше людей, що менше гнули спину перед рабською системою накиненою Україні.

До кінця 1940 р. головнокомандуючим Червоної Армії в Києві був ген. Г. Жуков, а з початком 1941-го перебрав цей пост генерал-полковник Михайло

В. Черчіль, Ф.Д. Рузвельт та Й. Сталін зі своїми дорадниками на конференції в Ялті, в лютому 1945 р.

Кірпи́ніс. Під команду ген. Кірпоноса віддано крім київської округи також прикордонні полоси в Західній Україні, тому пляновано перенести штаб з Києва до Тернополя, щоб бути ближче до німецько-совєтського кордону.

Виїжджаючи часто до Галичини, зокрема на границю розділену рікою Буг, ген. Кірпініс на підставі своїх спостережень та інформацій військової розвідки, дійшов до висновку вже в місяці березні 1941 р., що німці готовляться війною проти ССРСР. Про це зложив він звіт маршалові Тимошенкові, але збуто це мовчанкою. В квітні знову Кірпініс підніс це питання, як і запропонував перевести деяку фортифікацію кордонної полоси, нащо одержав від ген. Жукова, який в той час був шефом ген-штабу, відмовну відповідь.

Виїжджаючи часто до Галичини, зокрема на границю розділену рікою Буг, ген. Кірпініс на підставі своїх спостережень та інформацій військової розвідки, дійшов до висновку вже в місяці березні 1941 р., що німці готовляться війною проти ССРСР. Про це зложив він звіт маршалові Тимошенкові, але збуто це мовчанкою. В квітні знову Кірпініс підніс це питання, як і запропонував перевести деяку фортифікацію кордонної полоси, нащо одержав від ген. Жукова, який в той час був шефом ген-штабу, відмовну відповідь.

І сталося так, як передбачив ген. Кірпініс: німці заатакували на широкому дві-тисячно-кілометровому фронті, створюючи по совєтському боці хаос, паніку, безпляновий відступ, а тоді колосальні втрати в людях і у виряді. Та ніхто не посмів обвинуватити в тому Сталіна, чи навіть його найближчих співробітників з т. зв. Наркомату, бо в системі диктатури добре чи зле, треба все притакувати та ще й хвалити.

З трьох головних напрямків фронту, ще найкраще вдержувався південно-західній, де титулярно від 30 червня командував ним маршал Семйон Будьонний, а фактично генерал Михайло Кірпініс. Німці на цім фронті не робили аж таких успіхів, як наприклад, на центральнім, де лише в однім

Ген. Д. Айзенгавер з В. Черчілем в часі Другої світової війни

оточенні коло Мінська піддалося понад 300 тисяч радянських полонених, а на північній, німці через Прибалтику прямо перейшли. Хоч тут, на півдні німці також мали успіхи, але за них такі вони зводили бої, що часом були досить криваві для обох сторін.

І так за два місяці часу, цей фронт почав зближатися до Києва. Правда, німецьке головне вістря не йшло в прямій лінії на столицю України, а оточувало Київ з двох сторін на досить великій відстані. Праве крило німецького південного фронту провадив фельдмаршал фон Кляйст, а ліве до половини липня ген. Готц, а тоді вславлений стратег танкових боїв — ген. Гайнц Гудеріан.

У штабі ген. Кірноса були ген. Тупіков, ген. Баграмян, Микита Хрущов, як політичний комісар та інші, а польовими командирами — ген. Музиченко, ген. Понеділін, ген. Потапов і ген. Власов.

Німці на цьому південному фронті, що взяв свій напрям Житомир — Київ мали 20 дивізій війська з дуже добре вивіреною панцерною так зв. Другою групою.

У розпорядженні ген. Кірноса була пів мільйонна армія з досить слабким озброєнням, але всі намагання, щоб дістати більше людей, а зокрема танкових частин для здержання німецьких оточуючих кліщів, не давали позитивного результату. Збройні сили СРСР були в дезорганізації, розкинені по великій території, а щонайважливіше радянська зброя в 1941 р. не рівнялась силою вогню німецькій.

З огляду на те Сталін з Молотовим робили різні заходи, щоб привернути увагу та прихильність Заходу в свою сторону, а зокрема Америки, хочаби одержати звіттам допомогу, без якої СРСР не зміг би встояти німцям на довшу мету.

Вони добились своїми каналами того, що през. Рузвельт вислав до Москви свого спеціального репрезентанта Геррі Гопкінса, щоб перевірити на місці ситуацію війни між СРСР і Німеччиною. Сталін попри всієї своєї антилюдської думки, зміг досить гнучко вплинути на свого американського гостя, виставляючи перед ним принагідні картини, які стали початком американсько-радянського діалогу. До речі, Сталін на прощання з Г. Гопкінсом твердо запевняв, що німецький фронт буде в початку 1942 р. занепадати, обезсилюватися, аж до остаточного провалу. Він був певний, що німці не здобудуть Москви, Києва і Ленінграду, якщо війна закінчиться в половині 1943 року. Однак Сталін настоював, щоб Захід відкрив чим швидше другий фронт проти німців.

В дійсності Сталін потребував від Заходу поважної допомоги, без якої радянська армія дослівно була на викінченні. І тут не лише йшлося про зброю, а про фабричні машини для продукції всього, що потрібно воякові на фронті, про засоби транспортування, медичної допомоги, одягу і взуття, харчу та всього іншого.

А бої на фронтах далі шаліли, хоч північний фронт дещо зупинився навколо Ленінграду, центральний коло Смоленська, а південний готувався до підбиття Києва.

Танки ген. Гудеріяна гострими проривами вривалися в територію України, торуючи собі помалу, але певно дорогу до замкнення в кільце Києва враз із великою армією ген. Кірноса.

Москва нарешті на неполегливу вимогу Кірноса і Хрущова, створила на скору руку т.з. Брянський фронт, очолений ген. Ярименком, завданням якого було здержати танки Гудеріяна, які доходили вже до Глухова, Конотопу та Чернігова. І там же відбулася, на цій лінії, дуже завзята боротьба обох сторін, але по тижневі німці таки перемогли, а тим же відкрили собі дорогу до дальшого обходу Києва.

Ген. Жуков, як шеф ген-штабу, прибув в початках серпня до Києва і з місця зорієнтувався, що місто не встоїть проти німців. Повернувшись в Москву, рекомендував Сталіну, щоб вивести з Києва та околиці армію поза Дніпро, бо Київ не є вже до оборонення. Сталін так за це розгнівався, що звільнив з місця Жукова з шефа ген-штабу і вислав його на фронт оточеного Ленінграду.

На правому крилі німці зайняли 15 серпня Кривий Ріг, а 17 впаав вже Миколаїв. Кільце затіснявалося. Бої ставали коженденним великим людським зусиллям. Польові командири Кірноса, ген. Музиченко, Понеділін і Потапов були оточені в боях, ранені й забрані в німецький полон. Пізніше це й постигло ген. А. Власова. Коли 1945 р. ген. Музиченко, Понеділін і Потапов повернулися з німецького концентраційного лагера, Сталін наказав, так і без затримки везти їх дальше в совєські лагери, де вони перебували до 1953 року, і шойно по смерті Сталіна були звільнені.

Ген. Власов, що вийшов з київського оточення, був в грудні 1941 р. відзначений героєм Советського Союзу разом з генералами такими як Жуков, Лелюшенко, Рокосовський, Говоров, Болдін, Гуліков і Белов. В 1942 р. він попав в німецький полон і в порівнянні скоро погодився на співпрацю з німцями, організуючи з совєських полонених голосну РОАрмію, в якій, до речі, було чимало й українців. Ген. Власов в перших днях капітуляції був виданий альянтами Москві, де його і покарано смертю через повішення.

Командуючий київським фронтом, ген. Михайло Кіроніс, старався пробитись через німецьке оточення разом з штабними офіцерами та охоронною частиною в силі одної тисячі людей, але попали вони з обох сторін під кулеметний вогонь німецьких танків і всі до одного, включно з ген. Кірносом, були вбиті.

Хитрий Микита Хрущов, тиждень перед упадком Києва умудрився виїхати до головної квартири маршала Будьонного, і тим же оминув своєї смерті в Києві.

Німці в київському оточенні взяли в полон 655 тисяч совєських солдатів, половина принайменше яких була українцями. Вбитих обчислювано на 200 тисяч.

З упадком Києва, відкрилася дорога в прямій лінії до Харкова, з однієї сторони, а з другої — в напрямку Дону і Кубані, а там же до Північного Кавказу і його олівних піль, чого німцям було дуже у війні потрібно.

Фронтові несподіванки

Мабуть фельд-маршал фон Бравхіч був добре обізнаний з територією та кліматичними умовами ССРСР, коли випрацьовуючи офензивний плян для німецької армії “Барбароса”, настоював на konieczності здобути т.зв. “європейську частину Руслянд” ще перед кінцем 1941 року. В тому крилася далекойдуча думка професійного стратега, який розумів обставини зими у ворожій території, а з тим всі комплікації, що зустрінуть там німецьку армію.

Тому від першого дня війни проти ССРСР, тиск з Берліну на командуючих фронтами був неспівмірно великий та вимагаючий: вперед, скоро вперед!

І дійсно, німецькі дивізії справно, методично й з повною прусацькою дисциплінованістю йшли вперед, стосуючи успішно модерну тактику війни, де танкові з'єднання, авіація та артилерія робили основну роботу, а піхота лише викінчувала та заокруглювала акції. Скорі прориви клиновими врубваннями, а тоді роздвоєння й залапування крилами оточених територій, а з ними цілих советських армій, було успішно виконане німцями.

Німецькі літаки перший раз, 22 липня 1941 р. збомбардували Москву, а відтоді ці налети повторювалися майже кожного дня. Советський уряд зарядив евакуацію деяких установ, а з ними й поїхали родини большевицьких вельмож. Сама Москва приготувлялася до оборони дуже пляномірно, створюючи різні оборонні пристосування як на землі, так і в повітрі.

Танки ген. Гудеріяна почали з правої сторони торувати собі дорогу в напрямі Москви. Вони здобули Орел, Брянськ і дійшли до Тули, але міста не могли взяти, хоч його майже з двох сторін оточили. Тоді 30 вересня сильним поштовхом німецькі танки опинилися близько Москви й почали обстрілювати передмістя. Советські війська відперли цю атаку, а коли прийшла за декілька днів друга німецька спроба вдертися в Москву, тоді на повне здивування німецьких командирів фронту, їм не лише поставлено сильний опір, але й атакуючий прорив, який відкинув німців аж до Можайська.

І тут почалося це, чого боявся фельд-маршал фон Бравхіч: дощі, болото, а тоді приморозки та сніг.

Починалася зима!

Німецький атакуючий фронт, зокрема на північній та центральній відтинках, майже зупинився. Танки, автомашины, артилерія, а тоді постачальний обоз, все це грузило в болота і в нім замерзло. Був це розпачливий і трагічний виклик, перед яким не могло опертися ніяке героїство, зусилля, ні повні підбадьорювання слова Гітлера та Гебельса, які постійно закликали фронтовиків вперед, здобувати до нового року Москву.

Та це вже було не до виконання!

Почав падати сніг, прийшли морози і все пристало.

Перша фаза війни доходила до свого кінця. Німці здобули Київ, а тоді Харків, і втиснулися до Кубані та Кавказу, але на півночі їм зовсім так не пішло: Ленінград не піддавався, хоч будучи в облозі поносив великі втрати, зокрема

справа харчування цивільного населення стала катастрофічною та без можливості налагодити постійну доставку. На центральнім фронті справи пішли ще гірше, бо тут советська армія від оборони перейшла в наступ, відтискаючи німців на сотки кілометрів назад.

Совети скоро, користаючи із зими, перегруповували свої сили, творили нові армійські одиниці, як і почали застосовувати перші свої ракетні викидні популярно звані “Катюшами”. На советськiм фронті зявилося багато молодих старшин, зокрема українців у рангах полковників та генералів, натомість відтягнуто частинно з фронтів політичних комісарів, або зменшено в якійсь мірі їхню провідну роль. Сталін пускався на хитрощі, які не раз він застосовував перед тим: прихилити собі нарід, даючи йому назад церкву, національні окремішності, багато приманливих обіцянок...

З другої сторони, оцей же народ жахався диковинної поведінки німців, які, як на злість самі собі, створювали жахливі умовини для життя цивільному населенню, готуючи тим же проти себе другий фронт: підпілля, партизанку, диверсію.

На центральнім фронті, 6 грудня 1941 р., советська армія почала наступ на осілі в снігах німецькі дивізії. Здається, за цілу війну, перший раз танки славного німецького генерала Гайнца Гудеріяна, мусіли втікати, а багато з них так і залишилося в снігах. Червона армія здобула від німців Калінін, Єлець та Калугу. Москва не була більше zagrożена, німців відсунено понад сотню кілометрів, як і встановлено сильний оборонний вал, який забезпечував на зимовий час советське запілля.

На німецькому фронті відчувалася апатія.

Гітлер обвинувачував німецьких генералів в некомпетентності та в страчений шансі зламати хребет советській армії. Та було запізно: грізна московська зима затримала все.

Натомість події в світі почали розвиватися в іншому ще напрямку.

Японці заатакували, 7 грудня 1941 р., Перл Гарбор, втягаючи тим же Америку у війну.

Міністер закордонних справ Великобританії, Антоні Іден, дібрався через Мурмарнськ до Москви, де 16 грудня 1941 р. зустрівся він зі Сталіном та Молотовом.

Сталін, не тратячи часу, почав зображувати перед Іденом приманливі образи советсько-англійської співпраці, де, між іншим, перший раз підсунено плян своєрідного “діли і пануй”. Іден прихильно все це сприймав, бо Англія в той час вже знаходилися під постійним бомбардуванням німецької авіації та терору німецьких у-боатс на морю.

Правдоподібно Іден поклав тоді спільно з Молотовом перші стовпи для організації альянтського союзу, якого Москві конечно було потрібно. Америка, яку Японія втягувала у війну, силою факту почала виявляти заінтересованість пропозиціями Сталіна, схилиючись помалу в сторону Москви творити в Західній Європі другий протинімецький фронт.

Одинокий Черчіль досить стримано це все сприйняв. Він прямо не вірив ні тоді, ні пізніше Сталіну, але обставини війни, власні дорадники, а тоді американці, які зразу чомусь “полюбили” старого й добрячого “анкел Джова”, -- вплинули на рішення мудрого та досвідченого державного мужа Англії, Винстона Черчіля.

У світі почала формуватися нова сила проти Німеччини; Альянти!

Гітлер і його генерали

У грудні 1941 р., коли цілий східний фронт був вкритий снігом та зв'язаний місними морозами, Адольф Гітлер приїхав до Полтави, штабу 6-ої Армії.

Гітлер був незадоволений! Він сподівався іншого результату з війни на цьому фронті, а вже ніяк йому не хотілося бачити відступу з-під брам Москви, чи застою в порозі Ленінграду. З огляду на це, в Берліні вироблено новий 1942-го року плян дальшого наступу, який з весною повинен бути зреалізований.

Плян зводився до наступного:

а) Північний фронт задержить статус кво, зокрема зосередиться над облогою Ленінграду;

б) Центральний фронт, залишиться на прямій лінії Москви, зв'язавши там поважні сили совєтської армії для оборони столиці, з тим, що праве крило фельд-маршала фон Бока, пробуватиме пробитися до Вороніжа;

в) Південний фронт натомість буде реорганізований і звідси, з цього відтинку, має прийти позитивне вирішення війни в користь Третього Райху.

Дотепер дуже успішний Південний напрям фронту, що ним командував великого воєнного знання фельд-маршал Фон Рундштедт, зайняв цілу територію України, Крим, практично доходив до дверей Кавказу. Без найменшого сумніву, що тут відіграла ролю не лише німецька армія, її командний склад, але також населення України і Криму, яке було вороже до окупації та терору большевицької Москви, сподіваючись надаремно зразу полегші та вирозуміння зі сторони німців.

Гітлер разом з фельд-маршалами Кайтелем і Йодлом, які були притакуючими поплентачами фірера, виробили всупереч застереженням шефа ген-штабу ген. Гельдера та з послухною мовчанкою фельд-маршала фон Бравхіча, — плян, який на їхню думку до осені 1942 р. покладе на лопатки цілу систему ССРСР, а тим же принесе велику перемогу “непереможній” німецькій армії.

Південний фронт вони розділювали на дві групи: “А”, якої завданням буде йти в напрямі Кавказу, і “Б” пробитись від Харкова до Сталінграду та Астрахані, сковаючи тим же даліше сполучення Москви з Кавказом.

В Гітлера бушувала фантастична думка: відрізавши Кавказ і Україну від ССРСР, він тим же позбавить ворога двох необхідних елементів, — хліба і оливи, без яких большевики не зможуть вести довго війни. Тоді, з Кавказу йому

усміхався шлях в Індію, де з другої сторони через Китай наступали його союзники, японці.

Фельд-маршал фон Рундштедт, вислухавши в польово-фронтовій квартирі Гітлера, недалеко Винниці, пляни "свого фірера", попросився у відпустку з дальшого командування фронтом. Це був для Гітлера неприємний шок, але він грандіозно погодився, щоб Рундштедт виїхав на необмежений час до Франції. Рівночасно фірер шукав в думках хто може обійняти цю ключову позицію, яка, на його думку, буде вирішною у війні з ССРСР.

Це і була причина його приїзду до Полтави, де Гітлера зустрів член наці-партії, фельд-маршал фон Райхенав, що був командуючим 6-ої Армії.

Все послуханий та відданий гітлерівській партії, фон Райхенав, як і фон Рундштедт, висловив своє застереження щодо пляну пропозитого Гітлером, вважаючи, що німці входячи глибше в територію ССРСР, будуть влізати в мішок з якого навряд чи зможуть вилізти. Одначе, фельд-маршал фон Райхенав, як здисциплінований член партії і вояк, прийняв становище командуючого цілим південним фронтом (групою "А" і "Б"), передаючи командування 6-тою Армією дотеперішньому генеральному квартирмайстрові, ген. Фридріху фон Павлюсу.

Через три тижні часу, 17 січня 1942 р., в Полтаві, на своїй квартирі, в невияснених дотепер обставинах фон Райхенав, помер. Говорено, що він поповнив самогубство. Гітлер зразу ж призначив на цей командний пост фельдмаршала фон Бока, що командував також Центральним фронтом.

Між тим, Гітлер здемісував генерала Гальдера, шефа генерального штабу в Берліні, заступаючи його польовим офіцером, ген. Цайтлером. Всі ці пересунення в команднім складі, говорили своєю мовою, яка не була сприємливою у високих колах воєнної машини, провадженої зарозумілим всезнайком, Гітлером.

З весною 1942 р. східній фронт оживився. Першими заатакували коло Харкова советські частини під командою маршала Тимошенка і влізли в глибоке оточення, втративши там же близько 200 тисяч вояків, що попали в полон.

Німці, розбивши вщент 57-му і 6-ту сов. Армії, а частинно і 9-ту, 20 травня вирушили з Харкова в напрямку Сталінграду.

Армійською групою "А" командував ген. фон Кляйст, де входили 17-та Армія і 1-ша панцерна. Ця група гострою атакою та швидкими проривами здобула без особливих перешкод Ростов, браму до великого й багатого Кавказу, а тоді так же опанувала Новоросійськ, Майкоп і Ворошиловськ, витискаючи в гори маршалів Будьонного та Малиновського.

Армійська група під командою ген. фон Павлюса складалася з 6-тої Армії, 4-ої панцерної під командою ген. Готца, 2-ої мадярської армії, 8-мої італійської армії і 3-ої та 4-ої румунських армій. До цього ще входили різні додаткові частини, обози тощо, що разом становило понад 300 тисяч вояків, 740 танків, 7,500 гармат і 1,200 бойових літаків. Окрім того було тут 11,000 коней, понад 10,000 автомашин і стільки ж звичайних військових возів.

Це була дуже велика, добре в порівнянні вивінована армійська група, яка помалу, але твердо та певно почала свій похід до Сталінграду над Волгою.

Місто Сталінград, що за царської Росії називалося Царицин, а по смерті Сталіна Волгоград, до війни мало пів мільйона населення. Положене воно на західньому побережжі ріки Волги завдовжки до 30 км. Там під час Першої світової війни, були великі бої поміж червоними і білими росіянами, і, мовляв, через заслуги в тих же боях Сталіна, місто по революції назвали його іменем.

В час наступу німців, в Сталінграді була 62-га советська армія, а в околиці 63та і 64-та, а згодом там ще долучилася 21-ша армія.

Німецькі, румунські, мадярські та італійські дивізії користаючи з літа, де терен був сухий, в порівнянні швидко зближалися до своєї мети, зводячи тут і там бої з відступаючими советськими частинами. Вже 23 серпня 1942 р., німці зуміли перефорсувати ріку Дон коло Вертачів, а тоді 6-та німецька армія вірзалася 5 км пробоем через фронт ген. Ярименка в напрямі Волги.

Перші німецькі танки всадилися поміж Латошенкою і Ринком 24 серпня, відрізавши Сталінград разом з 62-ою сов. армією від решти советського фронту.

Сталінград

Москва занімала! Сталін попав знову в депресійний настрій, посуджуючи своїх співробітників в недолугості, а альянтів в злій волі творення другого фронту проти Німеччини, хоч справді з Англії присилано вже для советського летунства бойові літаки, а з Америки через Іран інші потрібні речі.

Німці оточили Сталінград, перевели нищівний летунський налет, в яким брало участь 600 літаків, що безперервно цілий день бомбили місто, створивши тим же одну вогняну стіну, в якій вмирили тисячами люди, але коли закінчено рейд і німецькі танки почали зближатися до міста, їх зустрів сильний опір 62-ої армії.

Німецьке радіо проголосило 1 вересня, що Сталінград лежить вже практично в ногах геніяльного фірера, а тим же війна на Сході скоро вирішиться в користь великої Німеччини.

Ген. Жукова призначено заступником головнокомандуючого, тобто Сталіна, і поставлено перед ним та маршалом Васілевським, що був в той час шефом ген-штабу, пряме доручення: за всяку ціну врятувати Сталінград!

Жуков з Васілевським виїхали на фронт, де в Малій Іванівці, 50 км від Сталінграду випрацювали плян, який з місця був затверджений Сталіном;

1) Командуючим 62-ою сов. армією замкнутою оточенням в Сталінграді, призначається ген. В.І. Чуйкова, з невідкличним дорученням вдержати німців під Сталінградом, і в ніякім випадку не піддатися.

2) Почати творити в околицях Саратова окрему велику армійську одиницю, яка повинна бути готова до воєнної акції не пізніше, як у половині листопада.

Цей плян з місця почав реалізуватися і для його виконання поставлено в стан поготівля всі існуючі засоби та сили.

Оборона Сталінграду знайшлася в руках ген. Чуйкова, маючи німців вже на периферіях міста. Завдання це було не легке, навіть виглядало, що чи навряд вдасться його виконати. Але треба із всією відповідальністю признати, що як і командуючий, так і вояки 62-ої армії, які кожного дня вмирали там на барикадах, були до очайдушности відважні, тверді та повні посвяти.

Облога Сталінграду була доконувана виключно 6-тою армією під командуванням ген. фон Павлюса. Оточення творило своєрідну підкову, приперши місто та його оборонців до Волги, якої німцям ніколи не вдалося перейти, хоч вони постійно обстрілювали ріку чи противний беріг, маючи на увазі не допустити до міста свіжих сил, чи постачання.

Ген. фон Павлюс, маючи на своєму правому крилі фронту 4-ту панцерну армію і 4-ту румунську, а на лівому коло Вороніжа 2-гу армію, а тоді коло Серафимович 2-гу мадярську, 8-му італійську й знову 3-тю румунську, був в дуже добрій ситуації.

Бої за місто Сталінград продовжувалися днями і ночами. Німці помалу почали втискатися в місто, здобуваючи деякі вулиці, сквери, а тоді й цілі

Парада з нагоди визволення Парижа 1945 р.

Зліва Вінстон Черчіль, прем'єр Велико-Британії, на право в уніформі — Шарль де Голь, головно-командуючий французькими збройними силами

частини. Боротьба за місто почала набирати кошмарно-заstraшуючих образів, доходила до рукопашних змагань за життя і смерть їй, здавалося, що люди вже там не є більше людьми, а вампірами пануючої довкруги смерті. Вбитих ніхто вже не підбирав, не ховали, лише з обох сторін панувало одно бажання: вбивати другого!

Ніччю, через Волгу продіставалися поміж вибухаючими артилерійськими стрільнями, невеликі транспортні човни, баржі та пороми, які привозили харчі, амуніцію, а тоді забирали деяких ранених. Багато тих достав німці затопили, але багато дісталось до міста, що в дійсності їй спричинилося до витримки.

Німці здобуваючи тракторний завод, залишили під стінами лише цього одного об'єкту понад три тисячі вбитих. Завод вони здобули, а пізніше знову мусли відступити. Таке повторювалося і з так зв. Мамайовою горою, яку здобували одні, а тоді другі, кладучи в її підніжжі гори трупів. В остаточності німці розрізали 62-у армію надвоє, дійшовши до бункру ген. Чуйкова на сто метрів, а тоді знову відступили, будучи вкриті вогнем советських кулеметів. В Сталінграді вже не видно було людей, домів, життя. Кругом були грузи, вогонь, трупи, а поміж ними примари смерті, які стріляли. Повних два з половиною місяця тривала облога Сталінграду німцями. Так їх там і застала зима. Дуже зимна, сніжна і знана зі своїх гострих степових вітрів.

На початку листопада, Жуков і Васілевський зустрілися в Кремлі із Сталіном та доложили йому, що вони 19 листопада будуть готові з контр-офензивою проти німецького фронту навкола Сталінграду. Від того часу до 18-го, советські армії, що були організовані поза фронтом, незамічено займали визначені їм позиції, стараючись не висунутись задалеко, щоб не насторожувати німецький фронт.

Жуков з Васілевським зумули зорганізувати неймовірно велику армійську одиницю: понад 1 мільйон вояків, згрупованих в 11 армій, та ряд механізовано-панцерних і кавалерійських частин, 900 велетенських танків і 1,500 бойових літаків.

І 19 листопада 1942 р., о год 4-тій ранку в околиці Серафимович, де фронтом стояла 3-тя румунська армія, 800 "Катюш", розпочали найважливіший в історії Другої світової війни бій. Чотири години без перерви викидали зі себе залізо з вогнем артилерійської викидні, створюючи таку несамовито-пекельну ситуацію, де люди від самого звуку попадали в божевілья. Тоді почали їхати танки. Їх було так багато, що румунський фронт не був в спроможі їх здержати хоч би частинно. До десятої години ранку советська офензива вже була в повнім своїм призначенні.

Пробивши сильним поштовхом румунську фронтову лінію, советський фронт подався вперед і за пару днів був в Калачу, стараючись виконати швидко своє завдання, що не йшло в цьому випадку про нищення ворога, а його оточення. Ще цього самого дня советська контр-атака прорізала лінію постачання для німців, взявши в полон понад 30 тисяч німців і румунів.

Між тим, з другої сторони, південно-східньої наступав моторизовано-

панцерний корпус ген. Кравченка, який вже 23 листопада злучився з надходячим з противної сторони ген. Вольським. Коло величезних розмірів замикалося..., а в ньому 300 тисяч німецьких вояків з ген. фон Павлюсом на чолі.

Цього ж дня, 23 листопада, ген. фон Павлюс вислав Гітлерові депешу, сугеруюч дозвіл пробитися назад компактним ударом через советську лінію оточення, але Гітлер відповів, що 6-та армія wraz із другими, що знайшлися в советському залапанні, мусять невідклично остатись на місці, а він подбає, щоб постачання для них приходило повітряним транспортом.

В. Черчіль, Г.С. Труман і Сталін на Конференції в Потсдамі

Коли взяти до уваги, що крім великої армії там ще був обоз, в яким було понад 10 тисяч коней, а все це потребує їсти та пити; велике число ранених і хворих, бо зима робила своє, тоді Павлюсу потрібно було кожного дня 750 тонн харчового постачання. Німці на цей час мали в цілому 750 Юнкер-52 транспортних літаків, які були розкинені по всім світі. Зрозуміло, що німецька Люфтвафе доставляла максимум 90 тонн вдень, що по тижневі часу привело до голоду, і тут стали в пригоді бідні бельгійські коні, яких безпощадно з'їдали німці.

Німецький генерал, Фриц фон Манштайн, знаний герой німецьких фронтів, очоливши спеціально зформований панцер-корпус подався з ним на поміч 6-тій армії. Він злучився з ген. Готцом і разом дійшли вони до Котельніково, що є 110 км від Сталінграду. Армія Павлюса чула вже гарматний обосторонній вогонь, а ген. Гоцт подавав у радіо Павлюсові: "...Тримайтеся... Ми приходимо з поміччю..."

Але це була марна надія!...

Рокосовського Друга гвардійська армія перерізала Манштайнові дорогу, загородивши будь-яку можливість допомогти залапаній 6-тій армії wraz із її союзниками.

Советське командування декілька разів зверталось до Павлюса здаватися, але з Берліну ішов прямий наказ: Ні! Останній раз прийшло таке звернення до штабу 6-ої Армії 8 січня 1943 р., а коли німці не відповіли, 10 січня ген. Рокосовський пішов в наступ з 39-ма дивізіями, які танками і тяжкою артилерією торували собі дорогу.

Сильний обруч навколо советських армійських з'єднань, з тилу, в Сталінграді, напів жива, але ще далі стріляючи 62-га армія ген. Чуйкова, а в середину іде гострий наступ Рокосовського. Ситуація для німців безвихідна, але не в Берліні! Гебельс виступив з великою промовою, закликаючи німців всюди бути духово з оточеною, але ніколи не скапітулюючою 6-ою армією.

Гітлер для більшого драматичного імпульсу надав позаочно Павлюсу ступінь фельд-маршала, а на другий день, тобто 22 січня Рокосовський притис вже штаб Павлюса до самого Сталінграду, з яким залишилося ще три дивізії війська. Дня 26 січня частини Рокосовського з'єдналися з живими примарами ген. Чуйкова, які видержали понад людську можливість, будучи 5 місяців в німецьким оточенні.

Драма Сталінграду добігала до свого кінця.

Більша частина армії ген. фон Павлюса була в советських руках, хоч тут і там ще билися деякі частини, а зокрема в самому Сталінграді-місті.

Молодий лейтенант Федір Єлченко, обстрілюючи з танка вже й так зруйнований великий будинок департаментової крамниці, завважив німецького офіцера, що махав білим полотном. Єлченко зблизився, а цей ломаною мовою сказав йому "...мій великий шеф, хоче говорити з твоїм великим шефом...". Лейтенант Єлченко сказав, що він не може тут привезти свого генерала, але готов переслати до нього потрібну вістку. Німець запросив Єлченка до підвалу зруйнованого будинку, де містився штаб фельд-маршала фон Павлюса. Там було багато в страшнім вигляді німців: голодні, брудні, перемерзлі. На долівці лежали ранені та вмираючі люди...

Єлченка зустрів ген. Раске, а згодом прийшов шеф штабу 6-ої армії ген. Шмідт. По короткій виміні слів вони запровадили советського лейтенанта до фельдмаршала фон Павлюса, який лежав на залізнім, без матраца ліжку, в уніформі, не голений та з познаками гарячкового стану.

Невдовзі по тім, Єлченко викликав советське авто, в яке всім фон Павлюс і був відвезений до квартири ген. Рокосовського. Це було 31 січня, 1943 року.

Горда німецька 6-та армія підписала капітуляцію, закривши тим ще одну сторінку трагедії воєнного лихоліття.

Німці в Сталінграді втратили 300 тисяч вояків, а на цілому фронті, що почав свій похід з Харкова на весну 1942 р. (Волга — Дон — Сталінград) їхні втрати

переходили 1 мільйон людей, 3,500 танків, 3,000 літаків, 12,000 одиниць важкої артилерії і понад 20,000 коней.

Советські втрати були також великі, але тим разом далеко менші від німецьких.

Забрало повних три місяці поховати гори замерзлих трупів, яких вживано, мов дерево, під час боїв для окопів, заслон тощо. Лише завдяки зимі, там не виникли пошесті, але по закінченні боїв зі степів прийшли там вовки на жирування.

Фельд-маршал фон Павлюс, жив до 1952 р. в ССРСР, тоді переїхав до Дрездену, де й помер 1957 року.

А л ь я н т и

Всі три вони були, справді, до себе не подібні: ні вдачею, ні освітою, ні світоглядом, ані навіть своєю поведінкою, чи зовнішнім виглядом.

Їх різнили засадничі принципи в ідеології, політиці та економії.

Вони по-різному розуміли людські та національні права, змагалися за свої вольності, любов та відданість Батьківщині.

Вони справді всі три були інші...

Одначе Адольф Гітлер заставив їх зійтися разом, сісти і говорити.

Президент ЗСАмерики — Ф. Д. Рузвельт.

Прем'єр Великобританії — Вінстон Черчіль, і диктатор ССРСР — Сталін.

Їх фактичний діалог почався 12 серпня 1942 р., коли Черчіль прибув до Москви, бо інтерес його країни, що була у війні з Німеччиною, вимагав цієї поїздки.

Черчіль прибув до Кремля в товаристві американського амбасадора А. Гарімана, де перший раз побачив Сталіна, якого справді не любив і з тим навіть не крився. Сталін пам'ятав Англії різні справи з Першої світової війни, а Черчіль в його розумінні, був клясичним представником грішного капіталізму, який числився в большевицькій дійсності ворог число 1.

Ця перша їхня зустріч була зумовлена спільною війною з Німеччиною, яка в той час же час відносила блискучі перемоги над Англією і ССРСР. Ця зустріч стала й зав'язком союзу, що мав на меті одну головну ціль: спільно боронитися перед німцями, а тоді втягнути до альянсу Америку, щоб в дальшому піти разом проти Адольфа Гітлера.

Прагматизм, політика і державного мужа, типу Вінстона Черчіля, недвозначно підказував Західньому світові, що хоч який осуружний їм большевицький комунізм, то в цій ситуації зааранжованій Адольфом Гітлером, вони мусять піти разом з Москвою проти Берліну.

З другої сторони, Сталін до болю потребував допомоги. Потребував зброї, сирівців, харчів, транспортних засобів, бо большевики були голі та босі.

І так 1942 р. ССРСР дістав приблизно 1,775,000 тонн допомоги від Заходу, з чого дві треті були прислані з Америки. Ця допомога йшла двома шляхами: а)

Ген. Д. Айзенгавер та президент Ф.Д. Рузвельт в часі війни

через Перську затоку і тоді до Ірану, а звідтам через Кавказ в призначені Москвою місця; б) з Шотляндії, або Ісландії, воєнними кораблями до Мурманська, а тоді знову за вказівками Москви. Ця друга дорога була дуже небезпечна, бо німецькі підводні човни та нищильники дуже скоро відкрили цей шлях і робили зі своєї сторони поважні перешкоди. Північне море поховало на своїм глибокім дні багато англійських та американських кораблів враз із їхньою залогою.

У 1943 р. американці прислали для ССРСР неймовірно великий тонаж допомоги, а це 4.1 мільйона тонн, з чого половина була в харчах.

У загальному Америка в часі поміж 22 червня 1941 р. і 30 квітня 1944 р. прислала для ССРСР: 6,430 літаків, 3,734 танків, 112 воєнних кораблів, 200,000 військових троків, 3,000 протилетунських гармат, 476,000 тонн високоякісної авіаційної бензини, 100,000 тонн алюмінію, 184,000 тонн міді, 42,000 тонн цинку, 1,200,000 тонн якостевої сталі, 20,000 машинових станків, 245,000 польових телефонів, 5,500,000 військових чобіт.

У тому ж самому часі Великабританія забезпечила Москву висилкою: 5,800 літаків, 4,292 танків, 33,000 тонн міді, 103,100 тонн гуми і 6,000 машинових станків.

До кінця війни, Америка передала Москві фантастичну кількість воєнної допомоги, а це 15,000,000 тонн прерізного матеріалу, виряду та харчу. Окрім того окремо ще висилано медичне устаткування, ліки, апарати радіозв'язку, шифрувальники, біноклі, годинники та інше.

Зрозуміло, що Сталін, одержуючи таку велику кількість воєнної та харчової допомоги від Західних альянтів, вважав, що їхня щедрість є диктоавна не так в сенсі рятунку СССР від німців, як в забезпеченні себе. Мовляв, “нехай росіяни б'ються з німцями, а вкінці ми будемо диктувати дальшу розв'язку...”. Зокрема підозрівав він в тому Черчіля, про що кількакратно говорив Жукову та Васілевському. Вкоротці зааранжовано першу зустріч-конференцію “Великих Трьох” (Рузвельт, Черчіль і Сталін), 28 листопада 1943 р. в Теграні, Іран.

День перед конференцією большевики пустили “качку” в Теграні, що в них достовірні відомості, що німецьке спеціальне командо прибуло тут з Туреччини для виконання вбивства “Трьох Великих”. Тому вони переконали англійців та американців, щоб всі наради відбувалися в советських забудівлях, мовляв, у них є контрольована і певна безпека.

Тож усі наради відбувалися в Теграні в советській амбасаді, а через день Сталін порадив президентові Рузвельту перенестися також мешкати в цій же амбасаді, що той і зробив. Сталін, будучи господарем, все це добре та спритно використовував, прихилиючи в свою сторону американців, що викликало явне негодування в Черчіля. В очах Рузвельта, як і в решти тогочасних його дорадників, Сталін був “добрячим дядьком Джовом”, з яким можна говорити, жартувати, а навіть і випити.

Та в Сталіна був далекий приціл! Він добре вивчав прикмети своїх союзників, їхнє зацікавлення, їхні добрі та злі сторони. Він знав прекрасно, що старого Черчіля він не візьме ніякими триками, тому його весь “чар” пішов в напрямі добродушного американця. Це й дало свої бажані овочі в дальшому.

Сталін домагався в союзників відкриття другого фронту проти німців, що йому й обіцяно, як і обіцяно продовжувати й збільшувати доставу воєнної допомоги. В свою чергу він зобов'язувався вдарити по японцях на Далекому Сході.

29 листопада ввечері, на спеціальному балі, влаштованім англійською амбасадною, Сталіну передано від англійського короля меч, як вияв “пошани та геройства до російського вождя Сталіна, який веде непохитно свій народ проти німецької експансії”... Сталін цілував меч, виголошувано приязні тости, оплескувано завзято заяви вічної приязні...

Альянтський Союз “Великих Трьох” ставав дійсністю, яка, з одної сторони, готувала великі несподівані удари по гітлерівській Німеччині, а з другої, виводила в світ і надавала права громадянства большевицькому диктаторові Сталіну та його комуністичній системі, чого поважно боявся Черчіль, а що не міг збагнути Рузвельт.

Німці у відступах

Здається, що кожна прагматично думуюча людина в 40-вих роках, без особливого зусилля могла доглянути абсурдальні тенденції в політиці Адольфа Гітлера. Байдуже з якої б сторони не розглядати політику й воєнні дії нацистської Німеччини, чесна і справедлива людина, мусіла зустрітись з великим знаком запитання: хто дав право німцям вдиратися в чужу хату, рабувати і вбивати безборонних людей, а при тім говорити про свою расистську вищість?

Тому з цілком зрозумілих причин родився спротив. Бунтувалися поодинокі люди, а за ними цілі громади, а тоді народи окупованих країн, де всадилися безпардонно залізні прусацькі закони з їхніми цинічно-задиркуватими виконавцями.

Велика програма німців під Сталінградом була лише початком катастрофічних наслідків, які силою фактів мусіли рівноважити дальший розвій війни на Сході. Зразу по тім, було ясно, що Західні альянти не обмежуться уже лише до воєнного постачання для ССРСР, а таки заатакують Німеччину з другої сторони. Але Гітлер так справ не бачив: він, як пристало на кожного іншого екстреміста, всіх уважав за дурних, непотрібних і безініціативних. Тому йому дальше снилися великі перемоги, осяги і блиски. З огляду на це, він запорядив на Східньому фронті нову офензиву, що носила кличку "Цитаделя". Йшлося йому ще раз попробувати клином вбитися на лінії Білгород-Курськ-Орел в територію ССРСР, а тоді повернути гостро наліво й швидкими танковими проривами оточити Москву.

Цей плян почав реалізуватися вже на весну 1943 року. Німці перегруповували свої дивізії, підкидали з Африки нові сили.

Алберт Спір, міністер воєнної промисловости в гітлерівському уряді, готував великий випуск нових танків, які силою вогню та маневруванням у терені давали великі надії. Одначе танки ще були в продукції і їхня доставка до фр. ст. ту не передбачувалася раніше, як на кінець травня.

Та була ще одна проблема в гітлерівськім плянуванні: не було зовсім вже кваліфікованої резерви, Фронти з'їли людей, а других виростити так, як випродукувати танк, не вдавалося.

Тоді хтось в Берліні впав на спасенну думку: чому не попробувати затягти в армію анти-комуністичний елемент всяких "авслендерс", які з ненависти до большевиків та Сталіна будуть битися на фронтах за наші інтереси? Звичайно, німці нікому нічого конкретного не обіцяли, вважаючи, що вони вже і так дають багато, якщо вдягають в свою уніформу, дають зброю і харчування. Це був знову напів дурний "діл" зарозумілих німецьких гавляйтерів, які навіть тут, в 1943 році, не могли побачити дальше свого носа...

Але на фронтах і поза ними, почали з'являтися чужі формації в німецьких уніформах. Незадовго прийшло і до створення Дивізії "Галичина", а там і російського РОА під командою ген. Власова.

На якийсь час це дещо відтяжило німців, але справді це вже було запізно, і жаль сьогодні молодих та ідейних людей, які безпотрібно, хоч в найкращій інтенції, віддали своє життя на фронтах, чи інших акціях, де німці їх цинічно впихали, а самі часто-густо в той же час відступали.

На кінець червня 1943 р., німецькі дивізії були готові до здійснення пляну “Цитадель”.

У той же час в Москві також не спали. Сталін дуже добре знав про підготовку німецької офензиви, дістаючи скорі та точні інформації з Швейцарії від “Люці” (совєтський агент Рудольф Рослер, що був другим високопоставленим шпигуном по згаданому раніш нами, Ріхарді Зорге).

Совети рівночасно готували свою оборону від Брянська, через Орел, Курськ, Білгород, до Харкова включно. Будувались укріплення, встановляно важку артилерію, “Катюші”, міновано поля, а тоді за тим ішла друга лінія з призначенням до наступу.

Советська армія помимо великих людських та матеріальних втрат в 1941/42 рр. зразу, в першій половині 1943 р. була досить сильна, краще зорганізована і вишколена ніж в початку війни, а рівночасно озброєння у всіх аспектах було краще. Тоді вони мали 6.4 мільйона вояків, 99,000 тяжких гармат, 2,200 ракетних одиниць “Катюша”, 10,000 досить добрих танків і 8,500 бойових літаків.

Німці в тому самому часі на Східнім фронті диспонували: 5.3 млн. вояків, 56,000 тяжких гармат, 5,850 заавансованих танків і 3,000 бойових літаків.

Рано, в 4-ій годині, 4-го липня 1943 року почалась німецька офензива на лінії Орел-Курськ-Білгород. Харків в той час був в німецьких руках, який вони два рази втрачали.

Німці на правду тут постаралися, вкинувши добірні дивізії СС та нові танки типу 60-тонн Марк VI Тигри і 45-тонн Марк V Пантери, які вже своєю появою наводили страх. Німці заатакували танковими з'єднаннями й авіацією такою силою, що здавалося, ніщо не зможе їх здержати, але так не було. Вони вїхали в заміновані поля і величезні танки почали розриватися, мов дерев'яні пуделка. Тоді серії безперервних канонад советської артилерії були приголомшуючі і такі, що німцям в першій дні завдано вже великі втрати. Бої продовжувалися на цім фронті до 13 липня, а тоді наказом Гітлера припинено дальшу офензиву. Німці відступили, втративши лише самих вбитих 70,000 вояків, 2,900 нових танків, понад 1,000 гармат і аж 1,392 літаків.

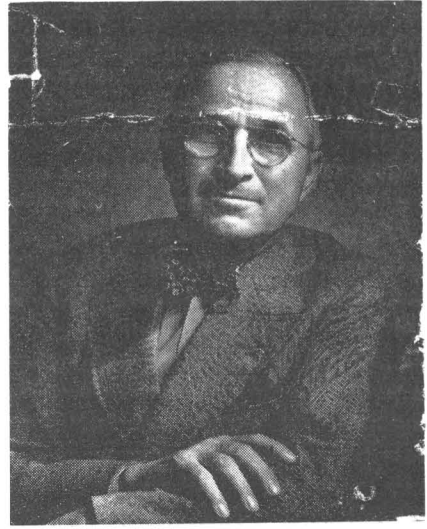
Ця офензива створила велике негодування серед високих німецьких генералів, які були вже спочатку її підготовки проти неї, вважаючи, що СССР зараз не можна брати так, як це було 1941 р., одначе Гітлер, а за ним Кайтель, були іншої думки.

Зразу по тім німці втратили Харків, Полтаву, Запорожже. Фронт доходив до Дніпра, а 6 листопада 1943 р. советська армія зайняла Київ.

Німці відступали! В більшості безпляново, так як це діялось із Червоною

Армією 1941 року. Тут і там ще були запеклі бої, але в загальному на цілім широкому фронті німецькі дивізії були в дефензиві, апатії, а навіть страху попасти в соєтський полон.

Породжувався дивний парадокс: два роки тому, коли в Україну приходили перші стежі німецьких штурмовиків, їх вітали люди, думаючи, що вони принесли зі собою волю для них, краще і свобідніше життя; а тепер їх гнали геть, бо побачили, що поміж червоним і брунатним окупантом не було справді ніякої різниці. Оба ці режими були нелюдські, садистичні й позбавлені елементарних засад пошанування людини, чи цілих народів.

Г.С.Труман, президент ЗСА

Самогубство і капітуляція

1944 рік був передвісником тотальної поразки Адольфа Гітлера. Всі народи Європи виразно побачили, що німецький нацизм, а з ним італійський фашизм, не є ніщо інше, як скрайне зло двадцятого віку, якому треба протиставитися всіма засобами. Італійці, чого справді ніхто не сподівався, самі позбулися свого гордого дуче, зробивши одчайдушний державний переворот. На місце Мусоліні в Італії, прийшов маршал Бадогліо, який зразу нав'язав союзницькі зв'язки з альянтами, бо до Італії вже спішили дивізії СС на рятунок погибаючого фашизму.

Альянтські війська під командою ген. Александра і ген. Клярка, висадилися в Салерно 3 вересня 1943 р., прийнявши там досить затяжні бої з німцями, якими командував ген. Кесселрінг. Несподівано для всіх, німці поставили в Італії сильну оборону, хоч в дійсності робили це зовсім непотрібно, бо для них війна входила вже в останню стадію. Вершком також непотрібного кровопролиття було Монте Касіно, де німецькі СС замкнувшись в добре обороннім об'єкті монастиря, який був положений на горах, і дослівно клали гори трупів в підніжку відкритих скель. Американці маючи досить цієї масакри, взяли і це все збомбардували, що пізніше викликало велике обурення в світі кліру.

Монте Касіно здобув польський корпус ген. Андерса. 18 травня 1944 р., засіваючи гори великою кількістю вбитих вояків, серед яких високий відсоток становили таки наші українці.

Німці втратили всі шанси в Африці, згубили ґрунт під ногами в Італії,

партизанські сильні рухи на Балканах, в Україні, Польщі, Словаччині та Югославії паралізували свободу їхніх рухів у дофронтових полосах.

Альянтські постійні летунські налети, поновне групування раніш частинно розбитих сил англійської фльоти, а тоді активний Східній фронт, все це говорило, що воєнна машина гітлерівської Німеччини знайшлася в поважній біді.

Але не для Гітлера!

Він в екстазі свого власного захоплення дальше торочив про вищість германської раси, непобідимість німецьких дивізій, про свою місію спасти Європу від жидів та большевиків...

Серед неохоплених гітлерівським фанатизмом німців, наростала помітна констернація. Тверезий розум бачачи сіру дійсність, підказував логічні потягнення: шукати чим скоріше порозуміння з Америкою та Англією, поки советські армії ще б'ються на своїй, не-німецькій території. Спроба просунути цю сугестію Гітлерові, вже в своїм зародку була здушена, як вияв зради й зневіри в свої сили.

Тоді прийшла друга спроба: Гітлера треба вбити, немає іншої ради!

Високопоставлені німецькі старшини, інтелектуали, політичні та духовні чинники, знайшли спільну мову, а тоді рішення, яке в німецькій контрольованій гестапом дійсності, було не легке до виконання.

В Східній Пруссії, фронтовій квартирі Гітлера, Волфшанзе, відбувалася 20 липня 1944 р. нарада старшин генерального штабу німецької армії.

О год. 12:42 дня, під час наради, в присутності Гітлера, розірвалася часова бомба, яка була приміщена під столом, за яким сидів фірер. Були вбиті та ранені, але Гітлер вийшов ціло, хоч був трохи ранений в руку, але без особливого значення.

Бомбу приніс в течці підполковник ген-штабу, барон К.С. фон Штаффенберг, член старої шляхетсько-німецької родини, якого прадід був найвище відзначений в пруській армії проти наполеонської війни.

Кругло 5 тисяч німців було повішено й розстріляно у зв'язку з атентатом проти Гітлера. Дійшли також до високоставленого і шанованого навіть ворогами, "лиса пустині", фельд-маршала Ромеля, якого гештапо примусило взяти отрую, а тоді влаштовано йому величавий державно-військовий похорон.

А війна йшла дальшим своїм невблагамим кроком.

Американське летунство дійшло до свого найвищого ступеня, досягаючи всіх точок опертя німецьких фронтів і його запілля. За окремою згодою Сталіна, американці збудували три летовища на Україні коло Полтави, де від 5 червня 1944 р. почали приземлюватися величезні супер-фортеці Б-17 для наповнювання пального, ремонту й відпочинку. Це мало велике стратегічне значення.

6 червня 1944 р., Західні альянти під командою американського генерала Двайта Айзенгавера, зробили велику висадку в Нормандії, заатакувавши німецький західний фронт. Довгоожданий "Д—дей" став доконаним фактом.

Між тим на східньому фронті справи розвивалися вже в дещо іншому напрямі, як це було дотепер. Сталін знайшовшись в перевазі над німцями, почав з Молотовом діяти в площині політичній, хочаби вже упевнитися в користях, які osiąгне СССР з війни. З огляду на це, советські армії знайшлися в руках самого Сталіна, а не, як дотепер у маршалів Жукова і Васілевського. Сталін маніпулював в ген-штабі дальші операції армій, як скажімо, затримав Рокосовського з його армією на передмісті Варшави-Праги, де польська Армія Крайова на чолі з ген. Бор-Коморовським підняла повстання проти німців. Як відомо, німці знищили дослівно цілу Варшаву, вбиваючи близько 300 тисяч поляків, а советські війська стояли з другої сторони Висли і не дали ні одного стрілу в допомогу польським повстанцям.

Дві речі тут осягнув Сталін: 1) Німецькими руками знищив потенціалних своїх ворогів-поляків, які визнавали еміграційний польський уряд в Лондоні, і 2) Ввійшовши до Варшави в січні 1945 року, совети привезли зі собою готовий “польський комуністичний уряд” зформований в серпні 1944 р. в Люблині, якому не було кому протиставитися, бо польські патріоти були вбиті німцями, або вивезені до німецьких конц-лагерів.

Така чи інша розгра відбувалася в Мадярщині, Румунії, Чехословаччині, Болгарії, де Сталін розігравав поміж фронтами політику, стараючись насадити в різних місцях комуністичні, або хоч прихильні собі, уряди.

З початком 1945 р. советські армії знайшлися в позиції, де відкривався для них шлях вступу в межі самої корінної Німеччини. Тут прийшлося вирішити, хто буде брати Берлін: Жуков, Рокосовський, чи Конєв. Цікавий збіг обставин! Всі три вони вже були маршалами: Жуков — росіянин, Рокосовський — поляк, Іван Конєв — українець. Всі три дістали ведення головних трьох напрямків фронту і тут виринуло питання, кому дати цю престижеву роллю увійти, як полководцеві до переможеного Берліну.

Спочатку Сталін рішив, що братиме Берлін маршал Рокосовський зі своїм Першим Білоруським Фронтом. Тоді, прийшла зміна: Рокосовського звільнено з командира I Білоруського фронту, а на його місце прийшов Жуков, який мав тим самим увійти першим до столиці Німеччини. Та виявився дивний, як на большевицькі умовини, курйоз: командир I Українського Фронту, маршал Конєв, якого армії були в заавансованому кращому положенні, недвозначно дав до зрозуміння, що він не думає резигнувати в користь маршала Жукова, і Берлін братиме Перший Український Фронт. Генерал Штеменко, описуючи ці справи в своїх споминах, каже, що в ген-штабі Москви возилися з цією справою понад два місяці і нарешті погодилися, що Берлін братимуть оба фронти: I Український та I Білоруський, що й пізніше так і сталося.

Але німці дальше не думали здаватися! Скомасувавши свої сили у вужче оборонне коло, вони досить успішно протиставилися обом фронтам: Західньому в обширі гір Арденс, а Східньому в Померанії і Шлезії.

Кінець січня, цілий лютий і березень 1945 року, позначився досить сильними боями, де втрати з усіх сторін були досить дошкульні, а зокрема

терпіло тут цивільне населення Німеччини й Австрії, а з ними перестрашені та розгублені воєнним лихоліттям втікачі, серед яких було дуже багато українців.

Американці почали тотальне нищення німецьких міст з повітря, засипуючи бомбами мов градом, Берлін, Гамбург, Дрезден, Нюрнберг, Мюнхен, а вкінці всі інші міста й містечка, не говорячи вже про залізничні станції, фабрики тощо.

З лютого 1945 р., розпочалась в Ялті II Конференція Великих Трьох, де мова йшла в двох головних аспектах: а) останній удар гітлерівській Німеччині і роля тоді альянтів в розподілі Третього Райху, б) війна з Японією і вже конечна роля в ній СССР.

Черчіль і Сталін виразно на цій конференції протиставили собі різні концепції, а в суті речі все зводилося до одного: Сталін хотів тотального опанування Сходу Європи, сфери впливу на події в Балканах, а тоді розподілу Німеччини так, щоб СССР мав якнайбільший пайок і користь. Черчіль тому всьому протиставив свої пляни, а Рузвельт майже тим усім був не заінтересований, хочаби лише допомоги від СССР у війні з Японією.

Помалу воєнна драма добігала до свого кінця.

Німеччина сама себе руйнувала, не маючи політичної зрілості, а як доказала дійсність, сильного кулака було ще замало, щоб виграти війну. На все й у всім треба ще мати здоровий глузд, чого ні Гітлер, ні його провідна еліта не мали.

Винстон Черчіль бачачи, що одна біда кінчається, а друга починається через воєнний альянс з СССР, радив, щоб Берлін зайняли Західні альянти, поки там прийдуть советські армії. Він вислав до президента Рузвельта такого змісту телеграму: "...Ніщо не справить такого психологічного впливу і не викличе такого відчаю серед усіх сил німецького опору, як падіння Берліну... Крім того, існує ще один бік справи, який Вам і мені слід було б розглянути. Советські армії, безперечно захоплять усю Австрію та ввійдуть у Відень. Якщо вони захоплять також Берлін, то чи не створиться в них надто перебільшене уявлення про те, нібито вони внесли переважний вклад у нашу спільну перемогу, і чи не зможе це привести їх до такого переконання, що викличе серйозні та значні труднощі поміж нами в майбутньому?... Тому я вважаю, що з політичної точки зору, нам чим швидше слід просуватися нашими військами щораз далі на схід Німеччини, а також якнайскоріше захопити Берлін. Думаю, що це буде також розумним з військової точки зору..."

Президент Рузвельт ніяк не zareагував на повищі мудрі думки великого політичного та державного мужа, якого передбачення невдовзі почали сповнятися.

Советські армії стискали Берлін з двох сторін. Артилерійські стрільна попадали вже безпосередньо в столицю. Берлін горів! Кругом панувала паніка, страх і жахливе знищення.

Гітлер із своїм найближчим штабом жив в бункрі, де і 20 квітня відсвятковано його народини. Останні в його житті! Бої дійшли вже до вулиць

міста і приходив кінець! Коли 30 квітня більшовики здобули Райхстаг і на ньому вивісили свій червоний прапор перемоги, Адольф Гітлер поповнив самогубство...

В своєму заповіті неfortunний канцлер Третього Райху, призначив дальшим керуванням справ адмірала Денітца, Гебельса і Бормана, але це була формальність без практичного значення.

7 травня 1945 р., в головній квартирі Д. Айзенговера, підписано тотальну капітуляцію Німеччини, а через день, на вимогу Сталіна, це ще раз повторено 9 травня в Берліні.

Третій Райх перестав існувати, залишивши безмежну руїну, великі жертви і неописаний біль в серцях багатьох людей.

Помилки, що мстяться...

Війна з гітлерівською Німеччиною була закінчена.

Альянти з тріумфом святкували перемогу. В їхніх ногах лежала серед звалищ переможена Німеччина, а на лаві підсудних сиділи в Нюрнбергу вогні нацистські злочинці.

А коли 17 липня 1945 р. в Потсдамі відкрито мирову конференцію Альянтів, на ній уже не було президента Рузвельта. Він помер, а на його місце прийшов Геррі Труман. Перед закінченням конференції, на привелике здивування, з неї також відійшов Вінстон Черчіль, програвши вибори в Англії, і на його місце приїхав до Потсдаму Клемент Атлі, новий прем'єр Великобританії.

Сталін залишився ненарушним з оригінальної "трійки", і він безсумнівно почувався дуже добре в своїй ролі, даючи всім до пізнання, що він був на чолі СССР в час війни, є і тепер. Більшовики всадилися в цілій Східній Європі в ролі "визволителя", заводячи всюди свої порядки, насаджуючи комуністичні або соціалістичні уряди та пильнуючи з великою обережністю, щоб ніхто й ніщо не вислизнулось з їхніх рук.

Потсдамська конференція не зробила нічого такого, щоб поставити Сталіна та його пляни окупації вільних народів поза рямки можливого, надіючись, що СССР зчасом сам відійде назад в свої границі. Але це не сталося й до наших днів включно, а навпаки, московський комунізм розрісся, зміцнів і почав світові диктувати справи та речі, що суперечать основам людської свободи й гідности.

Президент Труман, в перший день конференції в Потсдамі одержав з Вашингтону повідомлення, що випробування атомної бомби випало задовільно, і що ЗСА будуть готові за пару тижнів ужити в потребі цю нову нищівну зброю проти Японії. Це був великий козир в руках президента Америки, бо 1) він міг говорити зі Сталіном з точки такої сили, якої ніхто до цього часу ще не мав; і 2) Америці вже не потрібні були советські армії для помочі у війні з Японією.

На жаль, цього не використано!

Труман 24 липня сказав Сталіну про свою атомну бомбу. Сталін зразу

зрозумів справу і відповідно до цього застосувався, наголошуючи свою союзницьку відданість, як і зобов'язуючу потребу допомогти Америці у війні з Японією.

Американці 6 серпня 1945 р. скинули на Гірошіму свою першу атомну бомбу, яка забрала життя 200 тисячам людей. 9 серпня така ж бомба експлуодувала в місті Нагасакі, наносячи японцям жахливі втрати, а рівночасно даючи їм до розуміння, що даліше ведення ними війни буде рівнозначне тотальному самогубству. Японці це зрозуміли і почали робити заходи по лінії капітуляції, а в той же час советські війська під командою маршала Родіона Малиновського вступили на територію Монголії, виповівши війну Японії.

Не треба було бути аж дуже бистрим в політиці того часу, щоб зрозуміти гру Сталіна, який побачивши можливість таким коштом всадитися в справи країн Далеккого Сходу, зробив це зручно і в сам час.

Советські армії без особливих перешкод здобули в той час великі терени, закріпили їх за собою та вижидаючо були готові ділити з Америкою “воєнну добичу”.

2 вересня 1945 р., Японія підписала на американському літаконосці “Мизурі”, капітуляцію. Головнокомандуючий американськими збройними силами у війні із Японією, ген. Д. МекАртур, був проти, щоб в час цього акту брали участь представники військ СССР, але під тиском Вашингтону мусів погодитися, і ген. Деревянко положив свій підпис разом з ген. МекАртуром під трактатом японської капітуляції.

Сталін в той же час виголосив в Москві велику промову, пригадуючи російську програму проти Японії в рр. 1904-05, а тим самим втрати, яких зазнала Росія, а тепер, мовляв, ми відзискали втрачене і покорили Японію...

СССР справді одержав назад Сахалін, а тоді загарбав Курильські острови, добився протекторату над Зовнішньою Монголією, великих прав у Манджурії, Кореї і Китаю. Не треба було довго ждати на овочі японського пожнив'я, бо скоро потім Китай опинився в руках комуністів, Корею розділено надвоє, що спровокувало прикру війну для американців та інших західних союзників, а тоді в дальшому прийшов В'єтнам, Камбоджа, Ляос...

Як в Європі, так і в Японії, Західні альянти допустились непотрібно кардинальних помилок, вірючи досить наївно Сталіну, який їх перехитрив, впровадивши в світ нове напруження, нові поневолення, і нову непевність за завтрашній день.

ЧИТАЙТЕ І ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ “НОВИЙ ШЛЯХ”!

У 40-РІЧНИЦЮ СМЕРТИ

О. Кандиба-Ольжич — заступник голови ПУН,
загинув у німецькому концтаборі Саксенгавзен, 1944 р.

НА ТРУНУ ОЛЬЖИЧЕВІ

Був стрункий, неначе ясень
Гарний, мов царенко.
Де наш красень, де наш
красень? —
Вмер, вмер молоденький!
Ой, не вмер він, ой, не вмер він
смертю своєю,
не зелений вкритий дерном
дбайливо ріднею!
І китайка жалобова
очі не прикрила.
• Може, галич десь у рові
сині очі пила.
Очі пила, тіло рвала
пазуром хижацьким
на поталу, на поталу...
Як натрапити зненацька,
де знайти би місце скону,
в кого б запитатись?
Щоб троянду там червону
посадила мати;
щоб юнацтво України
присягало свято
на прапори жовто-сині
за свій край вмирати.

Д-р Любомир Орест Ортинський

I УКРАЇНЬСКА ДИВІЗІЯ НА ТЛІ ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЙ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

— I —

Українські Визвольні Змагання Першої світової війни, хоча не увінчалися конкретною перемогою, зматеріалізованою існуванням незалежної Української Держави, все ж сконкретизували остаточно українську політичну ідею, в ім'я якої поведено на чотирьох окупаційних територіях України перманентну визвольну акцію.

Залежно від політичної зрілості поодиноких віток народу й від політичної доцільності, визвольна дія українського народу прийняла різні види, будучи одночасно одностайною у своєму змісті й головній цілі. Вона велася в першій мірі в підпіллі, для якого Українська Самостійна Соборна Держава (УССД) існувала даліше, існувала не тільки як абстрактне поняття, але як діючий суверен зі своєю питоменною рацією стану зі всіма з того факту впливаючими конвенціями

Головною ціллю української національної революції тих часів є **орієнтація на власні сили**. Скрахували утопійні надії на солідарність чи поміч всяких інтернаціональних ізмів. Постава, що її зайняли до українських визвольних змагань, споріднені з українськими партіями, партії наших сусідніх народів, була в першій лінії егоїстична й руководилася інтересами вже навіть не національними, а таки шовіністично-імперіялістичними своїх державних центрів, забуваючи про кличі й принципи, що їх мали на своїх партійних стягах і в політичних програмах. Треба було цілого ряду грубих політичних штовханів і розчарувань, щоб українство зрозуміло ілюзійність розрахунків й надій на чужу поміч і стало на правильний шлях визвольної політики. Концепція орієнтації на власні сили стає в період між двома світовими війнами панівною в українському політичному світі й твердо вкорінюється в українську масу, в першій мірі на Західніх Землях. Ідея національного визволення, ідея УССД, що

її треба вибороти таки самому українському народові, не чекаючи ласки окупанта, чи узалежнюючи її постання від великодушності тих чи інших союзників, стає тепер політичним вірую патріотичної української спільноти. Родиться гаряче бажання чину, що його найсильніше відчуває українська повоєнна молодь. Молода українська людина, що вже не встигла пережити Визвольних змагань і зі заздністю й докором гляділа на батьків, що мали змогу в рідних військових формаціях вести боротьбу за українську Державу, прагнула виявити себе в новій дії, прагнула крізь її зміння ним орудувати, бо знала, що це самотній шлях до Волі й її певна запорука.

Цим бажанням української молоді ставили окупанти непроходиму греблю політичних й адміністративних заборон, Бо хоча й інші ділянки українського суспільного життя, становили предмет завзятих нагінок окупаційних властей, то все ж ні одна з них не була так радикально паралізована як саме військова.

Обидві сторони, окупант і окупований розуміли про що йде.

Українські політичні й бувші військові чинники старалися протидіяти замірам ворога, однак їхня протидія була дуже обмежена й стало параліжована ударами окупантських адміністрацій. Для ілюстрації перегляньмо коротко окупаційні зони України й можливості ставити в них яку-небудь військову роботу.

Постава окупаційних режимів

Большевицький режим в Союзній Україні згори виключав всяке національно-військове виховання. Окремих українських частин не було, українські вояки були порозкидані по цілому Союзному Союзу й докладно перемішані з іншими чужонаціональними елементами. Червона Армія була одним із засобів большевізації й русифікації немосковських народів. Оставав отже розрахунок на масу вишколеного вояцтва, що, якщо зуміло б зберегти достаточну національну свідомість, посилювало б значно український військовий потенціал.

Все це були однак великі невідомі й як виказала практика Другої світової війни тільки відносно малий відсоток вояків жителів Союзної України знайшов собі місце в українських рядах. Склалися на це в першій мірі об'єктивні причини, а саме перекидання частин з великим відсотком українців на Далекий Схід, ґрунтовне переміщення з іншими народами і т.п.

Ще гірше виглядала військова справа в польській окупації. Польська влада поставила собі за завдання цілковиту амілітаризацію українського населення. Починаючи з тридцятих років, не приймали до війська української академічної молоді, позбавляючи тим самим цілі річники будь-якого військового вишколу. Нечисленні українські старшини Армії УНР й тих кількох старшин із Західних Земель, що, не затративши національного обличчя, були ще до якогось часу толеровані на другорядних становищах в польській армії, ні в якому випадку не могли змінити поганої ситуації. В останніх роках перед війною, польська

адміністрація посунулася так далеко, що виключала від військової служби вже не тільки академічну молодь, але теж і свідомий сільський елемент. По закритті Пласту в 1930 році робив ще спробу з “Лугами” Роман Дашкевич, що вкортці теж стали предметом нагінки органів польської поліції. У всякій навіть наскрізь невійськовій чисто спортивно-тіловиховній роботі вбачали поляки загрозу існування Польської Держави, намагань “відірвати частину від цілости” й ставили їй перешкоди.

Про дві останні окупації, румунську й чеську не приходиться говорити, бо панували там ідентичні до польських відносини.

Існувала ще велика група к. військовиків емігрантів. Більшість їх жила в Польщі, решта розбрилася по світі, творячи в Чехії, Німеччині й Франції більші українські колонії. З тих емігрантських груп, тільки відносно дуже мала частина зуміла знайти пристановище для себе при польській чи інших арміях, де мала сяку-таку змогу забезпечити чи навіть побільшити своє військове знання. Все це одначе були дуже рідкі випадки. Подавляюча більшість к. вояків була змушена серед найбільш несприятливих умовин заробляти на прожиток, стоячи під вічною загрозою позбавлення права на побут, як це було в Польщі. Тяжкі умовини життя надщерблювали їхнє здоров'я й відчужували від військового діла. Одного тільки не встигли забрати їм еміграційні злидні — їхнього подивугідного запалу й готовости до боротьби за Українську Державу. Багато з них поповнило ряди УПА й Дивізії. Досвід одначе показав, що, поминаючи виїмки, їхня фізична кондиція і військове знання не відповідали вимогам модерної війни й вони не зуміли, головно, коли йде про Дивізію “Галичина”, відіграти тієї ролі, про яку мріяли десятиліттями. Ясно, не з їх вини, а з причин чисто об'єктивних.

Так у загальних нарисах представлявся військовий відтинок на переродні Другої світової війни. Поминаючи нечисленні виїмки, військова сторінка українського народу уявляла собою незвичайно убогий стан. Він зводився до того, що українська молодь, головна позиція українського воєнного потенціалу була засуджена окупантами на цілковиту неграмотність у військовому ділі, щобільше, на ефемінацію чи навіть фізкультурну нерозвиненість в Польщі або на денационалізацію й яничарство в Советській Україні.

Тому що легальні українські представництва на західніх землях не мали змоги впливати на зміну існуючого невідрадного стану, весь тягар протидії й евентуальної зміни невідрадных відносин на тому так важному відтинку спочив на українському підпіллі — Організації Українських Націоналістів.

Наполегливі заходи підпілля

Гідні зафіксовання в історії українського війська остануть ці наполегливі заходи українського підпілля 30-тих років, що змагали дати за всяку ціну молодій українській людині попри політичну освіту ще підстави військового вишколу. Нині, з перспективи десяток літ, може навіть з легкою усмішкою

згадуємо всі ті вишколи, науки стрілянь по ярах і відлюдних пустирях. Але тоді це не були жарти ані вияви розбурханого лектурою Карла Мая молодечого темпераменту. Це саме були відрухи оборони проти військової неграмотності й фізкультурного нидіння, що його призначив для молодого українського покоління окупант. Не від речі, теж згадати не надто обіщючі судові наслідки у випадку відкриття їх польською поліцією.

Скільки одначе ідеалізму й посвяти не вложила б українська молодь в усі ці пішпільні вишколи, вони крім морального значення не були в силі змінити існуючого невідрадного стану, що панував на військовому відтинку. Робили ще кордонні чинники пішпільні заходи в напрямі приміщення при західньо-європейських арміях певної кількості української молоді, заходи, що увінчалися дуже малими успіхами. На коротку хвилину здавалося, що Карпатська Україна стане вишкільним табором і тому всю енергію спрямовано на розбудову вишкільних центрів там же. Події весни 1939 року, окупація Карпатської України малярами, перекреслила всі сподівання.

Тим часом політична ситуація літа 1939 ставала з кожним днем гарячіша. Йшла гостра протипольська кампанія, одначе годі було передбачити чи німці не підуть даліше, як польська східня границя й не затакують Советський Союз. Виглядало, що зближається довго виждана хвилинка політичних змін на сході Європи, а це знову ж загавляло українську сторону за всяку ціну вплестися в грядущі події й взяти в них якнайактивнішу участь. Передумовою її ж було посідання українських військових частин, хай і як малих на початку. Руководячися саме цим моментом, провід ОУН рішив виставити військову частину, що становила б зав'язок будучих українських військових формацій. В цей спосіб повстав т.зв. легіон полк. Сушка.

Загально відомо, що тривав він дуже коротко й з моментом заключення німецько-більшевицького союзу мусів зникнути з поверхні землі. Хоч цей легіон ані своєю чисельністю ані боєздатністю не уявляв собою майже ніякої бойової сили й був щойно в стадії організації, його значення полягає в тому, що тав він початок на порозі Другої світової війни легіоновій політиці, що була відтак ще раз повторена в 1941 році, й знайшла своє найбільше примінення в факті створення Української Дивізії "Галичина".

Легіонова політика питоменна визвольній дії поневолених народів. Перетикана нею в першій мірі визвольна політика польського народу, послуговувалися нею в Першій світовій війні чехи, в часі Другої світової війни майже всі поневолені німцями й більшевиками народи мали свої легіони по одній чи другій стороні. В обидвох випадках принесла вона дотичним народам значні успіхи; розпропагувала справу національного визволення перед західнім світом, корисно впливала на рухи спротиву на окупованих землях, врешті, з хвилиною вступу на рідні землі, ставали легіони ядром, навколо якого розбудовано національні армії. Дві спроби зроблені українцями в Першій світовій війні, створення УСС й дивізії Синьожупанників принесли великі

користі українській визвольній справі, стаючи зав'язком УГА й посилюючи ударну силу української армії.

Концепція творення легіонів при чужих арміях

З того виходить, що концепція творення легіонів при чужих арміях в засаді позитивне й допускає політичне потягнення під умовою одначе, що попереджують його обосторонні договори, а коли з тих чи інших причин нема чітко усталених обосторонніх зобов'язань, неоспоримо очевидно мусить бути тотожність цілей, що за них обидва партнери воюють, як теж мусить бути згори виключена можливість ужиття легіону всупереч природним інтересам виставляючої сторони. Ні в якому випадку не сміють вони стати зняряддям, що могло б бути звернене проти власного народу. Завданням відповідального політичного проводу є саме предбачити всі можливості й виключити зі сфери можливого все, що могло б попасти в колізію з власною політичною цілеспрямованістю.

Коли говоримо про українську легіонову політику, слід з'ясувати, хто й чому був українським партнером при виставлюванні легіонів. В обох випадках, цебто в Першій і Другій світових війнах були ними німці. Причини творення УСС по австрійській стороні не потребують ближчого ро'яснення. Поминаючи характер Австро-Угорської монархії, що, відомо, була державою багатонаціональною й запевнювала народам, що входили в її склад, більшу чи меншу автономію. Розположення воюючих сторін було того порядку, що українська визвольна акція вміщалася тільки й виключно по стороні Центральних Держав, головно в першій стадії війни.

Докладнішого вияснення вимагає одначе факт творення українських легіонів по німецькому боці в часі Другої світової війни. Починаючи від Визвольних Змагань двадцятих років не знаходила воююча національна Україна найменшого зрозуміння, не говорячи вже про поміч серед народів західньої й середньої Європи для акції боротьби з большевиками. Не тільки що не розуміли її Англія, Америка чи Франція, але навіть безпосередні сусіди Советського Союзу, що теж були під загрозою советського імперіялізму, не мали зрозуміння до української боротьби й своєю поставою до українців, що їх мали на своїй території, виключали можливість протибільшовицької співпраці на будуче. Візьмім для прикладу Польщу. По заключенні Ризького договору опанувало поляків своєрідне політичне запаморочення. Почали вмовляти в себе, а там й повірили, що вони європейська потуга й що нічого не може статися в Європі без їхньої згоди. В тому теж стилі повели внутрішню політику супроти національних меншин у межах Польщі, в першій мірі українців. Під духовим покровом теоретиків покрою Грабського пішла повною парою політика "на знищенє Русі" зі всіма її дивовижними варіантами. Всі знаємо її прояви і її кінець неславний. Безпосередні її наслідки, відсутність якої-небудь можливості

українсько-польської співпраці на противольшевицькому відтинку. Не розуміли й не старалися зрозуміти большевицької загрози західноєвропейській держави. Їх годувала большевицька пропаганда потьомкінськими селами, а добродушні джентельмени давали набиратися агентам інтуриста й виписували захоплюючі репортажі про щасливе советське життя в час, коли в Україні мільйони гинули голодовою смертю. Чи можна було багато сподіватися по урядах народніх фронтів Блюма? — Хто ж тоді був в Європі, що хоч трохи дивився реально на наростаючу небезпеку з боку Сов. Союзу?

Практично оставала одинока Німеччина, що хоч і програла війну, все ж не втратила ще всіх передумов європейської потуги. Тому що Німеччина ставилася рішуче вороже до большевизму, українці мимоволі гляділи на неї, як на свого потенційного союзника на випадок конфлікту.

Пусті й необґрунтовані закиди про хронічне українське германофільство й ідеологічну спорідненість поміж українським націоналізмом і німецьким нац.-соціалізмом. Правдою є, що багато українців вбачало в Німеччині потугу, що з природи свого противольшевицького наставлення могла б стати українським союзником. Робили це тому, що не було в цей час ніякої поважної сили в Європі, що правильно розцінювала б загрозу большевизму й приготовлялася до розправи з нею. З притиском треба підкреслити, що симпатії українців до противольшевицького наставлення Німеччини ні в якому випадку не виходили поза рамці саме того наставлення й не мали нічого спільного з симпатіями до націонал-соціалізму як політичної доктрини. Вони ні в якому випадку не були впливом ідеологічного споріднення поміж нац.-соціалізмом і українським націоналізмом, як це стараються сугерувати вороже до українських визвольних змагань наставлені чужинці й деякі такі свої спантеличені землячки. Вже бо само зіставлення цих двох політичних напрямків штучне й позбавлене яких-небудь засадничих спільних елементів, що уможлилювали б порівняння. Поминаючи вже різність самих вихідних позицій обидвох напрямків — там культ-германського світу — тут християнізм, в одних расизму, в других повна його відсутність. Причина постання й цілеспрямованість обох напрямків діаметрально різна.

Націонал-соціалізм був політичною партією державної нації, що постала як реакція по німецькій програній Першої світової війни на політичне розбиття й відосередні тенденції Ваймарської Республіки. Вона ставила собі за ціль не тільки привернення втраченого національного престижу Німеччини, але і підкорення собі інших народів, спираючись на расову теорію про вищість германської раси. Упорядкування Європи за зразками “Пакс Германіка” і створення нового ладу в Європі з берлінським диктатом було першою ціллю німців у ширшому пляні опанування цілого світу. Націонал-соціалістична партія, випосажена в джерело правди і мудрости гітлерової праці “Майн Кампф” і замкнена точками партійної програми, вже у своєму первопочатку втілювала шовіністично-імперіялістичну доктрину поневолення інших народів, Що ж спільного має з тим імперіялістичним багажем український націоналізм,

що належить до категорії самостійницьких рухів Італії Гарібальді, Польщі, часів по останнім розборі аж до Пилсудського чи Індії часів Ганді. **Український націоналізм — це твір історичного процесу українського народу, що має в Шевченкові свого ідеолога, а в IV-ому Універсалі офіційного коментатора української цілеспрямованості.**

Та краще всяких, теоретично-ідеологічних міркувань про відмінність обох напрямків і відсутність якої-небудь спорідненості говорять тисячі жертв, що їх принесли саме українські націоналісти в боротьбі з націонал-соціалізмом. Бо як тільки стали ясними задуми Німеччини відносно України, українські націоналісти почали поборювати нового окупанта з таким самим завзяттям і посвятою, як поборювали й поборюватимуть кожного окупанта. Легенда, Равлик, Мирон-Орлик, Теліга, Федак, Ольжич, кілька прізвищ з довжезної листи впавших в боротьбі з експонентами німецького-націонал соціалізму.

Стосунки з Альянтами

Часто говорилося і писалося в пресі Західньої України в період поміж обома світовими війнами про недомагання нашої політики Визвольних Змагань, мовляв все, положено на одну карту, цебто на Центральні Держави, занедбуючи з'єднати симпатії для української визвольної справи Антанти. **Закиди щі були у великій мірі слухні й належало сподіватися, що люди, які так влучно критикували своїх попередників, самі, зайнявши відповідні позиції в українській політиці, не прогавлять ніякої нагоди для спопуляризування й з'єднання симпатій західніх альянтів до української визвольної справи. Належало того сподіватися тим більше, що ситуація політична з вересня 1939 була корисніша для українців, коли йде про заангажування себе по боці альянтів, як це було в серпні 1914. Тоді Антанта з першого дня була союзником Росії й тому годі було шукати в неї зрозуміння для справи визволення України, що мала бути досягнена шляхом розвалу їх союзника. В 1939 Совети належали радше до ворожого Альянтам табору й тому існувала можливість української політичної роботи по їх стороні. Зложена українською парламентарною репрезентацією заява лъояльності польському урядові з рівночасним запевненням чесно виконувати обов'язки громадянина на полі бою у вересні 1939 року, поминаючи зараз її мериторичну доцільність з української точки погляду, давала можливість політично заангажуватися по стороні альянтів. Обібрався грибом лізъ у борщ. Брак послідовности тодішніх політиків УНДО перекреслив що одинокую шансу створення хоч би скромної, але умандатованої політичної репрезентації в Лондоні. Ще можна б зрозуміти, а може навіть оправдати таке поступування, коли б політики УНДО оставши в краю, ставили яку-недубь політичну роботу. Нічого подібного не сталося. До Лондону виїхав польський уряд з заявою лъояльності українських послів, що була для нього, та ще й по нинішній день є й буде, цінним документом на підтвердження інтегральности Польської держави з Кресами Вхосхідніми включно. Українська**

сторона не вислала свого коментатора. Для декорації покликали поляки Соловія, що так співав як поляки грали. Автори Варшавської заяви самоліквідували партію, а самі віддалися турботам за хліб насущний. Нічого дивного що не робили ми спроб легіонової політики по боці альянтів. Соловій не міг теж її робити.

Коли застанавляємося над причинами, що довели до створення легіонів, то поминаючи суто меригоричні міркування українських політичних чинників, велику роллю відіграли психологічні моменти, щепто загально серед українців пануюче бажання за всяку ціну створити ті чи інші форми українських збройних сил. Починаючи з осені 1939 року аж до весни 1941, використовували українці на окупованій німцями території всі можливості для створення яких-небудь мілітарних чи парамілітарних формацій, що могли б відтак служити зав'язком збройних сил.

Масове творення куренів молоді, організування військових курсів, служба по т.зв. Веркшуцах свідчили про гаряче бажання української молоді здобути військовий вишкіл. Загал української молоді соромився своєї військової неграмотности, наслідків окупацій, і на кожному кроці старався надробити втрачене. Ця психологічна постава сприяла неузасадненим сподіванням на творення української армії німцями з хвилиною, коли вони рішуться на війну з СРСР. Неузасаднені були ті сподівання тому, що німці не давали ніяких причин до таких висновків. Та проте така атмосфера була й в її сприяючій температурі могли дозрівати такі фантастичні вістки як ці, що в Heereserzeugungsamt-і в Мюнхені стоять скрині повні шоломів з тризубами, що вже гаптуються полкові прапори і т.п. Й багато вірило в ці сплетні, бо хотіло вірити.

Тим часом постава німців, усе що писалося тоді або вже було написано перед тим, не давало ніяких підстав до таких рожевих сподівань. Сук справи полягав в тому, що українці спринимали все під моттом: бажання батько думки, й навіть найбільш виразне й недвозначне ствердження противної сторони заспокоювали власними коментарями, що інтерпретували все так як було вигідно й приємно.

А німці говорили й поступали доволі ясно. Не було ніякою політичною тайною, що їхнім політичним євангелієм є Майн Кампф. Один розділ тієї книжки був присвячений Східній політиці, де, чорним по білому, говорилося про нищість слав'янської раси, брак державотворчих первнів, а на 126 сторінці тієї ж книжки поставив автор під сумнів здібність слов'янина вже з готових частин сконструювати авто, щоб їхало. Це й були засадничі міркування, що лягли в основу німецької політики на Сході.

Коли йде про українців, то зводилася вона до напрямної, що її так щиро висловив шеф уряду Еріка Коха на Україні Дарлен в розмові з проф. Кубійовичем в листопаді 1941 року, Він сказав: "не маю для вас кріса ані як для поліції ані як для війська. Для вас в майбутній Європі є мітла й сапа". Вправді не говорилося того так одверто до вибуху війни, але теж не було ніякої

зобов'язуючої заяви в протилежному напрямі. Її не було не тільки тоді, коли ще обов'язував пакт з Советами, ані теж словом не згадувалося про Україну й українців в протибольшевицькій кампанії на початку війни, як теж в часі її перебігу. За одним винятком. В одній зі своїх промов, Гітлер, вчислюючи народи Європи, що борються на протибольшевицькому фронті сказав: "In der letzten Zeit sogar Tartaren und Ukrainer Kaempfen gegen Bolschevismus". Коли остаточно напередодні війни з Советами стало ясним, що творення українських національних формацій не йде по лінії німецьких плянів на Сході Європи й, коли всякі спроби в тому напрямі довели, що німці ніколи не підуть на творення національних частин з правом вирішного голосу в диспонуванні ними дотичних національно-політичних провідів, українське підпілля рішило використати прихильність деяких кіл Вермахту й створити з власної ініціативи й без відома найвищих німецьких чинників військові відділи, що загально знані під назвою Українського легіону — офіційна назва "Дружини Українських Націоналістів".

Творення легіону "Дружини Українських Націоналістів"

Своїм змістом, побудовою, а частинно й зовнішньою формою — відділ Південь носив легіон суто український характер. Створено його для досягнення певних конкретних цілей що ними були: 1. Виставленням частини поставити німців перед доконаний факт й тим остаточно в'яснити їхню поставу до української справи, зокрема до українських збройних сил. 2. При допомозі легіону перекинути політичний актив робітників і студентів якомога найскорше на землі України. 3. Створити зав'язок військової формації, що з хвилиною переходу на землі України змогла б перейняти ролю кадр. 4. Дати змогу вишколу.

Завдання, що його мав виконати легіон було у великій мірі досягнене. Уможливило перекинення кілька десятків активістів на землі України. Кілька соток молоді перейшло військовий вишкіл, вийшло ряд старшин й підстрашин, що відтак причинилися до організації УПА, й стали зав'язком і хребтом старшинського корпусу I Української Дивізії. Відносно постави німців стало ясним: 1. що в інтересі німців не лежить розбудова українського війська. 2. що їх політика відносно України й її самостійницьких змагань є наскрізь ворожа. 3. Третій Райх є ворогом української незалежності, окупантом і як такого його треба поборювати.

У дальшій консеквенції український самостійницький рух перейшов в нову фазу визвольної політики, пішов у підпілля й розпочав боротьбу з новим окупантом.

Для оборони населення перед німецькими репресіями постають, спочатку спонтанно, дрібні збройні відділи, що з кінцем 1942 року переводять широко закроєну самооборонну боротьбу українського народу з німецьким насиллям. Про ці події пише старшина Головної Квартри Вермахту Абсгаген у своїх

споминах під заголовком “Canaris, Patriot und Weltbuerger” у розділі “Повстання в Україні” ось що: “Скрайні елементи українського визвольного руху дуже змінили свій фронт з ходом війни й організували партизанські групи, які нищили німецькі зв’язки, в Польщі та в окупованих теренах України. Це власне і вияснює чому багато українців революціонерів, починаючи з 1941 року опинилися в концентраційних таборах. Там знаходилося не мало дійсних борців за свободу, які не то що не бажали визволити свою батьківщину від советського ярма, але, побачивши щораз то більш очевидні позначки колоніальних методів східньої політики націонал-соціалістичної партії, хотіли і її позбутися”.

Якою була українська дійсність?

Як виглядала українська політична дійсність в першій половині 1943 року, напередодні створення I Української Дивізії “Галичина”. Всякі ілюзії відносно німців були дефінітивно погребані, а їх місце зайняла активна протинімецька боротьба ведена українським підпіллям. Треба підкреслити, що в цей час не було в Україні ні одної політичної групи чи навіть концепції прихильної німцям. Поминаючи платних агентів, всякого роду шумовиння чи авантюрників-зрадників в роді Штепи, не було за цілий час окупації України німцями ні одної спроби пертрактацій з німцями в площині, що розходила з ідеєю незалежності й соборності українських земель. Українці, подібно як поляки, не мали Швейків покрою чеського міністра пропаганди часів протекторату, що показували б історичну конечність й користі з підпорядкування їх країн Німеччині.

Коли йдеться про поодинокі українські землі, то там існували доволі великі різниці в застосовуваній німцями тактиці. В т.зв. Райхскомісаріяті під керівництвом локомотивфірера з Остпрройсен Еріха Коха, велася дика колоніальна політика спрямована на повне знищення українства й приготування терену під німецьку колонізацію. Дещо лагідніші методи були примінені в Галичині, де була змога вести певну організовану громадську роботу, розвивалося господарське й культурне життя, поставала мережа шкіл

* Karl-Heinz. Abshagen. Canaries, Patriot und Weltbuerger”. – Stuttgart : Deutsche Verlagsgesellschaft, 1949.

Die radikalen Elemente der ukrainischen Freiheitsbewegung wechselten im Verlauf des Krieges sehr bald Front und organisierten Partisanengruppen, die dann die ruckwertigen deutschen Verbindungen in Polen und in den besetzten Gebieten der Sowjetukraine storten. Das erklart, dass ab 1941 zahlreiche ukrainische Nationalrevolutionare in deutschen Konzentrationslagern landeten, Darunter befanden sich nicht wenige echte Freiheitskämpfer, die nicht willig waren ihre Heimat vom sovjetischen Joch zu befreien nur um sie den sich mittlerweile immer klarer abzeichnenden kolonialen Methoden der Ostpolitik der NSSAP auszuliefern.

включно з деякими факультетами високих шкіл. Під одним оглядом не було різниці, коли йшло про поборювання українського самостійницького руху. Безпошадно нищено всякі навіть найменші прояви самостійницької роботи.

З поширенням дій УПА на Галичину, головню по створенні Української Народньої Самооборони (УНС), що її завданням було не допустити до опанування Карпат загоном Ковпака, почала зростати хвиля репресій на цивільне населення, головню молодь, і в Галичині. Попри акції терору за самостійницьку роботу й зв'язки з УПА, поведено широкозакроєні акції вивозу до Німеччини, дикі набори до німецьких військових частин, а врешті масові пацифікації при яких, у випадку Холмщини, одна акція коштувала українців тисячу трупів.

Перша половина 1943 застала німців в доволі поганому політичному й стратегічному положенні. Безповоротно щез міт німецької непереможности. За ними була вже трагедія Сталінграду, відступ на середущому відтинку й сталі "вирівнювання фронтів", альянтська інвазія в Африці, що в коротці розтягнулася й на Сицилію. На всіх окупованих німцями територіях йшли пожвавлені партизанські дії поневолених народів, що в'язали собою десятки німецьких дивізій.

Під впливом критичної мілітарної ситуації Німеччини, можливості всяких неполітичних змін включно зі скорою німецькою програною й маревом хаосу, що наступив би опісля, з другої сторони, під тиском застрашаючого терору й знищень наводжених німцями день-у-день біологічній субстанції українського народу, робить провідник Українського Центрального Комітету проф. Кубійович заходи перед компетентними німецькими чинниками за створення українських військових формацій. Робить це спочатку на власну руку, будучи глибоко переконаним про скорий розвал Німеччини й уважаючи, що в такій ситуації український нарід мусить мати вишколену збройну силу, що зуміла б опанувати ситуацію по розвалі. Чи оцінка ситуації й висновок, що витягнув проф. Кубійович була поділювана ширшими колами українського громадянста? Відповідь приходиться дати позитивну. Мимо того що український загал стояв неподільно на позиціях протинімецьких й активно wspomагав визвольну боротьбу очолювану ОУН-УПА, уважав він за потрібне створення навіть й при німецькій помочі військової формації, що фізично зберегла б тисячі молоді від фізичного винищення, наношуваного день в день німецькою адміністрацією, дала їм змогу перейти військовий вишкіл, а в будучині могла б уможливити новий, тим разом краще технічно підготований Листопад. Тими моментами руководилася й українська молодь, що пішла до I Української Дивізії "Галичина". Вона цілим серцем ненавиділа нового окупанта й не вірила йому. Але в цей сам час не могла пройти помимо нагоди взяти зброю до рук. Не цікаво їй навіть було хто її дає, вона добре знала проти кого й за що вона її спрямовує. Не цікавили її навіть зовнішні акцесорії уніформи, чи буде на комнірі кавка чи лев, галицька чи яка її назва — в серцях їхніх були тризуби, душа їх була українська, присвічувала їм одна ціль — боротьба за Українську

Самостійну Соборну Державу. Не “ляндскнехтами” думали стати. Бажання мати зброю в руках і вміти нею орудувати для справи визволення України було одиноком і вирішним стимулом, що казав їм, закусивши зуби їй, хоча в зненавидженій уніформі, без українських відзнак і назви частини, вчитися їй ще раз вчитися, щоб тим краще служити Україні. Чужа їй осоружна була їм думка вислуговуватися німцям чи взагалі кому-небудь. Беручи зброю до рук вірили свято, що вступають на шлях змагань українського народу до незалежності.

Факт створення I Української Дивізії

Факт створення I Української Дивізії, поза хвилевим зменшенням терору й звільненням частини українських політичних в'язнів, ні в чому не змінив існуючої політичної ситуації. Українці хотіли взяти зброю в свої руки. Німці, збентежені мілітарними й політичними поразками, скривавлені східним фронтом і у вичікуванні альянтської інвазії, хоча і не дуже то радо, але остаточно все-таки пішли на творення Дивізії.

Для характеристики наставлення деяких німецьких середовищ до творення Дивізії хай послужить вислів заступника шефа українського відділу в Reichssicherheitshauptamt-і (Головн. Відділ Державної Безпеки) полк. Вольфа в розмові з українським старшиною полоненим в таборі в Регенсбурзі. “Ми, в РСГ, сказав Вольф, були противні творенню дивізії, не вірячи в українську щирість, відносно співпраці з німцями. Для нас було очевидно, що вишколюємо своїх ворогів, що раніше чи пізніше причалять в УПА. Творенням дивізії, говорив Вольф, впустили ми до власного кожуха вош. Але ви там у Львові обробили Вехтера і йому вдалося переконати найвищі чинники”.

Творення дивізії не попередила ніяка політична угода. Факт її постанови не супроводжали ніякі політичні акції, не появилася ніяка нова політична концепція — акції, що наприклад супроводжали творення норвезької й голландської дивізій.

Визнаваною концепцією української визвольної політики, підтримуваною загалом української спільноти, була одинока політична тоді в Україні сила — ОУН й її мілітарне рам'я УПА.

Тоді, як ОУН й УПА були речниками української визвольної політики й знаходили активну підтримку найширших кіл українського народу, завданням Дивізії було збільшити й усправнити військовий потенціал. В першому випадку феномен чисто політичної натури, в другому — технічної.

Не в Дивізії чи при її допомозі формувався політичний світогляд її членів. Його оформлювала діюча українська політична сила й вони вже з готовим політичним вірую приходили до Дивізії, щоб набрати військового знання.

I Українську Дивізію “Галичина” творено не як конкуренційне підприємство до УПА, чи в протизвагу до неї. Її створено в ім'я посилення визвольного фронту вишколеним вояком, в ім'я використання всіх легальних

можливостей — в тому випадку нагоди доброго військового вишколу — для тим успішнішої дії підпілля.

Застереження Дивізії

Так розуміли факт постановня дивізії її творці й тисячі пізніших членів ІУД й тому пішли до неї.

При тому треба одначе звернути увагу на певні недотягнення, а то й грубі похибки, що постали в час т. зв. вербування до Дивізії. Не йдеться тут про технічні недотягнення, йдеться про незрозуміння багатьма, заангажованими при акції творення Дивізії, причин, що привели до згоди на творення з українського боку завдань Дивізії, а там політичного положення взагалі. Без достатньої політичної зрілості й почуття політичного реалізму, руководячись безкритичним сантиментом допускалися т. зв. уповноважені, які деякі українські робітники пера, непростимих промахів у своїй словній й письмовій вияснювальній роботі. Без почуття відповідальности за сказане й написане, створили ті люди для нікого непотрібну, для самої справи шкідливу тромтадратщину, деклямуючи про український історичний день, день української армії, Українських Січових Стрільців, деякі таки інакше не називали Дивізії як Українська Галицька Армія. Роблено натяки й таємничі міни, щоб мовляв. чуть-чуть й буде Україна. Дійшло врешті до того що заступник провідника Українського Центрального Комітету д-р Кость Панківський уважав за вказане отямлювати розгарячковані голови й перестерігати у *Львівських вістях* перед неоправданими сподіваннями на новий універсал, бо він не прийде.

Під впливом штучно викликаного пересадного ентузіязму зродилися у багатьох членів Дивізії неоправдані надії, що по зустрічі з дивізійною дійсністю розчарувалися й проклинали тих, що обіцяли їм УСС. При трохи більшій застанові й почутті реалізму можна було легко оминати цю неприємну в наслідках похибку.

Підпілля зайняло до ідеї творення дивізії повздержливо-негативне становище, руководячися побоюванням, щоб не стрінула Дивізію доля розброєного на Білорусі куреня, тим більше, що не мало певности, щодо характеру вжиття Дивізії німцями. Знаючи одначе ідейність замірів відповідальних за творення Дивізії українських чинників і, вбачаючи певні користі в існуванні Української Дивізії, воно не вживало більших заходів проти вербування до Дивізії. Через висланих людей старалося впливати на воєцтво в сенсі не допущення ужити Дивізії в акціях неспівзвучних до політичної лінії українських визвольних змагань.

Не улягає сумнівам, що згода з української сторони на творення дивізії була кроком незвичайно ризиковним. Досвід легіону 1941 року, як теж факт

перебування, саме в час ведення розмов в справі Дивізії, в тюрмі на Лонцького арештованих старшин українського куреня, мусів наводити сумніви й обави українських чинників за долю Дивізії. Й тим разом не було з німецького боку ніяких гарантій відносно Дивізії. Грубі застереження викликало теж підчинення Дивізії Ваффен-СС, її назва, уніформа й головне командування. То все ж до створення дивізії прийшло й сталося це, за словами проф. Кубійовича: “з загально політичних міркувань та з низки практичних моментів”. Про причини, що вплинули на позитивне рішення, помимо всіх існуючих застережень і обав говорить проф. Кубійович: “В моменті творення Дивізії була для мене ясна програма Німеччини. З другої сторони, всі ми, які прикладали зусилля для зреалізування ідеї української Дивізії, мали надію, що програма Німеччини не буде рівнорядною з перемогою Советів та що на терені Східньої Європи постануть такі умовини, що поневолені німцями й большевиками народи будуть могли стати до боротьби за свою незалежність. Для того потрібна була наша армія, а її зав'язком мала бути Українська Дивізія. Лише шляхом творення Української Дивізії в рамках німецької збройної сили могли тисячі молодих українців перебути зразковий вишкіл, а сотки з них стати старшинами. Не маловажні теж були безпосередні користі творення Дивізії. Ми жили в режимі німецького терору. Створення Дивізії автоматично зменшувало цей терор. Звільнено сотки українців з арештів і концтраційних таборів, з другого боку, сотки врятувалися перед арештуванням, втікаючи до Дивізії. Вишкіл Дивізії був придатний для українського підпілля, що в тому часі виступало збройно проти німців, бо деякі з членів Дивізії перейшли до нього. З другого боку, якщо б українці, не поставилися позитивно до справи творення української Дивізії, то німці і так набрали б примусово українців до своїх відділів, але це не була б окрема військова формація і людей цих можна б кинути до боротьби проти партизанів і на західній фронт проти західніх альянтів. Щоб досягнути наведені вгорі користі і охоронити наших людей, треба було німцям заплатити”. Стільки проф. Кубійович.

Дивізія, як засіб

Специфічні умовини, що в них творилася Дивізія, в першу чергу приявність активної протинімецької боротьби на українських землях, що з кожним днем набирала на гостроті, бідненьке офіційне політичне вивінування Дивізії, згори перерішувало питання т. зв. духа в Дивізії. Не було в Дивізії такого патріотичного підйому, захоплення й віри, як це було в Карпатській Січі чи в Українським Легіоні. Не було, бо й не могло бути. І Українська Дивізія “Галичина” була своєрідним малом нецессаріум, формацією, що на неї пристали українці під тиском подій, придушивши в собі пануюче тоді неподільно протинімецьке наставлення, а то й явну ненависть.

Дивізія була подумана як засіб до досягнення цілі, засіб, що заставляв її учасників зрезигнувати з багатьох акцесорій питомих власним військовим формаціям. Це власне була та ціна, що її треба було платити за зброю й вишкіл.

Політичне життя членів Дивізії порядком існуючих відносин розподілялося на дві частини. На вбогі легальні прояви, що йшли по лінії офіційних напрямних зі штабу Дивізії т. зв. шостого відділу й на справжні заінтересування політичними подіями на рідних землях, виміну думок на ці теми у вузьких гуртах, читання нелегальної літератури.

Це, що ех-оффісіо дозволено було офіційною пропагандою, було приймає викладачами й слухачами як прикрий обов'язок. Годі було очікувати заінтересування чи активної участі від державницько настроєного вояцтва, що його заставляли вислухувати лекції про новий лад в Європі, коли в ньому не говорили про місце України як держави, а вістки з краю вказували про це, що їй призначається місце колонії й у тому напрямі йдуть відповідні приготування.

Під впливом вісток про шаліючий терор в Україні, атмосфера в Дивізії була, легко сказавши, пригнітаюча. Погіршала й поведінка німців вишкільників, пануюча несправедлива персональна політика, наглядне упривільйоване трактування німців на некористь українців, брак найменшого зацікавлення для української справи. В наслідку існували два ворожі табори, що згорі виключали яке-небудь зближення, коли не брати до уваги штучних настроїв товариських вечорів і їх обосторонніх бляшаних промов. Поза нечисленними виїмками, німецький персонал з повною прелестю використовував своє упривільйоване становище, трактував Дивізію як добру нагоду вигідно пожити й дістати аванс, що його не один з них ніколи не дослужився б у німецькій частині.

З часом витворилися дві чужі собі окремі касти — з одної сторони, була маса “хльопців”, нищої категорії вояків, а може й людей — з другої сторони упривільйована каста німецького “раменперсоналу”.

Не означає це що всі німці в Дивізії одобрювали таку поведінку. І між ними були одиниці, що хотіли б були зблизитися до українців й засуджували двоподіл. Але й їхнє положення не було легке, бо “aus der Reihe tanzen” (танцювати не до такту) не було добре бачине.

“Пастирські листи” генерала Фрайтага, що їх за час його командування Дивізією появилось доволі багато й що мали робити Штіммуґ, викликали своїм змістом і зовнішньою формою — починалися вони протекційним: “Meine liebe ukrainischen Divisionsangehörigen” поблажливі усмішки серед українців і німців.

У такій задушливій атмосфері приходилося українським членам Дивізії переходити вишкіл, а відтак фронтову службу. Коли візьмемо до уваги саме ті моменти, зрозуміємо ту велику посвяту, самовідречення членів Дивізії, що з затисненими зубами зносили всі ті упокорення ради досягнення військового знання — кроку вперед до досягнення нашої головної цілі.

3 точки погляду цілоти українського народу

Коли порівнюємо положення УСС чи членів Українського Легіону з тим, членів Української Дивізії — кидається в очі велика різниця на некористь останніх. Перші бо, вже самим фактом участі в даній українській формації були класифіковані національними лицарями, їх сзяткували й з місця уводили в пантеон борців за волю. Останні, хоча руководилися вступаючи до Дивізії тими самими ідейними спонуками що й перші, й завдяки пануючій в Дивізії атмосфері не мали щастя перейти всіх блисків духових переживань що їх мали перші — ще й до нині не дочекалися належної й справедливої оцінки.

З точки погляду цілоти українського народу, ціна що її він заплатив за модерний військовий вишкіл десятки тисяч старшин, підстаршин й стрільців — хоча й була велика, то все ж пропорційно не завелика.

Біля чотирьох тисяч поляглих під Бродами й тисяча інвалідів, доволі великі жертви на одну Дивізію, в порівнянні одначе з мільйонами, що змушені обставинами гинули за ворожі Україні цілі, а то й за удержання чи зміцнення уярмлюючого Україну режиму, блідне трагіка їх чисел. За всяку науку треба платити, за волю й вивчення техніки її здобування треба платити кров'ю. Такий вже закон на тому світі. Не пропорційно більшу ціну платили й платять самі члени Дивізії. Не йде тут про матеріяльне, ні навіть про фізичні каліцтва. Йде про моральні кривди, про неслухне й помилкове, коли вже не злобне — інтерпретування факту існування Дивізії й участі в ній. Ніхто не вимагає вибілювань і славословій. Факти остають фактами. УПА була й остає збройним рам'ям української національної революції, інкарнацією негнутости української визвольної ідеї. Не було під час Другої світової війни якої-небудь української політичної концепції, що могла б була конкурувати з концепцією визвольної політики й дії, проваджених українськими націоналістами. Й тому питання не стоїть: УПА чи Дивізія, його взагалі не можна ставити в тій площині. Йде про одно засадниче ствердження, чи Дивізія була актом змагань українського народу за самостійність, чи ні? Йдеться про це, чи побіч УПА могла й може ще існувати яка-небудь форма визвольної боротьби. Приймаючи, що УПА була першою формою втілення визвольної дії, ствердити треба, що були й будуть теж інші форми, що їм не сміється відмовляти права дій визвольних змагань. Яким правом може хтось ті тисячі вояків 1 Української Дивізії, що йдучи за поштовхом ідейних стимулів, в найсвятішим переконанні в співзвучність ідеї українського національного визволення з участю в Дивізії, пішли вчитися військового діла, щоб тим краще служити Україні, яким отже правом можна відмовити їм назви борців за українську справу. За кого ж упали ті тисячі старшин і вояків під Бродами, а інших тисячу день-у-день конфронтують їхнє інвалідство з німим запитом за кого та рука чи нога. Чи може Українець сумніватися, що не за Україну й її волю.

1 Українська Дивізія була одним з актів змагань українського народу до самостійности, а її учасники активними борцями визвольних змагань: Нема

доганішого, більш упокорюючого вояцьку гідність почуття, як свідомість програної чи капітуляції перед ворогом. Повноту цього гіркого душевного відчуття пережили учасники українських визвольних змагань першої війни. Не мали тих почувань члени Дивізії в травні 1945 року.

Капітуляцію Німеччини прийняли члени Дивізії з радістю, що врешті упав зненавиджений режим й що скінчиться час важких моральних переживань. Для українців було це закінчення одного етапу на дорозі до визволення. Наша українська війна була щойно в розгарі, слід було думати про нову політичну ситуацію й можливості, що вона давала українській визвольній політиці. Ні на момент не відчували вони якої-небудь обави перед грядучими подіями. Йшли до полонів з піднесеними головами, повні надій в нових можливостях причинитися своїм військовим знанням для загальної справи. В найглибшому переконанні про слушність української справи взагалі, а ролі Української Дивізії зокрема, не передчували всіх тих Сциль і Харибд, що доведеться їм вкортці пережити за дротами. Ми далекі в тому місці від насвітлювань психічних переживань українських полонених. Наша політична дійсність останніх тридцяти літ така багата на грати й дроти, що побут полонених не в силі внести до історії мартирології нічогосінько нового. Побутові умовини полону дадуться схопити коротким французьким словом “се ля гер”. Але полон це не тільки психоза позбавлення волі, тверде життя, холод і голод. Можуть заіснувати обставини, що створять тортури психологічної натури сто разів гірші всіма недомаганнями життя полону разом взявши. Тих переживань не поскупила доля полоненим І Української Дивізії. По програних визвольних змаганнях двадцятих років сиділо наше вояцтво десятками тисяч по Тухолях, Домбях, Тарновах, Калішах і як там всі ті місцевості національної голготи не називалися. Їх матеріальне положення, поведінка з ними були без порівняння гірші, як в Ріміні чи в Ауербасі.

Але був коло них авреол героїв, признані й святковані “лицарі залізної остроги”, й хоча навіть голодні й биті — своїми й чужими визнані борці за волю народу.

У випадку полонених Дивізії — клеймо коляборантів з кривавим режимом Гіллера, притягання до співвідповідальности за непоповнені варварські злочини й переслідування, що їх об'єктом в значній мірі був український нарід, а то й особисто десятки членів Дивізії. На тлі розброюючої незорієнтованости альянтів й дитинної віри в співпрацю з більшовиками марево видачі, часті відвідини большевицьких комісій, переслухання. Треба було на правду великої віри й святої терпеливості, щоб роз'яснити пануюче навкола дивізійників мракобісся. Тільки завдяки послідовній, поведеній роз'яснювальній роботі серед альянтів осягнуто задовільні успіхи. Хай й по двох роках, по трьох з половиною в британському полоні, але вийшли вони, коли йде про американський полон, виборовши собі офіційне признання легіону українського легіону — Це, що представники державних народів роблять на паркеті у фраках

або галяуніформах, це робили українські полонені в темних шатрах Дармштадту й на пісках Ріміні. Вчили Західній Світі про Україну й її людей — що все готові перенести крім неволі — і все готові посвяти крім волі.

Відносно довгого часу треба було, щоб українські компетентні чинники в Німеччині й за океаном станули на правильні позиції у відношенні до І Української Дивізії й з повздержливо-боязкої постави вийшли відважно перед міродайні чинники західніх альянтів, домагаючись правильної оцінки І Української Дивізії й справедливого трактування її членів.

Бібліографія:

- Bergschicker Heinz — “Stalingrad: Battle on the Volga”, Berlin 1960.
Churchill Winston — “The Second World War”, 6 vols., Boston 1948-1953
Clark Alan — “Barbarossa”, New York 1964
Craig William — “Enemy at the Gates”, Boston 1972
Heusinger Adolf — “Hitler and the Army High Command”, Paris 1952
Guderian Heinz — “Panzer Leader”, Studgard — New York, 1964
Salisbury Harrison — “The Unknown War”, New York 1978
Shiree Willain — “The Rise and Fall of the Third Reich”, New York 1959
Wilmot Chester — “The Struggle for Europe”, New York, 1952
Штеменко Сергій — ‘Генеральний Штаб у роки війни’, Київ, 1968
Жуков Георгей — ‘Воспоминания и Размышления’, Москва 1970.

International Radio & TV

ВАСИЛЬ БІНЕВИЧ — З РОДИНОЮ

716 Queen St. W.

Toronto

Tel: 368-3163

І. ПАВИЧ

М'ясарня і крамниця споживчих товарів

809 Queen Street W.

Toronto

Tel: 364-0658

LAWRENCE MEAT MARKET

2902 Bloor St. W.

Toronto

Tel: 239-7726

Філія Українського Національного Об'єднання

Відділ Української Стрілецької Громади

Відділ Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб

Відділ Молоді Українського Національного Об'єднання

в Торонто-місті

Від самого існування Філія плекала драматичне мистецтво, яке досягнуло своїх вершин у 1950-х роках під керівництвом корифея української сцени Михайла Тагаїва. Найбільшим успіхом втішався сезон 1954/55, коли була поставлена оперета Ярослава Барнича під назвою "Гуцулка-Ксеня". В 1970-х роках при філії засновано "Товариство Української Опері", яке поставило в 1975 р. оперу "Запорожець за Дунаєм", а в 1979 р. оперу А. Вахнянина "Купало".

Філія УНО і БО влаштовують доповіді для свого членства і української спільноти в Торонто.

Відділ ОУК є дуже активний у своїй діяльності, зокрема, культурно-освітній. Вже через кілька років влаштовує свято Купала і обжинки на оселі УНО "Сокіл".

Так само від самих початків філія спонзорувала Рідну Школу, в якій виховувалась українська молодь, а з 1960-х років при філії існували і Курси українознавства для середньошкільної молоді.

Філія УНО і Відділ МУНО ведуть працю Доросту УНО і БО, який відбуває свої заняття кожної суботи, в домі УНО.

Філія УНО і БО мають чудову дитячу оселю "Сокіл" над берегами озера "Сімко" в Гакстон біля Бері, де відбуваються дитячі табори та курси українознавства.

Гордістю УНО й МУНО є танцювальний ансамбль "Калина" під керівництвом хореографа Семена Джугана.

Філія УНО і Братні Організації беруть участь у фолкльорному фестивалі "Каравана", яка відбувається кожного року в червні, зі своїм павільйоном "Київ". Цей павільйон відвідують кожного року тисячі людей, в тому багато чужинців. Найбільшою атракцією в Каравані є мистецька частина, що її виконують танцювальний ансамбль "Калина" і дівоче тріо "Калина" під мистецьким керівництвом Парані Герасимчук.

При Філії УНО існує також Українська Кредитова Спілка, що є найбільшою фінансовою установою в Америці.

В 1983 р. Філія відзначила свій золотий ювілей, перебудувавши бібліотечне приміщення, для бібліотеки УНО, в якій знаходиться коло 10 тисяч книжок, з тої ж нагоди влаштовано також і ювілейний бенкет.

Філія

Українського Національного Об'єднання

Відділ Організації Українок Канади

Відділ Молоді Українського Національного Об'єднання

ТОРОНТО — ЗАХІД

Ведуть активну культ-освітню і організаційну працю на терені Західного Торонто. Влаштовують реферати, імпрези і розвагові зустрічі. Члени Філії УНО беруть активну участь у Відділах КУК, Суспільної Служби Українців Канади, Української Стрілецької Громади, Українського Визвольного Фонду і інших.

Філія УНО через 48 років веде дитячий садок і школу для українських дітей і молоді.

Рідна Школа і курси українознавства Філії УНО Торонто-захід є одною з найбільших українських шкіл у Канаді. Ця школа — це гордість Філії УНО. Члени Управи Філії УНО присвячують багато уваги справам і потребам школи.

Філія УНО утримує власний дім, де розвиває свою діяльність. У домі Філії також міститься канцелярія Президії і Крайової Екзекутиви Українського Національного Об'єднання, Канцелярія Торонтського Відділу Комітету Українців Канади і Відділ Української Кредитової Спілки в Торонто.

Філія УНО активно співпрацює з Філією УНО Торонто-місто в різних підприємствах у Торонто і на оселі "Сокил" у Гакстон.

Філія УНО є складовою організацією місцевого Відділу Комітету Українців Канади.

Члени Філії УНО беруть активну участь у житті українського суспільства.

**2397 Bloor Street West
Toronto, Ontario
M6S 1P6**

Василь Верига

ПЕРШИЙ ДЕНЬ БОЇВ ПІД БРОДАМИ*

З кінцем червня і початком липня дивізія “Галичина” зайняла другу фронтову лінію, довжиною коло 50 км, на східньому фронті у складі XIII-го німецького корпусу на відтинку Броди в Галичині. На нещастя Дивізії це був відтинок, на якому советське командування запланувало було зробити прорив, якого остаточною метою було захопити місто Львів. 24 червня 1944 р. маршал І. Конєв, що командував т. зв. І українським фронтом, одержав наказ знищити німецькі скупчення військ у намічених місцях прориву фронту, тобто в околицях Рави Руської та Бродів, які закривали большевикам шлях до Львова. Цю останню так і називали львівським військовим скупченням. Основним завданням цього наступу було заволодіти лінією Грубешів, Томашів, Яворів і Галич. Львівський напрям, цебто Броди вважалось найважливішим і, щоб забезпечити советські удари на Броди, був також запланований наступ на Станіславів.

На початку наступу маршал Конєв мав до диспозиції 80 дивізій, 10 танкових і механізованих корпусів, 4 окремі танкові і механізовані бригади 13900 гармат і мінометів та біля 2200 танків і різних самохідних артилерійських одиниць. В загальному всі сухопутні советські війська начислювали 843.000 людей. Для підтримки сухопутних військ було введено в дію повітряну армію ген. С.А. Красовського, яка начислювала 2.806 літаків.¹⁾

Після остаточного перегрупування советських військ, на відтинках двох запланованих проривів, яких загальна ширина виносила 26 км, із району на південний-захід від Луцька в напрямі Сокаль-Рава Руська довжиною 12 км і другий із району на захід від Тернополя на Львів довжиною 14 км, скупчено до 70% стрілецьких частин та артилерії й більше ніж 90% танків та всякого іншого моторизованого артилерійського виряду. Густота артилерійського виряду на відтинках прориву виносила від 150-250 гармат і мінометів.²⁾ Крім величезної сухопутньої сили, на відтинках прориву концентрувались також головні сили

* Уривок з більшої праці: Нарис історії 30-го полку дивізії “Галичина”.

фронтового летунства. Згідно із совєтськими джерелами, на цих двох відтинках большевики кинули переважаючі сили, які за їхнім обчисленням виносили: в людській силі 5 разів більші ніж по німецькій стороні, в гарматах і мінометах від 6-7 разів більші, в танках і моторизованому артилерійському виряді від 3-4 разів більші.³⁾

Беручи до уваги всі вищеподані цифрові дані про большевицькі сили і порівнявши їх із німецькими, то вони були пропорційно далеко більші ніж це стверджують совєтські історики. Шеф штабу дивізії Галичина майор Гайке твердить, що бойовий стан 4 дивізій Вермахту виносив від 32-35 тисяч війська, а крім того дивізія “Галичина” начислювала 11.000 вояків. Помимо цього большевики твердять, що “Найчисленніша ворожа група знаходилась на львівському відтинку фронту Броди-Зборів”,⁴⁾ тобто на тому відтинку де стояла дивізія “Галичина”.

Немає сумніву, що большевики негайно взнали, що на тому відтинку знаходиться українська частина, яка могла мати велике моральне значення, й тому заздалегідь совєтське командування вирішило, щоб “у ході наступу оточити і знищити ворожі угруповання в районі Бродів”.⁵⁾

Аналізуючи все вищесказане, доводиться ствердити, що в наступі на відтинку Броди-Зборів, який, розтягався шириною на 14 км.⁶⁾ сунули большевицькі сили не менші як чверть мільйона війська під сильною охороною артилерійського вогню. Від 150-250 гармат і мінометів на 1 км, це вже не охорона, а прямо залізний мур, через який і собаці важко пролізти.

Крім того большевики мали до диспозиції біля 1100 танків і таку ж саму кількість літаків. Совєтські дані про їхній власний бойовий стан підтверджені були також двома представниками відділу УПА, що знаходились в тому самому районі й на декілька днів перед большевицьким наступом, переговорювали із командантом 3-тої сотні 30-го полку пор. Б. Підгайним. Згадані Упісти запевняли вже тоді, що большевики почнуть наступ коло 15-го липня і вдарять двома клинами: з півночі на Бузьк і зі сходу на Золочів. Видно, що розвідка УПА працювала добре, бо вже тоді ці люди запевняли, що большевики будуть обминати сильно укріплене німцями місто Броди.⁷⁾

Совєтські історики зовсім одверто признають, що зустріч такої великої сили в людях і в техніці, було явищем небуденним. “Це був одинокий випадок за весь час війни, коли одному відтинковій фронту поставлено завдання розгромити цілу групу армій противника”.⁸⁾

Але ця “група армій противника” зовсім не була такою сильною, навпаки, в порівнянні із совєтськими силами, вона була дуже мізерна. На тому ж самому відтинку німецького фронту була 4-та армія із 3-ім танковим корпусом, що складався із трьох піхотних дивізій, XIII армійський корпус, який включав 300 піхотну дивізію, 291 піхотну дивізію, 202 дивізію, 361 піхотну дивізію, залогу міста Бродів та дивізію “Галичина”.

VI-ий танковий корпус із чотирма піхотними дивізіями та XXIV армійський

корпус з трьома піхотними дивізіями. Все це одначе була тільки шумна назва 4 танкова армія, бо в дійсності вона мала в своєму розпорядженні 40-50 танків, а летунства майже не було,⁹⁾ а те що було в боях під Бродами участі не брало. В запасі були тільки 20 дивізія танкових гренадирів в околиці Жовкви та 8-ма танкова дивізія на схід від Львова.

Ранком 13-го липня, після 15-ти хвилинного бомбардування летунством, передні советські батальйони, піддержувані танками і вогнем артилерії розпочали наступ з району Луцька на Волині у напрямку на Сокаль і Раву Руську і далі на Сандомир у Польщі. На протязі дня частини 3-ої гвардійської армії під командою ген. В.М. Гордова і 13-ої армії під командою ген. Н.П. Пухова перемогли німецьку оборону і посунулися вперед на 8-12 км.¹⁰⁾ 14 липня в год. 5:15 рано, по 30-ти хвилинній канонаді советської артилерії на німецькі окопи, 60-та армія під командуванням ген. П.А. Курочкіна і 38-ма армія під командуванням ген. К.С. Москаленка розпочали наступ на схід від міста Броди у напрямі на Львів шириною на 14 км.¹¹⁾

Для забезпечення своєї Центральної ударної групи на відтинку Броди, большевики кинули 1-у і 18-у гвардійську армію, в напрямі з північного сходу на Станиславів і не дозволили німецькому командуванню стягнути допомоги із того відтинку фронту й кинути на підкріплення XIII армійському корпусові на відтинку Бродів.

На другій лінії советського наступу стояла 5-та гвардійська армія, а в резерві фронту один стрілецький і один танковий корпус.

13 липня вночі залярмовано 30-ий полк Дивізії “Галичина”, який одержав наказ негайно залишити другу лінію і маршувати через село Підгірці у напрямі містечка Сасів, поближче до 1-ої фронтової лінії. Всі табори 1-го куреня, які стояли в селі Кадовбиська та II-го куреня, що стояли біля села Кути, на колишній колонії Каролівка підійшли до головного шляху Заболотці — Підгірці, забрали від своїх сотень все знаряддя й амуніцію, що їх піхота не могла нести, й подалися у вказаному напрямку. Над ранком 14-го липня сотні вже маршували пільними дорогами на Підгірці. На північному сході вже гриміли гармати і в повітрі відчувався фронт першої лінії, бо в цей час большевицький наступ був уже в повному розгарі.

Скоро після цього 29-ий полк а згодом і 31-ий дістали наказ разом з підлеглими їм артилерійськими частинами долучитися до 30-го полку. На разі обидва ці полки мали зайняти височину села Підгірці та район на південь від них.¹²⁾

Одначе наступ на брідському відтинку у напрямі на Львів не був таким вдалим для більшовиків, як наступ у напрямі на Раву Руську й наміченого ними плану виконати не вдалось. Та мимо всього 15-ий стрілецький корпус із 60-ої армії ген. Курочкіна зумів прорвати праве крило XIII корпусу і вузьким клином від 4-6 км просунувся вперед на яких 18 км, досягаючи села Колтова на північний схід від Золочева.¹³⁾ Завдяки цьому створився згідно з большевицькою термінологією “Колтовський коридор”. Враховуючи величезні сили, якими

большевики диспонували на цьому відтинку, успіх був зовсім незамітний, однак для слабких німецьких частин він мав велике психологічне значення, тим більше, коли взяти до уваги більшовицькі успіхи на північний захід від Бродів. Частини німецьких дивізій почали відступати, а в додатку треба було латати прорив і в цій ситуації дивізія "Галичина" становила єдиний великий резерв XIII корпусу німецької армії.¹⁴⁾ Її введуть у дію не як цілу одиницю, а полками киненими в найбільш скрутне становище. З математичною точністю і послідовністю наступило все те, чого дивізія, тобто командування всіма засобами старалося уникнути задля чого висилали не однократно звіти до командування фронту і перед чим у найбільш серйозній формі перестерігали."¹⁵⁾

30-ий полк, який був першим, що його зрушили з другої лінії, а тим самим був у перемарші у напрямку большевицького прориву став неминучим вибором, на якого впало завдання закрити прогалину, яку большевикам вдалося прорвати.

В передполудневих годинах 30 полк дійшов до долішніх Підгірців і тут довелось дещо задержатись, бо доступ до головної дороги ішов стрімко під горб. Цей невисокий, але стрімкий горбок зупинив полкові табори, які з трудом видирались на гору. Однак сама задержка, як показалося пізніше не спричинила опізнення, а з морального боку вона була надзвичайно корисна. Вздовж дороги стояли жінки й дівчата із повними збанками різних холодних напиків і вгощали спрагнених вояків і жартами й усміхами скріпляли вояцьку мораль.

На небі чимраз то більше жарило липнєве сонце й холодні напикки привітливого українського населення були якраз на часі. Збанки квасного молока спорожнялись скоро, але негайно появлялись інші наповнені холодними трунком. Полк був у себе дома, серед своїх людей, яких він мав за завдання обороняти.

Заки в черговому порядку 30-тий полк опинився у цілості в Горішніх Підгірцях, зближалось полудне й був час на обід. Ця частина села це здебільша поляки і тут уже не було того приязного наставлення що за пів кілометра внизу. Полкові табори зупинились під кріслатими деревами напроти замку вздовж дороги, а II курінь зупинився в замковому парку. Старий замок вже не одне бачив, під його стінами проходила не одна армія і цим разом він гостив у себе добровольців дивізії "Галичина". Але доля судила йому бачити не тільки синів землі, на якій він гордо стояв через декілька століть, які ось тепер його відвідували за кілька днів мали складати свої голови в його обороні.

Поміж деревами парку диміли військові польові кухні, приготавляючи обід для зголоднілих вояків, які втомившись дорогою спочивали, оглядаючи старі мури замку. Замок був відкритий і деякі цікаві вскочили до середини, щоб приглянутись його нутрові, наскільки на це дозволить час. Велика зала, в якій колись мабуть король Ян III Собеський приймав гостей, а між ними і свого

Г. Кульчицький. БРОДИ

ставленника запорозького гетьмана Михайла Ханенка, стояла пустою. Тільки в одному куті стояли якісь старі бойові прапори. Не було кому пояснити історії замку чи хоч би тих самітних прапорів, звідки вони, хто їх носив та де їх здобуто.

Обід відбувався в поспіху. На ясно-блакитному небі з'явилися ворожі літаки й були побоювання, що замок може бути об'єктом бомбардування. Через те й наспіла команда готуватись до відходу. Полк вирушив гостинцем у напрямі Сасова. Але довго машерувати йому не вдалось. Із невідомих причин його задержано на шляху зараз за селом. Перший курінь полку якраз зумів захватись в тіні недалекого ліска, а II курінь так і зупинився на гостинці серед відкритого поля за виїмком хіба кількох придорожних дерев, які не давали навіть подостатком тіні для коней. Вояки посідали, дехто у тіні дерев, дехто в придорожних ровах і небаром почалось нудьгування і з кожною хвилиною зростав неспокій та безконечні запити чого це все зупинилось, чи не краще було вже залишитися у тіні кріслатих дерев замкового парку? Або чому не піти ще пів кілометра далше й захватись у лісі? Але на всі ці питання відповіді і так ніхто не міг дати. Нудьгувати довго не довелось, бо ворожі розвідочні літаки почали кружляти над полком чимраз то нижче. Зенітної зброї не було й ворожі літаки почали обстрілювати із бортової зброї. Під самим ліском розложилась скорострільна група із важкої 8-мої сотні й почала відплачуватись ворожим літакам кількома серіями пострілів, але без успіху, ворожим летунам не подобалося це й вони декілька разів робили налет на скорострільне гніздо, щоб його знищити. В одному з чергових налетів ворожий літак пролетів майже над самими головами скорострільної групи й вогнем із бортової зброї застрілив одного стрільця а одного чи двох ранив. Скоростріль залишився неушкодженим, але перша жертва 3-го полку із рядів 8-ої сотні залишилась у могилці під лісом при шляху Підгірці-Сасів дня, 14-го липня 1944 року. Цей випадок викликав серед полку духову депресію, тому що всі розуміли, що ця жертва була наслідком дезорганізації командування полку, а може й корпусу, яке ще не мало ясного пляну що із цим полком зробити.

Щойно коли почало смеркати, 30-ий полк вирушив далше шляхом на південь у сторону Сасова. Цим разом полк уже йшов до фронту, щоб закрити прогалину на правому крилі XIII корпусу, яку прорвав 15 корпус большевицької 60-ої армії.

У хвилині одержання наказу, полк мав ще добрих 10 км до вихідних становищ, що були на схід від містечка Сасова.

Зовсім поволі посувався 30-тий полк, бо дорога була завалена відступаючими частинами одної танкової дивізії. Величезні німецькі танки типу "Тигр" відступали перед натиском большевиків, а їх мали заступити на фронті ще недосвідчені вояки української дивізії "Галичина", в цьому випадку вояки 30-го полку.

Становище стало критичним, зокрема, коли єдина підхідна дорога до фронту знайшлась під обстрілом бортової зброї і градом бомб большевицьких

бойових літаків. І ще заки полк дійшов на місце, він поніс важкі втрати в людях, конях і бойовому матеріалі. “Тим часом появляється... відступаюча німецька піхота... Попри відступаючих німецьких вояків, іде до наступу український полк”¹⁶⁾ На запити вояків-українців “де знаходиться ворог” німці ляконічно-насмішливо відповідали “всюди”. На підставі таких інформацій навіть не ознайомлені ще з фронтовими діями вояки дивізії розуміли, що положення аж ніяк не було веселе. Скоро одначе виявилось, що в дійсності жадної фронтової лінії у повному значенні того слова вже не було, бо німці покинули її ще заки українські частини надійшли.

Першим пішов до фронту II курінь 30-го полку, який дістався на місце призначення в пізніх годинах ночі 14-го липня і заняв становище у т. зв. Темному лісі між селами Лукавець-Колтів. На становищах очікував приходу української частини один старшина Вермахту із малим відділом і на поспіху пояснив фронтове положення та, вказавши на нові окопи, які мав зайняти II курінь, швидко подався у запілля.¹⁷⁾

Нові становища зайняв курінь у такому порядку: пор. М. Малецький із 7-ою сотнею на правому крилі бойового розположення куреня. 5-та сотня хор. Юриняка зайняла середущий відтинок, а 6-та пор. Сумарокова П. ліве крило до дороги, яка провадила від села Лукавець до Пеняків. Наліво від II-го куреня не було жодних інших частин тільки ген впереді стояла німецька група в силі 40 вояків з одним старшиною-лейтенантом. Поручник Макаревич зі своєю 8-ою сотнею тяжких кулеметів розмістився зараз позаду між 7-ою та 5-ою сотнями. У землянці при 8-ій сотні приміщувався і штаб II-го куреня.¹⁸⁾

В даному моменті положення було аж надто критичне. Ніч була темна що й кілька кроків перед собою не можна було нічого бачити, а становища проходили через ліс, у якому ніхто не визнався. В додатку до того всього вояцтво куреня було жахливо перетомлене, маршируючи день і ніч без належного відпочинку, бо кількагодинний постій при шляху на південь від Підгірців не дав жадного відпочинку і можна сказати, що був гіршим, ніж спокійний марш. Крім того всі були голодні і спрагнені, тому так скоро як тільки розмістились на становищах, усе позасипало як забите. Цей стан вимагав надзвичайно великої чуйности, зокрема від командантів сотень, які мусіли бути найбільш насторожені, бо навіть за стійки важко було ручити, що із перевтоми не засплять. На щастя, ніч пройшла спокійно.¹⁹⁾

Над ранком між 5-ою і 7-ою годинами I курінь зайняв свої становища ліворуч. Цей курінь також не застав уже німецької залоги в окопах, а були тільки один поручник Вермахту та кілька німецьких підстаршин, які офіційно передали фронтову оборону I-му куреневі.²⁰⁾ Найбільш висунена направо була 3-тя сотня пор. Б. Підгайного, яка своїм правим крилом досягала шляху, що провадить із Козлова на Сасів. Для скріплення оборони першого куреня 4-ту важку сотню розподілено по одній чоті до кожної сотні, які тут розложили свої важкі скоростріли та гранатомети. Становища 3-ої сотні були не викінчені й через те в дуже примітивному стані, ще й в лісі серед дерев і через те із дуже незадовільним

полем заду. У зв'язку з тим пор. Підгайний разом із 1-шою чотою Богдана Гарнавського зайняв становища із кращим обсерваційним пунктом на горбку перед окопами. Разом із пор. Підгайним був ще один молодий старшина Вермахту, який тут залишився, щоб передати окопи, а з ним ще кілька рядовиків німців. В окопах залишилась 2-га чота дес. Ч. Цибульського та третя чота найбільш висунена на праве крило, доходячи майже аж до дороги, дес. Романа Дразньовського.²¹⁾ У селі Колтів, що знаходилось недалеко перед фронтом знаходились уже большевицькі танки. Над ранком на відтинку 6-ої сотні прийшла німецька група на чолі із лейтенантом, яка покинула без бою передню заставу на лівому крилі куреня. Командант відступаючої групи поінформував пор. Сумарокова, що за ним на віддалі яких 3 км посувалася велика ворожа група під охороною трьох танків.²²⁾

Коло 8-ої години ранку (15 липня) большевики розпочали свій перший наступ на II курінь і відкрили сильний кулеметний вогонь на праве крило, яке займала 7-ма сотня пор. Малецького. У відповідь большевикам відкрила вогонь із важких скорострільів та кулеметів 8-ма сотня пор. Макаревича. Вогонь кріпчав із кожною хвилиною і небаром посипались ручні гранати. В міжчасі під сильним прикриттям гарматного вогню із большевицького боку на праве крило 7-ої сотні підсувались одна за одною три густі ворожі лави. Застава, яка була зпереду для забезпечення правого крила сотні, була розбита. І шойно тепер показалось, що большевики були не тільки спереду звідки їх усі сподівались, але також і поза фронтовою лінією 30-го полку, а зокрема 7-мої сотні. І коли почався наступ, большевицька частина, що знаходилась у лісі позаду фронту несподівано наскочила й почала вдиратися до окопів 7-мої сотні. Відострілюватися було вже запізно і пор. Малецький із своїми вояками пішов у протинаступ, щоб на багнетах відкинути ворога з окопів.

Один протинаступ 7-мої сотні не увінчався успіхом. Переважачючі сили ворога змусили її до відступу у напрямі становища 5-тої сотні наліво від неї, а також до заду до становища 8-мої сотні. У зв'язку з тим 8-ма сотня, яка мала за завдання прикривати вогнем сотні, що знаходились в окопах перед нею, знайшлася несподівано у першій лінії сама. Пор. Макаревич, не гаючи часу, почав організувати оборону своїх становищ. Вогонь гранатометів і скорострільів 8-ої сотні та стрілецьких крісів змусив ворожі лави до відступу, залишаючи забитих і ранених на полью бою. Пор. Макаревич без перерви обстрілював відступаючого ворога. Одначе друга ворожа група, яка дотепер перебувала також у запіллі II-го куреня, саме в моменті коли здавалось, що ворога на якийсь час відбито, зробила напад на 8-му сотню та курінний штаб із заду. Дійшло до рукопашного бою знову, цим разом 8-мої сотні. Пор. Макаревич, який хоробро оборонявся, згинув проколений большевицькими багнетами.²³⁾

У наслідок цього бою большевики захопили курінний штаб, а командир II-го куреня майор Віттенмаєр зі своїм ад'ютантом ледве зуміли вирватися босі й

роздягнуті. Зв'язок зі штабом був перерваний і 5-та та 6-та сотні, яких команданти діяли вже на власну руку, пішли на рятунок складній ситуації, в якій знайшлися 7-ма та 8-ма сотні. 5-та сотня змінила свої становища чолом до ворога, що наступав з тилу, а поручник Сумароків зайняв становища 5-ої сотні зі своєю 3-ою та 4-ою чотами та з рештками 7-ої і 8-ої сотень перейшов у протинаступ. Розпорошена ворожа група скрилася в гущавині лісу. Здавалося, що загроза минула.

Тим часом на краю лісу із малим відділом піхоти показалися три ворожі танки, про які раніше повідомляв старшина Вермахту й обережно підсувалися в напрямі на ліве крило II-го куреня, де стояла 6-та сотня пор. П. Сумарокова. Один із них підсунувся до окопів на віддаль яких 100 м і зупинився, але відважні танкісти заплатили за свою відвагу і своїм життям і танком, бо стрільці 6-тої сотні зуміли його знищити заки танк спромігся зробити бодай один постріл.²⁴⁾

Тим часом большевицька піхота намагалась захопити горбок, що піднімався на весь терен, якраз напроти 6-тої сотні. Але кулеметний вогонь 6-тої сотні змусив ворога занехати здобуття стратегічно положеного горбка, який надзвичайно надавався на приміщення там скорострільного гнізда. Побачивши невдачу піхоти, а також загибель першого танку, два інші танки пустили по кілька серій вогню і також повернулись назад і наступ большевиків на відтинку II-го куреня покінчився невдачею. Було біля полудня. Стрілянина притихла і це дало змогу 7-мій та 8-мій сотням відступити ще далі в ліс для перегрупування і тоді 6-та сотня зайняла становища 7-мої наліво від 5-тої сотні.

Зате із I-им куренем було краще ніж з II-им. Дещо пізніше десь біля 8:30 ранку большевики розпочали наступ на I курінь силою одного полку, що в середньому означало один большевицький батальйон на кожну сотню I куреня. Большевицьку піхоту скріплювало кільканадцять танків.

Перший удар большевицького наступу впав на першу чоту 3-тої сотні, яка стояла на горбку дещо перед окопами для кращої обсервації терену. Зараз на самому початку большевикам вдалося знищити гарматним пострілом одне гранатометне гніздо разом із гранатометчиком Сагайдачним, який був першою жертвою не тільки 3-тої сотні, але й цілого I-го куреня. Одначе ранішній наступ большевиків на I-ий курінь не увінчався успіхом і їм не вдалося викинути навіть I-шої чоти із її вигідних становищ на горбку. I-ий курінь не чекаючи аж большевики наскочуть на нього в окопах, під прикриттям рясного вогню гранатометів пішов у протинаступ і відкинув ворога назад ²⁵⁾

Так закінчилось перше бойове хрещення 30-го полку. Але загроза, яка приходила від наземних большевицьких військ не була одинока. На допомогу піхоті і танкам большевики не вгавали із своїми летунськими налетами. На протязі п'яти ранішніх годин советські бомбовики і штурмовики відбули біля 2000 налетів на всьому відтинку наміченого прориву. А для прикриття їх дії большевицькі винищувачі виконали біля 1500 летунських налетів ²⁶⁾ Іншими

словами разом більшовики зробили біля 3500 налетів на одному відтинку на протязі 5-ти годин. Самі ці цифри найкраще інформують про положення, в якому знаходився 30-тий полк до полудня 15-го липня.

Біля 2-ої години по полудні більшовики розпочали новий наступ на цілій лінії 30-го полку. Як виявилось пополуднева тиша була тишею перед великою бурею. Більшевицька піхота наступала густими лавами під прикриттям танків. Перша чота 3-тої сотні була змушена відступити із вигідного горбка і разом із цілою сотнею піти у протинаступ. У цьому протинаступі був ранений командант сотні пор. Підгайний та його заступник команд. 1-шої чоти Б. Тарнавський. Силою обставин команду над сотнею перебрав командант 3-тої чоти дес. Р. Дразньовський. Він намагався зв'язатись із командним пунктом I куреня, щоб поінформувати про події на його відтинку та одержати нові накази, але цього йому не вдалося досягнути. Командний пункт куреня, який мав бути зараз на тилах 3-тої сотні зник. В міжчасі на допомогу 3-тій сотні прийшов відділ Вермахтівців і ситуація почала поправлятися.²⁷⁾

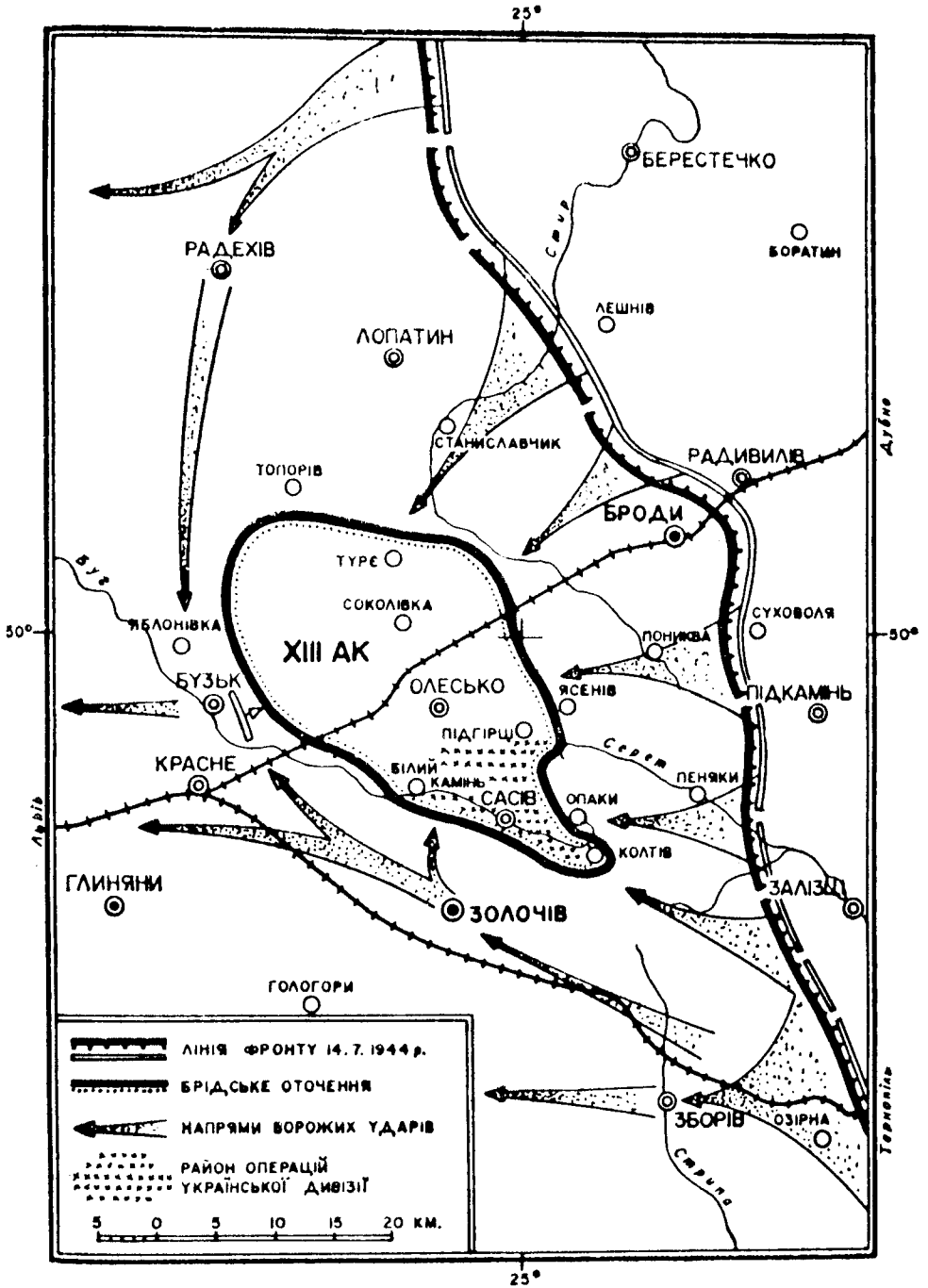
На відтинку II-го куреня ситуація була далеко гірша завдяки скритому в лісі на його тилах ворожого відділу. Із початком наступу пор. Малецький ствердив, що його 7-ма сотня була оточена більшовиками і замість плянованого перегруповання їй довелося знову вступити у рукопашний бій, щоб вирватись з оточення. У наслідку цього бою пор. Малецький був важко ранений, а разом з ним команд. 1-шої чоти дес. Рене (німець). Сотню перебрав командант 2-гої чоти десятник Скрипій і завдяки йому винесено з оточення і пор. Малецького і дес. Рене. Крім поважних жертв сотні, вона вирвалась із цього першого оточення, зовсім дезорієнтованою і щойно на другий день вона зуміла стягнутись разом.²⁸⁾

Завдяки масовому наступові більшовиків, піддержуваному артилерійським вогнем і летунським бомбардуванням II курінь 30-го полку не видержав і подався взад.

I курінь був у більш щасливому положенні ніж II-ий, але і йому не обійшлося з медом. У цей час команда I куреня знаходилась у селі Майдан і командир куреня В. Клокер навіть носа не показав серед своїх вояків у бойовій лінії, залишаючи командантів сотень організувати оборону на власну руку.²⁹⁾

Шляхом із Колтова, який проходив направо від 3-ої сотні, показалися большевицькі танки і піхота. Як виявилось, направо від I-го куреня не було нікого так само, як наліво від II-го куреня не було нікого. 30-ий полк заняв лінії від шляху Колтів-Сасів на заході до села Лукавець на сході, не маючи прикриття чи продовження фронтової лінії ані на правому, ані на лівому крилі.³⁰⁾

В тому самому часі почався фронтальний наступ більшовиків в силі посиленого куреня на праве крило I-го куреня, цебто на третю сотню, яка не

Брідське оточення

мала жадної охорони справа. Починає стріляти большевицька артилерія, але стрільна падають перед лінію 3-ої сотні, не роблячи їй жодної шкоди. Багато стрілен зовсім не вибухало, стрілянина кріпшала із кожною хвилиною. Весь вогонь з усіх родів зброї спрямований на большевицьку піхоту, яка не зважаючи на жертви, нестримною лавою сунулась вперед. 9 кулеметів, що стояли на цьому відтинку від безперервного вогню починають розжарюватися і горіти. Дес. Р. Дrajньовський почувається ніяково, бо сам свіжий у першому бойовому вогні, командує сотнею і не має кого порадитись, а зв'язку з куренем немає. Віддаль між сотнею і большевиками маліє і вкінці залишився тільки малий потічок, який їх розділяє. Тут большевицька піхота залягла. Це використав дес. Дrajньовський і зарядив атаку. Ворожі лави здесятковані кулеметним вогнем і мабуть самі уже не мали амуніції починають утікати, а частина з них попадає в полон. Ворожа атака відбита, але великим коштом. Перша сотня має втрати 13 вбитими та 9 раненими. Сотня, яка й так не вийшла в поле в повному складі, становить заледве добру чоту.³¹⁾

Бої продовжувались аж до вечора. На терені 2-гої сотні існувала ситуація навіть гірша ніж на терені третьої. Десь коло 5-ої год. дес. Дrajньовський дістав наказ піти їй на поміч, але біля цвинтаря де мала бути 2-га сотня — не було вже нікого. Вечором новий наступ большевиків, якого вже цілий I курінь не витримав і мусів відступити. Цього дня згинув командант 2-ої сотні пор. Березовський, так що в курені залишилось ще двох старшин сотн. Рожанець командант 1-ої сотні та пор. Поспіловський командант 4-ої важкої сотні кулеметів. Суматоха існувала на терені цілого I-го куреня, хоча не така, як у II-ому курені. Після 24 годин боїв і маршу сотня як бойова одиниця перестала існувати.³²⁾

Перший бій 30-го полку коштував великих втрат у людях, командному складі та в вояцькому матеріалі. Командант 3-тої сотні пор. Б. Підгайний та його заступник дес. Б. Гарнавський ранені.

Другий курінь мав ще поважніші втрати. Командант 5-ої сотні пор. Юриняк пропав під час боїв, мабуть захоплений большевиками в полон. Командант 6-ої сотні пор. П. Сумароків ранений в руку, але діставши першу поміч залишився дальше при своїй сотні в II-му курені. Команданта 7-мої сотні пор. М. Малецького разом із підстаршиною німцем дес. Рене винесено ранених із поля бою й командування сотнею силою обставин перебрав дес. Скрипій, а на другий день хор. Вітошинський. Командант 8-ої сотні пор. Макаревич згинув. 3-х підстаршин і 12 стрільців згинувало від большевицьких багнетів у часі рукопашного бою. Коло 20 осіб було ранених. Курінь втратив усі гранатомети і весь фронтовий виряд з частиною людей.

Ворог також дорого заплатив за свій невдалий наступ і не зважаючи на те, що наступ на I-ший і II-ий курені силою двох полків під охороною танків, а крім того мав ще в запіллі 30-го полку свій десант, що несподівано вдарив на 7-му та

8-му сотні II куреня, свого завдання не виконав. “Другого куреня йому не вдалося розбити, зате покрив поле трупами своїх вояків, а найважливіше це те, що по таких завзятих боях — поле залишилось нічиє. Ворог відступив”, а II курінь одержав наказ відійти на нові становища. 33)

Неспівмірно далеко більші втрати понесли большевицькі війська тому, що наступ робили вони, а що найважливіше наступали масою, що повтарялось і при всіх дальших боях. В год. 8 вечером II курінь відмарширував на нові становища із командантом куреня, майором Віттенмаєром, його адьютантом та одиноким старшим командантом 6-тої сотні пор. Сумароковим.

“Тепер, — як стверджує шеф штабу Дивізії, — з Дивізією сталося те, чого ми найбільше боялися: її кидається у найгірніші бої поодинокими полками, а не як одну цілу одиницю. З математичною точністю і послідовністю наступає все те, чого Дивізія всіма засобами старалася уникнути і перед чим вона у численних звітах дуже перестерігала”. 34)

Вечором того самого дня (15 липня) 29-ий полк, а вслід за ним і 31-ий, дістали наказ кожний окремо йти до наступу, щоб закрити фронтову прогалину. Правда, їм доводиться дещо легше перейти перший вогонь, але й вони зазнають поважних втрат і вже від самого початку потрапляють у шок, по якому вони не скоро змогли себе опанувати.

Зі сторони Зборова німецьке командування кинуло у протинаступ I-шу і 8-му панцерні дивізії, які змусили 38 советську армію до відступу. Щойно допомога советського летунства на другий день зупинила наступ двох німецьких панцерних дивізій. Большевицькі військові з'єднання 30-ої армії при допомозі 3-ої гвардійської танкової армії за два дні боїв просунулись тільки 8-16 км. 35)

Табори II-го куреня стояли в ліску недалеко від Руди Колтівської. Через цілий день падав дощ, а крім того безперестанні налети ворожого летунства не дозволяли на яку-небудь охоронну акцію. Щойно коли смеркло, почався відворот табору. Завдяки притомності ума та спритності бунчужного 7-ої сотні дес. Володимира Логази табори II-го куреня відступили з-під Колтова в найкращому порядку й без жодних втрат. Відступ почався вечером через село Руда Колтівська-Сасів у сторону Підгірців. Тут варто згадати, що десятник Логаза став фактичним командантом таборів II-го куреня й задержав їх у найкращому порядку аж до масового відступу 19-го липня. Щойно в ночі з 19-го на 20-го липня серед непроглядної темряви і в болотах і суматосі різних частин не тільки дивізії “Галичина”, але й Вермахту на пільній дорозі з Олеська до Білого Каменя не було вже жодної людської сили, яка зуміла б була задержати разом бодай два вози, а не то цілу валку. За заслуги бунчужного Логази, по повероті до Нойгамеру залізний хрест другого ступеня призначено помічникові курінного рахункового, німцеві віст. Кречмерові, який був одиноким німцем із мужви II-го куреня, що вирвався з оточення.

Село Руда Колтівська палало вогнями, які спричинили ворожі налети. Пожеж ніхто не гасив. Вони освічували відворотний шлях. Ніде ні душі із

Бій під Бродами.
Стрільці Української Дивізії “Галичина” у маскувальних одностроях на фронті
під Бродами, липень 1944

цивільного населення. Сасів виглядав на мертве містечко, яке в темноті ночі то на зміну в сяйві большевицьких світляних ракет, що немов парасолі звисали в повітрі й освітлювали терен як удень, вражало своїми зруйнованими домами і також пусткою.

Український вояк пішов у бій із самопожертвою в обороні своєї батьківщини, а в даному випадку на перший вогонь пішов 30-тий полк, який не дозволив большевицькому 15-му корпусові виконати дорученого завдання— прорвати т.зв. “колтовський коридор” аж на тил німецької оборонної лінії. Під вечір 15-го липня большевицькому командуванню, яке розпоряджало переважаючими силами як у людях так і у воєнному матеріалі, а зокрема в летунстві, якого німецький XIII корпус взагалі не мав у дії, на цілому львівському відтинку наступу витворилась доволі критична ситуація.

День 15-го липня трагічний тим, що 30-тий полк дивізії “Галичина” був розбитий, а що найважливіше, обезголовлений тому, що більшість старшин були або важко ранені або таки погинули в боях. Старшинських резерв не було. В другім курені залишилось двох старшин пор. Сумароків і хорунжий Вітошинський. Останній вранці перебрав командування 7-ою сотнею. Одначе перші вістки, які наспіли до команди полку були більш песимістичні ніж це відповідало дійсності.

Шеф штабу дивізії майор Гайке реасумуючи перебіг боїв 30-го полку в день

15-го липня підкреслює, характеризуючи словами: “Сили ворога були щонайменше в 5 разів більші і він мав до диспозиції багато танків. Замкнення фронтової прогалини, яку спричинив відступ німецьких частин, що тим часом стала ще ширшою, не вдалося. Полк ще заки зумів розгорнутися до бою, був заатакований танками і поніс великі втрати. Тільки поодинокі сотні дісталися поза крила пролому та звузили дещо прогалину. Сотенні команданти змушені були діяти на власну руку, бо зв’язок до їхніх командирів не існував, або тривав дуже коротко. Придільений до полку відділ легкої артилерії затягнув становища, але майже негайно мусів їх змінити. Постійне і взаємне переплітання фронтів утруднювало артилерійське стріляння й артилерія ще кілька разів змінила свої становища. Вона була змушена обходитися без зв’язку й стріляти доводилось переважно прямою наводкою. 36)

Як виходить із вищенаведених даних двох компетентних чинників вечором 15-го липня взаємно відступали: 30-ий полк української дивізії і большевицька 38 армія.

Це був перший позиційний бій дивізії “Галичина”, а разом і вогневе хрищення українського вояка, який не заломився від прикрого враження, що його викликав відступ із фронту випробуваного і досвідченого німецького вояка.

В заключенні про цілоденний хід боїв 15-го липня, в яких 30-ий полк дивізії “Галичина” намагався зліквідувати большевицький прорив біля Колтова, большевицька історіографія стверджує, що на Львівському напрямку завершити прориву згідно з наміченим пляном не вдалось. Мало того, велике

**Філія Українського Національного Об’єднання
Відділ Української Стрілецької Громади
Відділ Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб
Відділ Молоді Українського Національного Об’єднання**

у Віндзорі, Онтаріо

Управа і членство Філії УНО і Братніх Організацій працюють у згоді і взаємній пошані, на користь і добро організації та української визвольної справи.

Філія УНО і БО мають свій дім, в якому ведуть свою організаційну діяльність.

Дім Філії УНО і БО приміщується при :

1033 Ottawa Street

Windsor, Ontario

N8X 2E3

вороже скупчення (про те, що тут воювали вояки української дивізії “Галичина” вони не згадують) нанесло на 15 липня сильний протиудар із району на південь від Золочева і відкинула 38 армію”.³⁷⁾

Нічні відступи серед лісів та в доволі несприятливих обставинах, як також і розпачливий прорив із оточення поодиноких відділів як напр. 7-мої сотні дезорганізували полк. Одначе на протязі наступного дня, 16 липня показалось, що жертви в людях по нашій стороні були далеко менші ніж це інформували деякі із поворотців. Люди почали сходитись і частини помалу почали прибирати властиві їм форми, хоча й менші числом.

Нарешті, хоча дещо пізнувато дивізія одержала командування усіма трьома полками піхоти, артилерією та іншими частинами й остаточно введено дивізію в дію як зімкнену формацію. До дії впроваджено також усю тяжку зброю дивізії.

Хоча большевицькі частини 15-го липня понесли неспівмірно великі втрати тим більше, що вони наступали масово, передишки вони не дістали, тому що вони не досягнули наміченої мети. В разі невдачі це недотягнення могло поважно відбитися на ході цілого фронту.

Перед большевицьким командуванням стояло не легке завдання, за всяку ціну дорешти прорвати т. зв. Колтівський коридор, щоб оточити цілий XIII корпус разом із дивізією “Галичина”, яку вони постановили собі знищити. У висліді цього, як стверджують советські історики II-ої світової війни “командант 3-ої гвардійської танкової армії ген. П.С. Рибалко прийняв сміле рішення ранком 16 липня ввести свою армію в бій через згаданий “коридор”.³⁸⁾

Хоча 15-го липня 30-ий полк не був у стані зліквідувати прориву, але большевикам не вдалося його повністю завершити також. Це завдання випало тепер на большевицьку 3-тю гвардійську танкову армію. Одначе як показалось і вона не зуміла виконати наложеного на неї завдання, бо в цей день на допомогу 30-му полкові прийшли ще і 29 і 31-ший, які завзято обороняли Колтівський коридор.

Сили ворога, як людські так і у воєнному матеріалі, призначені для завершення “колтівського прориву” були безмірно більші ніж сили дивізії “Галичина”, якої 30-ий полк уже був здеятований, а 3-тя і 8-ма сотні зовсім розбиті.

Бібліографічні довідки:

1. М. А. Полушкин. На сандомирском направлении (июль-август 1944). Москва: Воен. изд-во Мин-ства Обороны, 1969, стор. 12-13.
2. Там же, стор. 25.
3. История Великой Отечественной войны Советского Союза, 1941-1945, Москва: Воен. изд-во Мин-ства Обороны, 1962, т. 4, стор. 208.
4. Там же, стор. 206
5. Там же, стор. 205.
6. Там же, стор. 207

7. Б. Підгайний. “Два шляхи — одна мета” — **Броди**: збірник статей і нарисів (за ред. Олега Лисяка. — Мюнхен: Братство кол. Вояків І. УД УНА, 1951, стор.61.
8. Великая Отечественная война Советского Союза, 1941-1945; краткая история, Поспелов П.Н. [и др.] — Воен. изд-во, 1965, ст. 361.
9. В.-Д. Гайке. Українська дивізія “Галичина”; історія формування і бойових дій у 1943-1945 роках.— Торонто: Накл. Братства кол. Вояків І УД УНА, 1970, стор.71.
10. М.А. Полушкин, цит. праця, стор. 56-57
11. Там же, стор.58
12. Гайке, цит. праця, стор.78
13. Великая Отечественная война, стор.362
14. В.Д. Гайке. “Бій під Бродами” — **Броди**: Збірник статей і нарисів, стор.74.
15. Там же, стор.74
16. Там же, стор.75
17. П. Сумароків. “В оточенні під Бродами; прорив 2-го куреня 30-го полку УД “Галичина” — **Вісті**, ч. 103, вересень 1961, стор.70
18. Там же
19. Там же
20. Підгайний, цит. праця. Там же, стор., 62; Сумароків, цит. праця. Там же, стор. 70
21. Р. Дразньовський. “Спомин з боїв під Бродами” — рукопис в архіві автора.
22. Сумароків, цит. праця, стор.70
23. Там же, стор.71
24. Там же
25. Дразньовський, Спомин...
26. История Великой Отечественной войны, т.4, стор. 212
27. История Великой Отечественной войны, т. 4, стор. 212
28. Орест С. “Під Бродами” — **Вісті**, ч. 2-3 (16-17), 1952, стор.4
29. Дразньовський, цит. праця
30. Там же
31. Там же
32. Там же
33. Сумароків, цит. праця, Там же, стор. 71
34. Гайке, Українська Дивізія, стор. 75
35. Великая Отечественная война, стор. 362
36. Гайке, Укр. Дивізія, стор.76
37. Великая Отечественная война, стор. 362
38. Там же

M — C
DAIRY CO. Ltd.
Cottage cheese, Sour cream,
Plant yogurt, Fruit yogurt, Kefir

212 Mavety St.

766-6711

Toronto, Ont.

ТОВАРИШЕВІ З-ПІД БРОДІВ

Ти пригадуєш, брате, як гриміли гармати
І заграви вставали з півми,
Як в пекельній навалі большевицьких вандалів
Боронили ми Броди грудьми.

Як в бою до останку відбивали ми танки
Й на пробій ми ішли їм в чоло,
Як в смертельнім віражі у Підгірцях і Княжім
Нас не мало тоді полягло...

Відшуміли події та нехай не радіє
Підлий кат за звитяги свої,
Кров борців кличе далі, воздвига п'єдесталі
На нові і діла, і бої.

Загримлять незабаром, пронесуться по жаром
Над полями, у горах й лісах, —
То в огні і залізі лави наших дивізій
Вийдуть знов на зазорений шлях.

І зустрінемося знову у знайомих дібровах,
І наш крок пролуна аж до хмар,
І підем знову до відплатного бою
За Підгірці, і Крути й Базар!

Філія Українського Національного Об'єднання
Відділ Української Стрілецької Громади
Відділ Організації Українок Канади ім.О.Басараб
Відділ Молоді Українського Національного Об'єднання
У Вінніпегу, Манітоба

Філія УНО і Братні Організації — це один із найчисленніших осередків організаційної системи УНО і БО на Заході Канади. Завдяки співпраці у всіх ділянках організаційного життя розвивається вона дуже гарно. У Філії УНО існує один з найкращих українських хорів у Канаді, — це хор ім. О. Кошиця під керівництвом диригента В. Климкова.

Філія УНО веде Рідну Школу для української дітвори й молоді.

Філія УНО працює над вивченням народнього танцювального мистецтва. В ній існує школа українських народніх танків, яка має біля 400 учнів. Ведуть її 20 інструкторів.

У філії УНО є танцювальний ансамбль “Орланд”, що має 50 танцюристів.

Філія УНО має гарну Оселю “Русалка” над озером Вінніпег, яка під час літніх місяців заповнена нашим членством.

Філія УНО і БО ведуть загальну культурно-освітню працю.

Філія УНО і БО беруть активну участь у праці Відділу КУК.

Філія УНО має гарний власний дім, де відбувається вся та діяльність.

Адреса Філії:

Ukrainian National Federation
935 Main Street
Winnipeg, Manitoba
R2W 392

**Ф І Л І Я
УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ОБ'ЄДНАННЯ**

**Відділ Організації Українок Канади
ім. Ольги Басараб**

в Ст. Боніфас, Ман.

одна з активніших організаційних клітин УНО, зокрема в господарсько-фінансовій ділянці.

Філія УНО має свій дім, який приміщується при:

**412 Marion Street
Winnipeg, Manitoba
R2H 0V5**

В. Соколівський

КУДИ ПРОЙШЛИ ГУРАГ АНИ ВІЙНИ...

(до історії містечка Соколівка на Золочівщині)

Про трагедію одного чеського села Лідіце, яке в 1941 р. начислювало 471 мешканців, знає цілий світ, але про трагедію соток і тисяч наших українських сіл, з яких кожне пострадало більше як Лідіце, мало хто згадує. Взагалі мало написано про жертви, які поніс український народ за часів II-ої Світової війни, не кажучи вже про жакливі роки голоду і большевицького терору у тридцятих роках. Мало того, замість об'єктивних стверджень і документації про ці жертви, деякі наші таки журналісти і псевдожурналісти впевняють нас, що жертви УПА були дуже незначні у порівнянні зі стратами ворога. Приклад містечка Соколівка Золочівського повіту вказує однак, що то було якраз навпаки і тому я спробую докладніше описати ці жертви прямо як історичний документ боротьби нашого народу з наїзниками. Подані тут інформації про Соколівку відносяться до подій відомих мені особисто, або перевірених достовірними свідками. З уваги на те вони мабуть не покривають тої трагедії повністю. Варто було б, щоб ті, які знають більше чим тут подано, доповнили ці відомості.

Написати цю статтю заставив мене збірник "Золочівщина, її минуле і сучасне", що появився в Торонто в 1982 р. У цьому збірнику про Соколівку написано, що "у початках німецької окупації гестапівці розстріляли 16 українських націоналістів у наслідок доносу польського ксьондза. Відтак винищили жидівське населення 157 осіб та арештували тих осіб, які переховували жидів". (стор. 139) Не багато згадано і про учасників Визвольних Змагань, 1918-1920 рр. Правда, між поляглими згадується ім'я Михайла Моравецького (стор. 446), але не згадується про тих, які служили в українській армії, а зокрема тих, які пішли в ряди УГА добровольцями, як Іван Сірий (Штудер), Іван Видрівський, Василь Шенгера, Микола Кузик, Іван Лех, Григор Покровецький, Михайло Черкас, Іван Проць-Василенко, Петро Юськів (живе в Торонто) та інші, яких імена не збереглися у моїй пам'яті. Тут проживав також Олександр Лисюк, директор школи, кол. старшина Січових Стрільців.

Соколівський хор
на хорових змаганнях у Золочеві в 1937 р.
Диригент М. Козловський, який загинув у рядах УПА

Соколівка має за собою довгу й цікаву історію. Перша письмова згадка про Соколівку сягає 1644 р. Тут від непам'ятних часів відбувалися славні ярмарки. Містечко лежить в історичному трикутнику — Берестечко — Плісесько — Підлисса, події котрих мусіли не раз зачіпати й Соколівку. Тільки десять кілометрів від руїн княжого Плісеська лежить соколівське Замчище, яке, як це підказує сама назва, мусіло бути колись княжою оборонною станицею, на що вказують сліди оборонних валів. Назви присілків Соколівки, такі як Вірлів, Сокіл і Підсокіл також не випадкові. Чи часом в соколівських лісах не полювали на соколів княжі дружинники з Плісеська?

Через Соколівку проходили козацькі полки в дорозі на Берестечко. На шляху Соколівка-Ожидів, ще й досі зберігся престарий дуб, під яким мав відпочивати гетьман Б. Хмельницький. Тут у 1655 р. помер польський гетьман Стефан Чарнецькі, поранений у бою з полк. І. Богунном.

Після розбору Польщі Соколівка опинилася під австрійською окупацією. Знесення панщини в 1848 р. не помогло багато Соколівці — кінець 19 та початок 20 століття застав містечко зруйнованим матеріально й духово, бо тут всевладно панували москвофіли. Треба було довгої та впертої праці о. Володимира Кальби, щоб викоринити із Соколівки москвофільство та пияцтво.

Цей священник не вагався навіть організувати замах на виборчого комісара в 1907 р., що його виконав пострілом з рушниці Семен Куляба.

В Соколівці жило близько 3.000 людей з того 2200 українців, бл. 200 поляків і понад 600 жидів довкруги місцевого ринку, які займалися торгівлею (за виїмком одної родини). В часі Визвольних Змагань декілька жидів служили добровольцями в Українській Галицькій Армії. (З приходом німців літом 1941 року ніхто жидів не стріляв. Щойно в серпні, після встановлення Дистрикту Галичина, соколівських жидів німці перевезли до жидівського гетто у місті Броди, де їх згодом розстріляли).

Окупувавши в 1919 р. Галичину, поляки намагалися здушити кожний вияв національної свідомости серед української громади. На початку 30-х років прийшов до Соколівки молодий польський ксьондз, який, замість християнської любови ближнього, поширював ненависть поміж місцевими українцями й поляками. Одної неділі, для прикладу, коли автор цих рядків вертав із церкви, на нього напав син польського м'ясара Мікульського та батьковою палицею розбив голову. Цей "подвиг" молодого Мікульського похвалила реготом вся група поляків (між ними згаданий ксьондз та батько Мікульського), що після богослуження в костелі стояла на розі нашої вулиці. Не раз, через грубі мури будинку польської поліції можна було почути розпачливі голоси арештованих українців, яких катували польські жандарми.

Крім брутальної сили поляки пробували купувати соколівчан пустими титулами "шляхти загородової", але ніхто не зловився на цей гачок. Кожного року тут відбувалися злети "Стжельцуф", ціллю яких було скріпити польський елемент. То ж не диво, що коли прийшла Друга світова війна, майже всі мобілізовані до війська соколівчани, пішли в ліс, щоб не воювати за польські

Братська Могила 189-тх вояків УПА на Соколівському цвинтарі

Соколівська церква, котра згоріла підчас боїв дивізії у Грірському котлі

справи. Мало того, у вересні 1939 р., у розгарі війни соколівські хлопці zorganizували напад на польський потяг, який віз на фронт військовий матеріал. Тоді в Соколівку попало чимало польської зброї — крісів, скорострільів і револьверів.

Помимо польських переслідувань у Соколівці існувала Просвіта, Рідна Школа, Сільський Господар та Т-во Сокіл. Містечко славилось добрим хором, котрим диригували Іван Сірий, Іван Почапський, Ярослав Кузик і Михайло Козловський. До Соколівки заїжджали часто наші мандрівні театри та хори. Т-во Сокіл організувало прогулянки до Берестечка, Почаєва та на Білу Гору. Культурним центром була хата письменника Володимира Супранівського та місцевого дяка Петра Кузика, який постійно читав щоденник Діло та був представником українського асекураційного товариства “Дністер”.

Першу большевицьку окупацію 1939-1941 Соколівка пережила без більших втрат у великій мірі завдяки допоміжці жиди, шевця Копеля. Він як член Комуністичної партії а колишній підпільник, завше давав поради, як треба плавати серед жорстоких хвиль советського терору. Так само голова сільської ради Антін Гніт (“Молоток”) дбав про інтереси соколівчан.

Зимою 1940 р. соколівчанин — член ОУН застрілив коло цвинтаря Логвина, голову сільради з Переволочна, який занадто щиро працював для червоної влади. З вибухом німецько-советської війни у 1941 р. розпочалися трагічні дні і для Соколівки. В Золочівській тюрмі знайдено близько 600 закатованих органами НКВД трупів політичних в'язнів, а між ними і Ярослава Кузика з Соколівки. Так само у Львівських Бригідках знайдено закатованих більшовиками рідного брата Ярослава, Осипа Кузика та Мирона Дендюка.

Тиждень після проголошення державности 30-го червня 1941 р. у Львові відбулося проголошення і в Соколівці. Перевели його місцеві члени ОУН, котрі ще не знали про бунт в ОУН, хоч на вітальній брамі видніло вже ім'я Степана Бандери. Але ще перед проголошенням державности новозорганізована міліція палила на ринку советську пропагандивну макулятуру а коло вогнища із червоними прапорами в руках стояли “на встид” голова сільради Гніт та жид Копель. Побачивши це, як морально карали цих двох невинних людей, які зберегли Соколівку від советських нещасть, я вирвав з їх рук червоні прапори і кинув у вогонь. За цей спонтанний крок довелося мені пізніше відповідати перед новою українською владою.

Тут варто було б сказати дещо і про творців акту 30-го червня. До війни у Соколівці було сім членів ОУН і сім членів юнацтва. Весною 1941 р. почалося масове вербування нових членів. Провідником звена був Матвій Почапський, людина з трьома клясами народньої школи, але з гарним голосом-тенором, який також умів прекрасно свистати. Коли організувалась УПА він до неї не пішов, але виїхав на еміграцію й остаточно опинився в Канаді. Освіта інших членів ОУН була така сама як у Почапського. В Соколівці було дуже мало інтелігенції. П'ять народніх учителів: М. Андрухів, Я. Козловський, І. Почапський, Моравецький і директор школи О. Лесюк (походив із Ражнева) та священник о. Сенишин. Ярослав Кузик закінчив торговельну школу в Бродах і працював у Золочеві. До цього ще треба додати ще 4 учнів гімназії. Помимо низької освіти соколівська молодь була готова стати в обороні прав свого народу.

Дійшовши до влади в липні 1941 р. ОУН-СД (так тоді називалася ОУН під проводом Ст. Бандери “Самостійників-Державників”), пригадали собі насильства поляків і вирішили відплатитися за них, розстрілюючи сімох поляків, а між ними Нунька Мікульського, який з польськими уланами пацифікував недалеко село Кадлубиська в 1930. Зумів викупитися від заслуженої кари польський ксьондз, який утік до Бродів і зголосив у гестапо, що в Соколівці більшовицькі партизани розстрілюють невинних людей. Небаром Соколівку оточили тісним перстеном гестапівці, розставивши скоростріли що 200 метрів. Вони мали наказ містечко спалити а всіх жителів вигубити до ноги. Від цього нещастя врятував Соколівку директор школи О. Лесюк, який володіючи добре німецькою мовою, переконав гестапівського старшину, що соколівчани це мирні люди і з розстрілами поляків нічого спільного не мають. Але не

обійшлося без жертв, бо гестапівці зразу ж таки забрали сім закладників, яких пізніше розстріляли.

Дуб під яким відпочивав гетьман Б. Хмельницький
в дорозі на Берестечко.
Дуб знаходиться на "Куцькій"

Тоді загинув під Брахівкою Демчук Іван, Дендюк Дмитро, Зробок Михайло, Коваль Микола і Куляба Микола оба (з Підсокола), Мамчур Василь і Носан Микола. Під час розстрілу Василь Мамчур пробував по-геройськи рятувати своїх товаришів, заявляючи німцям, що це він самий постріляв поляків. Після цього деякий час був спокій.

Осіною 1943 р. ОУН СД намагалася створити сотню УПА, на коменданта якої був номінований В.Л. (зараз у Торонто), але він, не маючи військового вишколу, відмовився прийняти цей пост. За несповнення наказу його чекала кара й тому В.Л. мусів рятувати своє життя у рядах дивізії "Галичина".

Окружний старшина УПА Малиновий дав наказ соколівському відділові ліквідувати групу польських старшин, які перебували в літній резиденції графів Баворовських "Лені". Відділ складався з юнаків, які не мали ще навіть основного вишколу і вони, підійшовши під "Ленію", закидали будинок нерозрядженими ручними гранатами. Поляки відкрили скорострільний вогонь

й убили тоді 18 соколівських юнаків, а між ними й Романа Кузика, котрому щойно минув 16-тий рік. На тому виправу на “Ленію” закінчилася.

На весну 1944 р. соколівське СБ дістало наказ ліквідувати всіх “східняків”, мовляв, це скриті більшовицькі шпигуни, котрі тільки й ждуть на прихід Червоної Армії, що в той час спиналася під Бродами. Тоді розстріляно двох наддніпрянців, кол. вояків Червоної Армії, що їх перед німецьким полоном схоронив Михайло Мисак. Зникли безслідно тоді й сім дівчат із Катеринославщини, котрі перед кількома місяцями втекли з німецького поїзду в дорозі на невільничу працю в Німеччині. Іван Чорнота-Гайвас заманив до Переволочна на обід командира невеличкого волинського відділу, який якраз вертався до Соколівки після спалення “Ленії”, та під час обідньої розмови застрілив його.

Вертаючи до Соколівки Чорнота-Гайвас наткнувся на стежу донських козаків, котрі служили німцям і в бою з ними загинув. Вояк УПА Михайло Залотоцький із Грабини дістав наказ похоронити вбитого Чорноту-Гайваса без будь-якої одежі, щоб німці не могли по одежі зідентифікувати трупа та покарати його батьків, а всі його особисті речі, ще того самого дня доставити на визначений пункт. Тому, що в Соколівці було повно німців, Залотоцькому було неможливо виконати цей наказ — він зробив це аж за два дні. За невиконання наказу М. Залотоцького покарали смертю.

В день празника св. Петра й Павла, 1944 р. підпільна “влада” мобілізувала всю соколівську молодь у ряди УПА. В місцевій Читальні ціле пополудне лунали бойові пісні, хоча в очах учасників світилися дивні тривожні вогні. Політвиховники переконували: “Німці вже війну програли, а більшовики самі розлетяться!” Старі, досвідчені батьки остерігали своїх синів перед загрозою певної смерті. “Що ж можете вдіяти ви, цивілі, проти тисячі німецьких і більшовицьких дивізій?” — питали вони своїх синів. Дорого заплатила Соколівка за цей крок головами своїх синів. Ось неповний список соколівчан, які загинули в рядах УПА, або відбули десятилітнє заслання у Сибірі:

Біда, Петро (Басій) замучений кагебістами
Брочковський, Степан замучений кагебістами
Васьків, Степан (із Гадилова) загинув у рядах УПА
Видрівський, Ярослав (син) помер із голоду на Сибірі)
Гайвас-Чорнота, Іван, загинув у рядах УПА
Гриценко, Осип, (син) загинув у рядах УПА
Гловацький, Михайло (шлюсар) загинув у рядах УПА
Демчук, Іван, розстріляли німці
Дендюк, Мирон (Бекас) закатований у Львові, 1941
Дендюк, Дмитро, розстріляли німці

Залотоцький, Михайло (з Грабини) розстріляло СБ
Збанок, Андрій (Москалишин) загинув у Сибірі
Зробок, Михайло, розстріляли німці
Зробок, Семен, загинув у Сибірі
Коваль, Адам, вбитий червоними бандитами в Донбасі
Коваль, Федір, загинув у рядах УПА
Коваль, Анна (жінка Федора) загинула в Сибірі
Коваль, Микола, розстріляли німці
Козловський, Іван, загинув у Сибірі
Козловська, Анна, (жінка) загинула у Сибірі
Козловський, Михайло (чоловік Ксені) загинув у рядах УПА
Козловський, Іван (зі Сокола) загинув у Сибірі
Коваль, Микола, розстріляли німці
Колодка, Григор, (Путь) загинув у Сибірі
Колосовський, Микола (з Лабача) загинув у рядах УПА
Кузик, Володимир, (Микитів), загинув у рядах УПА
Кузик, Осип, (Дяків), закатований у Львові, 1941 р.
Кузик, Роман, (Микитів), загинув у рядах УПА
Кузик, Ярослав, (Дяків), закатований у Золочеві, 1941 р.
Куляба, Микола, (з Підсокола), розстріляли німці
Ладика, Андрій, загинув у рядах УПА
Ладика, Остап, загинув у Сибірі. В його хаті осінню 1952 загинула остання група УПА
Левко, Володимир, (Іськів), загинув у рядах УПА
Маліцький, Василь, загинув від куль КГБ
Маліцький, Володимир, (син Василя), закатований КГБ
Мамчур, Василь, розстріляний німцями в 1941 р.
Мельник, Володимир, (син Матвія) загинув у рядах УПА
Мельник, Михайло (син Матвія) загинув у рядах УПА
(Левко), Гориня та Марія, загинули в лісі від КГБ куль
Носан-Гогоша, Володимир, загинув у рядах УПА
Носан, Микола, розстріляний німцями, 1941
Папірник, Василь, загинув у Донбасі
Почапський, Володимир, (Кумик), загинув у рядах УПА
Почапський, Микола, (з Підсокола), загинув у рядах УПА
Почапський, Михайло, (Дзьома), загинув у Сибірі
Рокита, Василь, загинув у рядах УПА
Рокита, Петро, (Фаринка), закатували кагебісти в тюрмі
Сасовський, Володимир, загинув у рядах УПА
Сірський, Михайло, інвалід, закатували кагебісти
Сірський, Семен, закатували місцеві стрибки
Стус, Іван, полонений дивізійник, закатували КГБ, липень, 1944 р.
Стус, Степан, (брат Івана), загинув, мабуть, у рядах УПА
Стус, Михайло, (батько), загинув у Сибірі
Стус, Анна, (мати), загинула у Сибірі
Супрановські брати, (Галапі), загинули у рядах УПА
Супрановський, Володимир, (письменник), повісило СБ

Тиховецький, Андрій, (Рижани), загинув у рядах УПА
Тиховецький, Василь, загинув у рядах УПА
Чабера, (Микола Паламар), загинув у рядах УПА
Шах, Мирон, загинув у Сибірі
Якемець, Кирило, (Римпало), загинув у рядах УПА
Якимець, Микола, (Драла), загинув у рядах УПА
Ференц, Володимир, помилково застрілило СБ, підчас засідки на місцевого стрибка
Жуля (з Лабача)
Ференц, Іван, (Макух), арештований КГБ

До цього списку втрат ще треба додати 12 осіб, що загинули на війні, 84 особи засланих на Сибір та 25 осіб, котрих покарало СБ за непослуг, чи співпрацю з ворогом. Ось кілька прикладів як покарало СБ людей підозрілих у зраді. Романа Левка (Рудого) кол. голову т-ва “Сокол” та дівчину А.С. арештували більшовики за співпрацю з УПА. Під час переслухання дівчині зломано десять ребер. Однак ні вона, ні Левко Роман не призналися до вини і їх кагебісти звільнили по якимсь часі. Звільнення із тюрми означало для соколівської СБ можливість співпраці з ворогом. Дівчину від покарання врятував Р.К. приятель її родини, котрий був в СБ великою шишкою, але Левка Романа зліквідовано публічно на ринку Соколівки.

Парані Сасовській доручено кожного дня носити харчі для бункру Х. Цей обов'язок Сасовська сповняла вірно впродовж двох років. Одного дня, коли її дочка захворіла на серце і треба було везти її до Олеська до шпиталю, Сасовська не мала змоги принести харчів. За невиконання наложеного на неї обов'язку на другий день СБ повісило Сасовську на дереві перед її хатою, а на її грудях протягом трьох днів висіла табличка з написом: “За зраду України”. Петра Шенгеру зліквідовано у Львові за співпрацю з ворогом. Коли за ним почав шукати його батько Іван Шенгера тоді СБ зліквідувало і його.

До Василя Черкаса прийшли члени СБ і вимагали харчів. Черкас відмовився, бо ж все, що йому залишилося з харчів, була одна миска муки. СБ “всипало” йому на голі плечі 50 канчуків, не беручи під уваги факту, що два Черкасових сини тоді служило в УПА. Черкас ще й досі показує рубці від канчуків СБ.

Це тільки кілька прикладів із “гуманної” поведінки СБ. Коли ж у 1965 р. після 20 років заслання повернувся до Соколівки кол. станичний “Гендзур”, місцеві селяни нагадали йому про ці канчуки та попросили вибратися із містечка.

В боротьбі з УПА кагебісти вживали всяких хитрощів. Одного дня, для прикладу, в Соколівку прибув великий “волинський” відділ УПА і привіз зі собою закутого в кайдани “спеца по боротьбі з бандитизмом” Коваленка, котрий не раз дуже знущався над полоненими упівцями. Два дні цей Коваленко лежав у болоті на соколівському ринку, а “волинські” упівці вперто шукали за зв'язком із місцевими відділами УПА. На щастя, одна дівчина підслухала

“волинських” стійкових, котрі хвалилися, що незадовго “попадуться, бандьори”. Ця дівчина повідомила місцевий відділ про небезпеку, але кагебістам таки вдалося тоді зловити станичного “Гендзура”. Тоді в перестрілці з кагебістами загинув Василь Рокита та “Федик”.

Кагебісти арештували дівчину В.С. за співпрацю з УПА. Після жорстоких катувань і допитів у Золочеві, кагебісти вкинули її до авта, кажучи, що поїде вона до Львова. По дорозі, авто це здобувають “упівці”, звільняють ув’язнену дівчину та везуть її до свого бункра, прикрашеного портретами Петлюри та Коновальця. Почалися для дівчини “приятельські” допити про різні соколівські справи. На щастя, дівчина догадалася, що це підступ і нічого не виявила кагебістам. “Упівці” обіцяють дівчину завезти до дому. По дорозі її знов “визволяють” кагебісти.

Осіною 1945 року відділи УПА звели жорстокий триденний бій з елітарними частинами Советської Армії, з трагічними наслідками. В одній тільки братній могилі похоронено 189 вояків УПА, а між ними мабуть не бракувало й уродженців Соколівки та довколишніх сіл. Одного тільки вечора привезли селяни на соколівський цвинтар 40 своїх поляглих у бою синів.

В часі нападів на Соколівку кагебісти поводитися не краще від польських уланів під час пацифікації наших сіл. Рабували вони все, що тільки попало під руки й брудними чобітьми топтали знищені образи та вишивки. Не краще пописувалися й місцеві стрибки, котрі багато причинилися до ліквідації УПА. Хату Шаха “Жуля”, знаного стрибка, ще й досі бойкотують непокірні соколівчани.

Беручи до уваги сьогоднішню советську русифікаційну політику в Україні, можна без вагання сказати, що страчені жертви в людях через необдумані “революційні” потягнення придалися би сьогодні на культурному фронті боротьби проти творення одного “советського народу” і русифікації.

Колгоспний
жебрак Василь Лонський.
В такій незавидній ситуації
здобується ще на усмішку — це
вершина людського оптимізму

МОСКОВСЬКІ ШПИГУНИ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ ТА В ПОВОЄННИХ ЧАСАХ

Немає тижня, щоб преса вільного світу не принесла вістки про викриття шпигунської афери в користь ССРСР, у якій беруть участь урядовці советських консулатів, як теж громадяни вільних держав, що за добру заплату продають большевикам тайні військові плани, та різні інформації про нові винаходи з воєнної техніки.

До великих шпигунських афер, що мали місце в часі Другої світової війни та в повоєнних часах в Англії, слід зачислити як одну з перших аферу шпигуна Клявза Фукса, німецького жида, який, як натуралізований англійський громадянин, передав Советському Союзові таємницю виробу атомної бомби. Наступною скандальною аферою, що теж мала місце в Англії, це афера трьох англійських дипломатів, що були рівночасно московськими тайними агентами. Це були Дональд Мек Лінд, Гай Бирджес та довголітній член англійської розвідки Кім Філбі, що був рівночасно московським шпигуном від 1934 до 1964 років,

коли то саме передбачуючи небезпеку, втікає він до Москви. Дальші розшуки виявили, що до вищенаведеної трійки причетний був ще четвертий шпигун, яким був англійський аристократ Антоні Бловнт — дорадник англійської королевої у справах мистецтва. Його усунули з усіх урядових становищ і мали судити з вільної стопи, та він помер нагло в березні 1983 року.

Англійський воєнний історик Андрю Бойл написав у 1979 р. книжку п. з. “Клімат Зради”, в якій згадує, що шпигун Кім Філбі згадує у своїх споминах, що його заслугою було схоплення і ліквідація большевиками двох українських диверсійних груп, яких скинула англійська розвідка з літаків, зразу по закінченні війни, одну коло Станиславова, а другу коло Києва.

Нещодавно вдалося англійцям викрити нову шпигунську аферу, в якій головним шпигуном був Джофі Прайм. Його засуджено на тридцять п'ять років тюрми.

Та не лиш Англія, але теж і Західня Німеччина мала свою

шпигунську аферу, в якій головним московським шпигуном був державний урядник Н.Гільом, близький співробітник канцлера Брандта. У висліді здемаскування Гільома Брандт і декілька високих німецьких урядовців мусіли уступити.

На коротко перед початком Другої світової війни московська контррозвідка передбачуючи, що вкортці може прийти до великого світового конфлікту, вислала до країн Західної Європи вишколених військових старшин, які нав'язавши контакт з провідними місцевими комуністами, створили велику шпигунську організацію, що діяла під назвою "Червона Оркестра". (Die rote Kapelle). Шефом цієї шпигунської сітки став відомий індустріальний шпигун, польський жид, Леопольд Треппер. (Leopold Trepper). Ця шпигунська організація мала три відділи, а саме у Франції, Бельгії та Німеччині, з централею у Швейцарії. Створивши різні псевдо-торговельні фірми та тайні радіостанції, Треппер почав діяти. З вибухом війни його "експорт-імпорт" фірми почали доставляти німецькій окупаційній армії у Франції та Бельгії різні товари, інфільтруючи рівночасно її вищі кола та збираючи в цей спосіб важливі військові інформації.

У червні 1942 р. вдалося німецькій військовій контррозвідці викрити головну висильну радіостанцію Червоної Оркестри в Брюсселі, як теж арештувати поважну кількість членів цієї організації. Рівночасно арештовано берлінську групу

Червоної Оркестри. Їх засуджено на смерть і зліквідовано. Поважне число членів Червоної Оркестри в Бельгії та Франції, перейшло на службу німецької контррозвідки та довгий час впроваджувало в блуд за німецькими інструкціями, Москву. Л. Треппер залишив Францію і скрився у Швейцарії. По закінченні війни Треппер жив у Варшаві, де теж помер у 1954 р.

Крім Червоної Оркестри діяли на терені Німеччини ще інші групи шпигунів, що передавали через тайні радіовисильні станції у Швейцарії важливі військові інформації до Москви.

Щоб зрозуміти як це могло бути можливим, слід нам запізнатися з політичною ситуацією, що настала в Німеччині з приходом до влади Гітлера. У цьому часі існували в Німеччині політичні партії: військова організація "штальгельм", соціалдемократична партія, католицький центр, партія монархістів та комуністична партія Німеччини. Гітлер розв'язав насильно штальгельм та монархічну партію, а католицький центр і соціалдемократична партія розв'язалися самі. Трудніша справа була з чисельною комуністичною партією і тому провід націоналсоціалістичої партії старався переконати німецьких комуністів, що цілі їх партій собі не протирічать та запропонував комуністам вступити до націоналсоціалістичної партії. Комуністична партія Німеччини, що постала по Першій світовій війні і розрослася радше з поганої економічної ситуації, пішла

на цю концепцію. Багато її членів вступило до гітлерівської партії, зокрема до СА (штурмабтайлунг), та різного роду партійної поліції як СД (зіхергайтсдінст), гестапо тощо. Очевидно, що цей перехід комуністів до націоналсоціалістичної партії, як пізніше виявилось, відбувся за тихим порозумінням Москви. У бігу війни вдалося німецькій розвідці викрити деяких шпигунів — колишніх комуністів, що працювали в користь Москви, та головних шпигунів, що були членами гітлерівської партії не вдалося таки виловити. Одним з таких випадків було викриття у 1943 р. групи шпигунів, що були членами гестапо у Києві і працювали для Москви. У наслідку цієї афери покликаний з Берліну екзекутивний відділ розстріляв кільканадцять членів гестапо у Києві.

Англійський військовий історик Джеральд Райтлінджер* у своїх працях “СС Трагедія німецької епохи” та “Дім побудований на піску” доказує, що головний шеф гестапо в Берліні Гайнріх Мюллер, нав’язав у 1943 р. контакт з більшовиками і з кінцем війни втік до Москви, де працював далше як советський громадянин у розвідці і там помер у 1949 році.

По закінченні Другої світової війни, шеф німецької розвідки на східньому фронті генерал поручник Райнгард Гелен**, видав свої

* 2Gerald Reitlinger: “The house bild on sand”

Gerald Reitlinger: “Die SS Tragodie einer Deutschen Epoche”.

** “The Service” - Memoirs of general Reinhard Gehlen.

спомини, що вийшли теж в англійській мові. Гелен пише у своїх споминах, що Мартін Борман (Martin Bormann) міністер Німеччини і перша особа по Гітлерові був більшовицьким шпигуном і передавав у часі війни радіопересиланням через Швейцарію важливі військові та партійні рішення до Москви. Генерал Гелен пише, що з високо поставлених партійних осіб шпигуном був теж колишній член комуністичної партії Німеччини Еріх Кох, горезвісний державний комісар України, в часі Другої світової війни. Про шпигунську діяльність Бормана Гелен повідомив Гітлера, та цей йому не повірив. Поява книжки ген. Гелена стала великою сенсацією в Німеччині та причинилася до дальших розшуків відносно минувшини вищенаведених московських шпигунів. Згідно з інформаціями шведської газети “Арбетат” Борман брав участь у 1920 р. як вояк добровільного балтійського корпусу, що боровся в Курляндії проти наступаючих більшовиків. Тут попав у більшовицький полон і, щоб охоронити своє життя, він погодився служити Москві. Він перейшов марксистський перевишкіл і згодом повернувся до Німеччини. З приходом Гітлера до влади, Борман вступив як один з перших до націоналсоціалістичної партії, та став зчасом одним з найближчих співробітників Гітлера. Цікаве є те, що коли деякі міністри звертали Гітлерові увагу на жахливу політику Е. Коха в Україні, Борман

Коха і його політику завзято боронив.

Відносно долі Бормана по закінченні війни маємо дві різні версії... Згідно з заповіданням свідків, Борман який сидів враз із Гітлером в бункрі в Берліні мав вийти з бункра 2 травня 1945 року. З тією хвилиною ніхто не знає, що з ним сталося. Одна версія каже, що коли він ішов за танком, який мав забезпечити йому вихід з майже оточеного Берліну, танк експлуодував від удару ворожої гранати і Борман згинув на місці.

Друга версія подає, що Борман знаходиться в Полудневій Америці, куди повтікало багато високо поставлених партійних німців. Борман мав передістатися через Австрію та Італію до Іспанії, звідки багато партійних німців переїхало літаками до Аргентини та Бразилії. Щоб забезпечити собі вигідне життя, рішення було вже з кінцем 1944 р. на тайному з'їзді у Штрасбургу перевезти і ульокувати в банках держав Полудневої Америки великі суми чужої валюти та різного роду дорогоцінностей.

Яка ж доля зустріла Еріха Коха, колишнього райхскомісаря України? Про його долю можемо довідатися з "Історичних зошитів", що їх видає польський літературний інститут в Парижі. В історичному зошиті ч. 20 находимо інтерв'ю з польським підполк. Й. Мархвінським, який сидів арештований за критику польського уряду у 1949 р. у в'язниці на Мокотові у Варшаві. З ним сидів у келії колишній польський воєвода Костек Бернацкі, на якого терені

находилася славна Береза Картузька. З ним сидів теж Еріх Кох, колишній райхскомісар України. У келії находилося тільки одно ліжко, на якому спав Кох. Оба інші в'язні мусіли спати на землі. Кох мав привілеї, які годі було зустріти в польських в'язницях. Він діставав обіди зі шпитальної кухні, носив цивільне убрання, білу сорочку і краватку, тоді як інші в'язні носили в'язничий одяг та дерев'яні ходаки. Кох діставав німецькі газети та пакунки з їдою, а в'язнична сторожа зверталася до нього через "прошу пана". Кох поводився дуже самопевно і раз зазначив, що він очікує вкортці звільнення до Німеччини. Підполковника Мархвінського вкортці звільнено і він виїхав за кордон та подав ці відомості про Коха в інтерв'ю з редактором польських Історичних Зошитів.

Так діяла московська розвідка і її шпигунська сітка в країнах західньої Європи; а як виглядали ці справи на наших землях, що були під польською окупацією?

Большевики звертали пильну увагу на діяльність українських партій, а зокрема на діяльність ОУН у Польщі і за кордоном. У Польщі існувала нелегально комуністична партія Західньої України (КПЗУ), що складалася з жидів, поляків та українців. Крім того большевики створили окрему розвідувальну сітку, члени якої не належали до КПЗУ. Вони саме доставляли Москві всі важливі інформації включно зі списками і адресами діяльних людей, що їх по окупації наших земель

червоною армією, більшовики вивезли на Сибір.

Польська контррозвідка була слаба і обмежувалася переважно до охорони військових фабрик та об'єктів.

Як приклад хай послужить подія, що мала місце в польських військових фабриках в Мосціцах, де кожний, що його приймали на працю, був перевірюваний не єдино поліцією, але теж і військовою розвідкою. З приходом більшовиків виявилось, що у цих фабриках діяла група більшовицьких шпигунів, яких шеф працював як слюсарний майстер, прізвищем Аньол (Ангел). Він був теж старшим церковним братом у польському місцевому костьолі.

Ще легше було Москві інфільтрувати на наших західних землях наші політичні партії і установи, де ми як недержавна нація не мали грошевих засобів, щоб створити власну контррозвідку. Тим то на коротко перед вибухом війни можна було чути тут і там про поступ і зміни в СССР на краще! У наслідку цієї пропаганди навіть деякі наші політики та суспільні діячі повторювали безкритично з приходом більшовиків до Галичини у 1939 р. поширюваний московською пропагандою клич, що, мовляв, більшовики змінилися і нам ніщо не грозить! На сумні наслідки цієї наївності не треба було довго чекати. Згодом, коли розпочалися арешти і вивози, виявилось, що ще недавно так діяльний голова Сокола Батька на Личакові (передмістя Львова) Вальчик Константин був

капітаном тайної московської поліції (НКВД).

З жінок, Кривицька Олександра, пересічна драматична акторка, що виступала від 1921 р. в українських театрах в Галичині, працювала теж для більшовицької розвідки. Вона жила у Львові і перед війною можна було бачити її часто у львівських кавярнях, у товаристві українських послів та редакторів наших газет. Уряд СССР відзначив її орденом Леніна, що було проголошено в київських та львівських часописах.

Діяльність московських шпигунів не обмежувалася лише до наших західних земель, що були під польською окупацією. Для Москви була дуже невідгідною діяльність Організації Українських Націоналістів зі своїм проводом у Німеччині. Тож коли голова Проводу Українських Націоналістів (ПУН) полковник Євген Коновалець пробував поширити націоналістичне підпілля в межах УССР, то ця його діяльність довела до його смерті з рук більшовицького агента Валюха 23 травня 1938 року. До сьогодні не є в'ясне питання, хто саме сконтактував Валюха з полк. Коновальцем. Ним міг біти тільки хтось, хто не тільки знав добре полк. Коновальця, але якому він повиністю довіряв.

Нещодавно в одному з наших місячників, що виходить у ЗСА, появилася коротка стаття під заголовком: "Хто такий був Ріко Ярій?"

Тому, що ще сьогодні провід ОУН-б не перевіряючи фактів, уважає Ріка за великого приятеля нашого

народу і свого часу підвищив його військовий ступінь з сотника до полковника, варто нам запізнатися ближче з його особою.

Річард ЯРІ (Richard Jary) походить з мішаної німецько-словінської родини. По закінченні Першої світової війни Ріко, не маючи подібно як багато інших австрійських старшин виглядів на майбутнє, вступив до Української Галицької Армії. По закінченні наших Визвольних Змагань, Ріко переїхав на постійно до Німеччини, де прийнявши німецьке громадянство, став працювати як урядовець міністерства справ військових у відділі розвідки (Abwehrstelle).

У Берліні Ріко відновив контакт з полк. Коновальцем та використовуючи його довір'я, став згодом членом Проводу Українських Націоналістів, де виконував обов'язки фінансового референта та разом касира. По трагічній смерті полк. Коновальця, провід ОУН перейшов у руки полк. А. Мельника. При перебранні головування полк. Мельник зажадав від Ріка докладного фінансового звіту. На тому тлі прийшло до поважного непорозуміння так, що полк. Мельник був примушений усунути Ріка Ярі за поважні фінансові недотягнення з Проводу Українських Націоналістів. Так закінчив Ріко Ярі свою неславну діяльність у ПУН-і. Не є виключене, що Ріко мав деякі дані про це, що німці будуть раніше чи пізніше творити й вишколювати якісь українські відділи. Утративши контакт з ПУН-ом, Ріко користаючи з розламу в

ОУН, нав'язав зв'язки з ОУН-б і, коли дістав приказ помагати в організуванні обох куренів відомих під назвами "Соловейко" і "Ролянд", він звернувся у цій справі до ОУН-б. Організацію і вишкіл обох куренів німецьке військо доручило було поручникові Т. Оберлендерові (Teodor Oberlander), а набором людей занявся Ріко.

Уже під кінець війни головне командування німецької армії почало робити на основі звітів ген. Гелена про шпигунські акції у військових колах, розшуки за людьми підозрілими в шпигунстві. Ріка Ярі арештовано, та в тягу дальших переслухань його тільки конфіновано. Наближався кінець війни і Рікові вдалося зникнути з Берліну. По закінченні війни, Ріко Ярі появляється у большевицькій зоні Австрії, де живе коло містечка Гаштайн на своїм фільварку.

Тут слід нам пригадати, що зразу таки по закінченні війни КГБ зачало масові розшуки за українцями, що залишилися на терені Німеччини і Австрії, а зокрема за визначними членами ОУН та членами Військової Управи Першої Української Дивізії Української Національної Армії.

У наслідку цих розшуків большевики арештують члена ПУН-у генерала Віктора Курмановича, схоплюють на вулиці в американській зоні Відня голову Військової Управи ІУД УНА полк. А. Бізанца, та арештують і вивозять архикнязя Вільгельма Габсбурга (Василя Вишиваного), що мав деякі зв'язки з полк. Коновальцем. Ген. В. Курманович і архикнязь Вільгельм

гинуть у переходових таборах у дорозі на Сибір, а полк. А. Бізанц у варшавській в'язниці.

Та це багато не всі, що їх большевики знищили. Українців, що залишилися на терені Берліну і Відня, покликають до бюр КГБ, де їх переслухує колишній урядовець Українського Центрального Комітету у Львові в мундирі майора КГБ!

У той час Ріко Ярі живе собі спокійно в советській зоні Австрії. Для кожного члена ПУН-у було б це явним самогубством, але не для Ріка Ярі. Є свідки, які бачили Ріка як проходжував з большевицьким військовим старшиною вулицями міста Вінернойштадт. Цікаве є теж, що московські часописи виписували свого часу різні неправдиві оскарження на Р. Шухевича і д-ра Оберлендера, не згадуючи ні словом Ріка Ярі, який брав активну участь у наборі людей до обох куренів Соловейка і Ролянда.

Кілька літ по війні, один зі старшин німецької контррозвідки, що знав Ріка Ярі з Берліну, але був цілий час війни на східному фронті, ршився відвідати Ріка в Гаштайні. Ріко, якого перша жінка, українська жидівка з околиць Жовкви померла, вжився по війні з фармацевткою Ютою Келлер (Jutta Kohler). Коли згаданий вище старшина хотів побачитися з Ріком, його жінка сказала, що це є неможливе, бо її чоловік, як колишній старшина кавалерії учить багатих австрійців їзди на конях. Вона теж не хотіла подати адреси, де саме він учить. Ці інформації показалися опісля

неправдивими і на основі зібраних пізніше фактів, цей старшина прийшов до переконання, що Ріко Ярі був московським агентом. Кілька літ пізніше Ріко Ярі помер.

Коли на терені східної Галичини почала творитися Українська Дивізія, Москва вислала до Галичини банди Ковпака, якого рейд через Галичину мав на цілі стероризувати населення, щоб молоді люди не голосилися до ІУД. Рівночасно діяла в тому часі у Львові таємна большевицька організація під назвою "Народня Гвардія ім. Івана Франка", яка друкувала летючки під назвою "Боротьба" та "Новини Дня", в яких інформувала населення про події на фронті, облогу і упадок Сталінграду тощо.

Московська розвідка не перестала діяти по закінченні війни, зокрема серед нашої еміграції. Доказом цього є замордування у Мюнхені советським агентом Сташинським Л. Ребета та С. Бандери.

Цілковитий брак обережності та наївність довели до цього, що шефом служби безпеки (СБ) в Організації Українських Націоналістів Бандери в Мюнхені став большевицький шпигун і майор КГБ Мирон Матвієйко, що виконавши своє завдання виїхав до УССР.

Є деякі докази на те, що большевики поширюють ще тепер свою нищівну пропаганду серед нашої еміграції, якої ціллю є внести свари і роздор у наші установи.

**Філія Українського Національного
Об'єднання**

**Відділ Організації Українок Канади
ім. Ольги Басараб**

**Відділ Молоді Українського Національного
Об'єднання**

В ОШАВІ, ОНТАРІО

творюють одну організаційну систему і спільно проводять культурно-освітню і харитативно-допомогову працю. У Філії УНО довгі роки існує танцювальна група молоді під проводом відомого хореографа Ореста Салмерса. Він також організує хор для виступів під час імпрез УНО і БО.

УНО і БО в Ошаві вже три роки влаштовують “Каравану” п.н. “Київ” в домі УНО з виступами хору і танцювальної групи. УНО має гарну домівку, в якій відбуваються імпрези УНО і БО та інших українських організацій. Залю УНО віднаймають українські громадяни на різні родинні святкування.

Дім УНО і БО приміщується при:

**68 Bloor Street East
Oshawa, Ontario
Tel: 725-9059
L1H 3M2**

МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ

З того часу як в 1916 році появився твір німецького філософа --Освальда Шпенглера — “Падіння Заходу”, від тоді не припинилася дискусія, в якій не протиставалися б ідеям сходу ідеї Заходу. Так само на книжковім ринку появилися сотні, а то й тисячі, творів, які розгортають питання цих двох відмінних цивілізацій. Особливо славними стали імена істориків культури таких як Арнольд Тойнбі, Пітерім Сорокін і Ніколай Бердяєв. Після Другої світової війни багато томів присвячено питанню советського стилю життя і студіям над советською духовістю. Очевидно, що тут натрапляємо на десятки творів, які не мають наукового підкладу, а є суб’єктивним виявом трафаретного русофільства, що прийшло в результаті советської пропаганди, або необ’єктивних писань російських шовіністів.

1. Що таке Захід?

Це перш усього — фавстівська людина, як створила могутні імперії і накинула свою релігію і свою мову мешканцям нововідкритих континентів.

Це конкістадори і пірати, що взяли у володіння тубільні народи Африки й Америки, як також Азії. Захід — це велетні науки — Ньютон, Рентген, Вольта, Кох, Марконі, Плянк, Герц, Фермі, Рудзерфорд, Герцберг, Ган; це ціла плеяда геніяльних письменників. Захід — це індустрийна революція, це Адам Смит; це синтетична гума, це холодильник, телевізор, це транзистор і джетова комунікація; це техніка полетів в стратосферу. Захід — це демократичний парламентаризм; це мистецтво барокко, імпресіонізму, сюрреалізму; це література романтизму; це філософія надлюдини, як також “бітлеманія”. Захід — це ідея соціалізму, фашизму, як також лібералізму. Це вкінці — мафія. Нема майже нічого, що не створено б було на Заході.

Хоча в нашій древній літературі немає захоплення Заходом, але модерні письменники шукали ідей у західньому письменстві. Про Захід мріяв і Хвильовий і Тичина; “західньою” була вся творчість Лесі Українки і наших письменників двадцятого століття. Уніятська

церква — це було ніщо інше як шукання шляху до західної духовости, щоб зберегти себе перед наступом Москви. Ми залюбки говоримо про нашу боротьбу як оборону Заходу перед кочовиками Азії. Але, здається, ми тут перехвалилися; Україна монгольської навали не здержала. Навпаки: ми розбили сильну хозарську державу, яка могла бути нашим заборолом перед кочовиками. В останній світовій війні наш народ мусів боронити себе перед фавстівськими “надлюдьми”. Сьогодні ми мусимо боронитися проти москвофільства, яке задурманило мозки західних інтелектуалістів. Це москвофільство просякло усю історичну літературу Заходу.

2. На сході — ми

Схід — це тисячолітні культури Китаю, Індії, Персії і Японії. Це динамізм монгольських і турецьких походів. Це так само тріумфальний похід арабської цивілізації по бережжям Середземного моря аж до гір Піренейських. Орієнт — це колиска релігій — юдаїзму, християнства, корану, буддизму, таоїзму, вчення Зороастра. У всіх них криється глибокий містицизм.

В нашій історії втерлося зрозуміло гостре наставлення до кочових племен, з якими мусів боротися наш народ: печеніги, половці, татари. В більшості ми їх засимілювали. До західних сусідів — поляків ненависть є перманентна; її офіційно наш “старший брат” безустанно

підігриває. Історичні аналізи виявили, що сили кочовиків були незначні. Страх перед ними зростав із жорстокости, якою вони послуговувалися. Були б ми краще зорганізовані, або були б себе більше любили, то напевне перемога над ними була б багато легша. Ідея слов'янофільства, зроджена в Чехії, була Москвою використана на те, щоб проводити в дію московський месіанізм під ідеєю “третього Риму”. В Україні воно з чистого романтизму “кирило-методіївців” виродилося, з одного боку, в ідею федералізму, від якої наші національні провідники не могли відчакхнутися аж до 1918 р., а з другого боку, виродилося воно в галицьке москвофільство. Комунізм є твором Заходу; він не відповідає українській духовості. Приклади Хвильового, Скрипника і Шумського є наявним доказом на це.

Москва потрапила видержати 250-літню неволю монголів; від них вона навчилася мистецтва володіння, що дало їй можливість створити могутню імперію, яка посягає по панування над світом. Монголи, ніде правди діти, були великими організаторами військової потуги і творцями імперії великого масштабу. Там, де повинні були ми як переселці київської Русі бути володарями на пограниччі Сходу і Заходу, ми залишилися неісторичними невдачами.

В письменстві Київської Русі немає релігійної ненависти; навпаки є пошана як до Сходу так і до Заходу. Володимир Великий сам прийняв хрищення з рук англійського

священника. Папа Григорій VII коронував був Ярополка Ізяславича королем Русів. Єпископами в Києві були переважно греки (першим із русичів був Іларіон.) Богдан Хмельницький був вихований в єзуїтській колегії. Можливо цим можна пояснити обставину, що він не намагався знищити Річипосполитою тоді, коли траплялася нагода після перемоги над Жовтими Водами, під Корсунем і Пилявцями. Гетьман Мазепа був найбільшим репрезентантом європейської людини; може тому не мав багато лояльності серед своєї козацької старшини. Хоч як Москві приємно підкреслювати “братання” між нами і москвичами, між нашими і московськими православними не було щирого “братання”. Наші богослови несли світло науки у глуху Московщину і організували релігійне життя в Московщині.

3. Ідеології

Новітні будівничі нашої державности — Грушевський, Винниченко, Петлюра, Дорошенко і багато інших політичних діячів були визнавачами західного соціалізму. Він прийшов до нас через соціалістів російських і в дійсності набрав більше первня руху гуманістичного, щось на зразок сьогоднішніх “пісників” у вільних демократіях. Ця ідеологія не викресала в нас духа революційного, а навпаки потерпіла поразку, бо вірила в доброту “братів-соціалістів”, які перемогли нас мілітарно. Ми завжди мріяли про християнську справедливість в той

час, як нас використовували світові фарисеї і облудники.

Чи ідея націоналізму прийшла до нас із Заходу, чи зродилася самобутньо у нас, важко сказати. Ю. Липа твердив, що великий Богдан перший у Європі думав категоріями нації, коли говорив про один народ і одну державу. Якщо б Хмельницький був націоналістом, то він напевно був би йшов на знищення Польщі в час, коли була нагода це зробити... Ідея національної держави еволюціонувала від Братства Тарасівців, через Міхновського, Мазепинців аж до Партії Самостійників.

Націоналізм Донцова був реакцією на нашу пасивність і гречкосійство. Він засновувався на ненависті до ворогів України, як також до своїх, які думали інакше від загальнопринятого штампю. Ані перша ідеологія, ані друга не були співмірні з нашою духовістю християнського гуманізму. Ми нахлисталися західного фарисейства, а від наших матерів набралися нездорового східного сентименталізму. Ми натворили собі малих і більших героїв і святкуємо їх, коли треба і не треба. Колись, здається, Бернард Шов говорив, що бідна та нація, яка не може обійтися без героїв. Залюбленість у героїзм не перешкоджує нам недолюбувати еліти політичної, культурної і господарської. В нас не закріпилася здатність вдержувати ієрархічність вартостей. Приниженість і сервілізм таки набрали ми зі Сходу. Так само набралися ми нашої балакучости зі Сходу. Наша духовість націхована

хаотичністю і розгнужаністю, що прийшли до нас через близькість степу... Чого можна сподіватися в майбутньому? Кудюю піде духовість нашої людини? Мала горстка шукатиме українського Фавста, українського Фідія і Тіціяна, а може українського Бісмарка. Людина в діяспорі робитиме кар'єру і танцюватиме гопака і завжди буде захоплюватися "Наталкою Полтавкою". Наразі по той бік греблі шляхетні душі відстоюють право на нашу державну самобутність. Але йде наступ "советської людини", вульгарного модерного кочовика. Іде змаг за те, щоб нам накинути зарозумілого безхребетного типа, що кадитиме "старшому братові" і звеличувати буде московську тиранію як "благодать" для смиренного новітнього малороса.

4. Проти надії надіятися.

Раз в атмосфері духової задушности могли вирости глибокі думки Івана Дзюби, Вячеслава Чорновола, Данила Шумука, Олеса Бердника і багатьох інших, то можна твердити, що ми маємо потенціал розторозити російську брехню, яка встигла сполокати мозки багатьом західнім інтелектуалістам. У нових наших поетів відродилися почуття національної гордості і гідності. Симоненко став утіленням непоборности нашого духу; Ліна Костенко відсвіжила вічно живучий український гуманізм. Ціла плеяда шляхетних борців слова вийшли на арену боротьби за наші політичні і культурні права. Ніякі ворожі затії

цього процесу вже не спинять, хоч як ворог намагається змішати все в одному советському котьолку.

Хоча дух прометейства ще наявний у змаганні за простори вселенної, але поволі меркнуть героїчні постаті як на Заході, так і на Сході. Швидко забуваються імена великих вождів як Чіянґ-Кай-Шек, Сукарно, Мао, Садат, Нассер, імена перського шаха, Брежнева, так само як і незадовго забудеться філіппінський Маркос.

Відродження людства зможе наступити тільки тоді, коли розвіється чад марксо-ленінського комунізму. Тоді щойно можна буде думати про синтезу духовости Сходу і Заходу. Тоді тільки прийде велика нагода для України перетворювати в нашому духовому горнилі ідеї Сходу і Заходу. Колишня могутня європейська цивілізація меркне на наших очах. Європа стає музеєм. В ній ще є сили відстоювати негоди і життєві бурі, але своєї волі вона вже не може накинути нікому. Вона сама потребує оборонців перед нахальною агресією советської імперії. Слов'янський світ може ще засвітити правдиве світло гуманізму, коли пройде агонію більшовицької чуми.

Київ може відродити світло правди, гідности людини і вільности людського духу. Український народ терпів більше ніж усі інші народи світу. В терпінні виростають лицарські душі; з терпіння може відродитися новий дух прометейства, в якому навіки згине почуття рабства і знущання над людиною.

Але наразі нас світ не знає і не хоче

знати; ми з нашими квиліннями юрбимося в передпокоях могучих цього світу. Цей світ, що виріс на насильстві і облуді нас не розуміє, але він буде захоплюватися, якщо українська людина виявить силу духа і насправді поведе боротьбу за свою самобутність. Шлях цієї боротьби довгий: ми, по-перше, мусимо побороти в нас самих відосередні сили, власне хамство, що нам так успішно насадили наші

“воріженьки”, що не так то дуже хочуть “згинуту на сонці”. Загорільці і фанатики для діла визволення людини нічого не вдіють. Філософи, науковці, мистці і чесні обивателі, а не хитруни, допоможуть нашій спільноті, і тут у діяспорі, і там у батьківщині, віднайти нашу нескривлену духовість і стати на тверді ноги українській, а не советській людині...

SIPCO OIL LTD

HOME COMFORT DIVISION

83 SIX POINT ROAD

TORONTO, ONTARIO, M8Z 2X3, TEL. 232-2262

**ДОСТАВЛЯЄ НАЙКРАЩОЇ ЯКОСТИ ОПАЛОВУ ОЛИВУ ТА ДАЄ
БЕЗКОШТОВНЕ ЧИЩЕННЯ ПЕЧЕЙ І ОБСЛУГУ**

- * Вкладас і фінансує нові печі (“форнеси”)
- * Вкладас прилади до звозчування повітря (“тїюмі піфасре”)
- * Все фінансуємо на догідні оплати.

— 24-годинна обслуга —

ТЕЛЕФОНУЙТЕ ВДЕНЬ І ВНОЧІ: 232-2262

Свої рахунки можете платити безкоштовно
у Community Trust Co. 2299 Bloor St. W.

Провадимо також власні бензинові станції під назвою SIPCO. Просимо наших відборців заїжджати до наших станцій SIPCO і наповняти авта бензиною.

Філія
Українського Національного
Об'єднання
Відділ Української Стрілецької Громади
Відділ Організації Українок Канади
ім. Ольги Басараб
Відділ Молоді Українського Національного
Об'єднання
В САСКАТУНІ, САСК.

творюють одноцілу дружню організаційну систему, в якій кипить жвава праця у всіх ділянках організаційного життя. Філія УНО і Братні Організації зі своїм членством є основною силою праці місцевого Відділу КУК, на користь цілої української спільноти в Саскатуні.

Філія УНО і БО ведуть свою працю в домі Філії УНО, що приміщується при:

228 Ave. G. South,
Saskatoon, Sask.
S7M 1V1

Д-р А. Моспанюк

ПОЛК. УГА ДМИТРО ВІТОВСЬКИЙ — ПЕРШИЙ МІНІСТЕР ВІЙНИ ЗУНР; У 65-РІЧНИЦЮ СМЕРТИ

*Висока честь: усі скарби
Зложити на вівтар
І жити в пам'яті юрби
Як легендарний цар.*

М. Вороний

І він живе — живе як легендарний цар у нашій пам'яті.

Він, що від молодости своєї працював для Тебе, Український Народі, що все віддав, що найдорожче мав на те, щоб Тобі добре було і гарно жилося. Живе між коренем нашої Армії між УСС, якими проводив, з якими боронив Галицької Землі перед москалями в Карпатах в 1915 р., і з якими в тім самім році перший, як переможець увійшов до стародавньої столиці західніх земель України і на вежі старого королівського галицького городу Галича вивісив український прапор.

Він живе в пам'яті всіх тих, що як і Він уже з роком 1914 ішли під примусом воювати за цісаря, а в серці своєму леліав ідею вільної своєї держави. Живе у пам'яті тих, що як і Він над усе любив свій рідний Край і нарід, і кожної хвилини готовий віддати своє життя їм на благо.

Живе у пам'яті тих смільчаків, що як і Він, коли вивішував на вежі в Галичі синьо-жовтий прапор, не побоявся можних своїх зверхників, які за те накинлись на нього з

Полк. Д. Вітовський

погрозами деградації та арешту — тільки за “зухвалий” вчинок, за те, що посмів у стародавній столиці князів та королів своєї землі свій рідний прапор вивісити, не побоявся, а сміло показав їм, що нарід, який змагає також вийти переможцем з великої війни, що цей нарід живе, й вислав на війну свій квіт, щоб здобути собі те, чим і інші народи

вже давно пишались і тишились. Волю для народу — свою державу.

У 1917 р. кидає його доля до просвітньої праці на окупованій австрійцями землі Волині. І там і тут, між військом і народом, усюди одно в нього на серці, всюди одна мета: добро України, воля, своя держава — найвищий ідеал кожного українця. Із цими думками застає його розгром центральних держав.

Він не жде на чудо, не жде на манну, що спаде з неба, а силою своєї організаторської здібності підготовляє ґрунт для своєї народньої влади. У тайних гуртках з подібними йому ідейними старшинами австрійської армії стаціонаваними тоді у Львові працює, гуртує й вчасним ранком на 1-го листопада 1918 стає душею перевороту. Він виступає як перший Начальний вожд тодішніх наших збройних сил. І яка велика радість, яка гордість найщирішого сина України зродилась, коли на львівській радниці замаєв синьо-жовтий прапор і в душі полковника-ентузіяста розкрився новий світ — ясний, чарівний. Його мрії — ідеї ставали дійсністю. Як радісно билось його щире українське серце — серце сина селянина хлібороба, сина свого народу, який від 500 літ не знав себе і не був собою.

І ось нарід показує себе цілому світові. Нарід ожив! Нарі став як і інші народи вільний невтомною своєю працею.

Одна ніч. Ніч під 1 листопада 1918 року. Ця чарівна, така велика, така свята ніч. Ніч, в якій змінився віковий рабський нарід на вільний —

державний. Прабатьків мрії-ідеї здійснились. На міській радниці у княжому городі Льва замаєв синьо-жовтий прапор. Зідхнула радісно Галицька земля. Не було краю щастю і радості. Та герой цієї ночі ще не міг свobodно відітхнути. Ні. Його не журили його власні труди і невгоди. Він будучим своєї держави журився. Така як він людина пристане на думку про власну смерть, але не згодиться ніколи, щоб марно пропало те, що змалку вилелієв Він під своїм серцем і чому Він радо душу свою віддасть. Він працював далі, щоб здобути вдержати в руках. Три дні і три ночі не спить, а невинно працює, кидається на всі сторони на всі fronti. Загріває, приміром і словом своїх братів до боротьби з внутрішнім ворогом у Львові, вказуючи, що

*Сини ми сонця і вогню
За Україну на борню
Повстанем всі.*

І йшли з ним хлопці охотно, бо він був чоловік, що сміло взяв відповідальність на себе і свідомо йшов до цілі. Бо вела його найсвятіша ідея. Був свідомий, що для ідеї смерті немає. Вірив у живучу силу народу і був певний, що як упаде на шляху до неї, надпочате ним діло попровадить хтось другий тим самим шляхом. Бо мав віру у своєму серці до свого народу.

Сила є першим непроминаючим правом і ту силу він хотів побудувати на карності у війську. Бо карність це найвища чеснота вільних людей. А нарід свій Він провадив до волі.

При утворенні Першого Державного Секретаріату повірено йому Секретарство військових справ. І тут заяснив його організаторський талант. Йому належить зорганізування серед так несприятливих відносин Української Галицької Армії.

Воля, слава, сила відмірюються мірою боротьби. Галицька Україна дозріла державою бути. І кожний день своєї свободи зрошувала вона кров'ю своїх найкращих синів — стрільців Української Галицької Армії.

Це знав перший Міністер війни ЗУНР. І хоч серце його боліло, що вони до вічного сну клались і мріяли про долю Рідного Краю, що їх кров річками плила, молоде життя з вітром улітало, та Він не плакав, бо бачив, що стрільці клались до вічного сну і всміхались до мрії, і ця мрія прийшла. Мрія про волю сповнилась, Нарід воскрес! Держава постала. Завітала воля на Галицькій Українській землі. Злучилась роздерта Україна, освячена їхньою кров'ю, кров'ю мучеників і героїв. А з пролитої крові родилась нова сила.

У березні 1919 р. місце Вітовського у Державнім Секретаріаті заняв полковник Курманович, а його вислано до Парижу для заключення польсько-українського перемир'я, де він з відпоручником секр. закорд. справ проф. д-ром М. Лозинським розвинув широку діяльність. Поїздка, з огляду на відомі події в Галичині (польська офензива) не увінчалася успіхом. Польські війська заняли Рідний Край. Стрільцька душа і неспокійний дух полковника

бажали повернутись між своє військо на Рідну землю. І він кидався всюди шукати дороги на Україну. І коли не вдалось йому дістати дозволу переїхати через Румунію, він пустився літаком. Літак завів.

Дня, 4 серпня 1919 р. на пруському Шлеську коло Ратибора, підстрілений польською граничною сторожею, впав літак на землю, а з ним перший державний Секретар ЗУНР. Його поховано далеко від Рідної землі у чужій Німеччині в Берліні. Там спочиває його тіло та жде хвилини, коли Український нарід зможе його перевезти на свобідну батьківщину.

Так згинув один з перших героїв УГА, як личить воякові, при сповнюванні взятих на себе обов'язків. Згинув на шляху визвольних змагань нашого народу. Більше любови ніхто над того не має, хто душу свою положить за друзів своїх. І він поклав її.

І нині в ті роковини його клонимо свої голови перед його могилою — а з його прикладу черпаємо нову силу до дальшої борні! Велика душа шукає жертви для того, чому життя оддає. І найвищий і найнижчий візьме відповідальність на себе у сповнюванні святих обов'язків. А свої обов'язки ми знаємо. І як їх сповняти — ми навчилися від свого першого вождя полк. Дмитра Вітовського.

*Прокляття рукам, що спадають без
сили,
Навіщо родиться і жити в могилі,
Як маємо жити в ганебній неволі
Хай смертна темнота нам очі закрис.
("Скиталець", 1922 р.)*

УКРАЇНСЬКА ГУРТІВНЯ

SELL-RITE WHOLESALE LTD.

ЯКА ОБСЛУГОВУЄ КРАМНИЦІ

HANDY MART FOOD STORES

860 Logan Ave. Tel.: 772-7180
Winnipeg, Man.

KORBAN
Funeral Chapel

907 Main Street
Winnipeg, Manitoba R2W 3P2
Tel: 956-2193

Модерна і вигідна каплиця
Скрізь холодильна система
На складі маємо всі конечні похоронні речі
Паркування авт біля Заведення
(Просимо оглянути нашу каплицю)

ОДИНОКЕ НЕЗАЛЕЖНЕ
УКРАЇНСЬКЕ
ПОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ
У ВІННІПЕГУ

Martin M. Korban
Управитель і власник

**ДАРУНКИ ДО ХАТИ — ДАРУНКИ НА
ВИСИЛКУ РІДНИМ**

набудете в українській імпортовій фірмі

FIRCHUK'S FABRICS

658 Queen St. W. Toronto, Ont. Tel: 364:5036

як також в Гамілтоні
293 Ottawa St. N. Tel: 549-2005

ПОСИЛКИ в Україну

SWANSEA IGA SUPERMARKET

П. БОЖИК і С. СТАНЬКО — власники

2295 Bloor St. W. 1094 St. Clair Ave. W. 1306 King St. W.
Toronto Ontario

**PARKWAY
AUTO BODY REPAIRS
ОЛЕКСАНДЕР ПРЕДКО**

531-1227
1974 Dundas St. W.
Toronto, Ont.

BEVERLY TAVERN

р о д и н а

А. КОЛИН

240 Queen St. W.

TORONTO

Tel: 598-2434

УКРАЇНСЬКА КООПЕРАТИВА “КАЛИНА”

В крамниці можна набути: книжки, шкільні підручники, кераміку, вишиття, різьблені речі і т.п.

При Кооперативі “Калина” примішується також Асекураційний Відділ
Крамниця відкрита в вівторок, середу і четвер від год. 9 вранці до 5:30 по пол., в п'ятницю від год. 9 вранці до 7 вечора, в суботу від год. 9 до 5 по пол., а в понеділок закрита цілий день.

KALYNA UKRAINIAN CO—OPERATIVE LTD.

952 Main St.

Tel: 582-2832

Winnipeg, Man

Українська Ощадно-Кредитова Спілка

“КАРПАТІЯ”

Ощадности (Savings accounts) . Біжучі рахунки (Checking accounts)

Персональні й моргеджеві позички

Різні додаткові послуги

Мастковий стан — 40.000.000.00

Членів — 7.500

Branch — 2200 McPhillips St.

Ph. 633-6589

**CARPATIA CREDIT UNION
LIMITED**

950 Main Street

Winnipeg, Manitoba

Tel: 586—8431

ШАШЛИЧНА (Оповідання)

Від часів генерального секретаря, що його в народі прозвано “Вусом” (мабуть за типові грузинські вуса, під якими таїлася жорстока рішучість людомора й злодія), поширилася по країні Рад повага до кавказько-азіатської страви під назвою “шашлик”. Шматочки баранячого м’яса, засмажені на паличках, стали для советського населення символом доброї їжі. І хоча за браком баранини під назвою шашлика вже сприймалося й свиняче сало на паличках, добре обсмажене з цибулею та сервоване із шматком солоного огірка з хлібом, трудящі люди не супротивилися проти визнання грузинського “делікатесу”, усвідомлюючи, що їжа ця добре забиває жажливий смак найдешевшого міцного вина (попростому “чорнила”), яке від часів подорожчання казенної горілки, стало дуже популярним серед робітничого населення.

Ото ж і на вулиці українських міст прийшло модерне слово “шашлична”, що ним замінили неделікатність старого, віджилого “чайна”.

Любили й ми з приятелем

заходжати до одного павільйону “Шашлична”, що його відкрили недалечко від місця моєї праці. В старенькому подертому портфелі ми приносили кілька півлітрових пляшок “біоміцину” (білого міцного вина), що його вдавалося придбати, вистоявши довгу чергу до лікерного відділу найближчої гастрономічної крамниці. Замовляли по-шашлику чи по-два на душу, в залежності від нашого бюджету на той вечір, брали в господарки тьоті Хасі ще вологі від нещодавнього полоскання склянки та ставали де-небудь у кутку, де ще було вільне місце, до високих столів (стілців у шашличній не було, люди пили та їли стоячи).

За рентування склянок ми віддавали тьоті Хасі опорожнілі пляшки, які вона тут же ховала в себе поза прилавком. Позбавившись порожніх пляшок, ми вже могли спокійно їсти й вести бесіду про се, про те, не боючись міліцейських патрулів, які також час від часу заходжали до павільйону, полюючи на невдах, що не встигли приховати сліди свого “злочину” під назвою “розпивання спиртних напоїв у

місцях громадського харчування”. Тьотя ж Хася мала від тих пляшок свій “навар”, бо віддавала їх до пунктів прийому склотари, одержуючи по 12 копійок за кожну.

Отак ми й жили, від платні до платні, маючи чи не єдину радість у житті — шашличну. Людей тут завжди було повно. Приходили великими компаніями, часто навіть із дівчатами, проводили по кілька годин у суперечках чи бесідах, викурюючи десятки цигарок. А потім розходилися собі, погойдуючись, сп'янілі від вина, розмов та цигаркового диму.

Пам'ятаю студентів, що закінчували літературний факультет, до розмови яких ми прислухалися. Один, на ймення Петро, все плакався, що немає на Україні від часів Максима Рильського справжнього клясика в літературі.

— Не роби швидких висновків! — заперечував йому інший хлопець, Микола, — Бо ж ти шукаєш клясиків серед членів Спілки, де їх нема й не може бути. Візьми хоча б нашу Валю! — Валя, гарна русокоса дівчина з блакитними очима, стояла поруч із хлопцями, не пила, не палила, тільки частувалася цукерками, що їй їх приніс Микола з буфету. — Її ж вірші не гірші ніж у будь-якого клясика! — в його словах відчувалася гордість.

— Ото ж воно й є, — продовжував Петро. — Я теж полюблюю твою поезію, Валентино, але ти сама казала, що вже рік тому віднесла рукописну збірку до видавництва. І відтоді ані слуху...

Валентина сумно посміхалась до

товаришів, тихо приказуючи:

— Може, колинебудь і видрукують.

— Мусять надрукувати, — підхопив Микола, і досить голосно продеклямував:

*Із берегів премилого Славути,
Із хвиль сумного, щирого Дніпра,
Я народилася в пречистім слові
“Бути”,*

*Не знаючи нічого, крім добра.
Я мала досі дива, сонця й
вітру,*

*Мальованих на полотні життя,
Бо, Боже, дякую тобі й твоїй
палітрі,*

*Що Україні надала буття!**

— А я так, вибачайте, не думаю! — заперечував Петро, — Бо це є лише стопроцентова лірика, без будь-якого натяку на ідею соціалістичного реалізму в літературі. Наші критики цього не потерплять. Бо без соцреалізму не буває справжньої клясика! І потім, що це за згадка за Бога? Ми ж атеїсти. І література мусить стояти відокремлено від релігії!

Можливо, Микола й знайшов би, що відповісти своєму товаришеві, але, глянувши в наш із приятелем бік та помітивши нашу увагу до їхньої розмови, вони відразу замовкли. І вже зверталися один до одного мало не пошепки.

Багато розмов перечули стіни шашличного павільйону! Люди, збуджені вином, гомоніли про всяку всячину, не рідко про те, чого тверезими ніколи б не наважилися

* Вірші автора

висловлювати. Робітники голосно критикували заводське начальство, яке завжди в змові з місцевими профспілками та партійним комітетом, дбало лише за виконання та перевиконання виробничого плану, й ніколи за робітників та їхні потреби.

— Позапиралися в своїх кабінетах, сьорбають коньяк, наче чай! — гомонів один чоловіча, звертаючись до товариша поруч.

— Щоб їм холери в печінку! — закінчував той думку першого.

Мій приятель Сергій, чуючи такі розмови, любив і сам уставити своє слово, бо ж у силу свого вільнодумного характеру, завжди конфліктував із майстром цеху, де працював уже кілька років. Вважаючи на молодість хлопця, майстер Миколай завжди завищував його норми та виділяв найтяжчу й найчорнішу роботу. Ото ж і виходило, що цехова еліта, майстрові приятелі по-пляшці, робили менше, чистіше, і з вищою платнею.

— Всі вони однакові! — втрутився Сергій у розмову, посуваючись ближче до чоловіків. — Я ось розповім вам свою історію... І він у котрий вже раз починав оповідати про те, як ходив скаржитися до начальства на Миколаєву сваволлю, і як теє начальство обізвало його "зеленою соплею", яка не була на війні й не знає, що наказ командира не підлягає оскарженню.

Я штовхав Серьогу в бік, мовляв, чого це ти лізеш до незнайомих, і хто його зна, що вони за люди... Але

Сергій виплескував усе, що було на серці, бо йому таки вже добре наболіло.

Подібна сцена повторювалася кілька разів і незабаром ми відчули на собі чийсь пильну увагу. Пара очей увесь час слідувала за нами. І тільки но ми розпочинали з ким-небудь розмову, присувалася ближче. Щось неприємне було в обличчі тієї людини. Кам'яно-офіційне, без жодної людяної риси. І Сергій, в серцях відповідаючи на мого чергового попереджувального стусана (мовляв, за нами "око"), раптом повернувся в бік нашого "хвоста" й дивлячись кудись у простір, повз нього, голосно сказав: — Щось вже й тут сексотинуо* засмерділо!

Нашого уважного сусіда, як водою зміло. Але через кілька днів мене викликали до відділу кадрів установи, де я працював, і порадили більше не з'являтися в нетверезому стані в громадських місцях, бо є "сигнали", що я проводжу аморальний образ життя, чим вони в відділі кадрів дуже занепокоєні й здивовані, бо знають мене, як доброго й дисциплінованого робітника.

Я тоді відповів, що давно вже не школяр і що маю право на особисте життя!

Виявилось, що й Сергій мав неприємну розмову з своїм партійним комітетом. То ж ми

* Сексот (рос.) — секретний співробітник — так у СРСР називають донощиків й провокаторів

вирішили (бодай вони горять!) припинити, принаймні, на деякий час відвідини улюбленого місця.

Люди в Советському Союзі пили не тому, що так вже заведено в народі, від діда й прадіда. Сама система життя прихилила їх до “оковитої”. Бо ж сірі робітничі будні, постійні черги в крамницях за харчовими продуктами чи будь-чим іншим, мізерна платня за тяжку працю, все це спричинило до того, що трударі охоче несли останні карбованці з своїх родинних бюджетів до лікєро-горілчаних відділів у гастрономах. Пили в горі, в радості, чи просто для того, щоб принаймні на кілька годин забутись від дійсности та дати розрядку напруженим нервам.

Ото ж і ми з Сергієм були типовими представниками тієї великої частини советського населення, що не мала жодного шансу внести хоч якусь радість у своє життя, аніж кілька годин післяробочого часу “за пляшкою”. Ходіння до ресторанів та кафе були нам не по кишені. І тому, після вигнання з шашличної, ми повернулися до старого та випробованого сидіння на лавках у парку, чи стояння в темних закутках комунальних подвір'їв, а часом, якщо хто-небудь не опереджував нас, щастило знайти місце на дитячих майданчиках, куди з наступом темряви мами вже не наважувалися приводити своїх дітей, а тільки міліцейські патрулі, по-двоє, по-трьох, іноді навідувалися, щоб забрати останні штрафні карбованці від необережних “питухів”.

На одному з таких майданчиків, серед сусідів по лавці, ми побачили знайомого з шашличної студента Миколу. Той теж упізнав нас, і на запитання, де зараз ота гарненька Валентина, що пише вірші, раптом став сумний, болісно проковтнув слину й вимовив:

— Переїхала до Чернівців.

Сергій налив у склянку, яку тепер усюди носив із собою, вина, простягнув Миколі: “Частуйся!”

Той трохи відпив. Ми ще тоді, в шашличній відчули, що Микола не був байдужий до дівчини. А зараз і зовсім упевнилися: “Кохає!”

— Хлопця там має, продовжував Микола. — Її земляк, з одного села. Ми як отримали дипломи, то він відразу їй листа за листом, мовляв ти талановита, тобі доброго “штовха-ча” треба. Влаштував її там кореспондентом у радіо. То ж тепер наша Валентина в міських вістях працює.

Було жаль Миколу, бо ж виглядав він як людина надзвичайно душевна. — А як живе інший хлопець, Петро, здається? — запитав я, переводячи розмову на інше.

— О, Петро процвітає! — була Миколина відповідь. — Він ще студентом уступив до партії й відразу після закінчення влаштувався цензором у Головліті.*

— Вліз таки! — не витримав Сергій, бо ж за своєю природою не терпів кар'єристів.

— Вліз, — погодився Микола. — Має

*Державна цензура при Раді Міністрів України.

добру платню. А роботи всього, що коротить цілі сторінки з письменницьких рукописів...

— Аби якась крамола не потрапила до друку, — прокоментував Сергій.

— Я його рідко бачу. Він уже нових друзів завів, по реставраціях гуляє... — продовжував Микола.

— То вже до шашличної його не затягнеш! — промовив Сергій із іронією.

При слові “шашлична” двоє Миколиних приятелів засміялися, бо знали те місце, як своїх п'ять пальців.

Микола працював із хлопцями на будівництві. Після закінчення університету він не міг знайти відповідної праці.

— Не беруть безпартійних на літературну роботу, — так пояснив Микола. — Треба робітником пару років відбутися, а тоді вже буде легше стати партійним...

Ото ж Миколині приятелі навперебій розповіли нам про зміни, що сталися в шашличній. Вони самі були свідками, як до повної залі вступили троє, замовили в Хасі шашлика, і тільки но одержали замовлення, — відразу їй під носа посвідчення: “Контрольна купівка!”

Старший виявився інспектором ОБХС*, а двоє інших були свідками з комсомольського прожектора. Переважили порцію на вагах і склали проткола, що там передала їм на копійку більше м'яса, аніж того вимагала норма.

— Ти мені пояснювальну записку

* ОБХС (рос.) — Відділ боротьби з розкраданням соціалістичної власності.

пиши, звідки взяла оту копійку, щоб нам передати! — верещав на все горло інспектор. — Ти ж заробляєш лише 70 карбованців на місяць! Де зайві гроші береш? — волав він на залиту сльозами тьотю Хасю, що за віком була може вдвоє старшою за інспектора. — Кажуть, що Хасю наступного дня вигнали з роботи з “вовчою” статтею за розкрадання соціалістичної власності. Щоб ніде більше праці не знайшла, — закінчив свою розповідь один з хлопців.

— Зараз якусь стару комуністку поставили, — додав інший. То вона, якщо по-українськи до неї звертаєшся, “деревенщиною” обзиває. І по-російськи матом криє, що чоловіки червоніють!

— А сама ж завжди п'яна, як нічка темна! І шашлики завжди перегорілі, бо не на тверезу голову їх смажить.

— І склянки вже не мис. Так і передає від людей до людей брудними. Каже, коли в війну в партизанах була, теж не мила.

— Чого ж це її там тримають, не поскаржаться, — не втримавсь я.

— Та скаржилися, — була відповідь. — Не допомогло. Бо має заслуги перед партією.

Додому верталися пізно. І хоча випили в той вечір досить багато, жодного натяку на сп'яніння ми з Сергієм не відчували. Довго мовчки йшли по темній вулиці.

Першим порушив тишу мій говіркий приятель.

— Мені весь час здається, — задумливо вимовив він, — що наша країна схожа на велетенську шашличну, де кожному з шматком

м'яса заливають у пельку склянку вина. Мовляв, пий, їж та мовчи! І хтось із гори, дуже уважний та неширий слідкує, щоб ніхто голови не смів підвести та озирнутися: "Що то воно діється навкруги!?" А коли що не так, то завжди знайдуть таку винувату Хасю й покарають привселюдно, іншим на острах. Мовляв, ти з владою не жартуй! Роби те, що дозволене! А дозволеним маємо тільки їсти, пити й тяжко робити...

Мовчав, бо відчував великий тягар на серці. Сергій знав, про що я думаю. Несподівано він поклав свою руку на моє плече. Ми зупинилися, глянули один одному в очі.

— А знаєш, Саню, — трохи

помовчав, — їхав би ти звідси, поки ваших випускають...

Мій бідолашний приятелю! Через два роки його вже не стало. Він загинув від кулі мусульманського партизана в далеких афганських горах, куди його занесла нещаслива доля чесного українця.

Українська ювелірна

В. Думка

1167 Dundas St. W. Toronto, 3, Ont

Tel: 531-1488

КНИГАРНЯ

WEST ARKA

ОЛЬГА й АНДРІЙ ЧОРНІЙ

В л а с н и к и

Книжки, часописи, журнали, шкільне
і канцелярійне приладдя,
багатий вибір дарунків.

ПОСИЛКИ в УКРАЇНУ

2282 Bloor St. West Tel: 762-8751 Toronto, Ontario

Філія Українського Національного Об'єднання

Відділ Українок Канади ім.О.Басараб

Відділ Української Стрілецької Громади

Відділ Молоді Українського Національного Об'єднання

Школа Пісні й Танку “Юна Чайка”

Гамільтон, Онтаріо

Творячи одну організаційну систему, в дружній співпраці ведуть належну українську національну і культурно-освітню працю.

Влаштовують власні річні імпрези й беруть активну участь в імпрезах запланованих Відділами КУК.

Гордістю Філії УНО і БО є хорово-танцювальний ансамбль “Юна Чайка”, який має 87 осіб, під керівництвом диригентки Ніли Геник і талановитого хореографа Ярослава Клуня й інструкторів: Анни Качмар, Анни Рибалки, Галини Сенчишак і Тараса Яцькова.

Протягом 17 років ансамбль здобув належне признання за мистецькі виступи в Канаді, ЗСА і Європі.

П'ятий рік з черги в домі УНО, з рамени місцевого Відділу Багатокультурности, успішно відбувається відзначення обжинок “Гарвестрек”. Одинокий павільйон “Київ” репрезентує гамільтонську українську громаду, ознайомлюючи канадських співгромадян в міру можливостей з своєрідністю української культури.

Управи Філії УНО і Відділів БО

**Ukrainian National Federation
170 Parkdale Ave.North
Hamilton, Ontario
L8H 5X2**

ПЕРША КНИГОЗБІРНЯ НА УКРАЇНІ

Культура Київської Русі в XI-XII століттях була дуже висока. Про це розповідають і матеріальні пам'ятки, які збереглися, і твори давнього письменства, і свідчення чужинців. Тож чи повинні ми вважати перебільшенням слова французького єпископа Готьє Савейра, котрого послав до Києва король Генріх I просити руки Анни, дочки Ярослава Мудрого? Вражений Готьє Савейра писав: "Край цей об'єднаніший, щасливіший, могутніший, значніший, культурніший за Францію".

Особливо розквітла культура Київської держави за Ярослава Мудрого. За його князювання 1037 року підніс до неба куполи Софійський собор — неоціненна перлина архітектури.

Ярослав Мудрий був великий книголюб і меценат книжки. Як пише Нестор, він "книгам прилежа, и почитая е часто в нощи и в дне..." Князь "собра писце многы и прекладаше от грек на словенское писмо; и списаша книги многы". Деякі вчені твердять, що "писці" — не

просто переписувачі, а тогочасні письменники. Адже вони не тільки робили копії, а й перекладали з грецької на давноруську. З їхнього середовища вийшли, мабуть, і автори численних оригінальних творів.

Коли збудували Софію, Ярослав помістив переписані книжки в соборі, де з ними могли знайомитися й інші. В літопису під 1037 роком знаходимо: "Ярослав же...любим бе книгам и многы написав, положи в святей Софьи церкви".

Хоч тут згадано про "многы" писці й книжки, однак, зважаючи на тодішні темпи переписування, можемо судити, що кількість книжок у Ярославовій бібліотеці обчислювалася не тисячами, а сотнями. Втім, як на ту пору, це була велика книгозбірна. Мала вона книжки релігійні, морально-дидактичні, різні світські твори з історії, географії, природничих наук, белетристику, апокрифи. Опріч перекладів, багато було оригінальних рукописів.

УКРАЇНЬСЬКА ПОЕЗІЯ В ПОЛЬСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ 70-х РОКІВ

Сімдесяти роки нашого століття — період дальшого зацікавлення польської літературної громадськості українською поезією. В минулі роки ознайомлювання польського читача з українською поезією здійснювалось переважно через переклади, друквані в періодиці. До половини 50-х років польські бібліографи не зареєстрували жодної окремої збірки творів будь-якого українського поета. 1955 р. вийшли “Вибрані твори” Т. Шевченка за редакцією В. Слободника; “Поезії” П. Тичини (1969), упорядковані Ф. Неуважним; три збірки поезій М. Рильського (1960, 1965), упорядковані К. А. Яворським і В. Слободником; дві збірки М. Бажана (1962, 1967) за редакцією А. Стерна та збірка І. Драча, упорядкована Є. Плесняровичем (1968). Крім цього кілька десятків віршів українських авторів появилось в антології “Сто тридцять поетів” (1957) за редакцією С. Полляка. В сімдесяти роки, в результаті зусиль таких ентузіастів, як Мирослав Касіян, Флоріан Неуважний, Маріян Якубець, Михайло Лесів, Єжи Єнджеєвич, Юзеф Вачків, з'явилися дві збірки поезій Тараса Шевченка, Віталія Коротича, Володимира Сосюри,

окремі томи перекладів з української поезії Тадеуша Голлендера і Казімежа Анджея Яворського та том українських дум у перекладі Мирослава Касіяна і том антології української поезії — всього вісім книжок.

З найдавніших пам'яток українського письменства з'явилася у цей час вперше у Польщі в польському перекладі Мирослава Касіяна окрема збірка дум “На тихі води” (1973). Це видання можна розглядати як одну із спроб наближення до оптимального типу таких збірок. Відкривається воно солідною науковою розвідкою упорядника, в якій вказується час зародження і розвиток народнопоетичних жанрів, їхній внутрішній зв'язок з важливими подіями України, врешті на їхню форму, спосіб виразу і прояву змісту, їхню художню вартість і вплив на деяких польських поетів, зокрема Мальчевського, Словацького, Залеського і Гошинського. В збірці маємо вичерпні бібліографічні інформації, коментарі. Все це допомагає читачеві глибше зрозуміти й оцінити змістовні тексти народної словесности.

До збірки, загальним обсягом 168

сторінок, увійшли 22 думи. У тому числі такі шедеври, як “Плач невольника”, “Козак Голота”, “Маруся Богуславка”, “Три брати Азовські”. У вступній статті до згаданої збірки упорядник і автор перекладів пише: “Як головну ціль я поставив собі завдання максимально зблизити переклад до первозору, але рівночасно я добре пам’ятав, що не вільно мені милити близькості до оригіналу з буквализмом”. Ця думка вже сама по собі стимулює творчу ініціативу перекладача, його властивий підхід до художнього перекладу.

В сімдесятих роках, у слід за однотомиком, виданим в 1955 році, з’явилися два наступні видання Шевченкових творів. У 1972 році відомий популяризатор творчості Шевченка — Єжи Єнджеєвич видав невелику за форматом і обсягом (19 творів), але цінну збірку “Вибраних поезій”. Знайшлися тут переклади таких майстрів слова, як Чеслав Ятшембец-Козловський, Єжи Єнджеєвич, Єжи Литвинюк, Тадеуш Хрусцелевський. У збірці тільки два давніші переклади (“Катерина”, “І мертвим, і живим...”), інші перекладено по-новому (“Чигирине, Чигирине”, “Розрита могила”, “Осії. Глава ХІУ”, “Марія”, “Ой виострю товариша”, “Бували війни й військові свари”), причому “Холодний яр”, “Не кидай матері — казали”, “У неділеньку, у святую”, “Ми вкупочці колись росли”, “І станом гнучким, і красою” перекладено вперше.

Як позитивну рису згаданої збірки

слід відзначити вдалий вибір творів (з повним правом їх можна віднести до найхарактерніших у пляні прояву художньої манери поета). Вона просунула вперше справу ознайомлення польських читачів з високоідейними і патріотичними творами Шевченка, дала їм у руки в новій інтерпретації добрий матеріал.

У 1974 році з’явилося чергове і найбільше з будь-коли виданих польською мовою Шевченкових творів п.з. “Вибір поезій” під редакцією Маріяна Якубця. Воно явно виділяється від попередніх своїм науковим оформленням, супроводжується обширним науковим дослідженням про поета, примітками, в яких даються відомості про тогочасні польські переклади, цитуються інші варіанти тексту. В змісті, біля польських, наведено також назви оригіналів.

У вступній статті Маріяна Якубця підсумовується дотеперішній стан вивчення літературної спадщини Шевченка. Широко використовуючи критичні матеріали, дослідник на 130 сторінках рисує змістовний і різнобічний нарис життя і громадсько-літературної діяльності поета. Маючи на увазі насамперед польського читача, автор статті основну увагу приділяє ролі художнього дорібку Шевченка в Польщі.

В новому томі Шевченка знайшлися ранні балади, його думки та поеми і політично-філософські поеми періоду “трьох літ”, врешті ліричні твори з часів заслання і твори останніх років його життя (“Неофіти”, “Доля”, “Сон”, “Марія”

та ін.) — разом 112 творів у перекладі відомих поетів, зокрема Ястшембця-Козловського, Єнджеєвича, Слободника, Пехаля, Лепкого та ін. Як вказують рецензенти згаданий том Шевченка — це найповніший і найбільш репрезентабельний вибір, зокрема у відношенні до якості і добору перекладених творів.

З української сучасної поезії вийшла у згаданий час збірка віршів Володимира Сосюри “Червона зима” (1977) та Віталія Коротича “Дзеркало і інші вірші” (1974). Перша вийшла з ініціативи і за впорядкуванням Юзефа Вачкова. Крім титульної поеми ввійшло тут 24 ліричні вірші з періоду двадцятих років: “В крові робітничі плечі”, “О, не даремно...”, “В осіннім шелесті”, “І все, куди не йду...”, “Не біля стінки я...”, “Миная, проклята ніч”, “Темні заплакані вулиці”, “Живем уривками”, “Вечірні вулиці” та ін.

Ширий прихильник і шанувальник української поезії, перекладач творів Тичини, Рильського та інших поетів Юзеф Вачків не тільки сам перекладав вірші “українського Єсеніна”, а й залучив до цієї праці таких поетів, як Б. Дроздовський, Ю. Озга-Міхальський, А. Пйотровський. Рекомендуючи польським читачам твори Сосюри, упорядник збірки пише: “Його вірші (Сосюри) з двадцятих років, поема “Червона зима”, завдяки своїй простоті, щирості, співучості здобували йому прихильників між сучасниками й славу українського Єсеніна, а й сьогоднішній читач знаходить в них вічний вогонь тодішніх днів... зачарованої як у бурштині

конкретної, актуальної дійсності, яка перейшла вже в минуле”.

Збірка Віталія Коротича з’явилася в серії “Бібліотеки поетів”. Її упорядник і автор вступної нотки про поета Флоріян Неуважний характеризує Коротича як видатного педставника сучасної поезії, майстра художнього слова, як поета світу “контрастів, світла і темряви, вогню й холоду, геройства і злочинів, поривів і егоїстичної байдужости”.

Двадцять шість вміщених у збірці віршів переклали Ф. Неуважний, Т. Слівяк, П. Кунцевич, Т. Новак, Є. Литвинюк, К.А. Яворський, А. Шиманський, О. Лапський, Б. Назарук. Певне уявлення про напрям поетичної думки можна вже скласти з характерних назв перекладених творів — “Чисте мистецтво”, “Шопен”, “Думаючи про час”, “Беетговен”, “Книги”, “Реквієм для листоноші”, “Реквієм для скульптора”, “Астрономія”. Автори перекладів добре передали польському читачеві особливості лірики українського поета, влучно відтворили афоризми, поетичні формули, в яких позначається схильність до самоаналізи. Гарне враження справляють переклади Б. Назарука (“Весна”, “Серпень”), Т. Новака (“Тітка Марія”), Т. Слівяка (“Я жовті сосни бачив”).

Обидві збірки вибраних творів вийшли невеликим тиражем, ледве в тисячу примірників. Це вповні не сприяє популяризації їхніх творів серед польських читачів. Виникає, отже, потреба підготовки наступних більших збірок обох поетів. Без коментаря легко

помітити, що займають вони в сучасній українській поезії першорядне місце.

В нашому огляді слід згадати про дві збірки польських перекладачів, до яких увійшов їх дорібок з української поезії, а саме, том перекладів Тадеуша Голлендера “З української поезії” (1972) і К. А. Яворського “Переклади української, білоруської поезії і народів кавказьких” (1972).

Цінність збірки перекладів Голлендера не тільки в цьому, що польський читач вперше познайомиться з її змістом (збірка була підготовлена у 1936 році для видавництва “Руй” і до цієї пори не друкована), а й в цьому, що заповнює вона у польській перекладацькій літературі чималу прогалину, ознайомлює з творчістю багатьох досі невідомих польському читачеві українських поетів 20-30 років, також тих, які творили за межами України, зокрема в Польщі і Закарпатті. В збірці чимало місця відведено для творів Богдана Ігоря Антонича, близького приятеля Голлендера і таких талановитих неоклясиків, як М. Зеров, П. Филипович, символістів (Д. Загул, О. Влизько) та футуристів (М. Семенко, Г. Шкурупій). З сорока поетів, підготовлених Голлендером, до згаданої збірки ввійшло тридцять двох.

Збірка Голлендера знайшла в особі Ф. Неуважного дуже сумлінного упорядника. Він попередив її змістовною передмовою “Про поетів Наддніпрянської і Західньої України” та подав про них короткі біо- і бібліографічні довідники. У

вступній статті наводяться також знаменні слова польського поета про формування нових польсько-українських взаємин в галузі культури: “Вивчати культуру так близького до нас народу, — писав Голлендер, — з яким ми мали протягом віків так багато спільного, є нашим обов’язком. Нашим обов’язком є вивчити її, вникати в потреби українського народу, так само, як нашим обов’язком є шукати доріг до спільної з ним згоди”. В словах Голлендера чітко наголошувалася потреба взаємної співпраці обох народів, чи не вперше серйозно і спокійно ставилось питання про міжлітературні взаємини.

Серйозним підсумком творчих надбань з перекладацької діяльності був том перекладів з української поезії, недавно померлого поета К. А. Яворського. Вибираючи твори до цього тому, його упорядник Михайло Лесів переглянув не тільки післявоєнну, але й довоєнну польську періодику (“Камена”, “Сигнали”), в якій польський поет від початку тридцятих років друкував польською мовою українські вірші.

Перекладацький дорібок Яворського, обдарованого безперечно поетичним талантом, характеризується особливим інтересом до нових художніх засобів, пошуками нової форми, співвідношення традицій і новаторства. Не випадково, отже, знайшлися у томі твори таких видатних поетів, як Шевченко, Франко, Леся Українка, Тичина, Рильський, Бажан, де перевагу мав інтелект, естетичні пошуки, творче мислення, емоція. В

томі знайшлися також твори наймолодших сучасних поетів — Д. Павличка, І. Драча, В. Коротича, Р. Лубківського, Л. Костенко, В. Яринич та ін., що своєю поезією продемонстрували поглиблений інтерес до питань естетики, до індивідуальних творчих стилів, майстерності поетичного слова.

Зрозуміло, що антологія обіймає далеко не все, що з української поезії переклав за близько півстоліття Яворський (знайшлися тут твори 36 українських поетів). Слід сподіватися, що в найближчих роках вийде окрема, повна збірка перекладів Яворського, його ж бо ставлення до української поезії взагалі дуже показове для історії перекладацької думки. Він — добрий перекладач української поезії, довголітній її популяризатор. В польській критиці існує чимало схвальних відгуків на ці переклади.

Українські збірки перекладів Голлендера і Яворського викликали у Польщі належне зацікавлення, були відмічені рецензентами й літературними критиками. Вони підтримали зацікавлення польського читача до української літератури. Майже всі відгуки сходились на тому, що Голлендер і Яворський талановиті перекладачі.

Ознайомлення польських читачів у сімдесяті роки з українською поезією завершується репрезентабельним виданням п. з. “Антологія української поезії” (1977), упорядкованим відомим філологом-україністом Ф. Неуважним та поетом і перекладачем Є. Плєсняровичем. Про репрезентабе-

льність свідчить факт, що на близько тисячі сторінках антології знайшлося 684 твори 110 українських поетів дожовтневої і сучасної літератури у перекладі 66 перекладачів. Серед них такі відомі імена, як Франко, Тувім, Івашкевич, Оркан, Яструн, Шенвальд, Бронєвський та ін. Для однотомника використано переклади із раніше друкованих польських збірок Яворського, Голлендера, окремих видань Шевченка, Рильського, Тичини, Бажана, Драча, а також чимало нових перекладів зокрема таких авторів, як Ф. Неуважний і О. Лапський.

Антологія відкривається передмовою Степана Козака і Флоріяна Неуважного. Вони дають синтетичний огляд історії української поезії з особливим відзначенням її зв'язків з польською, російською і європейськими літературами. Багато уваги приділяють автори уснопоетичній словесності, творчості таких лідерів української літератури, як Г. Сковорода, І. Котляревський, Т. Шевченко, І. Франко. Відверто розповідають про поетичну творчість 20-30 років, різні літературні напрямки і політичні орієнтації, мозаїку тогочасної української поезії, твореної поетами різних поколінь і естетичних смаків. Високу оцінку дають автори творам тих поетів, які здатні творити свої твори за законами краси.

До антології увійшла переважна частина художньої спадщини з української поезії: 37 творів народної словесності, 22 твори віршованої літератури давньої доби (К.

Єаковича, О. Митури, К. Транквіліона, І. Величковського, К. Зиновєва, Т. Трофимовича, І. Максимовича, Г. Кониського, І. Некрашевича, Г. Сковороди). 140 віршів поетів від І. Котляревського, М. Петренка, В. Забіли до представників “Молодої музи”, 276 віршів 33 поетів від П. Тичини до О. Гаврилюка, врешті близько 300 віршів 36 поетів, які прийшли у літературу недавно, в наші дні. Готуючи це видання, упорядники намагалися просунути вперед справу ознайомлення польського читача з творами якнайбільшої кількості українських поетів.

Хоч антологія вийшла недавно (у 1977 р.) у польських журналах появилися змістовні рецензії. Принципіальну наукову оцінку матеріалів дав М. Якубець (“Пшегльонд гуманістични” 1978, Но 9, стор.157). Автор приділив велику увагу перекладам української поезії в минулому, підкреслив пізнавальне значення хрестоматії та вказав на деякі особливості композиції. Позитивно оцінив останню частину антології, до якої увійшли твори 36 сучасних, переважно молодих поетів, і показав, що в такому обсягові українська поезія польською мовою з’явилася вперше. Справедливо закидає упорядникам, що випустили такий багатий матеріал без коментарів, бібліографічних довідок, не дали поруч з перекладами назв оригіналів. Інший рецензент Б. Догналік відзначила багатство книги, її багате джерело для пізнання розвитку української поезії від її початків до наших днів

(“Література на сьвеце” 1978, Но 11, стор. 288). До найкращих перекладів рецензентка зараховує “думки” в перекладі О. Лапського, вірші Г. Сковороди (переклад Є. Литвинюка), першу частину “Енеїди” І. Котляревського (переклад Є. Єнджеєвича), вірші І. Франка в перекладі Л. Пастернака, В. Слободника, К.А. Яворського, врешті декілька творів І. Драча в перекладі Ю. Вачкова, Ф. Неуважного і Є. Литвинюка.

Щоб мати повнішу уяву про масштаби поширення української поезії в Польщі, треба ще згадати про кілька спеціальних окремих випусків, присвячених національним літературам СРСР, у яких друкувалися також твори з української поезії. Хочеться, зокрема, нагадати том сучасної української радянської поезії, підготовлений Ф. Неуважним “Сучасна радянська поезія” (1975) з репрезентабельним вибором віршів Бажана, Драча, Коротича, Лубківського, Олійника, Щербака, Симоненка; антологію радянської поезії (редактор Б. Бялокозович) п.з. “Як унесьць вершем Твойом хвале” (1977) з кільканадцятьма творами Рильського, Сосюри, Бажана, Шаповала, Павлича, Драча та інших поетів, які присвятили свої твори польській тематиці. До цього слід ще додати український номер товстого журналу “Література у світі” (1978, Но 11) з багатим художнім матеріалом, віршами таких поетів, як Л. Костенко, Д. Павличко, С. Йовенко, М. Бажан, І. Драч, М. Руденко, а також 11 номер журналу

“Поезія” за 1976 р. в значній мірі присвячений українській радянській поезії.

На закінчення треба додати, що у сімдесяті роки в перекладах української поезії наступив значний поступ, вийшло кілька добрих видань, зріс рівень редакторської праці, з’явилися окремі твори як давніх, так і сучасних поетів, окремі збірки одного автора й антології. Слід сподіватися, що і в наступні роки зацікавлення українською

поезією, якщо не зростатиме, то буде на такому ж рівні. Добрий початок зробила збірка віршів Д. Павличка в упорядкуванні Ф. Неуважного “Істота жечи” (1980).

Український календар, 1982

ВАЖКА ЗАДАЧА

- Не придумую, що купити жінці на Новий рік?
- Так запитай у неї.
- Еге, у мене нема стільки грошей!

PIG & WHISTLE INN Ltd.

В Л А С Н И К И

Андрій ДУТКО,

Петро КОП’ЯК,

Павло ДРОЗД

Тел: 634-0404

5527 Lakeshore Road Burlington, Ont.

**Філія Українського Національного Об'єднання
Відділ Української Стрілецької Громади
Відділ Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб**

5213 Hutchison Street

Montreal, Quebec

H2V 4B4

Пересилають щирі побажання найкращих організаційних успіхів Президії та Крайовій Екзекутиві УНО.

Філія УНО в Монреалі, у провінції Квебек заснована 1933 року. Разом з Братніми Організаціями проводить у взірцевій співпраці прикладну українську національну і культурно-освітню працю. В 1980 році відзначила дуже успішно Золотий Ювілей "Нового Шляху". Втішається прихильністю і пошаною української громади в Монреалі. Через своїх делегатів і хор Філія активно співпрацює з місцевим Відділом КУК.

Знаменитий чоловічий хор "Україна" при Філії, якого диригентом є п. Іван Козачок, виступає майже на всіх національних святах та громадських імпрезах міста Монреалу. Хор також ширить славу української пісні серед співгромадян.

Філія має великий дім, в якому приміщуються Братні Організації, Українська Національна Кредитова Спілка, вправляє хор та танцювальні групи молоді.

В. Шutoй

МОТРЯ КОЧУБЕЇВНА

Особа Мотрони Кочубей і понині лишається загадкою. Ми знаємо про неї настільки мало, що автор чотиристороннього “Малоросійського родословника” спромігся написати навпроти імени Мотрони лише два слова: хрищениця гетьмана Мазепи.

А 140 років тому, коли побачила світ поема О.С. Пушкіна “Полтава”, документи, що стосуються любовної історії Мотрони і Мазепи, ще не були опубліковані. І деякі сучасні Пушкіну критики насміхалися над любов'ю старого гетьмана Мазепи і юної красуні Марії. Дехто цілком відкидав цю любовну природу, виступав проти можливості і природности такого кохання.

У замітці “Спростування на критику” Пушкін писав, що “Полтава” не мала успіху. “Журнали взялися довести мені причину того. Вони, по-перше, оголосили мені, що зроду небачено, щоб жінка закохалася в старика — і отже любов Марії (Мотрони) Кочубеєвої до старого гетьмана (втім, історично доведеної) не могла існувати.

Але Марія, образ художній, мала свій прототип — особу історичну — Мотрону Василівну Кочубей. І

Пушкін добре знав, що любов Мазепи і Мотрони — факт історично вірогідний. Дані про Мотрону Кочубей і гетьмана Івана Мазепу Пушкін міг почерпнути у докладних працях І.І. Голикова і Д.Н. Бантиша-Каменського.

Вже після виходу в світ “Полтави” і загибелі великого поета були опубліковані нові документи — 12 листів Мазепи до Мотрони, лист В.Л. Кочубея до Петра І, в якому він повідомляє про сватання Мазепи до його дочки, а також різні записки. З цих матеріалів ми дізнаємося історично вірогідні подробиці романтичної історії старого гетьмана і його молоді хрищениці.

У 1702 (за іншими даними, у 1704) році вмерла дружина Мазепи, з якою він прожив 35 років. Про неї лише відомо, що вона була дочкою білоцерківського полковника Семена Половця. Її перший чоловік займав ту ж посаду. Ім'я її історія не зберегла. Дітей у неї з Мазепою не було. На той час Мазепі минуло з одних джерел 73 роки, з інших — 69, а з третіх — 58. Мабуть, найближче до істини припустити, що Мазепі було тоді не менше 64-65 років.

Після смерти дружини Мазепа рішив одружитися вдруге. Вибір його зупинився на красній дочці В.Л. Кочубея Мотрі. У листі до Петра І Кочубей писав, що Мазепа сватав “дщерь мою, дівицю”, наголошуючи цим на молодості дочки. Але скільки тоді Мотроні було років, невідомо. Відомо лише те, що вона була четвертою дочкою і п'ятою дитиною у сім'ї Кочубеїв.

Кочубей обурювався з приводу того, що Мазепа “ему же восприемлемую от святого крещения духовную дщерь” хоче взяти “в супружество” (за старими православними канонами хрищений батько не міг одружитися зі своєю хрищенницею).

Сама ж Мотрона інакше оцінювала події. Вона знала Мазепу з дитинства, багато разів бачила його у себе вдома. Спостерігала, як перед ним, могутнім володарем України, тремтіли і схилилися всі, як шукали в нього допомоги і підтримки і ладні були за першим словом виконати будь-яке його бажання. Можливо, їй подобалася і зовнішність Мазепа...

І от ця всесильна людина просить її руки. Реальна можливість стати гетьманшею України, бути першою! Ця гордовита думка виявилася в Мотроні сильніше будь-яких інших мотивів.

Мазепа, безумовно, знав про почуття і настрої Мотрони. 2 грудня 1704 року Мазепа, перебуваючи в Бахмачі, прислав зранку свого служника Дем'яна до Кочубея із свіжою рибою в подарунок. Дем'ян скористався можливістю, щоб

поговорити з Мотроною “на самоті”. Він сказав їй, що його пандуже хоче її побачити і щоб вона прибула до нього, обіцяючи їй за це три тисячі червоних золотих. Вона відмовилася. В той же день Мазепа повернувся в свою резиденцію — в Гончарівку на околиці Батурина — і знову послав до Кочубеїв меткого і пронозуватого Дем'яна, щоб побачити Мотрону і пообіцяти їй 10 тисяч червоних золотих. Але Мотря — дочка одного з найбагатших людей України — не спокусилася на золото.

Візита Дем'яна продовжувались. То Мазепа просив Мотронину сорочку, то намисто з її шні. “А якось вночі, — скаржився Кочубей Петру І, — як вовк вівцю, так він (Мазепа) дочку мою викрав таємно”. Та вельми вірогідно, що Мотрона втікла до Мазепа сама.

За суворими нормами того часу, перебування дівчини в будинку одинокого чоловіка вкривало її незмивною ганьбою. Можливо, що й Мазепа, і Мотрона розраховували на те, що Кочубеям доведеться зважити на факт появи їхньої дочки у гетьманському домі і вони змушені будуть погодитися на одруження. Але вони не врахували, на що в критичний момент може наважитися енергійна і рішуча мати Мотрони.

Коли пізно вночі батьки не знайшли дочки і, здогадавшись, де вона може бути, вдарили на сполох у своїй домовій церкві, збігся народ. Кочубеї почали скаржитись на Мазепу, викликаючи проти нього гомін обурення.

В цей час Мотрона перебувала в покоях гетьмана, які були

розташовані в глибині палацу. Там точилася довга нічна розмова. Як потім пригадував Мазепа, в ту ніч під час їхньої любязної бесіди дівчина неодноразово давала йому “свої рученьки”. Мотрона говорила йому: “Що б не сталося, а любов між нами збережеться. Хай бог несправедливого карас; любиш ти мене чи ні, а я тебе, згідно слову своєму, до смерти любить не перестану...”

Та от у гетьманській резиденції, яка знаходилася не більш як за кілометр від будинку Кочубеїв, почули шум. Мазепі доповіли, що до садиби генерального судді зібрався натовп, що там стоїть “і плач, і ридання, і вопль мног”.

Створилася критична ситуація. Щоб не загострювати обстановку, Мазепа вирішив повернути дівчину в батьківську домівку. На прощання він подарував їй діамантовий перстень, найкрасивіший і найдорожчий з усіх, які були в нього.

Мотрону супроводжував російський полковник Анненков, який постійно перебував при українському гетьмані. Мабуть, Мазепа вчинив так, щоб міг виправдатися перед царем, якщо той дізнається про цю історію.

Як би там не було, “привселюдний” і гучний скандал, влаштований Кочубеями, сприяв швидкому поширенню чутки спершу в Батурині, а потім і за його межами.

На суворе батьківське поведіння дочка відповідала тим, що їй “на батька і матір наплювати”. Мотрона не переставала “бігати” до предмету свого кохання. Кочубеї вважали, що вона дійшла до безумства,

приписуючи це “чарам і причаровуванню”, до якого нібито вдався Мазепа.

Ось що відомо нам про Мотрю Кочубеївну з історичних документів.

Найбільший знавець історії старої України історик минулого століття А.М. Лазаревський писав, що після 1704 року про Мотрю “не збереглося ніяких дальших відомостей; слід гадати, що вона вмерла тоді ж, можливо, покинута і обережним коханцем, і роздратованою матір’ю”.

У такому авторитетному виданні, як “Енциклопедичний словник” Брокгауза і Ефрона, читаємо: “Мотря Кочубей була у 1707 р. видана заміж за генерального суддю Чуйкевича, якого Мазепа встиг схилити на свій бік, а потім заслана разом з чоловіком у Сибір”. Все це — безпідставні вигадки. Точно відомо, що за Чуйкевича (не генерального суддю, а сина його) вийшла заміж не Мотря, а сестра її — Катерина. В Сибір ні вона, ні чоловік її ніколи не засилялися.

Охочі до сенсацій, не звертаючи уваги на відсутність первісних документальних даних, друкували і друкують карколомні відомості про Мотрю Кочубей. Ходила місцева легенда, що вона постриглася в монахині і доживала вік у Покровському жіночому монастирі поблизу Полтави. Рік тому автор замітки “Зіркою блищать її очі” запевняв читачів, що Мотря разом з батьком своїм була у 1702 році в Парижі. Всі ці твердження позбавлені будь-яких підстав.

Мотря Кочубей належить до числа

тих історичних осіб, про яких збереглося мало вірогідних даних,

але навколо імен яких виникла сила-силенна вигадок і пліток.

ПЕРЕСАДКА СЕРЦЯ

Семирічний Василько каже матері:
— Мамо, а нашій Марусині робитимуть пересадку серця.

— Що ти мелеш?
— Слово честі, мамо! Я сам чув, як учора ввечорі сусідський Івась їй наспівував: “Візьми моє серце, дай мені своє...”

Home of M. & S. QUALITY MEATS

СМАЧНІ М'ЯСНІ ВИРОБИ НАЙЛІПШОЇ ЯКОСТІ

Tel: 942-4924

915 Main Street

Winnipeg, Manitoba

А П Т Е К А

ACRON PHARMACY LTD.

в л а с н и к и:

Борис СЕМЧИШИН і Іван КЛИМАШЕВСЬКІ

2425 Bloor Street West Tel: 766—2401

2318 Lake Shore Blvd. W. Tel: 259—6361

Toronto, Ontario

СКАРБИ МУКАЧЕВСЬКОГО МАНАСТИРЯ

Мукачевський монастир, збудований в 14 віці подільським князем Федором Коріяновичем, не тільки цікавий пам'ятник архітектури, але в минулому і цитаделя слов'янської культури. Досі тут збереглися оригінали картин відомих в Європі художників, зв'язані з культурою та історією Закарпаття, рідкісні зразки іконопису, що являють чималий інтерес. Але нікому і на думку не спадало, що в монастирській бібліотеці віками покоїлись найунікальніші пам'ятки письменства.

Старий закарпатський партизан, чудовий знавець старовинних книг, історик Іван Хоменко, який працює в краєзнавчому музеї, вирішив оглянути фонди монастирської бібліотеки. Він не покладав особливих надій на якісь нові відкриття. Проглянувши кілька книг, розчарувався, вирішив, що оглядати фонди безцільно. Однак, збираючись було йти, Хоменко востаннє взяв з полиці ще одну запорошену книгу. Розкривши її, він не повірив своїм очам. Тут знаходиться написане півуставом "Закарпатське євангеліє", датоване 1401 роком.

Книга — найунікальніша пам'ятка слов'янської культури — дуже потерпіла від вогкості, але, на щастя, майже всі аркуші її збереглися. Добре збереглися і вигадливі красиві заставки, виконані кіноваррю і чорнилами.

В кінці книги — грамота, яка закінчується словами: "Сие тетраевангелие исписася в Налабском граде (так у давнину називався Королевський замок, руїни якого збереглися до цього часу в селі Королево Севлюшського повіту, тепер Виноградського району) у Михалевої избе Кралхазской в лето 6909 (тобто в 1401 році) Станиславом граммати-ком многогрешным".

Якщо "грамматик" означає не прізвище, то це є свідченням того, що вже на самому початку XV віку на Закарпатті були письменні люди, які займалися переписуванням книг, і, як видно, не тільки церковних.

Ось першодруковані, написані "кирилівською" азбукою і румунські книги, видані Швайпольтом Фіолом в Грушівському монастирі. Їм немає щіни. Хто такий Фіол Швайпольт?

Цей першодрукар, за повідомлен-

ням академіка Тихомирова, ще в 1491 році заснував друкарню в Кракові, тодішній польській столиці. Поки ще не ясно, як він опинився в Грушівському монастирі, де заснував друкарню і друкував книги “кирилицею”. Питання про цю друкарню вже друге сторіччя є предметом наукових дискусій.

В бібліотеці знаходиться найцінніший зразок білоруського письменства “Библия руска, виложена доктором Франциском Скориною из славного града Полоцка, Богу ко чти и людем посполитым к добру научению”. Дата 1519 рік. Найрідкісніша книга видана в Празі в 1519 році відомим

білоруським мислителем, філософом, культурним громадським діячем XVI віку Георгієм (Франціском) Скориною.

Передмови Скорини до всієї книги, а також його знамениті передмови до “Книге Исуса Навина”, “Книге о Руфь” і “Книге Єсфиль” — найцінніші зразки білоруського письменства. Тут же “Библия, сиречь книги Ветхого и Нового завета” першодрукаря Івана Федоровича, унікальної книги виданої в Острозі в 1581 році! Відкрито безсмертний пам’ятник українського книгодрукування — документ культури українського народу в XVI ст.

**ARMADALE
MEAT PRODUCTS Ltd.**

**Finest in European Style Meats
in Toronto & District**

J. LECHNOWSKY

*2404 Bloor St. W., Toronto, Ontario
(416) 767-3424*

INDUSTRIAL COATING CO.

**В л а с н и к и
Т. і В. БОЯР
продукція індустріальних ляків,
емалю варнішів і фарб**

800 Garyray Dr. WESTON, ONTARIO Tel: 741-5620

СЛОБІДСЬКА УКРАЇНА

Слобідською Україною, в другій половині XVII століття, називалася територія сучасних Сумської, Харківської областей Української ССР і прилеглих до них районів Воронізької і Курської областей Російської ССР. В тому часі вся територія Слобідської України знаходилася в межах тодішнього Московського царства за білгородською лінією укріплень, вона часто зазнавала нападів кримських татар і протягом тривалого часу була слабо заселена. Інтенсивне заселення цієї території почалося з першої половини, а особливо посилювалось в другій половині XVII століття.

Основну масу населення Слобідської України становили вихідці з Лівобережної і Правобережної України, які тікали сюди від шляхетського гніту. Шукаючи захисту від сваволі панів, вони великими групами вирушали в межі Московського царства і заселяли Слобідську Україну. Як видно з історичних документів, українці почали переселятися особливо в південні степи, вже з другої половини XVI століття. В 1638 р. переселилися до Чугуєва учасники селянсько-козацького повстання на чолі з

Яковом Острянином. У 1650 р. біля річки Охтирки оселилося близько тисячі переселенців із-за Дніпра. Через деякий час вони побудували городок, а слідом за цим заклали слободи Городне, Колонтаїв та інші.¹⁾

Масове переселення відбулося в 1651 р. після укладення Білоцерківського договору гетьм. Б. Хмельницького з Польщею, коли польська шляхта одержала право повертатися в свої колишні маєтки в Україні. В березні 1652 р. на Слобожанщину переселилося 2 тисячі чернігівських козаків і селян на чолі з полковником Іваном Дзиковським. Переселенці оселилися над річкою Тиха Сосна, неподалік від урочища Рибний Плес, де заснували місто Острогоське. У зв'язку з цим Острогоське називали ще Рибним, або Рибінськом.²⁾

Українські поселенці з самого початку свого життя на Слобожанщині будували міста-фортеці, щоб забезпечити себе від хижацьких нападів татар. За стінами цих фортець укривалися від небезпеки не тільки жителі даного міста, але й населення суміжних сіл. Більше того, у великих селах, розташованих

віддалік від укріплених міст, будувалися оборонні споруди. По містах і селах день і ніч стояли вартові на всіх найголовніших шляхах. Усі дорослі люди постійно мусли бути при зброї, і завжди треба було виділяти людей для охорони тих, які були зайняті якоюсь роботою.

На початок 50-х років XVII століття припадає заснування Харкова, який набув значення центра Слобожанщини. Як свідчать документи, в 1654 р. сюди прибуло кількесот сімей українських переселенців на чолі з І. Каркачем. Вони почали будувати примітивні землянки й дерев'яні укріплення і проклали через ліси дорогу до Торських соляних промислів (тепер місто Слов'янське Донецької області). В 1655 р. сюди прибула ще одна група переселенців (кількесот) чоловік, а в 1656 — 1659 роках тут збудовано фортецю для захисту Слобідської України. У фортеці, на значній глибині, було прокладено кілька довгих підземних ходів до води, для виходу на випадок облоги в приховане від стороннього ока місце.

На початку 1655 р. група переселенців під керівництвом Г. Кондратьєва заснувала Суми. В 50-ті роки на місці колишнього Охтирського городища виникло місто Охтирка, яке належить до найдавніших міст Слобідської України. В 1657 р. тут налічувалось 1576 осіб обох статей. В 50-ті роки засновано також Краснокутськ, Чугуїв, Лебедин, Мерефу,

Недригайлів, Білопілья та інші. У 1652 р. на Слобожанщині вже існувало 57 міст і містечок. Трохи пізніше виникло ще понад 50 нових міст, у тому — Богодухів, Балаклія, Суджа, Зміїв, Ізюм, Коломак, Ворожба.

Міста Слобідської України перетворилися у великі економічні центри, які мали певну спеціалізацію. В Харкові, зокрема, було зосереджено виробництво килимів. У Сумах розвивалося шевське, ткацьке, гончарне, кравецьке, ковальське, ливарне та інші ремесла. Чугуїв славився виробами кушнірів, Охтирка — художньо-оформленими плахтами. Богодухів — шкіряними виробами, Нова Водолага — виробами гончарів.

Під кінець XVII століття населення Слобожанщини становило понад 100 тисяч чоловік, а в 30-х роках XVIII століття тут було не менше 475 поселень та близько 190 тисяч населення. В 1773 р. налічувалось 672 поселення з населенням 570459 чоловік.³⁾

Використовуючи українських поселенців для економічного освоєння та охорони південних кордонів Московського царства від нападів кримських татар, царський уряд на пільгових умовах наділяв їх землею, надавав значну допомогу грошми, реманентом, насінням для посіву, зберігав за ними козацькі привілеї та самоврядування. Поселення, що їх засновували українські переселенці, називалися слободами, від яких дістала свою назву Слобідська Україна. Водночас

Слобідську Україну заселяли так звані служилі люди, тобто особи, що перебували на державній, адміністративній і військовій службі Московських царів.

Переселенці принесли в нові місця землеробський досвід і знання з різних галузей сільського господарства. Кліматичні умови Слобожанщини для сільського господарства в цілому і зокрема для землеробства були дуже сприятливі. Край був багатий лісами і річками. Земля відзначалася родючістю і давала високі врожаї зернових, олійних і технічних культур. Розвиненими галузями сільського господарства були садівництво і скотарство. Велику роль в економіці Слобожанщини відігравали також такі промисли, як бджільництво, рибальство, млинарство, гуральництво і шинкарство. У лісових місцевостях було поширене добування смоли і дьогтю. Поряд з промислами розвивалися різні ремесла.

Крім козацького та селянського дрібного землеволодіння, розвинулися на Слобідській Україні також і великопанські, козацької старшини, російського дворянства, а також монастирів, зокрема лубенського Мгарського і подільського Лебединського монастиря, які мали величезні маєтки з угіддями, садами, млинами, пасіками тощо.

Населення Слобідської України поділялося на козаків, які у XVIII столітті становили майже половину людності, духовенство, міщан і селян (т. зв. "посполитих"). Між

козацтвом а селянством була та основна різниця, що козаки несли також військову службу, а селянство займалося хліборобством та скотарством. В основному організація народного господарства на Слобідській Україні була подібна до тієї, що на Гетьманщині.

У процесі заселення на Слобожанщині склався адміністративний і військовий устрій, який був близький до того, що існував на Лівобережжі й Запоріжжі. В 50-х роках XVII століття тут утворилися чотири адміністративні і військові одиниці — козацькі полки: Острозький (Рибинський), Охтирський, Сумський і Харківський. В 1681 р. із Харківського виділився п'ятий — Ізюмський. Кожний полк являв собою велику територіальну округу, що поділялась на сотні, куди входила певна кількість міст, містечок, слобід, сіл і хуторів. На чолі полку стояла полкова старшина, яка складалася з полковника, обозного, судді, осавула, хорунжого і двох писарів.

Влада полковника була досить великою. Він відав усіма адміністративними, судовими й військовими справами на території полку. Він мав право роздавати певні полкові землі в спадщину козацькій старшині за вірну службу, різним адміністративним особам, церквам і т.д. Дарування земель та офіційні розпорядження полковник оформляв своїми універсалами. Серед полкової старшини обозний мав друге керівне місце за полковником. Він розпоряджався полковою

артилерією, всіма укріпленнями й на випадок хвороби або відсутності полковника виконував його обов'язки (однак без права видавати універсали). Суддя віддав судовими і адміністративними справами в полковій канцелярії — ратуші. Осавул допомагав полковникові у військових справах. Хорунжий оберігав полковий прапор, був начальником полкової музики та над хорунжими козаками. Полкові писарі були секретарями в полковій канцелярії — один у військових, другий у цивільних справах. Полкові регалії (знаки влади) склалися з полкового прапора, полкової печатки та полкової булави — пернача або шестопера, який являв собою срібну або позолочену палицю (довжиною до 0,5 м) з литою позолоченою головкою і шістьма ажурними персями.

Козаки за своїми військовими обов'язками поділялися на дві групи: компанійців (виборних козаків) та їх підпомічників. Компанійці несли військову службу, а підпомічники мали постачати козацькому війську провіант, фураж, обробляти землі виборних козаків під час їхнього перебування на військовій службі. Кожний компанієць міг мати від двох до шести підпомічників, а полковник навіть — до двадцяти. Більшість підпомічників не мала свого господарства, а жили при заможних козацьких сім'ях. За даними 1734 р., у п'яти слобідських полках налічувалося близько 25 тисяч підпомічників.⁴⁾

Ще більш залежною і гнобленою групою населення були селяни, які жили на землях власників — козацької старшини, шляхти, вищого духовенства — і вважались їх підданими. Селян-кріпаків все більше обтяжували вимогами виконувати найрізноманітніші натуральні і трудові повинності.

Керуючи політичним і економічним життям краю, козацька старшина посилювала феодально-кріпосницький гніт, перетворюючи населення слобід і рядових козаків у селян-кріпаків. Внутрішній розвиток Слобідської України в другій половині XVII століття йшов по шляху зміцнення феодально-кріпосницьких відносин. Клясові суперечності на Слобідській Україні загострювалися також внаслідок наступу царизму, який, не бажаючи враховувати місцевих особливостей, поступово обмежував самоврядування Слобожанщини.

Остаточно Катерина II в 1765 р. ліквідувала козацьке самоврядування Слобідської України. Замість розформованих слобідських козацьких полків було створено регулярні Харківський уланський, Ізюмський, Острогозький, Охтирський і Сумський гусарські полки. Рядові козаки були записані на 25-річну військову службу, а козацькій старшині надано право йти у відставку дворянами та займатися своїм поміщицьким господарством, або залишатись на офіцерській службі в новоутворених регулярних полках. Територія Слобідської України увійшла до складу

Слобідсько-Української губернії з поділом на п'ять провінцій. Остання проіснувала до 1780 р., увійшовши до складу Харківського намісництва, на чолі якого був поставлений генерал-губернатор з широкими правами. В першій половині ХІХ століття намісництво перейменовано на Харківську губернію.

Слобідські козацькі полки з їх козацьким самоврядуванням проіснували понад 100 років. Вони були тією військово-адміністративною організацією українського населення Слобожанщини, яка виправдовувала себе на певному

етапі історичного життя, зокрема, в тяжкій боротьбі українського народу проти турецько-татарських агресорів.

1) К. Стецюк. Народні рухи на Лівобережній Україні в 50-70-х роках ХVІІ ст. Київ, 1960, стор.293.

2. Історія Української РСР. У восьми томах, десяти книгах. Том ІІ. Київ, 1979, стор. 124.

3. А. Слюсарський. Слобідська Україна. Харків. 1954, стор. 51.

4) Радянська енциклопедія історії України. Том ІІІ, Київ, 1971, стор.390-391. Український календар, 1982

WILLIAM N. BODDY

CHARTERED ACCOUNTANT

В. Н. БОДУЙКЕВИЧ

Tel: 531-7222

1699 Dundas St. W.

Toronto, Ont.

BARMAC GARAGE DOORS MFG. LTD

W. W D O W Y C H

Tel. office 624-3862

Storm windows

Steel-wood and fiberglass doors

Electric and Radio Control operated

Sales and service — Industrial and Residential

Phone 661-5151, 669-9590, 669-9591

126A Peelar Road — Concord. Ontario

ОКСАНА І БЕАТРИЧЕ

Ой, покину я, браття, покину
Солов'їв і червону калину
І про ту чорнобривку Оксану
Я співати пісню перестану.
На Європу, психічну Європу
Я спрямую ходу легкостопу
І свій хист і снагу молоду
У Велике Письменство вкладу!

Прощавайте, черешні і вишні,
Огірочки і сало колишне,
І до сала чарки безнастанні,
! духмяні борщі на сметані!
Прощавайте! Нехай реалісти
Остаються вас пити і їсти
І співають про вас, навісні,
Некультурні і дикі пісні.

Я рушаю у далечі сині!
Там засяду в старому касині
І змалюю умріяні стрічі
Із тобою, моя Беатриче!

І дивитимусь п'яний сторадо
До безбрових очей твоїх, Ладо,
І з тобою, солодка, удвох
Розпочну найславнішу з епох.

Бо тоді в поетичному русі
Вознесеться, мов шпиль на Ельбрусі,
До космічних хоралів натхена
Українська нова кантилена!
І постане Письменство Велике
І на всі благородні язики
Аж за синій Атлант-окіян
Перекаже його драгоман.

І негайно у коло велике
Заберуть нас культурні язики
І воскликнуть: "Евіва! Осанна!"
То ж до фраса сердешна Оксана,
Хай живе Беатриче безброва —
Джерело ірреального слова
І моїх ірреальних стремлінь!
А Оксані сердешній — амінь!

ЧЕРВЕНСЬКІ ГОРОДИ — ОБОРОННИЙ СОЮЗ НА ЗАХОДІ

Коли вам знадобиться бути на давніх валах столиці Червенських городів, поклоніться тіням наших предків, що в союзі боронили князівські землі від заходу.

В X ст. в Києві була досить сильна держава, що збройною силою мірялася з тодішньою Візантією й була зацікавлена зв'язками з нею та з територією півдня та обороною зо сходу від диких кочовиків. Давня Русь західними українськими землями цікавилася мало, тому ці волості знаходили в себе організаційні сили складати союзи з метою спільної оборони. До Союзу Червенських городів належали у XI ст.: Перемишль над Сяном, Звенигород, Белз, Холм, Грабовець, Сутейськ (місце положення невідоме), Володимир, Луцьк, Шеполь, Перемишль, Всеволож (коло Сокаля), Броди та інші міста. Приблизна територія зазначена на нижчеподаній мапці.

Дотепер зроблені археологічні розкопки, спостереження та скупі літописні звістки доказують, що на території теперішнього поселення Чермна і Ванієва (цю волость Москва віддала Польщі) залишені вали доказують, що тут було центральне укріплення та влада Червенських городів.

Від ранніх віків нашої історії польські королі постійно силкувалися закріпити свою границю з Україною на ріці Бузі, натомість українські князі пересували границю на ріку Вислу. Територія цього міжріччя постійно була тереном збройних дужань. Є навіть теорія, що приблизно на цю територію дещо з центром Волині вже в VI ст. та вздовж ріки Буга заселявали племена дуліби, бужани, пізніше волиняни та що звідси почалося розселення слов'ян на захід, схід і південь. Тодішні провідники племен були добрими стратегами, що вибрали на поселення територію між болотистим Поліссям та гористими Карпатами. При наглих наскоках кочовиків населення рятувалося втечею в котрий-будь бік — у гори, або у болота. Популярно ця територія також називається Побужжя, Забужжя, а навіть Надбузька земля, без точно визначених меж, — це умовне, що власне відповідає давньому Союзові оборони.

Первісний середньовічний лад надбузьких племен десь у IX ст. розпадався, на його місце прийшли Червенські городи вже з вищою формою організації міжплемінного союзу, бо, мабуть, одне плем'я вже не мало сили боронитися перед нападами надвіслянських племен. Слід зауважити, що мусіла вже тоді бути спільна мова, якісь спільні життєві інтереси, що лучили між собою дулібів, бужан і волинян, без цього зговорення було б зовсім неможливе.

Коли дикі орди на сході зросли в силу і почали загрожувати Києву, зо стратегічних мотивів прийшла потреба поширити кордони на захід; в 981 р. Володимир Святославович, прозваний пізніше Великим, вирушив з військом проти Польщі, зайняв Червенські городи та Перемишль над Сяном. Тоді власне Надбузька земля увійшла в склад Київської держави і залишилася її вірною і до сьогодні. Про цю подію Київський літопис під вишезгаданим роком пише: “В літо 6498 (981 р.). Иде Володимиръ к Ляхомъ и зая грады ихъ, Перемышль, Червень и ины городы, иже суть и до сего дне подъ Русью” (Іпат. літ., СПб., 1871, ст. 54).

Столиця Червенських городів Чермно над річкою Гучвою, де виявлено будівлі старих мурованих церков з X-XI ст. (З досліджень О. Цинкаловської)

Важний історичний факт, що тодішня волость, яка пізніше почала зватися Холмщиною також увійшла до складу Київської Русі-України. Ці заходи наших князів явно доказують, що княжий Київ зовсім не звертав уваги на московську північ, але цікавився справами свого народу, з яким він був кровно зв'язаний та своєю землею, яка тоді через цей народ належала до нього. Отже штучно придумана росіянами “спільність трьох народів” зовсім відпадає. Ясно, у нашого північного сусіда нема історії й тому він творить легенди, які історією ніколи не будуть.

Простір між річкою Гучвою і Бугом переважно чорнозем, як ми вже казали, був заселений дулібами і бужанами, їх поселення тягнулися аж до річки Стиру: про це нас переконує наявність тут чисельністю масивних городищ, будованих згідно з плямами і потребою того часу. В долинах рік і річок, як: Бугу, Гучви, Лугу, Полтви і Сяну є понад сотня таких городищ — житлових та оборонних пунктів. На цім просторі, як твердить проф. О. Цинкаловський (“Старовинні пам'ятки Волині”, Вінніпег, 1975, ст. 12) між IX і X ст. постали Червенські городи. На заході умовною границею могла бути долина річки Вепр і Розточчя, звідси починалися землі польських племен. Центром цього врожайного простору власне був Червень. Пізніше ця назва перенеслася на Гавличину, як “Червона Русь”. Можливо, що тутешні жителі шукали аналогії з Київською Руссю і тому без труднощів прийнялася Червона Русь, що властиво мало б бути “Червенська”.

Проф. О. Цинкаловський особисто в 1937 р. обслідував вали давнього Червеня. Місцеві жителі показували йому на старім городищі місце назване в народі “Золота гірка”. Після поверхових розкопок знайдено муровані фундаменти і частини стін загадкових будівель, є припущення, що це були давні церкви та що сюди християнство було занесене із заходу місіонерами ссв. Кирилом і Методієм, слов'янським вчителями. Ще донедавна тут були городища, що їх місцеві жителі називали “Манастир”, “Чорноземка”, “Червень”. Це ніщо інше, як старі назви, що залишилися по руїнах наших давніх предків. Довкола самого городища Чермна у напрямі містечка Тишівці і Переспи простягається пасмо ще тоді недосліджених земляних насипів-фортифікацій. Здається, що приблизно 1955 р. виїздила туди польська археологічна експедиція, але ми не могли знайти їх вислідів пошукувань. Додаймо, що це не є в польськiм інтересі публікувати докази давньої української культури.

Коротко після першого походу на українські західні землі Володимир Великий, після охрищення, вже як християнин виступив з військом проти Білих Хорватів, що тоді заселявали Підкарпаття, він тоді мав з собою єпископів, здогадуються, що вже тоді були тут християни та якась церковна організація для праці тих єпископів (назване джерело, ст. 12). Після поділу Київської держави в другій половині XII ст. Забужжя (Холмщину) прилучено до Волині, потім на деякий час Червенська земля відокремилася і знову була самостійна.

Кн. Роман Волинський (Мстиславович), що злучив Волинь з Галичиною і тим створив на ті часи досить сильну державу, відбув походи проти Литви і Польщі і мав на меті розширити і зміцнити Побужж. Князь Данило та його брат Василько пішли слідами батька: в 1214 р. зайняли Червенські городи. Обидва брати від 1219 р. почали укріпляти Забужжя (пізніше Холмщина). Спочатку вибрали на столицю Угровеськ (тепер Угруськ) над р. Угорки. В 1234 р. Данило прилучив Червенську землю і Дорогичин до Галичини. В 1243 р. пішов з військом на Люблин, зайняв його та укріпив. Від того часу Червень почав занепадати, бо оборонні укріплення перенесено далеко на захід, аж до Люблина.

Державне життя України майже на століття припинили наскоки диких племен сходу, які ми популярно називаємо ордами. Друга небезпека дала себе знати від півдня: в 1240 р. татари ненадійно напали на Київ, сильно його понижили і пішли походом на українські землі. Данило задумав перенести державний центр України на безпечніше місце, на захід. До цього знайдено пригоже місце, що за місцевими переданнями називалося холм (підвищення, горбок), що згодом стало назвою столичного міста Холма.

Про Холм маємо цінні звістки в Галицько-Волинські Літописі за роки 1204-1290. Користуючись зрозумілим перекладом Леоніда Махновця (Львів, 1982, ст. 59-60 за 1237-1259) знаходимо такі дані (в давнину божества писали з малої літери. В даних умовах автор задержав під атеїстичною владою цю стару практику), а саме:

Так от, раніш ми писали про пожежу города Холма в Куремсину війну. Город же Холм так був споруджений за божим велінням. Коли ото Данило княжив у Володимирі, спорудив він город Угровськ і поставив у ньому єпископа (Юсафа). Але (якось), коли він (Данило), їздив по полі і діяв лови, то побачив він на горі гарне і лісисте місце, оточене навкруги його полем, і запитав тамтешніх жителів: “Як іменується се місце?” І вони сказали: “Холм йому ім'я є”. І, уподобавши місце те, надумав він, що поставить на ньому великий городок. Він дав обітницю богу і святому Іоанну Златоусту², що спорудить на честь його церкву.

І поставив він великий городок, та, побачивши, що бог помічником йому, а Іоанн підпомагачем йому є², спорудив він інший город, що його татари не змогли взяти, коли Батий всю землю Руську захопив. Тоді й церква святої Трійці запалена була і знову була споруджена.

Коли побачив се князь Данило, що Бог сприяє місцю тому, став він прикликати приходнів — німців і русів, іноплеменників і ляхів. Ішли вони день у день. І юнаки, і майстри всякі утікали (сюди) од татар, — сидельники, і лучники, і сагайдачники, і

ковалі заліза, і міді, і срібла. І настало пожвавлення, і наповнили вони дворами навколо города поле і села.

Звів також (Данило) церкву святого Іоанна (Златоустого), красну і гожу. І споруда її була така: склепінь чотири; з кожного вугла — склепіння. і стояли вони на чотирьох головах людських, вирізьблених одним умільцем; троє вікон прикрашені (були) стеклами римськими³; при вході в олтар стояли два стовпи з цілого каменя, і на них — склепіння; а верх же вгорі прикрашений (був) зорями золотими на лазурі; внутрішній же поміст її був вилитий з міді і з чистого олова, так що блищав він, як дзеркало. Дверей же її двоє (були) прикрашені каменем тесаним, — галицьким білим і зеленим холмським; різьблені одним умільцем Авдієм горорізьби (їх були) всяких барв і золоті, — спереду ж їх (на західних дверях) був зроблений Спас, а на північних — святий Іоанн (Златоустий), так що всі, хто дивився (на них), дивувалися. Прикрасив (Данило) камінням дорогим, бісером і золотом також ікони, які він приніс із Києва, і образ Спаса і пресвятої Богородиці, що їх йому сестра Федора дала з (київського) монастиря (святого) Федора; приніс він також ікону Стрітєння з (города) Вручого⁴ од отця його (Мстислава Мстиславича)⁵. Диву подібні (були образи сі), що погоріли в церкві святого Іоанна; один (архангел) Михаїл zostався (з) чудових тих ікон. І дзвони (Данило) приніс із Києва, (а) інші тут вилив. Усе це вогонь спалив.

І вежа (стояла) посеред города висока, щоб бити з неї довкола города. Знизу зведена з каменя п'ятнадцять ліктів у висоту, а сама зроблена з тесаного дерева і вибілена, як сир, сяяла вона на всі сторони. Близь неї був студенець, тобто колодязь, що мав тридцять і п'ять сажнів.

Храми (були) прекрасні, і мідь од вогню повзла, як смола.

Посадив він також сад гарний, і спорудив церкву на честь святих безмездників Кузьми (і) Дам'яна; має вона чотири стовпи, витесані з цілого каменя, що держать верх; з таких же (каменів витесані) і другі (стовпи); а в олтарі перед бічними дверима стоїть також гарний (образ) пресвятого Дмитрія (Солунського), принесений здалеку.

За поприще од города (Холма) стоїть також башта кам'яна, і на ній — орел кам'яний вирізьблений; висота ж каменя — десять ліктів, а з верхівками і з підніжжями — дванадцять ліктів.

Побачивши ж таку пагубу городу, — (а) ввійшовши в церкву, — він теж побачив пагубу, — (Данило) вельми пожалкував. Помолившись богу, він знову обновив церкву, і освятив (її)

єпископ Іоанн. А ще помолившись Богу, він спорудив (город Холм) кріпшим і вищим⁷, але вежі такої не зміг зробити, бо інші городи він ставив проти безбожних татар, — через те й не зробив він її.

У рік 6768 (1260). Спорудив він також превелику церкву в городі Холмі на честь пресвятої приснодіви Марії, величиною і красою не меншу од тих, що були раніш, і прикрасив її пречудовими іконами; приніс він також чашу із землі угорської з багряного мармуру, вирізьблену з дивовижним умінням, — навіть змієві голови були навкруг неї, — і поставив її перед дверима церковними, що їх називають царськими. Зробив він також у них хрещальню — хрестити воду на святе Богоявлення, а блаженний єпископ Іоанн зробив у ній вирізаний із гарного дерева і позолочений усередині та ззовні (ківорій?), диву подобен.

Але нехристи прийшли і сюди: в 1271 р. татарський полководець Бурундай обліг і Холм. (Вказане джерело, ст. 60-62).

На канві Червенських городів ми заторкнули українську історію та вказали на нові пляни кн. Данила — продовжити українську державність у безпечному місці на західніх землях. Але самі Червенські городи в наш час під сильним намаганням Польщі міцно стати на ріці Бузі всіма засобами, включно з археологією, доказують на “пограниччя” того терену.

Рішенням Історичної конференції дослідників польських в кінці грудня 1951 р. в порозумінні з советською делегацією на чолі з В.Д. Грековим, в квітні 1952 р. розпочато теренові обслідування в Чермно, на місці літописних Червенських городів. До уваги взято 56 городищ. Перед тим відбулася дискусія на тему українських літописних звісток, а тим самим і української історії, і всі відомі нам дані про наших предків різними гіпотезами заперечено, або піддано сумнівам. Розмір статті не дозволяє на цю тему дискусії, здається, що вистачить довшої вищепоміщеної звістки про заложення нової української столиці в Холмі на землі відвічних автохтонів наших тоді племен. На цім терені тоді не було жодної поважнішої польської споруди.

2) Пістет Данила до Іоанна Златоустого як до патрона-помічника, спорудження багатої церкви на його честь, є доказом того, що друге, христильне ім'я Данила було Іван. Справді, лист папи Іннокентія IV від 13 травня 1246 р. до Данила адресований *Ioanni regi Russie*.

3) Вітражі трьох вівтарних вікон

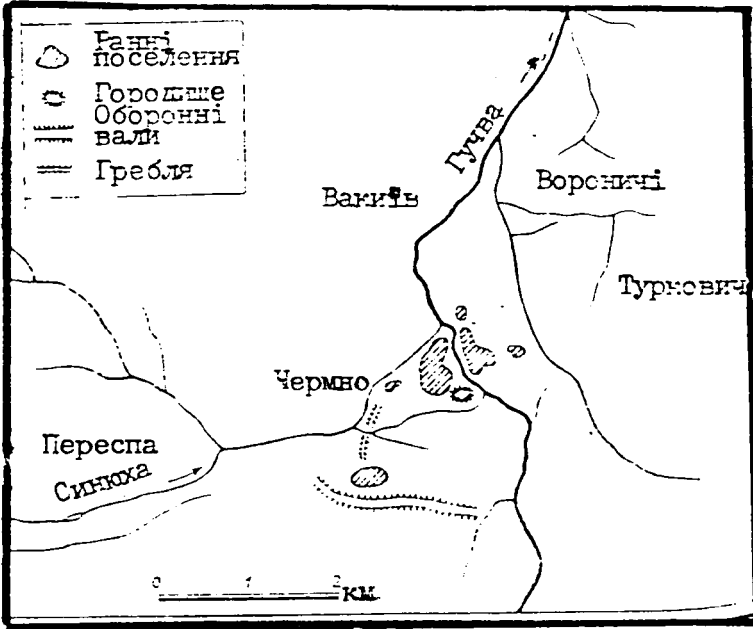
4) Нині — м. Овруч, р.ц. Житомирської обл.

5) Тут мовиться не про Данилового батька, а про батька Данилової жони Анни, Мстислава Мстиславича Удатного.

6) Башта ця частково збереглась донині.

7) Тобто зробив кріпшими і вищими стіни города-фортеці.

Праця археологічна польських комісій почалася в половині серпня і тривала до кінця вересня вищезгаданого року. Важним є зауважити, що всі назви урочищ, валів та окремих земельних ділянок українські, як: Городище, Замчисько, включно з Чермно, Гучва тощо, спольщити їх майже неможливо, хоча в авторів статті х) на цю тему постійне намагання. Само Чермно, терен Червенських городів досліджувано побіжно (поверхово). Знайдено кераміку з X-XII ст., поливану, також писанки, срібний кульчик, та ще кілька предметів, які поляки віднесли до київських виробів.

Червенські городи

Як бачимо нічого особливого поляки не знайшли. Навіть не бачили мурів, правдоподібно, ранніх церков, які в 1937 р. віднайшов і частково відкопав проф. О. Цинкаловський. Десь у цім часі, пригадую, у Вінніпегу ми дискутували цю справу і хтось висловив думку, що поляки всі знахідки на Червенських городах "закопають ще глибше, щоб покоління їх не знайшли". Воно і так сталося.

Але за ріку Буг польщина не перехлюпнула, бо напр., на Волині до 1920 р. було лише 8%, а за "моцарствовай панствовосці" збільшилося лише до 11%, а після другої війни зо страху перед червоними — поляки втікали самотужки.

х) Aleksander Gieysztor. Badania Grodow Czerwienskich. Kwartalnik Historyczny, W-wa, t.60, no.1, 1953, str. 302-316.

У СВІТІ ЦІКАВОГО....

Тим, хто малий на зріст

У середньому на земній кулі зріст дорослого чоловіка — 165 сантиметрів, жінки 154. Жінка росте до 19-20 років, чоловік — до 25-26. Найбурхливіше людина росте в період від 12 до 16 років. Гірські жителі, наприклад, на зріст вищі за жителів рівнини, а люди, які займаються спортом, у середньому на сім сантиметрів вищі за тих, хто нехтує фізкультурою. Тренування, спортивні ігри сприяють ростові людини.

Науково встановлено, що вранці людина на сантиметр-півтора вища, ніж ввечері, бо багато залежить від навантажень на хребетний стовп. Заняття на перекладині розвантажують хребет, а біг, стрибки, плавання, веслування сприяють зростанню трубчастих кісток. Треба стежити за своєю поставою.

Щоб стати вищим, необхідно розвинути сильну і гнучку спину. Для цього слід щодня виконувати вправи (по 10-12 разів) за участю всіх спинних м'язів.

Є. Павлова

Здійснена мрія

— Іване! Чи здійснилася хоч одна мрія твого дитинства? — питає дружина чоловіка.

— Здійснилася. Коли мати тягла мене за чуприну, я мріяв стати лисим.

Церква мандрус

Церква, що у місті Мост (Чехословаччина), належить до світової культури. Видатна пам'ятка старовинної архітектури заважала розробці покладів бурого вугілля, тому споруду вагою 12 тис. тонн і площею 60 на 29,7 м треба було пересунути аж на 840 м. І цю роботу виконано. Церкву пересували на чотирьох рейках і 53 спеціальних візках. Тепер вона стоїть на новому фундаменті.

Концерт дзвонів

Дзвіниця катедрального собору м. Дуе (Франція), що вважається наймелодійнішою в Європі, здійснила свою першу "поїздку" до Парижу. Тут під відкритим небом дзвонарі виконали на сорока дев'яти дзвонах не лише класичні, але й сучасні естрадні твори.

Цілюща вода Полісся

Біля села Березна на Чернігівщині геологи шукали нафту. А замість неї із свердловини вдарила вода. В ній виявили фтор, мідь, йод, бром, марганець... Мінеральна вода, що її знайшли за п'ять кілометрів від селища Березна Менського району за складом подібна до вод Миргорода, Арзні, Куяльника. Її мінералізація — кількість мікроелементів на літр — одна з найвищих серед мінеральних джерел України. Тоді й поставили біля свердловини насосну станцію.

Мінеральна вода, названа "Поліською", йде звідси на розлив. Її п'ють тепер тисячі людей.

Інж. А. Качор

АРХІТЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ;

**(до 100-річчя Першої Української Кооперативи у Львові та 80-річчя
ревізійного Союзу Українських Кооператив у Львові)**

Наслідки панщизняного підданства в Галичині до 1848 року, а кріпацтва на східноукраїнських землях до 1861 року, були страшною перепоною в розвитку народного господарства України на довгі роки. Сьогодні можна тільки з прикрістю стверджувати, що до 1867 року в Галичині, тобто до появи першого закону, що дозволяв громадянам Австрії об'єднуватися добровільно в організації — (на східноукраїнських землях подібний закон появився щойно по революції в 1905 році) на українських землях не було ніяких освітніх, ні економічних, чи станових товариств, які займалися б ширенням освіти, а господарської зокрема серед неграмотних мас нашого народу. Цією роботою займалися частинно громадські уряди та церковні братства.

Спираючись на цей закон із 1867 року, гурт молодих людей, під проводом професора Анатолія Вахнянина (1841-1908), проф. Омеляна Партицького (1840-1895) і д-ра Корнелія Сушкевича (1840-1885), 8 грудня 1868 року засновують, славне відтак, Т-во “Просвіта” у Львові, яке згодом стало матір'ю всіх українських установ, товариств і організацій.

У перших роках діяльності “Просвіти” були різні спроби організувати народні економічні установи чи товариства, але всі почини не давали бажаних успіхів на довшу мету, бо не було фахових провідників і працівників господарського діла. Багато з'єднала прихильників для “Просвіти” книжечка о. Степана Качали (1815-1888) п.н. “Що нас губить, а що нам допомогти може”, яка вийшла двома накладками. Автор у формі коротких розмов вказував на потребу загальної освіти і на потребу організації, зокрема громадських, або церковних кас, шпихлрів, як засобу самооборони перед страшною лихвою, яка нищила

тисячі селянських господарств. Однак це були заклики, поради, а треба було практичного організатора, щоб дав почин до серйозної господарської діяльності. Такий почин дав В. Нагірний.

Він дав почин до заснування "Народної Торговлі" у Львові, яка 8 грудня 1883 року, тобто 15 років по заснуванні "Просвіти", відкрила свою першу крамницю і тим практично започаткувала український самостійний кооперативний рух, який, пізніше, розвинувся як окремий суспільно-економічний рух у Галичині, з різними секторами, надбудовами і підбудовами, а ініціатором того руху був інж. Василь Нагірний.

І було б якось ніяково, коли б ми, українці у вільному світі, не відмітили 100-річчя "Народної Торговлі" і не згадали, хоч коротко, про головного архітекта та ідейного батька цього руху.

Хто такий Василь Нагірний

Василь Нагірний народився 11 січня 1848 року, напередодні знесення панщини, в селянській родині. Батьки Степан і Анна з Гриньовських були середньо-заможні господарі, в селі Гірне, коло Стрия. У цьому селі малий Василько закінчив четверту класу дяківської школи. До реальної гімназії ходив у Стрию і у Львові, яку закінчив серед страшних злиднів, бо батьки скоро померли, а ніхто з родини не хотів йому помагати. Жив у бурсі, а на життя заробляв лекціями. Любив рисувати і учителі намовили його студіювати архітектуру. Без засобів до життя, зараз по матурі, у 1871 році, виїздить до Цюриху в Швейцарії, де була славна політехніка, щоб там записатися на архітектуру.

Йому щастить скоро знайти лекції та інші праці і на диво всім його товаришам з багатих домів, він у 1875 році закінчує студії дипломом інженера-архітекта. По закінченні студій довгий час працює у свого професора, Штадлера, відтак у будівельному підприємстві славного архітекта Шефера, а в останніх роках свого побуту в Швейцарії, до 22 липня 1882 року, працював у будівельному уряді міста Цюриху, де заробляв гарні гроші і мав великі можливості до фахової, добре платної, кар'єри, що знаємо з його споминів, виданих РСУК у 1935 році.

Однак праця у Швейцарії і для Швейцарії В. Нагірного не вдоволяє. Він ще в гімназії, бачив нужду наших селян, наших робітників і міщан у місті і вже тоді постановив собі, що по закінченні студій, заробить трохи грошей та піде працювати серед народу і для народу.

У Швейцарії В. Нагірний дуже пильно приглядається до організації культурного і господарського життя швайцарців, а зокрема зацікавився він Споживчим Товариством у Цюриху, яке в тому часі належало до найкращих споживчих кооперативів у Західній Європі. Він студіює основні роцдельські засади перших кооперативних піонерів у Роцделі, в Англії, які поклали перші

основи під споживчу кооперацію і задумує цей кооперативний рух перещепити на рідні землі. Крім цього, він запізнається з організаціями міщанства і робітництва у Швейцарії і приходить до переконання, що економічну працю треба зачинати від міста.

В. Нагірний, ще до свого повороту до Львова, пише запальні статті до Львівської “Правди”, а відтак до першого річника “Діла”, у яких розвиває свою економічну програму, докоряючи сучасним провідникам народу в Галичині, щоб вкінці перестали раз-по-раз просити милостині в австрійського уряду у Відні, бо ждати на милостиню та писати тільки меморандуми встидно для живучого народу (варто це пам’ятати також і нам сьогодні — прим. А.К.). **Треба бути активним організатором нашого життя і діяти, бо будучність наша у наших руках!**

Відтак, коли повернувся до Львова, разом з І. Франком, який теж журився долею нашого народу, намічує довшу програму суспільно-економічного відродження Галичини і цю програму проголошує публічно на т.зв. “Другому руському вічу”, яке відбулося 29 червня 1883 року, у великій залі “Народнього Дому” у Львові, під кличем: “Нам треба зійтись і порадитись, як рятувати руську (читай українську) народність від заглади”. Його доповідь була перша і найголовніша.

До Львова, як знаємо, В. Нагірний повернувся літом 1882 року. Прибув саме в пору, щоб стати до громадської праці на місце двох провідних діячів, Володимира Навроцького і Володимира Барвінського, які в тому часі відійшли у вічність. Це був час великого зубожіння народніх мас та великої сварки між провідниками народу, які поділилися на дві групи: старорусини і народовці (чи історія не повтарається і тепер з тими двоподілами — А.К.). У тому ж самому часі проголошено також банкруцтво двох селянських банків у Львові — Банку Рустикального і Общерольно-кредитного Заведенія для Галіції і Буковини — що довело тисячі наших селянських господарств до занепаду, а навіть до ліцитації, що в свою чергу підорвало зовсім довір’я народу до своїх провідників.

В. Нагірний докладно простудіював усі ці події, не зражуючись, почав шукати нових людей і з ними почав реалізувати свої нові ідеї, ідеї економічного відродження українських міст у Галичині, які всеціло були опановані жидами, поляками, німцями, вірменами і ін. чужим елементом. Він, як ніхто другий в тому часі, перший зрозумів, що проблема українського національного відродження дуже тісно пов’язана з проблемою українського міста, яке має бути головним джерелом виховання нових кадр української інтелігенції і свідомого міщанства, які знова ж можуть допомогти українському селянству у розбудові його господарства, а селянським дітям допомогти здобути загальну, високу та фахову освіту.

Далі не будемо розглядати життя В. Нагірного, хоч воно дуже цікаве, але коротко спинимось над вислідами його практичної праці.

Перші труднощі і перші успіхи В. Нагірного

Свою практичну працю В. Нагірний починає тим, що свою економічно-кооперативну програму викладає у кількох статтях у львівському “Ділі” п.н. “Як собі люди у нужді помагають”. У цих статтях він пропонує організувати споживчі кооперативи за зразком англійських “рочдельських ткачів” з 1843 року, або за зразком швейцарського споживчого товариства з 1851 року.

На жаль, ці статті і програма В. Нагірного не знайшли серед провідників галицьких українців якогось живого відгуку, за виїмком Івана Франка, який допоміг Нагірному цю програму добре обґрунтувати теоретично і заохочував зачинати практичну працю. До практичного діла зголосився проф. Аполлон Ничай, практичний діяч Покуття, який рішився покинути свою учительську працю, бо йому подобалася ідея організації власних сил народу на господарському відтинку його життя і цій ідеї він, разом з В. Нагірним, хотів служити.

Однак ця ідея була ще чужа українській спільноті того часу. Навіть провідники матірнього Г-ва “Просвіта” її не сприйняли. Підхопили цю ідею, на диво, провідники Г-ва ім. М. Качковського. Вони обіцяли йому свою підтримку, якщо він зачне торговельне діло з ними. Але і тут не було легко.

В. Нагірний виготовив статут для кооперативи “Народна Торговля” — так назвав він цю нову економічну установу, та, на жаль, не було відважних, що хотіли б підписати цей статут. Довелося В. Нагірному робити “набір”, як говорив про це пізніше інж. Ю. Павликовський (1888-1949), третій з черги головний директор “Народної Торговлі”; з поміж членів касинового товариства “Бесіда” у Львові, щоб тільки задоволити вимоги закону і відбути, хоч при мінімальній кількості основуючі загальні збори та зібрати бодай 10 підписів членів-основників.

Основою загальні збори “Народної Торговлі” відбулися 5 липня 1883 р. в Народному Домі у Львові. На цих зборах обрано першу Раду з 10 членів, поміж якими тільки двох було народовців: В. Нагірний і Корнило Устіянович (1839-1903). З-поміж інших варто згадати голову Ради о. Юліяна Дуткевича, який хоч і не був народовцем, але щиро помагав Нагірному в оформленні “Народної Торговлі”, яка стала матір’ю української споживчої кооперації в Галичині та підбудовою для других видів кооперації. Порід цієї першої нашої кооперативи був дуже тяжкий. Рада кілька місяців не могла рішитися на започаткування своєї статуткової діяльності. Щойно 16 листопада 1883 року Рада іменувала першу Дирекцію в складі: В. Нагірний, Аполлон Ничай (1847-1918) і С. Держко.

Свою працю розпочала “Народна Торговля” 8 грудня 1883 року, відкриваючи свою першу крамницю в приватному домі А. Ничая, при вул. Вірменській ч.2, з капіталом 1,296 австр. корон. І щойно тоді посипалася на голову Нагірного ціла “злива” злобної критики та “пророцтв” скорого кінця. Наприклад проф. Юліян Медвецький (1845-1918), ректор львівської Політехніки, назвав цей почин Нагірного “безумством”. “Шкода людині та її

наук” — казав він — “мабуть в його голові не все в порядку”. А самотній наш купець у Львові, Михайло Димет (1821-1890), початок кооперативної торгівлі назвав зайвою “витратою грошей”.

Не зважаючи на це передчасне “крякання” різних громадських діячів, В. Нагірний вперто продовжував свою працю, їздить по цілій Галичині та переконує священників, учителів і інших інтелігентів, щоб ставали членами “Народної Торговлі” і тим допомогли йому зреалізувати намічену ним програму економічного відродження Галичини. По кількох роках впертої праці, “Народна Торговля” не тільки гарно розвинула свою діяльність у Львові, але вже у 1894 р. відкриває свої філії в Станіславові і Перемишлі, розбудовує свою гуртвню для сільських крамниць і рівночасно вишкочує для себе і для других наших крамниць перших фахових крамарів і купців.

Святкуючи своє 15-річчя в 1898 році, “Народна Торговля” мала вже 948 членів, які склали 55,000 корон уділового капіталу, мала 14 власних, гарно уряджених, крамниць, які за рік мали 808,000 корон торгів. Найбільший успіх “Н.Т.”, що вона охопила своєю діяльністю 549 сільських крамниць, яким продала товарів на 168,000 корон і які поволі зачали витискати з наших сіл чужих лихварів. “Народна Торговля” поволі ставала кооперативною централею для цілої Галичини, що і формально сталося в 1907 році, змінюючи свій статут, додаючи до своєї назви “Крайовий Торговельний Союз”.

Не буду далі переповідати історії “Народної Торговлі”, хоч вона дуже цікава, скажу коротко: у 1910 році, централю “Народної Торговлі” приміщувалася у власному репрезентативному домі, у Львові, Ринок ч. 36, маючи власні Відділи і гуртвні в таких містах: Станіславів, Перемишль, Тернопіль, Дрогобич, Коломия, Стрий, Снятин, Самбір, Рогатин, Броди, Сянік, Городенка, Борщів, Золочів, Збараж, Косів, Мостиська і Сокаль. Загальний оборот “Н.Т.” в цьому році сягнув суму 9,500,000 корон, а майно її дійшло до 1,500,000 корон. У тому часі в Галичині було вже 415 українських кооператив, 123 торговельних і 292 кредитових, які за прикладом “Народної Торговлі” почали творити для себе свої централі. Про це скажу кілька слів окремо.

Завершенням цього періоду кооперативної праці був 30-літній ювілей “Н.Т.”, який відбувся 8 грудня 1913 року. Підчас святкового обіду Ю. Січинський підніс тост в честь директорів-ювілятів, Василя Нагірного і Аполлона Ничая, які весь час стояли в проводі “Н.Т.”, а присутні зробили їм овацію, що було самотною нагородою і признанням за їх 30-літню піонерську працю для української кооперації і для добра українського народу.

Перша світова війна багато знищила майна “Народної Торговлі”, помер А. Ничай у 1918 р. Три роки пізніше не стало і В. Нагірного. Провід “Народної Торговлі” перебрав їх вихованець Микола Заячківський (1921-1933), а після нього інж. Ю. Павликовський до 1939 р. У 1938 р. “Н.Т.” нараховувала 6,709 членів, в тому 584 кооператив, в централі і філіях працювало 195 осіб, а торги її переступили 10 міль. пол. злотих. Стільки про “Народну Торговлю” з приводу її 100-річчя.

Інші ідеї В. Нагірного і їх реалізація

Я зробив би велику кривду В. Нагірному, якщо б я обмежився до його діяльності тільки в “Народній Торговлі”. Це була людина дуже ідейна і з широкими і великими плянами. Д-р Кость Левицький (1859-1941) у своїх споминах каже, що В. Нагірний не шукав праці для свого збагачення, але мав амбіцію творити все нові суспільно-економічні установи, купувати, або будувати для них репрезентативні кам'яниці, об'єднувати щораз то нові ділянки громадського і економічного життя, а метою цієї діяльності було: відвоювати для українців наші галицькі міста.

Вже у 1884 році він ініціює і при допомозі д-ра К. Левицького основує товариство українських ремісників, промисловців і торговців “Зоря” у Львові, щоб відвоювати українських ремісників і купців, які були членами польського товариства “Гвезда”. Це не було легке завдання, але він вперто його переводить. Стає першим головою цього Т-ва і пробує відродити традицію колишніх міщанських братств. Спершу “Зоря” приміщується в “Народному Домі” при вул. Рутовського 22, але щоб надати товариству поваги, він організує збірку і купує для “Зорі” гарний триповерховий дім при вул. Вірменській, ч. 25, з другим фронтом до вул. Скарбківської. У цьому домі я нераз бував, будучи членом цього Т-ва в рр. 1924-27. Зоря скоро почала творити свої філії по других містах.

За старанням інж. В. Нагірного, при допомозі д-ра С. Федака, д-ра Костя Левицького, д-ра Демяна Савчака (1847-1912) і Теофіля Бережницького (1836-1895) в 1892 році одержано дозвіл від уряду на ведення першого українського забезпеченого товариства “Дністер” у Львові, яке приміщувалося у чудовому власному будинку при вул. Руській ч.20.

В. Нагірний дуже любив молодь. Він бачив, як гарно розвивається “Зоря”, яка гуртувала не тільки старших членів, але також ремісничу і купецьку молодь, а рівночасно він бачив що ця молодь і студентська молодь не має для себе руханково-спортивного товариства. Він нав'язує контакт із чеським “Соколом” і за прикладом чехів, він, разом з Володимиром Лаврівським, у 1893 році опрацьовує статут для українського національно-руханкового Т-ва “Скокіл” і mimo дуже великих перешкод зі сторони поляків, таке Т-во організує. Перші Заг. Збори відбулися 11 лютого 1894 р. Першим головою “Сокола” був В. Нагірний (до 1900 р.). У 1909 р. це Т-во змінює свою назву на “Сокіл-Батько” і перебирає керму над усіма українськими “Соколами” в Галичині, яких у 1914 році було 974, а всі рази об'єднували коло 40,000 молоді. Про славний Здвиг Сокільської і Січової молоді в 1914 році у Львові не буду говорити.

В. Нагірний є також основоположником української ремісничо-промислової бурси у Львові у 1898 році, для хлопців, які вчилися ремесла, або учащали до промислової школи і не мали засобів на приміщення і харч. Він приєднав для бурси кількох меценатів, а між ними нашого славного співака Олександра Мишугу, який одноразово дарував бурсі 20,000 австр. корон.

Не забуває В. Нагірний і про жіночу молодь, зокрема про дівчат, які йдуть

із сіл до міста, щоб навчитися якогось ремесла чи промислу. У 1894 році він запропонував жіночим товариством створити господарсько-зарібкове кооперативне товариство “Труд” у Львові. Він виготовив їм статут і таке Т-во урухомлено в 1900 році, спершу при вул. Руській, а згодом “Труд” закупив для себе гарну кам’яницю у Ринку ч. 39, де відтак відкрито власну бурсу і 3-річну жіночу ремісничу школу.

В. Нагірний був також активним членом Головного Відділу Т-ва “Просвіта” у Львові. Він разом із К. Левицьким і Олександром Барвінським (1847-1927) у 1895 році закупив для “Просвіти” величаву, три-фронтову двоповерхову кам’яницю, в Ринку ч. 10, при вул. Руській ч. 1 і задня частина дому виходила на Бляхарську вулицю. Дім цей — це колишній палац князів Любомирських, був у посіданні братів Леваковських, які мали фінансові клопоти, про що довідався Нагірний і дім цей став центром українського культурного і економічного життя. Але це вже окрема тема.

Нагірний також ініціатор заснування у 1899 році у Львові першого українського кооперативного готелю, каварні з рестораном “Народна Гостинниця”, яка приміщувалася у гарному і репрезентативному будинку при вулицях Сикстуській і Костюшки.

В. Нагірний був не тільки архітектором для відродження українського економічного життя в Галичині. Він працював як справжній архітект, побудував цілу низку мурованих церков і великих будинків у Львові, використовуючи в церковному будівництві візантику, а в народньому будівництві модний тоді т.зв. сецесійний стиль.

Ця коротка згадка про інж. В. Нагірного, хай буде виявом нашої пошани до його творчої праці, яку він започаткував 100 років тому назад у Галичині та може стати також заохотою для молодих наших фахівців у вільному світі виявити свою ініціативу, як її виявляв інж. В. Нагірний і своєю фаховою працею тут, серед свого довкілля, бути архітектором для будови і розбудови доброго українського імені у всіх секторах життя в країнах нашого поселення.

В 1983 р. минуло 85 років від заснування першої централі для українських кредитових кооператив у Галичині, “Крайового Союзу Кредитового” у Львові, пізніше переіменованого на “Центральний Кооп.банк”, скорочено “Центробанк”, а також випадає пригадати, що 80 років тому назад, зорганізовано у Львові найвищу кооперативну Централю п.н. “Крайовий Союз Ревізійний” пізніший Ревізійний Союз Українських Кооператив у Львові, який відіграв велику і вирішальну роль у розбудові української кооперації в Галичині, як ідеологічна і організаційна надбудова всієї української кооперації на західноукраїнських землях до вересня 1939 року. Ініціатором і “архітектором” будови цих двох названих установ був, довголітній лідер українського політичного і громадського життя в Галичині, д-р Кость Левицький. Він свою кооперативну і громадську працю зачинав як молодший співробітник В. Нагірного. Гідним наслідником їхньої праці був, відтак, інж. Ю. Павликовський. Таким архітектором української кооперації на канадській землі

був сл.п. інж. Василь Топольницький. Вшануймо хоч цією згадкою і їхню пам'ять.

PAUL ESSO SERVICE
ПАВЛО КОВАЛЬЧУК

1460 Castlefield Ave. Tel: 651-5596 TORONTO, ONT

DANMAR ELECTRIC

Власник
ДМИТРО МАРТИНЮК

Переводить електричні інсталяції в житлових, комерційних і індустріальних приміщеннях. Оцінки виконує безплатно.

56 Bellevue Ave. Tel: 364-7726
TORONTO, ONT.
Met. Lic. E-294

А П Т Е К А

PHARMA-CENTER

2299 Dundas St. W. Tel:533-7933

JACK ADAM IDA DRUGS
150 Berry Rd.

Tel: 239-8477 Toronto

власність
НАДІ ВАЩУК

Микола Мушинка

ПОЕЗІЯ У ФОТОГРАФІЯХ

**Виставка українського фотографа
ТАРАСА КУЩИНСЬКОГО
у Свидницькому Музеї української культури**

51-річний Тарас Кущинський (більш відомий лише під своїм власним іменем “Тарас”) належить до найвизначніших професіональних фотографів Чехословаччини. Його ім'я відоме і далеко за межами цієї країни. Вже у 1963 р. у змаганні американського журналу “US Camera” його фотографії у міцній міжнародній конкуренції опинилися на п'ятому місці. В тому ж році відбулась перша персональна виставка його фотографій. За 20 років від неї було влаштовано вже 35 виставок цього видатного українського фотографа: в Чехословаччині, ЗСА, Західній Німеччині, Голландії, Японії та в ряді інших країн. Кожну з них бачило тисячі глядачів. З захопленням писала про них і фахова преса.

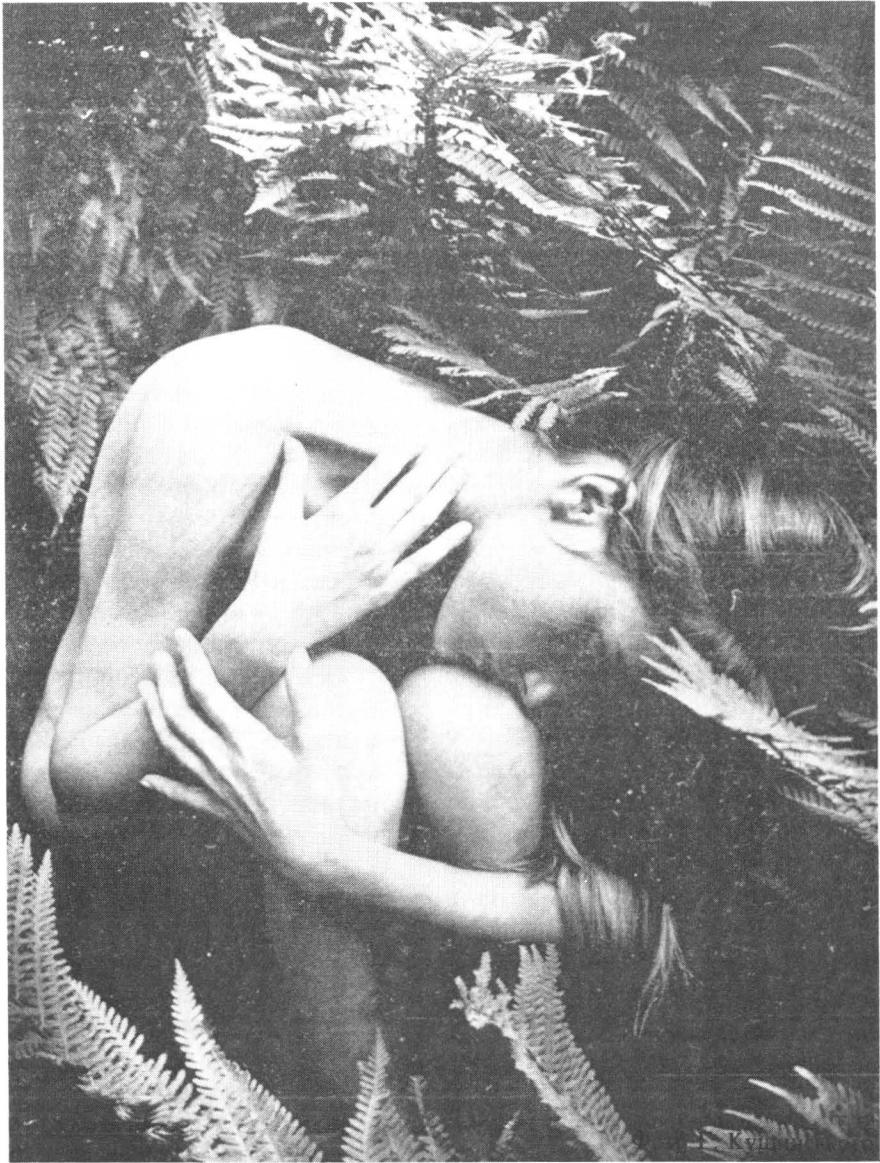
Неочікуваним успіхом користалася персональна виставка Тараса Кущинського у найбільшому виставочному залі столиці Японії Токіо “Pentax Gallery” 1973 р. Була це перша виставка європейського фотографа у даній Галерії і фахова критика визнала її за найбільший успіх галерії. Його фотографії часто появляються на сторінках світових

фотографічних журналів, збірників, підручників фотографування та інших довідників. Відомий він і як рекламний фотограф. На його рахунку є художнє оформлення десятків книжок та календарів. Значним успіхом користаються його художні портрети визначних представників чехословацької культури.

Тарас Кущинський фотографує вже понад 35 років. За цей період він створив свій власний стиль художньої фотографії, спрямований на відкриття внутрішньої краси й поезії фотографованого предмета.

Наприкінці липня ц.р. персональну виставку художніх фотографій Тараса Кущинського влаштовано на Пряшівщині — у двох приміщеннях Свидницького музею української культури. Відкриваючи виставку, директор музею, Іван Русинко, підкреслив національне та світове значення фотографічної творчості Тараса Кущинського.

Найчастішим об'єктом об'єктиву його фотоапарата є жінка. Посередництвом обличчя, обнаженого чи напівобнаженого жіночого тіла Тарасові вдається передати

внутрішній настрій та психіку жінки: радість, страждання, сум, закохання, але й “непорочну” тугу, яка інколи дразнить глядача, але одночасно й

пробуджує в нього почуття краси, ніжності й поезії. Його жіночі постаті це не просто акти, а продумані поетичні композиції. На відміну від

інших художніх фотографів Тарас майже ніколи не фотографує вательє (по суті він його й не має), а у живій природі, яка становить гармонійний фон його фотографованих об'єктивів і зміцнює їхню внутрішню динаміку та напруженість.

На свидницькій виставці "Прагнення краси" представлено два види його фотографічної творчості: жіночі композиції та портрети визначних представників чеської культури.

До виставки видано окремий каталог (21 фотографія) із вступом упорядника виставки Йосифа Вархола та заключним словом найвизначнішого чехословацького теоретика художньої фотографії д-ра Л. Шольца. Шольц порівнює творчість Тараса з творчістю італійського кінорежисера Мікеланджело Антоніоні, який на початку 60-их років накреслив новий напрям у

художній та рекламній фотографії. Він доводить, що цей напрям, побудований на психологічному взаємозв'язку між фотографом і фотографованим об'єктом, Тарас "відкрив" й успішно реалізував вже раніше і незалежно від Антоніоні.

Хоч Тарас Кущинський народився і ціле життя прожив у Празі, в чеському середовищі, він ніколи не забуває про своє походження. Він вважає себе українцем і прекрасно говорить рідною українською мовою. Його мрією є влаштувати виставку своїх фотографій на Україні, яку довелось йому відвідати лише один раз в житті. Дальшою його мрією є видати окрему книжку своїх фотографій. Одна з таких книжок (під назвою "Хочу") вже понад десять років знаходиться в рукописі, чекаючи видавця. Мрії ці не такі вже нереальні.

Філія Українського Національного Об'єднання

Відділ Української Стрілецької Громади

Відділ Організації Українок Канади ім.Ольги Басараб

у Ванкувері, Б.К.

Веде культурно-громадську працю на терені Ванкуверу.

Філія УНО є складовою організацією Відділу КУК, в якому працюють не тільки делеговані представники УНО, а також, в міру потреби, і члени.

8151 Minler Rd.

Richmond B.C. V7C 3T8

Tel.277-6578

ЖІНКИ В ОБЛАДУНКАХ ВОЇНІВ

Через віки дійшли до нас твори великих скульпторів стародавніх часів Фідія, Поліклета, Лісіппа, на яких зображені жінки в обладунках воїнів, або, як їх називали, амазонки, драматичні сцени битви, у яких вони брали участь.

Перші повідомлення про них належать батькові історії Геродотові (V ст. до н.е.), котрий пов'язав свою поетичну розповідь з східним узбережжям Криму. Жіночі гробниці зі зброєю, де разом з прикрасами і флаконами для пахоців лежали залишки кінської зброї, наконечники стріл, бойові ножі, були знайдені археологами в курганах савроматів, там, де, як свідчить Геродот, були кочовища "синів амазонок". За кількістю золотих виробів і значенням речей, знайдених у гробницях, їх можна порівняти лише з кращими царськими похованнями скитів.

Римський письменник II ст. до н.е. Полієн в одній з новель розповідає про сарматську царицю Амагу, яка під час війни скитів з Херсонесом раптово появилась біля стін Неаполя Скитського на чолі загону з 120

вершників, проскакавши з приазовських степів за одну добу 1.200 стадій (222 км). Вона вбила скитського царя і передала владу його синові, наказавши не нападати на херсонесців — союзників сарматів.

Є підстави гадати, що у війні скитів проти військ перського царя Дарія I активну участь брали жіночі формування. На чолі їх стояли хоробрі воївниці з дочок і дружин знатних скитських воєначальників і вождів племен. Привчені з дитинства до злигоднів кочового життя, досконало володіючи майстерністю верхової їзди і до тонкощів вивчивши секрети грізної зброї — скитського лука, загони відважних "скитських амазонок" поряд з чоловічим воїнством звершували багатокілометрові походи по неозорих степових просторах і сміливо ступали в бій з іноземними поневолювачами.

Остання згадка про амазонок є в Діодора Сіцилійського (I ст. до н.е.), який відносить свою розповідь до подій завойовницьких походів Олександра Македонського, коли в

325 р. до н.е. в його табір прибув загін з трьохсот амазонок, щоб мати сильне потомство, яке “своєю хоробрістю і силою перевершить усіх смертних”.

Цікаві напівреальні дані знаходимо в інших античних джерелах. За ними серед таврів оселилось плем'я амазонок, яке вийшло з Азії. Воно приносило чоловіків у жертву богині Діянні Таврополітанській. На її честь амазонки нібито споруджували храми, де жрицями були тільки жінки.

Існуючи як залишковий прояв матриархату або, можливо, й справді появившись у Тавриді з Азії задовго до киммерійців і скитів, амазонки встановили жертвоприношення якомусь божеству в образі своєї статі, яке уособлювало верховне начальство воєн. Не маючи досвіду будівництва великих наземних споруд, вони займали природні гроти й печери, розташовані біля крутих і важкодоступних схилів, зручні для виконання релігійних обрядів і неприступні для ворога.

За два кілометри на захід від колишнього Кизилтаського монастиря (недалеко від Судака) знаходиться так зване “кладовище амазонок”, обстежене археологом О.Н. Балером у 1937 році. Це дуже

зруйнований могильник із залишками кам'яних ящиків таврського періоду, багато з яких були розкопані шукачами скарбів ще в дореволюційний час.

Повідомлення археологів про хвилюючі знахідки, зв'язані з амазонством, спостерігаються і в наші дні. В районі Чайки, трохи на захід від Євпаторії, експедиція Московського університету виявила в 1966 році унікальний твір мистецтва IY ст. до н.е. — бронзову скульптуру жінки в шоломі і озброєнні на здибленому коні.

Звичаї амазонства майже без змін дожили до наших днів. Своєрідні маленькі світи “жіночих цивілізацій” були виявлені недавно в джунглях Маляї. В цьому племені землею успадковують тільки жінки, дочки, а не сини. Чоловіки селяться окремо від жінок і прибувають до них тільки на їх вимогу.

“Амазонки” наших днів, зберігши свої архаїчні позиції, все ще вважають чоловіків забитими і безпорадними істотами. Щоб ті не надумали захопити владу в свої руки і “нав'язати всім свій лінивий спосіб життя”, вони позбалені “громадянських прав”. Жінки тримають “слабку стать” в абсолютній покорі і присікають бодай найменшу спробу володіти ними.

Коли дурні сплять, вони виконують громадсько корисну роботу.

(“Болгария”)

Він: — Моя мила, скажи, чи справді я перший, кого ти любиш?

Вона: — Так, любий. Дивуюсь, чому чоловіки завжди задають одне й те ж запитання.

Філія Українського Національного Об'єднання
Відділ Української Стрілецької Громади
Відділ Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб
Відділ Молоді Українського Національного Об'єднання
В Судбурах, Онтаріо

засновані в роках від 1933 до 1935, на націоналістичній ідеології. Впродовж свого існування, вони вели й ведуть культурно-освітню працю, допомагають морально й матеріально українській визвольній справі.

Філія УНО і Відділи Братніх Організацій одинокі в Північному Онтаріо, хоч з невеликою кількістю членів, відомі в цілій Північній і, частинно, Південній Америці через свої поїздки з концертами їхнього хору "Дніпро" і танцювального ансамблю "Веселка" та тріо "Лебеді".

Диригенткою хору і тріо є улюблена всіма, мгр. Оля Мисак-Рогатин.

Хор Філії УНО вже довгі роки виступає на різних, високого рівня, імпрезах, як : у 40-річчя ОУН в Дітроїті, ЗСА, в 1964 р. на 40-річчі Т-ва "Відродження", в місті Буенос-Айресі в театрі де Колоні в місцевості Ляпльята в Аргентині.

Тріо "Лебеді" видало свою платівку, яка розійшлася по Америці, Канаді і на рідних землях.

Філія УНО веде Рідну Школу, школу народніх танків, має Спортовий Клуб "Тризуб" і його дружина роками здобуває першенство, власний дім, де ведеться наша культурна праця. Філія УНО і БО мають оселю "Запоріжжя" - над озером "Ричард", де відбуваються літні табори для дітей і молоді, та відпочивають члени УНО і БО під час літа.

Члени Філії УНО і Відділу УСГ заснували Українську Споживчу Кооперативу та Українську Кредитову Спілку, які зросли до вартости півмільйона кожна. Управителем є член УНО п. Нестор Печенюк. Філія УНО і БО влаштовують осінні "Українські Ярмарки", для тисяч української і чужинецької публіки. Їхні моральні і матеріальні успіхи надзвичайні.

Домом Філії УНО й оселею "Запоріжжя" користуються всі українці міста Судбур, та в міру можливостей віднаймаємо і нашим чужинним співгромадянам.

Управи Філії УНО і Відділів БО.

Ukrainian National Fed'n
130 Frood Rd.
Sudbury, Ont.
P3E 4P2

**Філія Українського Національного Об'єднання
Відділ Української Стрілецької Громади
Відділ Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб
і Відділ Молоді Українського Національного Об'єднання**

в Ст. Кетерінс, Онтаріо

є одною з найстраших Філій УНО Канади, заснована літом 1935 року. Філія продовжує свою корисну, культурно-освітню працю для громади міста Ст. Кетерінс, околиці і всього Українського Народу в діаспорі і на рідних землях України.

При Філії існує жіночий хор "Десна" під диригентурою п-ні Надії Павлович, який стоїть на високому рівні. Також відбуваються вправи танців й дітей, що є запорукою дальшого життя нашої Філії і організації УНО як цілості.

При Філії приміщується Клуб Старших Громадян "Нові Обрії", які сходяться раз у тиждень з відповідною програмою товариських розваг.

Управа Філії приготує пляни розбудови просторнішої домівки для кращої і ширшої праці своїх відділів та для більших вигод всього членства й Української громади нашого міста".

**Філія Українського Національного Об'єднання
у Вернон, Бритійська Колумбія**

пересилає своє щире вітання "Новому Шляхові",
Крайовій Екзекутиві Українського Національного
Об'єднання

і Братнім Організаціям та всьому членству в Канаді

Тел.: 1—604-545-6475

**3502 27 th Ave.
VERNON, B.C. V1T 1S4**

Філія Українського Національного Об'єднання
Відділ Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб
Відділ Молоді Українського Національного Об'єднання

в Реджайні, Саск.

ведуть активну спільну організаційну працю. Зокрема присвячують багато праці для молоді, яка зорганізована у школі українського народного мистецтва і в танцювальній групі "Верховина", "Барвінок", які виступають в імпрезах УНО і БО, в міжнародніх "Мозаїках", "Ексибишин". Поважну допомогу в організаційній праці виявляють членки Відділу ОУК. Дім Філії УНО приміщується при:

1737 St. John Street
Regina, Sask.
S4P 1R8

УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ОБ'ЄДНАННЯ
Філія ім. Євгена Коновальця
(рік заснування 1938)

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА
Відділ ч. 15
(рік заснування 1932)

ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНОК КАНАДИ
Відділ ім. Ольги Басараб
(рік заснування 1939)
в ТАНДЕР БЕЙ, ОНТ.,

Проводять суспільно-громадську, культурно-освітню і харатативно-допомогову працю та плекають серед свого членства і української громади духа єдності і свідомости до зрозуміння спільних інтересів та всебічної моральної і матеріальної підтримки визвольним змаганням українського народу, з метою відзискання і закріплення незалежної України.

Вище згадані організації приміщуються у власному домі при:

704 McKenzie Street, Thunder Bay "F", Ontario
P7C 3L4

Кредитова Кооператива Північного Вінніпегу

у власному домі

**North Winnipeg
Credit Union Society Ltd.**

544 Selkirk Avenue Tel: 589-8808

WINNIPEG, MANITOBA

R2W 2M9

Кооператива радо приймає нових членів, їх оощадності та уділяє
позички на дуже догідних умовах для всіх членів
членів має 1,800 — майна 6,000,000

B & D PLUMBING & HEATING

**Йосифина і Богдан Климків
скора і солідна обслуга**

Телефонуйте 786-6592

**1515 Valour Road
Winnipeg, Manitoba**

Видавництво Новий Шлях вже понад 50 років видає тижневик “Новий Шлях”.

Видало десятки книжок про Україну та про життя українців в Канаді і у світі.

НОВИЙ
УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК
ШЛЯХ

Передплачуйте і читайте “Новий Шлях”

“Новий Шлях” подає найновіші інформації про події в Україні, в Канаді і про життя українців у вільному світі. В редакційних статтях і коментарях знайдете об’єктивну і вірну оцінку подій і фактів.

Адреса:

THE NEW PATHWAY PUBLISHERS Ltd.

297 College St., Toronto, Ont. M5T 1S2

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА КРЕДИТОВА СПІЛКА

В МОНТРЕАЛІ

ЦЕНТРАЛЯ — для догіднішої обслуги членів,
перенесена до:

3246 Beaubien East, H1Y 1H7, corner 11th Ave. Rosemont
Тел.: 722-7845

ЦЕНТРАЛЯ УРЯДУЄ:

понеділок до четверга включно
від 12 полудня до 7:30 вечора,
в п'ятнищу до 8 вечора, в суботу від 9 рано до 12 полудня

ВІДДІЛ при філії УНО: 5213 Hutchison, H2V 4B4, Tel: 271-3372
урядус від 12 пол. до 7:30 вечора, в п'ятнищу до 8 вечора
В середу і суботу урядування нема.

ВІДДІЛ ПРИ Т-ВІ "ПРОСВІТА: 252 Gordon Ave. Verdun, Tel: 768-2284

УНКС МОНТРЕАЛ —

**найкорисніше місце для ваших ошадностей, термінових вкладів,
життсво обезпечених вкладів, RSP пенсійних вкладів,
догідних позичок, вільних від оплат чеків,
полагоджування фінансових справ.**

ROCHESTER FURNITURE

ЦЕ НЕ ТІЛЬКИ, ЩО НАЙБІЛЬША АЛЕ Й НАЙКРАЩА
УКРАЇНСЬКА КРАМНИЦЯ МЕБЛІВ І ДОМАШНЬОГО
УСТАТКУВАННЯ...У...

ЦІЛОМУ СВІТІ

ВЛАСНИК — МИРОН ГЕРУС із ДОНЬКАМИ

ЗАПРОШУЮТЬ

ЗАЙТИ Й ОГЛЯНУТИ, ЩОБ

ПЕРЕКОНАТИСЯ, ЩО МЕБЛІ —ВИСОКОЇ ЯКОСТІ,
НАЙКРАЩОГО ВИКОНАННЯ Й ПО УМІРКОВАНИХ ЦІНАХ,
МОЖНА ЗНАЙТИ — ТІЛЬКИ В

ROCHESTER FURNITURE

ПРИ ТОМУ ПРИГАДУЄМО, ЩО КУПУЮЧИ МЕБЛІ В
РОЧЕСТЕР ФІРНІЧЕР ВИ МАЄТЕ ПОВНУ ГАРАНТІЮ Й
ПОТРІБНУ ОБСЛУГУ, ТА АБСОЛЮТНО ВІЛЬНУ ВІД ОПЛАТИ
ДОСТАВУ ДО ВАШОГО ДОМУ

ЩЕ РАЗ ПРОСИМО — ЗАЙДІТЬ А ПЕРЕКОНАЄТЕСЬ.

Rochester Furniture Co. Ltd.
1995 Dundas St. E.
MISSISSAUGA Ont. L4X 1M1

diasporiana.org.ua